

คู่มือ

การปฏิบัติงานเกี่ยวกับการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกัน
ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

โดย

ส่วนคุ้มครองที่ดินของรัฐ
สำนักจัดการที่ดินของรัฐ กรมที่ดิน
กระทรวงมหาดไทย

คำนำ

ตามที่สำนักจัดการที่ดินของรัฐได้จัดทำคู่มือการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณะมีบทของแผ่นดิน เพื่อเป็นคู่มือในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ทั้งภายในและภายนอกกรมที่ดิน ตลอดจนบุคคลทั่วไปที่สนใจศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการดูแลรักษาและคุ้มครองที่ดินอันเป็นสาธารณะมีบทของแผ่นดิน แต่เนื่องจากปัจจุบันได้มีการแก้ไขกฎหมายระเบียบ คำสั่ง ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการดังกล่าวหลายฉบับ ดังนั้น จึงได้ปรับปรุงแก้ไขคู่มือการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณะมีบทของแผ่นดินขึ้นใหม่ เพื่อให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องและผู้สนใจได้ใช้เป็นคู่มือแนวทางในการปฏิบัติงานหรือศึกษาค้นคว้าหาความรู้ต่อไป

ส่วนคุ้มครองที่ดินของรัฐ สำนักจัดการที่ดินของรัฐ กรมที่ดิน

สารบัญ

เรื่อง	หน้า	
บทที่ ๑	สารณสมบัติของแผ่นดิน	๑
	- ที่ดินรกร้างว่างเปล่าและที่ดินซึ่งมีผู้เฝ่านคืนหรือ หอดทึ้งหรือกลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่น	๒
	ตามกฎหมายที่ดิน	
	- ที่สารณสมบัติของแผ่นดินประเภทพื้นเมืองใช้ร่วมกัน	๕
	- ที่สารณสมบัติของแผ่นดินประเภทใช้ประโยชน์	๑๖
	ในราชการโดยเฉพาะ	
	- ผลของการเป็นสารณสมบัติของแผ่นดิน	๑๙
บทที่ ๒	การดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสารณสมบัติ	๒๓
	ของแผ่นดิน	
	- ผู้มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดิน อันเป็นสารณสมบัติของแผ่นดิน	๒๓
	- การจัดทำทะเบียนที่สารณประโยชน์	๒๕
	- การออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง	๒๗
	- การดำเนินการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันเกี่ยวกับ	
	ที่สารณสมบัติของแผ่นดินประเภทพื้นเมืองใช้ร่วมกัน	
	- การดำเนินคดีเกี่ยวกับที่สารณประโยชน์	๓๔
บทที่ ๓	นโยบายและแนวทางการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ	๓๕
	และมาตรการในการช่วยเหลือผู้บุกรุก	
	- มาตรการในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ	๓๕
	- มาตรการในการป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐ	๔๐
	- คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ (กบร.)	๔๑
	- หลักเกณฑ์การพิสูจน์หลักฐานการครอบครองที่ดินของรายภูร ในเขตที่ดินของรัฐ	๔๕
	- ขั้นตอนและวิธีการดำเนินการของคณะกรรมการอันภาพถ่าย	๔๖
	ทางอากาศ	

สารบัญ(ต่อ)

เรื่อง	หน้า
- นโยบายแนวทางการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๔ พฤษภาคม ๒๕๓๖	๔๘
- แนวทางการสอบสวนในกรณีมีผู้บุกรุกที่สาธารณะประโยชน์	๕๐
- มาตรการในการช่วยเหลือแก่ผู้ครอบครองทำประโยชน์ ในที่ดินสาธารณะประโยชน์	๕๔
บทที่ ๔ การออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง	๖๔
- กฎหมายและระเบียบคำสั่งที่เกี่ยวข้อง	๖๔
- การดำเนินการจัดให้มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง	๖๕
- วัตถุประสงค์ในการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง	๖๖
- บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการออกหนังสือ สำคัญสำหรับที่หลวง	๖๗
- ขั้นตอนการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง	๖๘
- การเพิกถอนหรือแก้ไขหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง	๗๗

บทที่ ๑

สารณสมบัติของแผ่นดิน

ความหมายของสารณสมบัติของแผ่นดิน

“ที่ดินอันเป็นสารณสมบัติของแผ่นดิน” ได้บัญญัติไว้ตามนัยมาตรา ๑๓๐๔ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ “สารณสมบัติของแผ่นดินนั้น รวมทรัพย์สินทุกชนิดของแผ่นดิน ซึ่งใช้เพื่อสารณประโยชน์ หรือส่วนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน เช่น

(๑) ที่ดินกร้างว่างเปล่า และที่ดินซึ่งมีผู้คนอาศัยอยู่ทั้งหมดทั้งหมดลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่น ตามกฎหมายที่ดิน

(๒) ทรัพย์สินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน เป็นต้นว่า ที่ชา yat ที่ทางน้ำ ทางหลวง ทางเลสาบ

(๓) ทรัพย์สินใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ เป็นต้นว่า ป้อมและโรงทหารสำนักราชการบ้านเมือง เรือรบ อาวุธยุทธภัณฑ์”

จากบทบัญญัติตั้งกล่าวจะเห็นได้ว่า สารณสมบัติของแผ่นดิน เป็นทรัพย์สินส่วนหนึ่งของแผ่นดิน แต่ใช่ว่าทรัพย์สินของแผ่นดินจะเป็น สารณสมบัติไปเสียทั้งหมดทุกอย่าง เพราะทรัพย์สินใดจะเป็นสารณสมบัติของแผ่นดินตามมาตรา ๑๓๐๔ หรือไม่ จะต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์หรือลักษณะที่สำคัญ ๒ ประการ คือ

๑. ต้องเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน คือ จะต้องเป็นทรัพย์สินของรัฐซึ่งทรัพย์สินนั้นอาจเป็นสังหาริมทรัพย์ หรือสังหาริมทรัพย์ก็ได้

๒. ต้องใช้เพื่อสารณประโยชน์ หรือส่วนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งลักษณะอย่างไรจะถือว่าเป็นการใช้เพื่อสารณประโยชน์ หรือส่วนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกันควรพิจารณาตามหลักเกณฑ์ดังนี้

๒.๑ ทรัพย์สินที่ใช้เพื่อสารณประโยชน์ มีเด่นหมายความว่า สารณชนจะเข้าอ้างสิทธิใช้สอยได้เสมอไป แต่สารณชนได้รับประโยชน์จากการที่มีผู้แทนของแผ่นดินเป็นผู้ใช้ เช่น สถานที่ราชการ อาวุธยุทธภัณฑ์ สนามบินของกองทัพอากาศ

๒.๒ ทรัพย์สินที่ส่วนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน เช่น ที่ชา yat ที่ทางน้ำ ทางหลวง ทางเลสาบ ซึ่งต่างกับการใช้เพื่อสารณประโยชน์ในแห่งที่ว่า ประโยชน์ร่วมกันนี้เป็นประโยชน์ของพลเมืองโดยตรง คือพลเมืองมีสิทธิเข้าเกี่ยวข้องใช้สอยได้รับประโยชน์ด้วยตนเอง แต่จะใช้เสียคนเดียวไม่ได้ ต้องใช้ร่วมกัน

ทรัพย์สินของแผ่นดินมีความหมายกว้าง รวมทั้งทรัพย์สินที่เป็นสังหาริมทรัพย์และอสังหาริมทรัพย์ แต่ในเรื่องที่ดินของรัฐคงจะกล่าวถึงเฉพาะทรัพย์สินที่เป็นสังหาริมทรัพย์คือที่ดิน

๒ สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

เท่านั้น โดยจะไม่ก้าวล่วงไปถึงสังหาริมทรัพย์ด้วยแต่อย่างใด ดังนั้นที่ดินอันเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินมี ๒ ประเภท คือ

(๑) ที่ดินที่เป็นทรัพย์สินของแผ่นดินธรรมดा ได้แก่ ที่ดินที่รัฐถือไว้อย่างเอกสาร เช่น ที่ดินราชพัสดุซึ่งให้เอกสารเช่า

(๒) ที่ดินเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ได้แก่

- ที่ดินกร้างว่างเปล่า และที่ดินซึ่งมีผู้คนอาศัยอยู่ หรือทอตทึ้ง หรือกลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่นตามกฎหมายที่ดิน

- ที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน

- ที่ดินที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ

ส่วนที่ดินของรัฐนั้น ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ พ.ศ. ๒๕๔๕ ข้อ ๔ ให้หมายความว่า ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินทุกประเภท เช่น ที่ป่าสงวนแห่งชาติ ที่ส่วนห้องห้ามของรัฐ ที่สาธารณประโยชน์และ ที่ราชพัสดุ เป็นต้น

ที่ดินกร้างว่างเปล่า และที่ดินซึ่งมีผู้คนอาศัยอยู่ หรือทอตทึ้ง หรือกลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่นตามกฎหมายที่ดิน

๑. ที่ดินกร้างว่างเปล่า

ที่ดินกร้างว่างเปล่า หมายถึง ที่ดินซึ่งเอกสารยังไม่เคยมีกรรมสิทธิ์ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายมาก่อน ถ้าเป็นที่ดินซึ่งเอกสารเคยมีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองมาก่อนแล้ว แม้จะทอตทึ้งไม่ปล่อยไว้ให้กร้างว่างเปล่าเพียงได้หากใช่ที่ดินกร้างว่างเปล่าไม่ (ศาสตราจารย์ บัญญัติ สุชีวะ : คำอธิบาย ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยทรัพย์ปี ๒๕๑๕ หน้า ๙๐) โดยคณฑ์ทำงานพิจารณากำหนดแนวทางในการดูแลรักษา การคุ้มครองป้องกันและการขอใช้ที่สาธารณะประโยชน์ ตามคำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ ๖๐๖/๒๕๗๗ ลงวันที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๗๗ ได้เสนอความเห็นไว้ว่า ที่กร้างว่างเปล่าและที่ดินที่มีผู้คนอาศัยอยู่ หรือทอตทึ้ง หรือกลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่นตามกฎหมายที่ดินเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินทั้งสิ้น ดังนั้น จึงต้องประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญตามมาตรา ๓๐๔ (๑) (๒) (๓) แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ คือ จะต้องถูกใช้เพื่อสาธารณะประโยชน์หรือส่วนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกันด้วยหากไม่มีลักษณะดังกล่าว ก็คงเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินธรรมดा ทั้งนี้ เป็นไปตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกา ที่ ๘๕๖-๘๕๗/๒๕๐๘, ๒๙๒/๒๕๐๒, ๕๓๘/๒๕๓๔ และความเห็นของคณะกรรมการกฎหมายคุ้มครอง คณฑ์ที่ ๗ เมื่อวันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๘ ซึ่งกระทรวงมหาดไทยเห็นชอบด้วย จึงอาจแยกประเภทได้ ดังนี้

๑.๑ ที่กรรจงว่างเปล่าที่ใช้เพื่อสาธารณะประโยชน์หรือส่วนห้ามไว้เพื่อสาธารณะประโยชน์ เช่น ที่เข้า ภูเขา ปริมณฑลเข้า ภูเขา ๔๐ เมตร ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง กำหนดบริเวณที่ห้ามตามมาตรา ๙ (๒) แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน ลงวันที่ ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๒๓ ที่ดินที่มีพระราชบัญญัติห้ามไว้ ตามพระราชบัญญัติ ว่าด้วยการห้ามที่ดิน ที่กรรจงว่างเปล่าอันเป็นสาธารณะบัติของแผ่นดิน พ.ศ. ๒๔๗๘ ที่ดินที่จัดทำผลประโยชน์ตามมาตรา ๑๐ หรือ ๑๑ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน เป็นต้น

๑.๒ ที่กรรจงว่างเปล่าที่เป็นทรัพย์สินของแผ่นดินธรรมดางำหารที่ดินกรรจงว่างเปล่า นอกจากนี้ ประชาชนอาจได้สิทธิมาตามกฎหมายที่ดิน ตามนัยมาตรา ๑๓๐๔ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ปัจจุบันที่ดินกรรจงว่างเปล่าสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวาง เช่น

(๑) การนำที่ดินไปจัดให้ประชาชนที่ดินตามมาตรา ๑๓๐๔ (๑) แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์สามารถนำไปจัดให้ประชาชนได้ ตามประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๒๗ พระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครองซึพ พ.ศ. ๒๕๑๖ มาตรา ๖ พระราชบัญญัติการจัดรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๑๗ มาตรา ๔๓ และพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๑๘ มาตรา ๒๖ ทั้งนี้ ภายใต้การควบคุมของคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ (ตามประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๒๐ (๑) (๓) (๔) (๖))

(๒) การนำที่ดินไปให้ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกับคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ มีอำนาจที่จะส่วนหรือห้ามที่ดินของรัฐ ซึ่งมิได้มีบุคคลใดมีสิทธิครอบครองเพื่อให้ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน (ตามประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๒๐ (๔) ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวจะเป็นไปตามระเบียบทองคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๒๘) ว่าด้วยการส่วนหรือห้ามที่ดินของรัฐ เพื่อให้ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน ข้อ ๔ และข้อ ๖

(๓) การนำที่ดินให้ส่วนราชการใช้ประโยชน์ในการใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐของส่วนราชการต่างๆ นั้น นอกจากกระทรวง ทบวง กรม และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีสิทธิขอใช้ที่ราชพัสดุ ตามพระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. ๒๕๑๘ แล้ว ก็ยังมีสิทธิขอใช้ที่ดินของรัฐในส่วนที่กรรมที่ดินดูแลได้สิگด้วย โดยการขอขึ้นทะเบียนตามประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๘ ทวิ ได้สิทธิทางหนึ่ง

(๔) การนำที่ดินไปกำหนดเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติที่ดินกรรจงว่างเปล่าที่ประกอบด้วยทรัพยากรธรรมชาติ สามารถนำไปกำหนดให้เป็น ที่ป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า หรือเขตป่าไม้สาธารณะ ตามมติคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ ให้สิทธิทางหนึ่ง

(๕) การนำที่ดินไปจัดทำผลประโยชน์การจัดทำผลประโยชน์ในที่ดินกรรจงว่างเปล่า อาจแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท คือ ประเภทแรกเป็นการแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่ในที่ดินนั้น เช่น การทำเหมืองแร่ การทำป่าไม้ การระเบิด หรืออยู่ทิbin การขุดตักดินลูกรัง ซึ่งใน

๔ สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

ส่วนนี้จะเป็นอำนาจหน้าที่ขององค์กรที่รับผิดชอบตามกฎหมายเฉพาะเรื่องนั้นๆ ซึ่งได้แก่ กรมทรัพยากรธรรมชาติและสหกรณ์ กรมป่าไม้ กรมที่ดิน กระทรวงมหาดไทย และแต่กรณี ส่วนการจัดทำผลประโยชน์ในด้านอื่นๆ สามารถดำเนินการได้ตามประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๑๐ มาตรา ๑๑ และมาตรา ๑๒

๒. ที่ดินซึ่งมีผู้wenคืนตามกฎหมายที่ดิน

คำว่า “ wenคืน ” ตามมาตรา ๑๐๔ (๑) แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แตกต่างจากคำว่า “ wenคืน ” ตามกฎหมายว่าด้วยการwenคืนอสังหาริมทรัพย์ (พระราชบัญญัติว่าด้วยการwenคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๓๐) เพราะที่ดินซึ่งมีผู้wenคืนนี้ เป็นการwenคืนโดยความสมัครใจไม่ใช่เป็นการwenคืนโดยบังคับชื้อ และเป็นกรณีที่เจ้าของที่ดินสามารถกระทำได้โดยปฏิบัติตามประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๕ ที่บัญญัติว่า “ ผู้ใดมีความประสงค์wenคืนสิทธิในที่ดินให้แก่รัฐ ให้ยื่นคำขอwenคืนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตามมาตรา ๗๑ ” และตามคำสั่งกรมที่ดิน ที่ ๕/๒๕๑๐ ลงวันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๑๐

๓. ที่ดินที่มีผู้หอดทิ้งตามกฎหมายที่ดิน

การหอดทิ้งที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดินเป็นไปตามมาตรา ๖ ซึ่งบัญญัติว่า “ นับตั้งแต่วันที่ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้ใช้บังคับ บุคคลใดมีสิทธิในที่ดินตามโฉนดที่ดินหรือหนังสือรับรองการทำประโยชน์ หากบุคคลนั้นหอดทิ้งไม่ทำประโยชน์ในที่ดิน หรือปล่อยที่ดินให้เป็นที่รกร้างว่างเปล่าเกินกำหนดเวลาดังต่อไปนี้ ”

(๑) สำหรับที่ดินที่มีโฉนดที่ดิน เกินสิบปีติดต่อกัน

(๒) สำหรับที่ดินที่มีหนังสือรับรองการทำประโยชน์เกินห้าปีติดต่อกัน

ให้ถือว่าเจตนาสละสิทธิในที่ดินเฉพาะส่วนที่หอดทิ้งไม่ทำประโยชน์หรือที่ปล่อยให้เป็นที่รกร้างว่างเปล่า เมื่ออธิบดีได้ยื่นคำร้องต่อศาล และศาลได้สั่งเพิกถอนหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินดังกล่าว ให้ที่ดินนั้นตกเป็นของรัฐเพื่อดำเนินการตามประมวลกฎหมายนี้ต่อไป ”

ในการดำเนินการเกี่ยวกับที่ดินประเภทนี้ จะเป็นไปตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดำเนินการเกี่ยวกับที่ดินที่ถูกหอดทิ้งไม่ทำประโยชน์หรือปล่อยให้เป็นที่รกร้างว่างเปล่าให้ตกเป็นของรัฐ พ.ศ. ๒๕๑๒

๔. ที่ดินซึ่งกลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่นตามกฎหมายที่ดิน

เกี่ยวกับที่ดินประเภทนี้ มีความเห็นแตกต่างกันเป็น ๒ แนวทาง กล่าวคือ แนวทางแรกเห็นว่า ที่ดินดังกล่าวหมายถึงที่ดินที่กลับมาเป็นของแผ่นดินโดยการเรวนคืน หรือบังคับซื้อ หรือจัดซื้อเพื่อสาธารณะประโยชน์ ตามกฎหมายว่าด้วยการเรวนคืนอสังหาริมทรัพย์ แต่แนวทางที่สองเห็นว่า ที่ดินที่ได้มาเป็นของแผ่นดินตามนัยดังกล่าวจะต้องมีลักษณะเป็นที่กร้างว่างเปล่าหรือที่ดินที่มีการเรวนคืนโดยสมควรใจหรือที่ดินที่มีผู้หอดทิ้ง ซึ่งที่ดินตามแนวทางแรกจะไม่ใช่ที่ดินที่มีลักษณะเป็นที่กร้างว่างเปล่า เพราะการบังคับเรวนคืนจะต้องมีวัตถุประสงค์เกี่ยวกับการอันเป็นสาธารณะปีกโลก หรือประโยชน์ของรัฐอย่างอื่นเท่านั้น ดังนั้นที่ดินที่ไม่ได้มาจากการเรวนคืน จึงมิใช่สาธารณะบดีของแผ่นดิน ตามมาตรา ๑๓๐๔ (๑) แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และที่ดินประเภทนี้หากต้องได้ย้าย เนื่องจากเป็นการบัญญัติเดิมไว้เท่านั้น

ที่สาธารณะบดีของแผ่นดินประเภทพลเมืองใช้ร่วมกัน

ที่สาธารณะบดีของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันหรือที่เรียกว่า “ที่สาธารณะประโยชน์” นั้นเอง เช่น เดิมประชาชนส่วนใหญ่ใช้วัว ควาย ทำการเกษตร จึงได้มีการกันพื้นที่ไว้สำหรับให้ประชาชนนำวัว ควาย ไปเลี้ยงหรือเดิมไม่มีเมรุ ก็จะกันพื้นที่ไว้เป็นที่ป่าช้าสำหรับเผาหรือ ฝังศพ หรือลักษคลอง บึง ลำร่าง ทางสาธารณะ ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เป็นต้น

“ที่สาธารณะประโยชน์” เป็นคำใช้เรียกชื่อสาธารณะบดีของแผ่นดินที่ปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๔๕๗ และพระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. ๒๔๙๐ โดยเดิมในมาตรา ๑๒๒ แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ บัญญัติว่า “ที่อันเป็นสาธารณะประโยชน์ คือ ที่เลี้ยงปศุสัตว์ที่จัดไว้สำหรับราษฎรไปรวมเลี้ยงสัตว์ด้วยกัน เป็นต้น ตลอดจนถนนทางและที่อย่างอื่นซึ่งเป็นของกลางให้ราษฎรใช้ได้ด้วยกัน เป็นหน้าที่ของกรรมการอำเภอจะต้องอยู่ระหว่างรักษา อาย่าให้ผู้ใดเกี่ยดกันเอาไปเป็นอาณาประโยชน์แต่เฉพาะตัว” (กรรมการอำเภอได้เปลี่ยนเป็นนายอำเภอ ตามพระราชบัญญัติบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๓๔ มาตรา ๖๒ วรรคสอง บรรดาอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวกับราชการของกรรมการอำเภอหรือนายอำเภอซึ่งกฎหมายกำหนดให้กรรมการอำเภอและนายอำเภอมีอยู่ให้โอนเป็นอำนาจและหน้าที่ของนายอำเภอ) ปัจจุบันได้มีพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๑๑) พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๑๓ ให้ยกเลิกความในมาตรา ๑๒๒ แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

๖ สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

“มาตรา ๑๒๒ นายอำเภอหน้าที่ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณะบดีของแผ่นดินที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน และสิ่งซึ่งเป็นสาธารณะประโยชน์อันอยู่ในเขตอำเภอ

นายอำเภอและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่มีอำนาจใช้หรือยินยอมให้บุคคลอื่นใช้ที่ดินตามวรรคหนึ่ง เว้นแต่จะได้รับความเห็นชอบจากผู้ว่าราชการจังหวัดและปฏิบัติตามประมวลกฎหมายที่ดินและกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง

ในกรณีที่มีข้อพิพาทธรือคดีเกี่ยวกับที่ดินตามวรรคหนึ่ง นายอำเภอและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะร่วมกันดำเนินการหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะเป็นผู้ดำเนินการ ก็ให้มีอำนาจกระทำได้ทั้งนี้ กระทรวงมหาดไทยจะวางระเบียบกำหนดหลักเกณฑ์เป็นแนวปฏิบัติตัวยกได้

ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการตามวรรคหนึ่งและวรรคสามให้จ่ายจากงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตามระเบียบที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด”

ที่ดินอันเป็นสาธารณะบดีของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันนั้น เกิดขึ้นหรือได้มาจาก๔ กรณี ได้แก่ เกิดจากสภาพธรรมชาติเกิดจากการใช้ร่วมกันของราษฎร ได้มาโดยทางนิติกรรม เช่น การซื้อขาย แลกเปลี่ยนให้ หรืออุทิศให้ เป็นตนและได้มาโดยผลของกฎหมาย เช่น การสงวนหรือห่วงห้ามและการได้มาโดยการเวนคืน ทั้งนี้ ตามแนวคำพิพากษาศาลปกครองสูงสุด ที่ ๒๒๙/๒๕๕๗

๑. การได้มาซึ่งเกิดจากสภาพธรรมชาติ

ที่ว่าเกิดจากสภาพธรรมชาติของทรัพย์สินนั้น หมายความว่า โดยสภาพของตัวทรัพย์มีไว้สำหรับให้พลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกัน เช่น ที่ชายตั้ง ทางน้ำ ทางหลวง ทะเลสาบ ตามที่ระบุไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๓๐๔ (๒) ก็ล้วนแต่เป็นที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันที่เกิดขึ้นจากสภาพธรรมชาติของทรัพย์ทั้งสิ้น ทั้งนี้ ตามนัยคำพิพากษาฎีกาที่ ๑๐๓๕/๒๕๐๔ ซึ่งวินิจฉัยว่า “ที่สาธารณะประโยชน์ ไม่จำเป็นที่ทางราชการต้องสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกันก็เป็นสาธารณะบดีของแผ่นดินโดยสภาพได้” และคำพิพากษาศาลมฎีกาที่ ๕๕๒/๒๕๐๘ หนองสาธารณะจะเป็นสมบดีของแผ่นดินหรือไม่ กฎหมาย มิได้บังคับว่าต้องขึ้นทะเบียนไว้ การที่จะเป็นสาธารณะบดีของแผ่นดินหรือไม่ ย่อมเป็นไปตามสภาพของที่ดินนั้นเอง ว่าเป็นทรัพย์สินใช้เพื่อประโยชน์หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกันหรือไม่ ที่พิพากษาเป็นหนองที่ราษฎรใช้เป็นที่เลี้ยงสัตว์จับปลาใช้น้ำร่วมกัน จึงเป็นสาธารณะบดีของแผ่นดินผู้ใดจะถือสิทธิในที่สาธารณะบดีของแผ่นดินได้ไม่

๒. การได้มาซึ่งเกิดขึ้นจากการใช้ร่วมกันของราษฎร

สาธารณะประโยชน์ลักษณะสำคัญของการเป็นที่ดินสาธารณะบดีของแผ่นดิน ประเภทพลเมืองใช้ร่วมกันตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๓๐๔ (๒) จะต้องมีไว้เพื่อหรือสงวนไว้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน หากไม่มีการสงวนห่วงห้ามที่ดินไว้เป็นที่ดินสำหรับประชาชนใช้

ร่วมกัน หรือการส่วนห่วงห้ามเป็นไปโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย เช่นการส่วนห่วงห้ามในระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๗๙-๒๕๘๗ โดยไม่ได้ออกเป็นพระราชบัญญัติห่วงห้าม ตามพระราชบัญญัติห่วงห้ามที่ดิน กรรจังว่างเปล่าฯ พ.ศ. ๒๕๗๘ การห่วงห้ามนั้นจึงไม่ชอบด้วยกฎหมาย ไม่มีผลทำให้ติดที่ห่วงห้าม กลยุทธ์เป็นที่สาธารณะมีบทต้องแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน แต่อย่างไรก็ได้ แม้การห่วงห้ามจะไม่ชอบด้วยกฎหมาย แต่หากข้อเท็จจริงรับฟังได้ว่ามีประชาชนเข้าไปใช้ในที่พิพาทนั้nrร่วมกัน กล่าวคือ เป็นการใช้เพื่อสาธารณะประโยชน์ ที่ดินนั้นก็อาจเป็นที่สาธารณะประโยชน์สำหรับประชาชน ใช้ร่วมกันที่เกิดจากการใช้ของราชภูมิ หรือประชาชนได้ ซึ่งเรื่องทำนองนี้มีคำพิพากษาภูมิภาคอยู่หลายเรื่อง เช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๕๗๔/๒๕๙๘ วินิจฉัยว่า “ทางซึ่งราชภูมิใช้เดินร่วมกันมา ๔๐-๕๐ ปี ไม่มีครัวห่วงห้าม จนเข้าใจกันทั่วไปว่าเป็นทางสาธารณะนั้น เป็นทางหลวง”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๐๐/๒๕๑๕ วินิจฉัยว่า “ที่ดินซึ่งประชาชนในหมู่บ้านใช้ร่วมกัน สำหรับเลี้ยงสัตว์พาหนะ โค กระบือ และเป็นที่ป่าช้ามานาน ๙๐ ปีเศษแล้ว เป็นที่สาธารณะมีบทต้องแผ่นดินประเพณีสินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันที่เกิดขึ้นและเป็นอยู่ตามสภาพของที่ดินและการใช้ร่วมกันของประชาชน โดยไม่ต้องมีประกาศพระราชบัญญัติห่วงห้ามไว้หรือขึ้นทะเบียนหรือมีเอกสารของทางราชการกำหนดไว้ให้เป็นที่สาธารณะมีบทต้องแผ่นดิน”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๒๘/๒๕๑๑ วินิจฉัยว่า “ลำคลองอันเป็นทางน้ำที่ประชาชนใช้สัญจรไปมาร่วมกัน เป็นสาธารณะมีบทต้องแผ่นดิน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๓๐๔ แม้ลำคลองนั้นได้ตื้นเขินโดยธรรมชาติไม่มีสภาพเป็นลำคลองมาประมาณ ๓๐ ปีเศษ และไม่มีราชภูมิใช้ประโยชน์ก็ตาม แต่ยังไม่มีพระราชบัญญัติห่วงห้าม จากการเป็นสาธารณะมีบทต้องแผ่นดินตามมาตรา ๔ วรรค ๒ และทางราชการยังถือเป็นที่หลวงห่วงห้ามนั้น จึงยังคงเป็นสาธารณะมีบทต้องแผ่นดิน

๓. การได้มาโดยทางนิติกรรม

การได้มากรณีทางนิติกรรม เช่น โดยการซื้อขาย แลกเปลี่ยน หรือมีผู้ยกให้

๓.๑ ได้มาโดยการซื้อที่ดินจากเอกชนเพื่อให้ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน ที่ดินนั้นก็จะมีสถานะเป็นสาธารณะมีบทต้องแผ่นดินประเพณีสินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน

๓.๒ ได้มาโดยการแลกเปลี่ยน วิธีการแลกเปลี่ยนมีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะตามมาตรา ๔ ประมวลกฎหมายที่ดิน และมาตรา ๑๓๐๕ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

๓.๓ ได้มาโดยมีการยกให้ การได้มาซึ่งที่ดินของรัฐโดยวิธีการ “ยกให้” หรือ “อุทิศ” นั้น หมายถึง กรณีที่เอกชนเจ้าของที่ดินได้สละที่ดินของตนเองให้กับรัฐเพื่อใช้หรือส่วนไว้เป็นที่สาธารณะมีบทต้องแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันหรือใช้เพื่อประโยชน์ของทางราชการ

๙ สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

โดยเฉพาะ เช่น ยกให้เป็นทางสาธารณะ ยกให้เป็นที่สร้างโรงเรียนเป็นต้น การอุทิศที่ดินให้เป็นสาธารณะบัดดิของแผ่นดินนี้เป็นกรณีที่รัฐได้มามีชื่อที่ดินโดยเสนอให้แก่เจ้าของที่ดินผู้ให้เอง กรณีจึงแตกต่างกับการที่เอกชนเสนอคืนที่ดินให้แก่รัฐบาลตามประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๕ เพราะการเสนอคืนตามมาตรา ๕ เป็นเรื่องที่เอกชนโอนที่ดินของตนให้แก่รัฐโดยความสมัครใจ โดยมีได้เจตนาที่จะให้รัฐนำไปใช้ประโยชน์ในกิจการใด ในการอุทิศที่ดินให้เป็นสาธารณะบัดดิของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันมีกรณีเกิดขึ้นได้ ๒ กรณี คือ

- การอุทิศให้โดยตรง คือ การที่เอกชนเจ้าของที่ดินแสดงเจตนาที่จะอุทิศที่ดินของตนให้แก่รัฐ เพื่อให้รัฐนำไปใช้เป็นสาธารณะบัดดิของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันโดยแจ้งชัด เช่น นำโฉนดที่ดินหรือหนังสือรับรองการทำประโยชน์ (น.ส. ๓) ไปยื่นคำขอจดทะเบียนต่อ พนักงานเจ้าหน้าที่ โอนเป็นที่สาธารณะประโยชน์ นอกจากนี้การแสดงเจตนาโดยแจ้งชัดอาจกระทำโดยส่งมอบโฉนดที่ดินหรือ น.ส. ๓ ให้แก่ทางราชการโดยทางราชการไปดำเนินการเอง หรือแสดงเจตนาโดยทำเป็นหนังสือยกให้ หรือให้ถ้อยคำต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ก็ได้

- การอุทิศที่ดินให้โดยปริยาย คือการที่เจ้าของที่ดินไม่ได้แสดงเจตนาอกรมาให้ชัดแจ้งว่าจะยกที่ดินของตนให้เป็นที่สาธารณะประโยชน์ แต่ได้ปล่อยให้ประชาชนทั่วไปสัญญารับมานที่ดินของตนโดยไม่สงวนสิทธิมาเป็นเวลานาน เช่น ที่ดินของเอกชนคนหนึ่ง ต่อมีรายภูรจามานมากอาศัยเดินผ่านไปมาอยู่สู่ทางสาธารณะ เจ้าของที่ดินก็มีได้ว่ากล่าวหรือปิดกั้นอย่างใดเป็นเวลาข้านาน พอสมควร เป็นต้น ดังนี้ถือได้ว่า เป็นการอุทิศที่ดินให้เป็นสาธารณะประโยชน์โดยปริยายแล้ว

การอุทิศที่ดินของตนให้แก่รัฐเพื่อให้เป็นที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันจะทำเป็นหนังสือหรือจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่หรือไม่ก็ได้ ถ้าทำเป็นหนังสือหรือจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ก็จะปรากฏเป็นหลักฐานชัดแจ้ง แต่ถึงแม่การอุทิศที่ดินให้แก่รัฐดังกล่าวเสียไปแต่อย่างใดไม่ เหตุที่เป็นเช่นนี้เห็นว่า นอกจากจะไม่มีกฎหมายบัญญัติในเรื่องการอุทิศที่ดินให้ประชาชนใช้ร่วมกันว่า จะต้องทำเป็นหนังสือหรือจดทะเบียนหรือไม่แล้วแต่เมื่อพิจารณาถึงเจตนาของผู้ที่ยกให้เจตนาที่สำคัญก็คือการให้ประชาชนใช้ร่วมกัน มิใช่เป็นการยกให้แก่ฝ่ายปกครอง หรือรัฐบาล หรือบุคคลหนึ่งบุคคลใด ประโยชน์สาธารณะจึงต้องอยู่เหนือประโยชน์ส่วนบุคคล สัญญาณที่ดินให้แก่รัฐจึงน่าจะมีผลทันที โดยไม่จำเป็นต้องมีพิธีการแต่อย่างใด (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๘๔๓/๒๕๒๓, ๓๒๕๒/๒๕๓๐, ๓๐๔๘/๒๕๓๗, ๔๑๑๒/๒๕๓๘, ๑๑๒/๒๕๓๘, ๒๐๐๔/๒๕๔๔, ๔๓๗๗/๒๕๔๗)

๔. การได้มาซึ่งที่ดินอันเป็นสาธารณะบัดดิของแผ่นดินโดยผลของกฎหมาย

เป็นการได้มาโดยการสงวนหรือห้าม โดยรัฐจะกันหรือการกำหนดเขตที่ดินรกร้างว่างเปล่าไว้เพื่อใช้ประโยชน์ต่างๆ ของทางราชการหรือเพื่อให้ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน เช่น สงวนห้องห้ามไว้ใช้เป็นที่ทหาร เป็นทุ่งหญ้าสำหรับเลี้ยงสัตว์ ดังนั้น การสงวนหรือห้ามจึงมีได้หลายวิธีแล้วแต่ยุคสมัยหรือช่วงเวลา โดยแบ่งเป็น ๓ ช่วงเวลา ดังนี้

๔. การได้มาซึ่งที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินโดยผลของกฎหมาย

เป็นการได้มาโดยการส่วนหรือห่วงห้าม โดยรัฐจะกันหรือการกำหนดเขตที่ดินรกร้างว่างเปล่าไว้เพื่อใช้ประโยชน์ต่างๆ ของทางราชการหรือเพื่อให้ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน เช่น ส่วนห่วงห้ามไว้ใช้เป็นที่ทหาร เป็นทุ่งหญ้าสำหรับเลี้ยงสัตว์ ดังนั้น การส่วนหรือห่วงห้ามจึงมีได้หลายวิธีแล้วแต่คุณสมบัติหรือช่วงเวลา โดยแบ่งเป็น ๓ ช่วงเวลา ดังนี้

๔.๑ การส่วนห่วงห้ามที่เกิดขึ้นก่อนวันที่ ๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๗๙ เดิม ก่อนที่ยังไม่มีพระราชบัญญัติ ว่าด้วยการห่วงห้ามที่ดินกร้างว่างเปล่า อันเป็นสาธารณสมบัติของ แผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๗๙ ใช้บังคับ ไม่มีกฎหมายบัญญัติว่า การส่วนห่วงห้ามที่ดินของรัฐไว้ใช้ ประโยชน์ เช่น ส่วนห่วงห้ามไว้เป็นทุ่งหญ้าสาธารณะ หรือป่าช้าสาธารณะจะกระทำการโดยวิธี ใดบ้าง ทั้งนี้ปรากฏจากคำพิพากษาของศาลฎีกา ที่ ๗๗๐/๒๕๑๖ ซึ่งวินิจฉัยว่า “ที่ดินอันเป็น สาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้น ตามธรรมดารัฐยอมจดไว้เพื่อสาธารณประโยชน์ หรือส่วนไว้ เพื่อประโยชน์ร่วมกันได้ วิธีการที่จะห่วงห้ามนั้นย่อมแตกต่างกันไปตามกาลสมัยพระราชบัญญัติว่า ด้วยการห่วงห้ามที่ดินกร้างว่างเปล่าฯ พ.ศ. ๒๕๗๙ กำหนดให้ห่วงห้ามโดยออกเป็นพระราชบัญญัติและประกาศในราชกิจจานุเบกษา ก่อนหน้านั้นหากได้มีกฎหมายกำหนดไว้เป็นอย่างใดไม่ สมุหเทศบาล ผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้ว่าราชการมณฑล จึงออกประกาศห่วงห้ามที่ดินกร้างว่าง เปเปล่ามิให้ผู้ใดเข้าไปก่นสร้างเทียบย้ำจับจอง หรือถือกรรมสิทธิ์โดยผลการได้” ตามคำพิพากษา ฎีกานี้ทำให้ทราบได้ว่า สมุหเทศบาล ผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้ว่าราชการมณฑล มีอำนาจที่จะ ส่วนห่วงห้ามที่ดินของรัฐโดยขอบด้วยกฎหมายได้

นอกจากนี้ ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๔๕๗ ยังให้อำนาจ กรรมการอำเภอ (นายอำเภอ) มีหน้าที่ดูแลรักษาที่ดินสาธารณประโยชน์ แต่เมื่อได้ให้อำนาจที่ประกาศ ให้ที่ดินแปลงหนึ่งแปลงใดเป็นที่สาธารณประโยชน์ แต่เป็นที่เข้าใจได้ว่าเมื่อนายอำเภอมีหน้าที่ดูแล รักษาที่ดินสาธารณประโยชน์ นายอำเภอจึงมีหน้าที่ออกประกาศส่วนห่วงห้ามที่ดินของรัฐให้เป็น ที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันได้ เพื่อส่วนห่วงห้ามไว้เป็นที่ดินของหน่วยราชการอื่นได้ก็ได้ดังคำ พิพากษาฎีกานี้ ๔๕๓/๒๕๑๖ วินิจฉัยว่า “ที่ดินกร้างว่างเปล่าซึ่งนายอำเภอประกาศส่วน เมื่อ วันที่ ๓๐ ตุลาคม ๒๕๗๙ สำหรับให้ดำเนินการเป็นทัณฑสถานนิคมของกรมราชทัณฑ์นั้น ต่อมาเมื่อ มีพระราชบัญญัติว่าด้วยการห่วงห้ามที่ดินกร้างว่างเปล่า พ.ศ. ๒๕๗๙ ขึ้นใช้บังคับ (วันที่ ๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๗๙) นั้น ถือว่ามีผลทำให้ที่ดินแปลงนั้นเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน” จากคำ พิพากษาฎีกานี้แสดงให้เห็นว่า ก่อนวันที่พระราชบัญญัติว่าด้วยการห่วงห้ามที่ดินกร้างว่าง เปเปล่าฯ พ.ศ.๒๕๗๙ ใช้บังคับ นายอำเภอ มีอำนาจออกประกาศส่วนห่วงห้ามที่ดินของรัฐไว้ใช้ ประโยชน์ในกิจการของรัฐได้ ส่วนประกาศที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้ประกาศห่วงห้ามจะมีผลเป็น การส่วนห่วงห้ามหรือไม่นั้น กำนัน ผู้ใหญ่บ้านก็เป็นพนักงานฝ่ายปกครอง ตามพระราชบัญญัติ

ถักขัณฑ์ปักกรองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ ด้วย ย้อมมีอำนาจที่จะประกาศสงวนห้ามที่ดินของรัฐไว้สำหรับให้พลเมืองใช้ร่วมกันได้

ฉบับนี้ การส่วนห่วงห้ามที่ดินของรัฐไว้เป็นที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน ที่เกิดขึ้นก่อนมีพระราชบัญญัติว่าด้วยการห่วงห้ามที่ดินกร้างว่างเปล่าฯ พ.ศ. ๒๔๗๘ ใช้บังคับ กล่าวดีของการส่วนห่วงห้ามที่เกิดขึ้นก่อนวันที่ ๙ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๘ จะกระทำวิธีใดไม่มี กฎหมายบัญญัติไว้แต่เมื่อคำพิพากษาถือวินิจฉัยไว้เป็นบรรทัดฐานว่า ประกาศส่วนห่วงห้ามของ พนักงานฝ่ายปกครองห้องที่ เช่น ประกาศของผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ถือว่ามีผลตามกฎหมายทำให้ที่ดินที่ถูกส่วนห่วงห้ามกลับเป็นที่ส่วนน้ำสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันได้

อย่างไรก็ตาม ในสมัยนั้นการห่วงห้ามที่ออกเป็นกฎหมายโดยตรรกมี เช่น ประกาศกรุงเทพมหานครเรื่องการห้ามมิให้จับจองที่ดินห้องทุ่งฝั่งตะวันตกแห่งแม่น้ำเจ้าพระยา ลงวันที่ ๕ ธันวาคม ร.ศ. ๑๙๓ หรือพระบรมราชโองการประกาศเขตพระราชฐานนิเวศน์มฤคทายวัน และห้ามไม่ให้ทำอันตรายสัตว์ ลงวันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๔๖๗ หรือประกาศพระบรมราชโองการให้ที่ตำบลโคพอทเป็นที่สำหรับเลี้ยงและผสมโค ลงวันที่ ๒๑ เมษายน ร.ศ. ๑๙๓

๔.๒ การส่งงานหัวห้ามที่เกิดขึ้นระหว่างวันที่ ๘ เมษายน ๒๕๗๙ ถึงวันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๗๙ อันเป็นช่วงที่พระราชบัญญัติ ว่าด้วยการหัวห้ามที่ดินกรรจังว่างเปล่า อันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๗๘ ใช้บังคับโดยการส่งงานหัวห้ามจะต้องออกเป็นพระราชกฤษฎีกาโดยเหตุที่การหัวห้ามในอดีตมีหลักหลายวิธีและยังไม่มีแนวทางที่แน่นอน รัฐบาลสมัยนั้นจึงเสนอร่างพระราชบัญญัติตั้งกล่าวถ้วนโดยมีเหตุผลหลายประการคือ การหัวห้ามโดยฝ่ายปกครอง ไม่มีหลัก ไม่มีเกณฑ์ และหัวห้ามอาจตามชอบใจ ไม่น่าจะเหมาะสมสำหรับการปกครองในระบบปัจจุบัน ซึ่งมีการกำหนดหลักเกณฑ์ที่แน่นอน จึงเสนอให้การหัวห้ามต้องทำเป็นพระราชกฤษฎีกา กำหนดผู้มีอำนาจหน้าที่ วัตถุประสงค์ และวิธีการหัวห้าม ซึ่งแต่เดิมไม่มีบัญญัติไว้พระราชบัญญัติว่าด้วยการหัวห้ามที่ดินกรรจังว่างเปล่าฯ พ.ศ. ๒๕๗๘ ได้ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๘ เมษายน ๒๕๗๙ หลักการสำคัญของกฎหมายฉบับนี้กำหนดไว้ดังนี้

มาตรา ๔ “ถ้ารัฐบาลต้องการจะห้ามที่ดินกรรจ้างว่างเปล่าอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน เพื่อประโยชน์ใดๆ ก็ให้ดำเนินการห้ามตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๕ “การห่วงห้ามที่ดินกร้างว่างเปล่าให้ออกเป็นพระราชกฤษฎีกาและประกาศในราชกิจจานเบกษา ในพระราชกฤษฎีกานั้นให้ระบุ

- (๑) ความประสังค์ที่หวานห้าม
  - (๒) เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจในการหวานห้าม
  - (๓) ที่ดินที่ร่างกำหนดว่าต้องหวานห้าม

ให้มีแผนที่แสดงเขตที่ดินดังกล่าว และติดไว้ท้ายพระราชบัญญัคติ แผนที่ที่กล่าวนี้ให้อ้วว่าเป็นส่วนหนึ่งแห่งพระราชบัญญัคติ แต่ในกรณีที่ห้ามที่ดินริมทางหลวงนั้น จะกำหนดเขตที่ดิน

ซึ่งหัวห้ามนับจากเส้นกลางทางหลวงออกไปในระยะทางดังจะได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติก็ได้"

มาตรา ๖ "เมื่อได้ประกาศพระราชบัญญัติในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้เจ้าหน้าที่มอบอำนาจอันถูกต้องพร้อมทั้งแผนที่ท้ายพระราชบัญญัติ เพื่อให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตรวจสอบได้ว่า ณ

- ที่ทำการข้าหลวงประจำจังหวัด ซึ่งที่ดินที่หัวห้ามนั้นตั้งอยู่
- ที่ว่าการอำเภอ หรือหอทะเบียนที่ดิน ในท้องที่ซึ่งที่ดินที่หัวห้ามนั้นตั้งอยู่"

มาตรา ๗ "ถ้าการหัวห้ามนั้นไม่ได้กำหนดเวลาไว้ หรือจะถอนการหัวห้ามทั้งหมดหรือบางส่วน ก็ให้ออกเป็นพระราชบัญญัตินั้นจะระบุเงื่อนไขในการถอนไว้ก็ได้"

การถอนการหัวห้ามแต่งบางส่วน ให้นำบทบัญญัติแห่งมาตรา ๕ และมาตรา ๖ ว่าด้วยแผนที่มาใช้ออนุโลมการถอนการหัวห้ามที่ว่าด้วย ให้รวมทั้งการถอนการหัวห้ามที่มีไว้ก่อนพระราชบัญญัติตามที่ดังนี้ นับแต่วันที่มีพระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ถ้าทางราชการจะสงวนหัวห้ามที่ดินกร้างว่างเปล่าให้เป็นที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน จะกระทำได้โดยออกพระราชบัญญัติฉบับนี้กำหนดไว้เท่านั้นหลักการสำคัญในการหัวห้ามตามพระราชบัญญัติฉบับนี้มีดังนี้

(๑) แก้ปัญหาเรื่องการสงวนหัวห้ามที่ดินกร้างว่างเปล่าให้เป็นที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน หรือเพื่อการใดๆ ให้เป็นระเบียบ และมีหลักเกณฑ์ที่แน่นอนกว่าอย่างก่อ葛่าวคือ การสงวนหัวห้ามจะกระทำได้แต่เฉพาะออกเป็นพระราชบัญญัติฉบับนี้กำหนดไว้เท่านั้นและจะต้องมีรูปแบบที่ประกอบ พร้อมทั้งนำไปประกาศในราชกิจจานุเบกษา

(๒) ที่ดินที่จะทำการหัวห้ามตามพระราชบัญญัตินี้ได้ ต้องเป็นที่ดินกร้างว่างเปล่าตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๓๐๔ (๑) เท่านั้น ส่วนที่ดินสาธารณะบัตรของแผ่นดินที่ประชาชนใช้ร่วมกัน เช่น ที่ชายตลิ่ง ทางน้ำ ทางหลวงหรือใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ เช่น ป้อม โรงพยาบาล ตามมาตรา ๓๐๔ (๒) และ (๓) นั้น ไม่ต้องมีการหัวห้ามอีก เพราะเป็นสิ่งที่ใช้เพื่อสาธารณะประโยชน์ได้

(๓) การขอสงวนหัวห้ามตามพระราชบัญญัตินี้ ไม่จำกัดว่าจะเพื่อประโยชน์ทางด้านให้ประชาชนใช้ร่วมกันหรือใช้เพื่อประโยชน์ใดๆ ก็ได้

(๔) เมื่อพระราชบัญญัติฉบับนี้ออกใช้บังคับ ไม่ลบล้างหรือกระทบกระเทือนการหัวห้ามที่มีอยู่ก่อนใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ ฉะนั้น การหัวห้ามที่ดินกร้างว่างเปล่าให้เป็นสาธารณะบัตรของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นประกาศของนายอำเภอ กำหนดผู้ใหญ่บ้าน ที่มีมาก่อนวันที่ ๘ เมษายน ๒๕๗๙ ก็ยังมีผลใช้บังคับได้โดยถูกต้องตามกฎหมาย

(๕) พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้กำหนดบุคคลผู้มีอำนาจที่จะทำการหัวห้ามให้ชัดแจ้งยิ่งขึ้น ไม่ใช่ให้กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน เมื่อไหร่แต่ก่อน กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน อาจจะเป็นเจ้าหน้าที่ผู้ทำการสำรวจได้ แต่อำนาจในการหัวห้ามต้องเป็นไปตามกฎหมาย เพราะต้องออกเป็นพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้

๑๒ สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

กฤษฎีกา และประการสำคัญที่สุด คือจะไม่สำรวจไม่ได้ เพราะต้องทำการรังวัดทำแผนที่ด้วย และแผนที่นี้ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของพระราชบัญญัติ ดังนั้น ที่ดินแปลงใดได้ห่วงห้ามตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ จะต้องแบ่งว่าแนวเขตไม่แน่นอนไม่ได้ ต้องถือตามที่กฎหมายกำหนด และจะไม่ทำการสำรวจไม่ได้ และจะต้องแบ่งว่าได้ส่วนไว้เมื่อนั้นเมื่อนี้อย่างแตกต่างกันไม่ได้ เพราะต้องประกาศในราชกิจจานุเบกษาให้ประชาชนทราบทั่วทั่วไป

(๖) ข้อสำคัญคือ การเพิกถอนที่ดินที่ห่วงห้ามตามพระราชบัญญัติฉบับนี้จะต้องออกเป็นกฎหมาย ซึ่งแสดงให้เห็นหลักการที่เป็นระเบียบยิ่งขึ้น

ฉะนั้น การห่วงห้ามที่ดินกร้างว่างเปล่าเพื่อให้พลเมืองใช้ร่วมกันตั้งแต่วันที่ ๘ เมษายน ๒๕๗๙ จนถึงก่อนวันที่ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. ๒๕๘๗ ใช้บังคับ (วันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๘๗) จึงต้องกระทำในรูปของพระราชบัญญัติ และมีรูปแบบที่ท้ายประกาศด้วย หากมีได้กระทำตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ก็ถือไม่ได้ว่าเป็นที่ดินสาธารณะมีบัตรของแผ่นดินที่ประชาชนใช้ร่วมกัน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๓๐๔ (๒) เช่น คำพิพากษาฎีกាដที่ ๖๘๔/๒๕๘๗ วินิจฉัยว่า “การที่ทางราชการจะให้อำเภอหรือจังหวัดจัดทำที่ดินที่ส่วนไว้เป็นที่สาธารณะโดยชน์ประจำหมู่บ้าน หรือตำบลนั้นจะต้องออกเป็นพระราชบัญญัติประกาศเขตที่ดิน ซึ่งส่วนไว้เป็นสาธารณะ ทั้งที่ดินนั้นต้องเป็นที่ดินกร้างว่างเปล่าไม่มีเอกสารเป็นเจ้าของ ต้องประกาศในราชกิจจานุเบกษา ตามพระราชบัญญัติ ว่าด้วยการห่วงห้ามที่ดินกร้างว่างเปล่าอันเป็นสาธารณะมีบัตรของแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๗๙ มาตรา ๔ และมาตรา ๕ เพียงแต่ผู้ใหญ่บ้านเขียนป้ายประกาศไว้ว่าเป็นที่สาธารณะไม่ทำให้ที่ดินนั้นเป็นสาธารณะไปได้” และในการพิจารณาว่าที่ดินแปลงที่ทางราชการได้ห่วงห้ามไว้เป็นที่สาธารณะมีบัตรของแผ่นดินสำหรับประชาชนใช้ร่วมกัน เช่น ห่วงห้ามไว้เป็นทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ หรือเป็นป่าช้าสาธารณะนั้น จะมีความถูกต้องสมบูรณ์เป็นสาธารณะมีบัตรของแผ่นดินหรือไม่ จึงต้องพิจารณาว่าการส่วนห่วงห้ามที่ดินนั้นๆ ได้กระทำเมื่อใด ในขณะนั้นมีกฎหมายกำหนดไว้เป็นอย่างไร และได้มีการห่วงห้ามไว้ถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ เพราะการส่วนห่วงห้ามที่ดินกร้างว่างเปล่าเป็นที่สาธารณะมีบัตรของแผ่นดินของไทยนั้นไม่การพัฒนาเปลี่ยนแปลงตลอดมา

ตัวอย่าง ในปี พ.ศ. ๒๕๘๐ ได้มีประกาศของนายอำเภอเมืองร้อยเอ็ด ให้ส่วนห่วงห้ามที่ดินกร้างว่างเปล่าในบริเวณท้องที่ได้ห้องที่หนึ่งในอำเภอเมืองร้อยเอ็ดให้เป็นที่สาธารณะประจำหมู่บ้านสำหรับให้ประชาชนใช้เลี้ยงสัตว์ แต่ปรากฏว่ารายวันไม่เคยเข้าไปใช้ประโยชน์ในที่ดินเลย ต่อมามีราษฎรบุกรุกเข้าไปทำประโยชน์อ้างว่าเป็นที่ดินของตน ซึ่งได้ครอบครองทำประโยชน์มาเป็นเวลาเกือบ ๕๐ ปี

ในปัญหาดังกล่าว ก่อนอื่นจะต้องพิจารณาว่า ที่ดินที่นายอำเภอได้ประกาศส่วนห่วงห้ามไว้เป็นสาธารณะมีบัตรของแผ่นดินถูกต้องตรงด้วยกฎหมายหรือไม่ เมื่อปรากฏข้อเท็จจริงว่าได้ส่วนห่วงห้ามไว้ในปี พ.ศ. ๒๕๘๐ ขณะนั้นมีพระราชบัญญัติว่าด้วยการส่วนห่วงห้ามที่ดินกร้างว่างเปล่า พ.ศ. ๒๕๗๙ บังคับใช้แล้วการส่วนห่วงห้ามที่ดินของรัฐไว้เป็นที่สาธารณะโดยชน์

จึงต้องออกเป็นพระราชกฤษฎีก่าเท่านั้น จึงจะมีผลเป็นการส่วนห่วงห้าม ห้ามเมื่อที่ดินดังกล่าวได้ ส่วนห่วงห้ามไว้ในรูปของประกาศมิได้ออกเป็นพระราชกฤษฎีกា การส่วนห่วงห้ามจึงไม่ขอบด้วย กฎหมาย ทั้งไม่ปรากฏว่าราชภูมิได้เคยเข้าไปใช้ในที่ที่ประกาศห่วงห้ามเลย ที่ดินนั้นจึงไม่เป็นที่สาธารณะบดีของแผ่นดินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๓๐๔ (๒) ราชภูมิจึงอาจได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ในที่ดินตามกฎหมายที่ดินได้ แต่ถ้าหากข้อเท็จจริงปรากฏว่ามีราชภูมิเข้าใช้ประโยชน์ร่วมกัน ก็จะตกเป็นสาธารณสมบดีของแผ่นดินประเภทผลเมืองใช้ร่วมกันโดยสภาพการใช้ได้

คำวินิจฉัยที่นำเสนอใจเกี่ยวกับเรื่องการส่วนห่วงห้ามมีดังนี้

(๑) คำพิพากษากฎฎีกាដี ๗๒๓/๒๕๐๙ ที่ดินที่มีการห่วงห้ามและราชภูมิได้รับหนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์ที่ดินนั้นยังคงเป็นที่ส่วนห่วงห้าม และเป็นสาธารณสมบดีของแผ่นดินอยู่

(๒) คำวินิจฉัยคณะกรรมการกฤษฎีกา เรื่องเสร็จที่ ๑๖/๒๕๒๙ ที่ดินที่มีการห่วงห้ามเพื่อใช้ประโยชน์ในราชการและทางราชการได้ปักกรองดูแลและเข้าใช้ประโยชน์ตลอดมา ที่ดินดังกล่าวจึงมิใช่ที่รกร้างว่างเปล่า แต่เป็นสาธารณสมบดีของแผ่นดินที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะตามมาตรา ๑๓๐๔ (๓) ป.พ.พ. และเป็นที่ราชพัสดุตามมาตรา ๔ แห่งพระราชบัญญัติราชพัสดุ พ.ศ. ๒๕๑๘

(๓) คำวินิจฉัยคณะกรรมการกฤษฎีกา พฤษภาคม ๒๕๓๔ เรื่องเสร็จที่ ๒๙๔/๒๕๓๔ที่ดินในเขตพระราชกฤษฎีกาวงห้ามที่ดินเพื่อประโยชน์ในราชการของกระทรวง ทบวง กรมต่างๆ และที่ดินที่จัดขึ้นทะเบียนเพื่อให้ทบทวนการเมืองใช้ประโยชน์ในราชการจะเป็นที่ราชพัสดุหรือไม่นั้น ต้องพิจารณาจากสภาพของที่ดิน และการใช้ที่ดินที่ห่วงห้ามเป็นเรื่องๆ ไป เช่น ที่ดินที่ห่วงห้ามไว้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ และราชการได้ใช้ประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ ที่ดินนั้นจะเป็นที่ราชพัสดุสำหรับการห่วงห้ามไว้เพื่อรักษาป่าไม้และสภาพที่ดินยังคงเป็นที่ดินรกร้างว่างเปล่าอยู่ที่ดินนั้นก็ไม่เป็นที่ราชพัสดุ

(๔) คำวินิจฉัยคณะกรรมการกฤษฎีกา มิถุนายน ๒๕๓๔ เรื่องเสร็จที่ ๓๙๒/๒๕๓๔ที่ดินรกร้างว่างเปล่าที่มีการห่วงห้ามไว้เพื่อประโยชน์ของส่วนราชการนั้น ถ้าส่วนราชการได้เข้าใช้ประโยชน์แล้วเท่านั้น จึงจะถือว่าเป็นที่ราชพัสดุ ที่ที่ส่วนราชการยังไม่ได้เข้าใช้ประโยชน์ยังคงมีสภาพเป็นที่ดินรกร้างว่างเปล่า และไม่เป็นที่ราชพัสดุ

(๕) คำวินิจฉัยคณะกรรมการกฤษฎีกา พฤษภาคม ๒๕๓๘ เรื่องเสร็จที่ ๒๕๖-๒๕๗/๒๕๓๘ ที่ดินในเขตที่มีประกาศส่วนห่วงห้ามไว้เพื่อประโยชน์ในราชการตามกฎหมายจะมีสถานะเป็นที่ราชพัสดุหรือไม่ ต้องพิจารณาว่าส่วนราชการได้เข้าใช้ประโยชน์แล้วหรือไม่ ถ้าเข้าใช้ประโยชน์แล้ว ที่ดินดังกล่าวก็เป็นที่ราชพัสดุ แต่ถ้ายังไม่ได้เข้าใช้ประโยชน์หรือใช้ประโยชน์บางส่วน ส่วนที่ยังไม่ได้ใช้ประโยชน์ก็ไม่เป็นที่ราชพัสดุ แต่ยังคงมีสภาพเป็นที่ดินรกร้างว่างเปล่าที่มีการส่วนห่วงห้ามต่อไป

๑๔ สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

สถานะทางกฎหมายของที่ดินที่มีการห่วงห้ามจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการจัดองค์กรในการดูแล ทั้งนี้เนื่องจากแต่เดิมนั้นที่ดินกร้างว่างเปล่าจะอยู่ในความดูแลของกระทรวงมหาดไทย เมื่อมีการห่วงห้ามตามกฎหมายว่าด้วยการห่วงห้ามที่ดินกร้างว่างเปล่าอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้น จะต้องระบุความประสงค์ที่ห่วงห้ามและเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจในการห่วงห้าม การดูแลรักษาที่ดินดังกล่าวจึงเปลี่ยนจากเดิมมาเป็นอำนาจหน้าที่ของผู้มีอำนาจในการห่วงห้าม และที่ดินที่มีการห่วงห้ามแล้วนั้นจะพ้นจากการเป็นที่ดินกร้างว่างเปล่าและเปลี่ยนองค์กรผู้ดูแลซึ่งจะนำมายังราชภัฏจังหวัดไม่ได้ เพราะที่ดินที่จับจองจะต้องเป็นที่ดินตามมาตรฐาน๑๐๔ (๑) เท่านั้น

๔.๓ การส่วนห่วงห้ามที่เกิดขึ้นระหว่างวันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๙๗ ถึงวันที่ ๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ (การส่วนห่วงห้ามตามประมวลกฎหมายที่ดิน)

เมื่อได้มีพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. ๒๕๙๗ ใช้บังคับได้ยกเลิกพระราชบัญญัติว่าด้วยการห่วงห้ามที่ดินกร้างว่างเปล่าอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๗๘ แต่ที่ดินที่ได้ส่วนห่วงห้ามไว้ตามพระราชบัญญัติห่วงห้ามที่ดินกร้างว่างเปล่านั้น ถ้ายังไม่มีการถอนการห่วงห้ามก็ยังคงมีผลใช้บังคับอยู่

มาตรฐาน ๑๐ แห่งพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. ๒๕๙๗ บัญญัติว่า “ที่ดินที่ได้ห่วงห้ามไว้เพื่อประโยชน์ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการห่วงห้ามที่ดินกร้างว่างเปล่าอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๗๘ หรือตามกฎหมายอื่นอยู่ก่อนวันที่ประมวลกฎหมายที่ดินใช้บังคับ ให้คงเป็นที่ห่วงห้ามต่อไป”

การส่วนห่วงห้ามที่ดินในระหว่างวันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๙๗ ถึง ๔ มีนาคม ๒๕๑๕ เป็นไปตามมาตรฐาน ๒๐ (๔) ดังนี้

มาตรฐาน ๒๐ “ให้คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(๔) พิจารณาส่วนที่ดินตามความต้องการของทบทวนการเมือง

(๕) วางระเบียบข้อบังคับเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ตาม (๑) (๒) (๓) (๔) และ

(๕)

เมื่อประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. ๒๕๙๗ ใช้บังคับ กฎหมายเรียกการห่วงห้ามที่ดินว่าเป็นการส่วนที่ดิน ส่วนกฎหมายเก่าๆ มักใช้คำว่าการส่วนกับการห่วงห้ามปนเปกันไป กฎหมายบางฉบับใช้คำว่า ส่วนห่วงห้ามเป็นคำเดียวกันก็มี

การส่วนที่ดินตามมาตรฐาน ๒๐ (๔) เป็นอำนาจของคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติที่จะเป็นผู้พิจารณาส่วนที่ดินตามที่ทบทวนการเมืองขอมา ที่ดินที่จะส่วนได้จะต้องเป็นที่ดินของรัฐซึ่งเป็นที่ดินกร้างว่างเปล่า ที่ดินที่ถูกโหวนคืนหรือทอดทิ้ง หรือกลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่นตามกฎหมายที่ดิน

การส่วนที่ดินตามความต้องการของทบวงการเมือง ตามมาตรา ๒๐ (๔) นี้มีความหมายกว้าง นอกจากจะเป็นการส่วนที่ดินไว้เพื่อให้พลเมืองใช้ร่วมกันแล้ว ทบวงการเมืองยังอาจขอส่วนที่ดินเพื่อใช้ประโยชน์ในราชการของทบวงการเมืองนั้นก็ได้ ทั้งที่ในขณะนั้นการส่วนที่ดินเพื่อใช้ประโยชน์ในทางราชการก็มีกฎหมายให้อำนาจไว้แล้ว คือ มาตรา ๘ วรรค ๓ ซึ่งบัญญัติให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยมีอำนาจนำที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือทรัพย์สินของแผ่นดินธรรมด้าขึ้นทะเบียนเป็นของทบวงการเมืองเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในราชการของทบวง การเมืองนั้นได้อยู่แล้ว เมื่ออำนาจซ้ำซ้อนกันต่อมาจึงได้มีประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๙๖ ลงวันที่ ๒๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๕ แก้ไขประมวลกฎหมายที่ดินมาตรา ๒๐ ใหม่ โดยให้เป็นอำนาจของคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติที่จะส่วนที่ดินไว้ให้ประชาชนหรือผลเมืองใช้ร่วมกันได้ไว้ เป็นการเฉพาะ

ฉบับนี้ ก่อนที่จะมีการแก้ไขประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๒๐ การส่วนที่ดินไว้เป็นที่ดิน สำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันที่เกิดขึ้นระหว่างวันที่ประมวลกฎหมายที่ดินใช้บังคับ (วันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๗) จนถึงวันก่อนที่มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน ฉบับแก้ไข (วันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๑๕) จึงต้องดำเนินการตามประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๒๐ (๔) เดิม

๔.๔ โดยการส่วนที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. ๒๕๑๗ แก้ไขโดยประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๙๖ ลงวันที่ ๒๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๕ ซึ่งเป็นกฎหมายฉบับปัจจุบัน

โดยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๙๖ ลงวันที่ ๒๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๕ มีผลเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๒๐ การส่วนห้องห้ามที่ดินตามความต้องการของทบวงการเมืองจึงไม่มีอีกต่อไป โดยมาตรา ๒๐ ซึ่งมีการแก้ไขใหม่ได้บัญญัติว่า “ให้คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้”

- ๗๖ -

(๔) ส่วนห้องห้ามที่ดินของรัฐ ซึ่งมิได้มีบุคคลใดมีสิทธิครอบครองเพื่อให้ประชาชนใช้ร่วมกัน”

- ๗๗ -

ที่ดินที่ขอส่วนห้องห้ามไว้เป็นที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับให้พลเมืองใช้ร่วมกัน ได้จะต้องเป็นที่ดินที่มิได้มีบุคคลใดมีสิทธิครอบครอง ซึ่งได้แก้ที่ดินของรัฐประเภทที่รกร้างว่างเปล่า หรือที่ดินที่มีผู้คนอาศัยอยู่ทั้งหมดทั้งหมดลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่นตามกฎหมายที่ดิน

อำนาจหน้าที่ในการส่วนห้องห้ามที่ดินดังกล่าวเป็นของคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ ซึ่งมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นประธานกรรมการ และมีอธิบดีกรมที่ดินเป็นเลขานุการและกรรมการ ขณะนี้หากทบวงการเมืองได้เห็นสมควรที่ขอส่วนที่ดินบริเวณใดให้เป็นสาธารณสมบัติของ

๑๖ สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

แผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๓๐๔ (๒) ก็จะต้องประสานงานไปยังผู้ว่าราชการจังหวัดท้องที่ซึ่งที่ดินที่จะขอสงวนตั้งอยู่ โดยมีข้อตอนการสงวนที่ดินตามที่ระเบียบของคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๒๘) ว่าด้วยการสงวนหรือห้ามที่ดินของรัฐ เพื่อให้ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกันกำหนดได้

ฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่าในปัจจุบันนี้ การสงวนหรือห้ามที่ดินของรัฐให้เป็นที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๓๐๔ (๒) เกิดจากการสงวนหรือห้ามตามมาตรา ๒๐ (๔) แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน ซึ่งเป็นอำนาจของคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติเท่านั้น

นอกจากการสงวนห้ามดังกล่าวข้างต้นแล้ว การได้มาโดยผลของกฎหมายอาจเป็นการได้มาโดยการเรวนคืน ซึ่งต่างกับการได้มาโดยการสงวนหรือห้ามเพื่อการได้มาโดยการสงวนหรือห้ามใช้กับที่ดินที่เป็นของรัฐอยู่แล้วเท่านั้น ส่วนการได้มาโดยการเรวนคืนใช้กับที่ดินของเอกชน ฉะนั้น การได้มาซึ่งที่ดินของรัฐโดยการเรวนคืน จึงเป็นการได้มาโดยการบังคับมิใช่เป็นเรื่องที่ราชภูมิเรวนคืนให้ด้วยความสมัครใจ ตามมาตรา ๕ ประมวลกฎหมายที่ดิน การเรวนคืนอสังหาริมทรัพย์จะกระทำได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อการอันเป็นสาธารณูปโภค หรือการอันจำเป็นในการป้องกันประเทศ หรือการได้มาซึ่งทรัพย์กรรมชาติ หรือเพื่อการปฏิรูปที่ดิน หรือเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างอื่น และจะต้องใช้ค่าทดแทนภายใต้เวลาอันสมควรแก่เจ้าของที่ดินที่ได้รับความเสียหายในการเรวนคืนตามที่กฎหมายระบุไว้

ที่สาธารณะมีบัตรของแผ่นดินประเภทใช้ประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ

ที่สาธารณะมีบัตรของแผ่นดินประเภทใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ ตามมาตรา ๑๓๐๔ (๓) แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หรือที่เรียกว่า “ที่ราชพัสดุ” โดยตามมาตรา ๔ แห่งพระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. ๒๕๑๘ หมายความว่า อสังหาริมทรัพย์อันเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินทุกชนิดเว้นแต่สาธารณะมีบัตรของแผ่นดิน ดังต่อไปนี้

๑. ที่ดินกรร่างว่างเปล่าและที่ดินซึ่งมีผู้เรวนคืนหรือทอดทิ้งหรือกลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่นตามกฎหมายที่ดิน

๒. อสังหาริมทรัพย์สำหรับพลเมืองใช้หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ของพลเมืองใช้ร่วมกันเป็นต้นว่า ที่ชายตั้ง ทางน้ำ ทางหลวง ทะเลสาบ

ส่วนอสังหาริมทรัพย์ของรัฐวิสาหกิจที่เป็นนิติบุคคลและขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ไม่ถือว่าเป็นที่ราชพัสดุ

ความหมายของที่ราชพัสดุ ถูกกำหนดให้ครอบคลุมถึงเฉพาะอสังหาริมทรัพย์อันเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินทุกชนิด เว้นแต่ในส่วนที่กำหนดเป็นบทยกเว้น ตามนัยของมาตรา ๔ วรรค

หนึ่ง (๑) วรรคหนึ่ง (๒) ที่ไม่เป็นที่ราชพัสดุ และวรรคสองที่ไม่ให้อว่าเป็นที่ราชพัสดุ พ.ศ. ๒๕๑๙ โดยแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ คือ

๑. เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ เช่น ป้อม โรงทหาร และสำนักราชการบ้านเมือง

๒. เป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน ที่เป็นอสังหาริมทรัพย์ที่ใช้ประโยชน์อื่นๆ เช่น บ้านพัก ราชการที่ดินที่ทางราชการจัดให้เอกชนเช่าหรือเข้าทำประโยชน์

การได้มาซึ่งที่ราชพัสดุมีหลายทาง ดังนี้

(๑) การประกาศสงวนหัวห้ามไว้ใช้ในราชการ โดยกระทรวง ทบวง กรมต่างๆ ประกาศ สงวนหัวห้ามไว้ใช้ในราชการ และได้เข้าใช้ประโยชน์แล้ว

(๒) ตกเป็นของรัฐเนื่องจากค้างชำระภาษีอากร กรณีที่ผู้ได้ค้างชำระภาษีอากร และไม่สามารถชำระได้ ในที่ดินจะถูกรัฐยึดที่ดินมาชำระแทน

(๓) โดยคำพิพากษาของศาล ในกรณีมีข้อพิพาทโดยแย้งกรรมสิทธิ์ในที่ราชพัสดุ และมีการฟ้องร้องต่อศาล ศาลได้พิจารณาจากพยานและหลักฐานต่างๆ แล้ว พิพากษาให้กระทรวงคลัง เป็นผู้มีสิทธิ์ดีกว่าโดยถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งตามความเป็นจริงแล้วมีสิทธิมาแต่เดิมอยู่แล้วมิใช่เพียงได้มา เพราะคำพิพากษาของศาล

(๔) โดยการเวนคืน เช่น กรมชลประทานเวนคืนที่ดินเพื่อประโยชน์ในการชลประทาน กรมการบินพาณิชย์เวนคืนที่ดินเพื่อก่อสร้างท่าอากาศยาน

(๕) โดยผลของการกฎหมาย เช่น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๗๘ “ภายใต้บังคับแห่งสิทธิของเจ้าหนี้กองมรดก เมื่อบุคคลใดถึงแก่ความตายโดยไม่มีทายาทโดยธรรม หรือผู้รับพนัยกรรม หรือการตั้งมูลนิธิตามพินัยกรรม มรดกของบุคคลนั้นตกทอดแก่แผ่นดิน” และ มาตรา ๑๐๘ “ที่ดินแปลงใดเกิดที่ของกรรมดลิ่ง ที่อยู่มเป็นทรัพย์สินของเจ้าของที่ดินแปลงนั้น” ได้แก่ ที่ดินที่ของกรรมดลิ่งต่อเนื่องจากที่ดินราชพัสดุ

(๖) โดยกฎหมายพิเศษ เช่น ตกเป็นของรัฐตามคำสั่งนายกรัฐมนตรีตามมาตรา ๑๗ แห่ง ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร ตกเป็นของแผ่นดินตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ ตกเป็นของแผ่นดินตามพระราชบัญญัติ ป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๔๗

(๗) ที่ดินเหลือจากการเวนคืน เมื่อรัฐบาลเวนคืนที่ดินมาเพื่อประโยชน์ของรัฐบาล เช่น สร้างถนนหนทาง ซึ่งอาจมีส่วนที่เหลือจากการเวนคืนและมีเนื้อที่น้อยเจ้าของไม่อาจใช้ประโยชน์ได้ รัฐบาลก็จำเป็นต้องซื้อที่ดินเหลือเศษจากการเวนคืนนั้นมาเป็นทรัพย์สินของรัฐบาล

(๘) รัฐบาลซื้อด้วยเงินงบประมาณ ในปัจจุบันน่วงงานของราชการทุกกระทรวง ทบวง กรมต่างๆ ได้ขยายหน่วยงานเพิ่มขึ้นตามภาระหน้าที่ และความรับผิดชอบที่เพิ่มขึ้นอีกทั้งภาระการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจทำให้การคุมนาคมติดต่อประสานงานของหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกัน

๑๙ สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

เป็นไปได้ลำบาก จึงจำเป็นต้องขับขยายสถานที่ทำการของราชการให้กว้างขวางขึ้นหรือย้ายหน่วยงานไปรวมกัน ณ สถานที่ใหม่ จึงทำให้ต้องตั้งเงินงบประมาณแผ่นดินขึ้นเพื่อซื้อที่ดินมาปลูกสร้างที่ทำการใหม่ ที่ดินเหล่านี้จึงเปลี่ยนชื่อผู้ถือกรรมสิทธิ์ในที่ดินมาเป็นของรัฐ คือเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ

(๙) เอกชนยกให้รัฐบาล ที่ดินเหล่านี้ราชภูมิเป็นเจ้าของที่ดินจะยกให้แก่รัฐเพื่อใช้เป็นสถานที่ตั้งโรงเรียน โรงพยาบาล สถานีอนามัย เป็นต้น โดยอาจจะยกให้รัฐบาลโดยตรงหรือยกให้กระทรวง ทบวง กรมใดโดยตรง ซึ่งกระทรวง ทบวง กรมนั้นจะต้องนำข้อทะเบียนที่ราชพัสดุเป็นทรัพย์สินของรัฐบาล

(๑๐) โบราณสถาน กำแพงเมือง คูเมือง ตามพระราชบัญญัติโบราณสถานและโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ ให้กรมศิลปากรมีอำนาจประกาศให้ที่ดินแห่งไหนเป็นเขตโบราณสถาน และมีอำนาจบังคับเจ้าของที่ดินไม่ให้รื้อถอนตกแต่งซ่อมแซมโดยไม่ได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากกรมศิลปากร อย่างไรก็ตาม กรมศิลปากรไม่ได้มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินดังที่คนส่วนมากเข้าใจ เพราะกำแพงเมืองคูเมือง เป็นโบราณสถานที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นป้อมปราการป้องกันศัตรูภายนอก จึงเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน เป็นทรัพย์สุดท้ายในความปกครองดูแลและเป็นกรรมสิทธิ์ของกระทรวงการคลังไม่ใช่ของกระทรวงศึกษาธิการ (กรมศิลปากร) แต่อย่างใด

(๑๑) โดยเหตุอื่น การได้มาซึ่งที่ราชพัสดุนอกรهنื้อจาก ๑๐ ประการ ดังกล่าวข้างต้นยังอาจได้มาจากสาเหตุต่างๆ เช่น ที่ดินที่รัฐได้มาจากการค้าประกัน เป็นต้นอำนาจหน้าที่การค้าและรักษาให้เป็นของอธิบดีกรมมนารักษ์เฉพาะในเขตกรุงเทพมหานคร ส่วนในจังหวัดอื่นให้เป็นของธนารักษ์พื้นที่ ส่วนการโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินที่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะการทำโดยตราเป็นพระราชบัญญัติ ส่วนการโอนกรรมสิทธิ์ในที่ดินอื่นให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

ผลของการเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

ที่ดินกร้างว่างเปล่า ที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกัน และที่ดินที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ เป็นทรัพย์สินของแผ่นดินที่ไม่ໄว้เพื่อบริการสาธารณะ เพื่อใช้ประโยชน์ร่วมกันของประชาชน และจัดไว้เพื่อประโยชน์ของราชการ ซึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๓๓๐๔ ถือว่าที่ดินประเภทนี้เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน กฎหมายจึงให้ความคุ้มครองเป็นพิเศษยิ่งกว่าทรัพย์สินประเภทอื่น ๆ ของรัฐ และเอกชนบุคคลธรรมด้าและไม่อุ่ยภัยใต้บังคับของกฎหมายเอกชนความคุ้มครองเป็นพิเศษที่กฎหมายบัญญัติรับรองให้แก่ สาธารณสมบัติของแผ่นดินมีบัญญัติไว้ในมาตรา ๓๓๐๕ – ๓๓๐๗ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดังนี้

๑. การห้ามโอนสารารณสมบัติของแผ่นดิน

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๓๐๕ บัญญัติว่า “ทรัพย์สินซึ่งเป็นสารณสมบัติของผู้ดินนั้นจะโอนแก่กันมิได้ เว้นแต่ออาศัยอำนาจแห่งกฎหมายเฉพาะหรือพระราชบัญญัติ”

การโอนตามมาตรฐานที่หมายถึง การจำหน่ายจ่ายโอนซึ่งต้องมีการส่งมอบทรัพย์สินรวมทั้งมีการแสดงเจนตาที่จะทำให้การโอนนั้นสมบูรณ์แบบด้วยเหตุผลที่กฎหมายห้ามไว้มีการโอนสารณสมบัติของแผ่นดินก็ เพราะสารณสมบัติของแผ่นดินเป็นทรัพย์สินของรัฐที่ใช้เพื่อสารณประโยชน์หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกันของประชาชน หากอนุญาตให้มีการโอนกันง่าย ๆ ก็จะทำให้สารณสมบัติของแผ่นดินนั้นหมดไป แต่อย่างไรก็ตามกฎหมายก็เปิดช่องให้โอนสารณสมบัติของแผ่นดินได้เมื่อมีกฎหมายเฉพาะให้อำนาจไว้หรือโดยพระราชบัญญัติ

สาธารณสมบัติของแผ่นดินที่จะมีการโอนกันได้โดยกฎหมายเฉพาะ หรือพระราชบัญญัติ ตามมาตรา ๓๑๕ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ นั้น กฎหมายบัญญัติไว้ว่างๆ โดยมิได้บัญญัติว่า ได้แก่สาธารณสมบัติของแผ่นดินประเภทใดบ้าง และยังเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ยังใช้ประโยชน์อยู่หรือไม่

การโอนสารานุสบต ciòของแผ่นดินไม่ว่าจะเป็นประเททใดก็ตามจะโอนได้ต่อเมื่อมีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะให้อำนาจให้มีการโอนได้เป็นเรื่อง ๆ ไป เช่น

(๑) เนพาะในรูปแบบที่จะโอน เช่น ประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๑๐ ให้อำนาจ
อธิบดีกรมที่ดินมีอำนาจโดยวิธีจัดหาผลประโยชน์เข้ารัฐในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ซื้อและขาย
แลกเปลี่ยน ให้เช่าซื้อ

(๒) การโอนให้เป็นการเฉพาะเรื่อง เช่น การโอนตามพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๑๘ พระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ.๒๕๑๑ ซึ่งเป็นบทบัญญัติให้โอนที่ดินให้กอกชนในการเฉพาะเรื่องไป

(๓) การโอนที่ดินให้กับประชาชน ตามประมวลกฎหมายที่ดิน ซึ่งประมวลกฎหมาย
แห่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๓๔ บัญญัติว่า “ที่ดินกรังว่างเปล่า และที่ดินที่มีผู้คนอาศัย หรือ^๑
ทอดทึ้ง หรือกลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่นตามกฎหมายที่ดินนั้น ท่านว่าบุคคลอาจได้มา^๒
ตามกฎหมายที่ดิน” เช่น การได้มาโดยการจัดที่ดิน ตามมาตรา ๓๐ และมาตรา ๓๓

(๔) การโอนเป็นการเฉพาะรายไป เช่น พระราชนิพัทธ์โอนที่ดินให้แก่เอกชนต่าง ๆ โดยฝ่ายนิติบัญญัติ การโอนตามมาตรา ๑๓๐๕ นี้ ทำให้สภาพของการเป็นที่ดินสาธารณะมีผลต่อ แผ่นดินสืบไป จึงควรจะต้องโอนโดยกฎหมายในระดับพระราชบัญญัติซึ่งออกโดยฝ่ายนิติบัญญัติ ไม่ว่าจะเป็นสาธารณะมีผลต่อ แผ่นดินประเภทใดก็ตาม

ดังกล่าวแล้วว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๓๐๕ บัญญัติว่า สาธารณสมบัติของแผ่นดินจะโอนแก่กันมิได้ เน้นแต่จะโอนโดยอาศัยกฎหมายเฉพาะ หรือ พระราชบัญญัติเท่านั้น กรณีจึงมีปัญหาว่าการโอนที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันให้แก่เอกชน จะทำได้แค่ไหนเพียงรัตน์ ประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๘ และมาตรา ๑๐ บัญญัติไว้ดังนี้

มาตรา ๘ วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน “ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของ แผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันหรือใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ หรือเป็นที่ดินที่ได้ห่วง ห้ามหรือสงวนไว้ตามความต้องการของทบทวนการเมือง อาจถูกถอนสภาพหรือโอนไป เพื่อประโยชน์อย่างอื่นหรือนำไปจัดเพื่อประชาชนได้ในกรณีต่อไปนี้

(๑) ที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน ถ้าทบทวนการเมือง รัฐวิสาหกิจ หรือเอกชนจัด ที่ดินไว้ให้พลเมืองใช้ร่วมกันแทนแล้ว การถอนสภาพ หรือการโอน ให้กระทำโดยพระราชนูญัติ ถ้าพลเมืองได้เลิกใช้ประโยชน์ที่ดินนั้นได้เปลี่ยนสภาพไปจากการเป็นที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน และไม่ได้ตกเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้ใดตามอำนาจจากกฎหมายอื่นแล้วการถอนสภาพให้กระทำโดยพระราชนูญัติ

ฯลฯ

มาตรา ๑๐ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน “ที่ดินของรัฐซึ่งมิได้มีบุคคลใดมีสิทธิ ครอบครองและมิใช่สาธารณสมบัติของแผ่นดินอันราชภูมิใช้ประโยชน์ร่วมกันนั้น ให้อธิบดี มีอำนาจจัดหาผลประโยชน์ ในการจัดหาผลประโยชน์รวมถึงการจัดทำให้ที่ดินใช้ประโยชน์ได้ซื้อขาย และเปลี่ยน ให้เช่า และให้เช่าซื้อ –ฯลฯ – ”

จากมาตรา ๘ และมาตรา ๑๐ ดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันไม่อาจโอนให้แก่เอกชนได้เลย เว้นแต่

(๑) เมื่อเอกชนได้จัดทำที่ดินแปลงใหม่มาให้พลเมืองใช้ร่วมกันแทนแล้ว เช่นนี้ย่อมจะ ออกพระราชนูญัติโอนที่ดินให้เอกชนเป็นการแลกเปลี่ยนได้

(๒) เมื่อมีการถอนสภาพที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันแล้ว

ตามข้อยกเว้นข้อที่ ๑ ดังกล่าว พิจารณาการโอนที่ดินพลเมืองใช้ร่วมกัน เช่น นำไปโอนขาย โอนให้ ไม่อาจกระทำได้ มีเพียงกรณีเดียวที่จะกระทำได้ คือ กรณีที่เอกชนได้จัดทำ ที่ดินแปลงใหม่มาให้พลเมืองใช้ร่วมกันแทน เช่นนี้รัฐจึงจะโอนที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกันให้แก่เอกชนเป็นการแลกเปลี่ยนได้ แต่การโอนนี้มาตรา ๘ กำหนดให้กระทำการโอนโดย พระราชนูญัติเท่านั้น เพราะเป็นกรณีสำคัญและทบทวนถึงสาธารณประโยชน์ ควรที่รัฐสภาจะได้เข้า มาร่วมวินิจฉัยด้วย และก่อนที่จะมีพระราชบัญญัติให้โอนได้ ฝ่ายบริหารต้องทำการสอบสวนให้ได้ ข้อเท็จจริงว่า ที่ดินเอกชนนั้นมาแลกเปลี่ยนทำให้รัฐได้รับประโยชน์มากขึ้นกว่าเดิมหรือไม่ เช่น ที่ดิน แปลงใหม่ที่มีสภาพดีกว่าที่ดินเดิม อำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนมากขึ้น มีราคาสูงกว่าที่ดิน

เดิม หรือมีเนื้อที่มากกว่า ห้องประชุมในที่ดินไม่ขัดข้องในการใช้ประโยชน์ และใน การโอน เพื่อประกอบการพิจารณาของรัฐสภาเพื่อออกราชบัญญัติให้โอนต่อไป

ส่วนตามข้อยกเว้นที่ ๒ เรื่องการถอนสภาพที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันนั้นไม่ เป็นเหตุที่จะกล่าวอ้างได้ว่าเป็นการโอนที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน เพราะประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๘ บัญญัติว่า ที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน ถ้าพลเมืองเลิกใช้หรือที่ดินนั้นเปลี่ยนสภาพไป ก่อนที่จะมีการโอนจะต้องมีการถอนสภาพเสียก่อนการถอนสภาพกรณีนี้ไม่ถือเป็นการโอน แต่เป็น การทำให้สภาพที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันสิ้นสภาพไป กล่าวคือสิ้นสภาพจากการเป็นที่ดิน สำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันตามมาตรา ๑๓๐๔ (๒) กลับสู่สภาพเดิม คือกลับเป็นที่ดินรกร้างว่างเปล่า ตามมาตรา ๑๓๐๔ (๑) การโอนที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันที่ถอนสภาพแล้ว จึงเป็นการโอนที่ดิน รกร้างว่างเปล่านั้นเอง

๒. ห้ามมิให้ยกอายุความขึ้นต่อสู้กับแผ่นดิน

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๓๐๖ บัญญัติว่า “ห้ามห้ามมิให้ยกอายุ ความขึ้นเป็นข้อต่อสู้กับแผ่นดินในเรื่องทรัพย์สินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน”

การห้ามยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้นั้น อายุความในพื้นที่หมายถึงอายุความตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยทรัพย์ คือระยะเวลาตามที่กฎหมายกำหนด เพื่อการใช้ สิทธิเรียกร้องในการที่จะให้ได้สิทธิใด ๆ หรือเมื่อต้องการฟ้องร้องภายในกำหนดระยะเวลา ถ้า ปล่อยทิ้งไว้จนเกินกำหนดจะฟ้องร้องบังคับไม่ได้ เรียกว่าอายุความเสียสิทธิ หรือเมื่อใช้สิทธิตาม ระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดก็ได้สิทธินั้นมา เรียกว่าอายุความได้สิทธิ

อายุความตามมาตรา ๑๓๐๖ ห้ามมิให้ยกเป็นข้อต่อสู้กับแผ่นดินนั้น หมายถึงอายุความ ได้สิทธิและอายุความเสียสิทธิดังกล่าว การห้ามห้ามมิให้ยกอายุความตามมาตรา ๑๓๐๖ นี้ เป็น การห้ามเอกสารนี้มิให้ยกอายุความขึ้นต่อสู้กับแผ่นดินหรือรัฐเท่านั้น มิได้ห้ามเอกสารที่จะยกขึ้นเป็นข้อ ต่อสู้ระหว่างกันเอง

การที่มาตรา ๑๓๐๖ ห้ามมิให้ยกอายุความขึ้นกล่าวอ้างนั้นก็โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อมิให้ สาธารณะมีสิทธิ์ดังกล่าว การห้ามห้ามมิให้ยกอายุความได้ ฉะนั้น ผู้ที่ครอบครองทำ ประโยชน์บนที่ดิน หนอนน้ำที่ร้ายภัยใช้ประโยชน์ร่วมกันมาแม้จะครอบครองมาถึง ๓๐ ปี ก็มิได้ สิทธิครอบครอง และเมื่อเอกสารถูกฟ้องหาว่าบุกรุกทางสาธารณะอันเป็นสาธารณะมีสิทธิ์ของแผ่นดิน เอกชนจะยกข้อต่อสู้เรื่องอายุความมาใช้ยันรัฐไม่ได้

๒๒ สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

๓. ห้ามยึดทรัพย์ของแผ่นดิน รวมทั้งบังคับคดีด้วย

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๓๐๗ บัญญัติว่า “ห้ามห้ามมิให้ยึดทรัพย์ของแผ่นดิน ไม่ว่าทรัพย์นั้นจะเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือไม่”

การยึดทรัพย์สิน หมายความว่า การเอาทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษามาเพื่อดำเนินการตามกฎหมายโดยคำพิพากษา หรือคำสั่งของศาล ซึ่งกระทำโดยพนักงานบังคับคดี ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๔๕ (๒) นอกจากจะห้ามยึดแล้ว ยังหมายความรวมถึงการอายัด ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๕๔ และมาตรา ๓๑๑ ด้วย กล่าวคือ สาธารณสมบัติของแผ่นดินไม่อยู่ในความรับผิดแห่งการบังคับคดี

การที่กฎหมายบัญญัติให้ที่ดินหรือทรัพย์สินที่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินได้รับความคุ้มครองเป็นพิเศษจากการห้ามโอน ห้ามยึด และห้ามออกขายอย่างความขึ้นต่อสู้ ก็เพราะที่ดินหรือทรัพย์สินเหล่านี้มีไว้สำหรับให้ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน จึงต้องระมัดระวังมิให้ถูกรบกวน หรือถูกขัดขวางต่อการที่ประชาชนจะใช้ที่ดินทรัพย์สินนั้น ๆ

บทที่ ๒

การดูแลรักษาและการคุ้มครองป้องกันที่ดิน อันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้นมีขึ้นไว้เพื่อเป็นสมบัติส่วนกลางสำหรับใช้เพื่อสาธารณะโดยชน์ หรือส่วนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน เพาะชบนั้นบุคคลใดเข้าครอบครองอ้างเป็นเจ้าของแต่เพียงผู้เดียว จึงไม่อาจทำได้ และเพื่อให้การใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐเหล่านี้เป็นไปโดยสงบเรียบร้อยและถูกต้องตามกฎหมาย จึงต้องกำหนดผู้มีอำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษา เพื่อให้มีหน้าที่ในการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันมิให้ผู้หนึ่งผู้ใดนำที่ดินไปใช้ประโยชน์ในทางที่ผิดวัตถุประสงค์ที่ได้ส่วนห่วงห้ามไว้ เพราะหากไม่มีการดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกันที่ดีแล้ว ที่ดินเหล่านี้จะถูกนำไปใช้ประโยชน์ส่วนตัวกันหมด แม้จะได้มีกฎหมายบัญญัติให้ความคุ้มครองป้องกันที่สาธารณะโดยชน์ไว้แล้ว เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๓๐๕ (สาธารณสมบัติของแผ่นดินจะโอนแก่กันมิได้ เว้นแต่ออาศัยอำนาจแห่งบทกฎหมายเฉพาะหรือพระราชบัญญัติ) มาตรา ๑๓๐๖ (ผู้ได้จะยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้กับแผ่นดินมิได้) และมาตรา ๑๓๐๗ (จะยึดเพื่อการบังคับคดีตามคำพิพากษาของศาลมิได้) และประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๙, มาตรา ๑๐๘ และมาตรา ๑๐๙ ทวิ กำหนดโทษแก่ผู้บุกรุกที่ดินสาธารณสมบัติของแผ่นดินแล้วก็ตาม ก็ยังคงมีผู้บุกรุกที่สาธารณะโดยชน์ของแผ่นดินอยู่มากมายทุกท้องที่ ทำให้เกิดกรณีพิพาทซึ่งรัฐต้องเสียเวลาและงบประมาณเป็นอันมากในการยุติปัญหาข้อขัดแย้งดังกล่าว

๑. ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

ประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๘ บัญญัติว่า “บรรดาที่ดินทั้งหลายอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินนั้น ถ้าไม่มีกฎหมายกำหนดให้เป็นอย่างอื่นให้อธิบดีมีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษา และดำเนินการคุ้มครองป้องกันได้ตามควรแก่กรณี อำนาจหน้าที่ดังกล่าวนี้ รัฐมนตรีจะมอบหมายให้ทบทวนการเมืองอื่นเป็นผู้ใช้ได้”

โดยผลของมาตรา ๘ ที่ดินสาธารณสมบัติของแผ่นดินอยู่ในอำนาจของอธิบดีกรมที่ดิน ที่จะเป็นผู้ดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกัน เว้นแต่จะมีกฎหมายกำหนดให้เป็นอย่างอื่น กล่าวคือ ถ้าหากมีกฎหมายพิเศษกำหนดอำนาจหน้าที่ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายนั้นแล้ว การดูแลรักษา ก็ต้องเป็นไปตามกฎหมายพิเศษนั้น ไม่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของอธิบดีกรมที่ดินอีกต่อไป เช่น

(๑) ที่ป่าไม้ เป็นป่าตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๗ มีกรรมป่าไม้เป็นผู้มีอำนาจดูแล

๒๔ สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

- ๒) ที่อุทยานแห่งชาติ เป็นไปตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ มีกรรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เป็นผู้มีอำนาจจดทะเบียน
๓) ที่แม่น้ำ เป็นไปตามพระราชบัญญัติการเดินเรือในน่าน้ำไทย พ.ศ. ๒๕๔๖ มีกรรมบนส่งทางน้ำและพาณิชยนาวี เป็นผู้มีอำนาจจดทะเบียน
๔) ที่ทางหลวง เป็นไปตามพระราชบัญญัติทางหลวง พ.ศ.๒๕๓๕ มีกรรมทางหลวง เป็นผู้มีอำนาจจดทะเบียน
๕) ที่ราชพัสดุ เป็นไปตามพระราชบัญญัติราชพัสดุ พ.ศ.๒๕๑๘ มีกรรม ranarakk
เป็นผู้มีอำนาจจดทะเบียน
๖) ที่ ส.ป.ก. เป็นไปตามพระราชบัญญัติปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ.๒๕๑๙ มี ส.ป.ก.
เป็นผู้มีอำนาจจดทะเบียน
๗) ที่นิคมสร้างตนเอง เป็นไปตามพระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ.๒๕๑๑ มีกรรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ เป็นผู้มีอำนาจจดทะเบียน
๘) ที่สาธารณะฯ เป็นไปตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ.๒๕๕๗ ซึ่ง^{๙)} แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ.๒๕๕๑)
มีนายอำเภอ率มกับองค์กรปกครองท้องถิ่น เป็นผู้มีอำนาจจดทะเบียน
๙) ที่ดินรกร้างว่างเปล่า เป็นไปตามประมวลกฎหมายที่ดิน โดยมีกระทรวงมหาดไทยและ^{๑๐)} องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นผู้มีอำนาจจดทะเบียน

นอกจากนี้ยังมีที่ดินอีกหลายประเภทซึ่งอยู่ในความดูแลของกระทรวง ทบวง กรมอื่น และ รัฐวิสาหกิจบางแห่ง เช่น ที่ดินของการรถไฟ การรถไฟซึ่งเป็นรัฐวิสาหกิจเป็นผู้ดูแลรักษา ที่ดินเขต คันคลองคุน้ำต่าง ๆ เช่น กรมชลประทานเป็นผู้ดูแลรักษาโดยเฉพาะ

เพราะฉะนั้น อำนาจของอธิบดีกรมที่ดินเกี่ยวกับการดูแลรักษาที่ดินซึ่งเป็นสาธารณะมีอำนาจ ของแผ่นดินและทรัพย์สินของแผ่นดิน จึงมีเฉพาะที่ดินตามมาตรา ๓๐๔ (๑) คือ ที่ดินรกร้างว่างเปล่า ที่ดินที่มีผู้คนอาศัยหรือทอดถิ่นหรือกลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่นตามกฎหมายที่ดิน อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับที่ดินรกร้างว่างเปล่าในรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ได้มอบหมายให้ทบทวนการเมืองอื่นใช้อำนาจแทนแล้ว ตามคำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ ๕๐๕/๒๕๕๒ ลงวันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๕๒ เรื่อง มอบหมายให้ทบทวนการเมืองอื่นมีอำนาจหน้าที่ ดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณะมีอำนาจของแผ่นดินหรือทรัพย์สินของ แผ่นดินที่ไม่มีกฎหมายกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น ดังนี้

(1) กรุงเทพมหานคร	ภายใต้เขตกรุงเทพมหานคร
(2) เมืองพัทยา	ภายใต้เขตเมืองพัทยา
(3) เพศบาล	ภายใต้เขตเพศบาล
(4) องค์การบริหารส่วนตำบล	ภายใต้เขตองค์การบริหารส่วนตำบล นั้น

สำหรับองค์การบริหารส่วนจังหวัดอาจสนับสนุน ประสานและให้ความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตาม (๒) (๓) และ (๔) ในการดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกันที่ดินดังกล่าวข้างต้น รวมทั้งให้ความร่วมมือในการปฏิบัติหน้าที่ และอาจสนับสนุนงบประมาณแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นในการดำเนินงานหรือเข้าไปดำเนินการเมื่อได้รับการร้องขอจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น

๒. การจัดทำทะเบียนที่สารณประโยชน์

การจัดทำทะเบียนที่สารณประโยชน์นั้น ได้มีการจัดทำมานานแล้ว ซึ่งตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ.๒๔๕๗ มาตรา ๑๑ กำหนดให้กรรมการอำเภอจัดทำบัญชีที่ดิน ที่นา ที่สวน ที่ห้วย หนอง คลอง บึง เอาไว้เป็นคู่มือในการปฏิบัติงานตามหน้าที่ การจัดทำทะเบียนที่ดินตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ เป็นการจัดทำทั้งทะเบียนที่ดิน ทั้งหมด รวมทั้งที่ดินสารณประโยชน์ด้วย ต่อมาได้มีพระบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระปกาเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้มีการสำรวจที่ดินสารณประโยชน์ทุกแปลง ไม่ว่าจะได้มีการหางห้ามไว้หรือไม่ และกระทรวงมหาดไทยได้มีคำสั่งที่ ๒๕๐/๒๔๗๙ลงวันที่ ๒๑ ธันวาคม ๒๔๗๙ วางระเบียบให้นำที่ดินที่ได้มีพระราชบัญญัติจัดทำห้ามที่ดินกรรจังว่างเปล่าไว้เป็นที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันลงทะเบียนที่สารณประโยชน์ให้เป็นหลักฐานด้วย ต่อมาได้มีหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ ๒๒๐/๒๔๙๑ ลงวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๔๙๑ สั่งให้จังหวัดต่าง ๆ พิจารณาตรวจสอบทะเบียนที่ดินหัวห้ามและหนองน้ำสารณประโยชน์ในท้องที่ว่ามีการออกทับหรือเหลือมล้าที่ดินของเอกชนที่ได้ครอบครองก่อนประกาศหรือไม่ และจัดทำทะเบียนว่ามีกี่แห่ง อยู่ในท้องที่ใด หมู่ใด ตำบลใดได้ประกาศหัวห้ามไว้ตั้งแต่เมื่อใด ฯลฯ เพื่อจังหวัดจะได้ดำเนินการกับผู้บุกรุกต่อไป และหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ ๓๕๓/๒๔๙๒ ลงวันที่ ๒ กันยายน ๒๔๙๒ สั่งให้จังหวัดนำที่ดินสารณประโยชน์ซึ่งไม่ปรากฏหลักฐานการหัวห้าม หรือทางการมีได้หัวห้าม แต่ได้กลายเป็นสารณสมบัติของแผ่นดินตามกฎหมายแล้วขึ้นทะเบียนเอาไว้เป็นหลักฐาน ยกเว้นที่สารณประโยชน์ที่เกิดขึ้นโดยสภาพ เช่น แม่น้ำ คลอง ห้วย หนอง บึง พร้อมทั้งให้เจ้าหน้าที่ดำเนินการปักหลักเขตไว้เป็นหลักฐาน และทำป้ายปักไว้ ณ ที่ดินนั้นให้รายชื่อทราบว่าเป็นที่สารณประโยชน์

ทะเบียนที่สารณประโยชน์ จึงเป็นทะเบียนที่เจ้าหน้าที่ได้จัดทำขึ้นเพื่อบันทึกรายการเกี่ยวกับที่ดินสารณประโยชน์เอาไว้ให้ทราบว่า ในจังหวัดหนึ่ง ๆ หรืออำเภอหนึ่ง ๆ หรือตำบลหนึ่ง ๆ มีที่ดินสารณประโยชน์เป็นจำนวนเท่าใด อยู่ที่ใด มีเนื้อที่มากน้อยเท่าใด ใช้เพื่อประโยชน์อย่างไร ในทะเบียนที่สารณประโยชน์แต่ละฉบับที่จัดทำขึ้น จะมีข้อความบ่งบอกถึงสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

- (๑) ที่ตั้งของที่ดิน ว่าตั้งอยู่ที่ตำบล อำเภอ จังหวัดใด
- (๒) แนวเขต และเนื้อที่ ว่าที่ดินหัวห้ามทั้งสี่ทิศด้วยที่ดินของบุคคลใดหรือจัดสถานที่ใดบ้าง มีเนื้อที่เท่าไร

๒๖ สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

(๓) ผู้ที่ทำการห่วงห้าม เช่น นายอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือจะเป็น กระทรวง กรม ก็ได้ ซึ่งผู้ที่ทำการห่วงห้ามมีความสำคัญ เพราะเป็นเครื่องมือพิสูจน์ได้ว่า การส่วนห่วงห้ามนั้นชอบด้วยกฎหมายหรือไม่

(๔) ความประสงค์ในการห่วงห้าม คือ มีความประสงค์ว่าจะห่วงห้ามไว้ใช้เพื่อประโยชน์อะไร เช่น ใช้เป็นที่เลี้ยงสัตว์ ความประสงค์ในการห่วงห้าม ถือว่าเป็นสาระสำคัญทำให้ทราบได้ว่า จะเป็นที่สาธารณะบดีของแผ่นดินประเภทใด เช่น ขึ้นทะเบียนไว้เป็นที่เลี้ยงสัตว์ก็เป็นที่สาธารณะ สำหรับประชาชนใช้ร่วมกันตามมาตรา ๑๓๐๔ (๒) แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

(๕) วัน เดือน ปี ที่ห่วงห้าม เป็นสาระสำคัญที่ทำให้ทราบว่าการห่วงห้ามนั้น ชอบด้วยกฎหมายในขณะที่มีการห่วงห้ามหรือไม่

(๖) นามของผู้ลงทะเบียน หมายถึง เจ้าหน้าที่ผู้คัด落ทะเบียน การจัดทำทะเบียนที่สาธารณะประโยชน์มีจุดมุ่งหมายดังนี้

(๑) เพื่อให้ทราบว่า ที่ดินสาธารณะประโยชน์มีอยู่ที่ใดบ้าง ตั้งอยู่ตำบล อำเภอ จังหวัดใด เนื้อที่เท่าใด มีข้อความย่อที่ตอกที่ดินของบุคคลใดบ้าง สภาพของที่ดินเป็นหัวย หนอง คลอง บึง บาง หรือที่ทำเลเลี้ยงสัตว์

(๒) เพื่อให้ทราบว่า ที่ดินสาธารณะประโยชน์ที่นำมาลงทะเบียนไว้เกิดจากการส่วนห่วงห้าม หรือเกิดจากสภาพของที่ดินโดยธรรมชาติ เช่น เป็นแม่น้ำ ลำคลอง หรือเกิดจากการใช้ร่วมกันของประชาชน

(๓) เพื่อต้องการสร้างหลักฐานของทางราชการเกี่ยวกับที่ดินนั้น ๆ ให้เป็นหลักฐานดังเช่น โฉนด หรือ น.ส. ๓ แต่เนื่องจากทางราชการยังไม่อาจขอหนังสือสำคัญสำหรับที่หลังได้ทัน จึงได้มีการจัดทำทะเบียนที่สาธารณะประโยชน์แปลงนั้นไว้เป็นหลักฐานไปก่อน

(๔) เพื่อป้องกันมิให้ราษฎรบุกรุกที่สาธารณะประโยชน์เอาไปเป็นประโยชน์ส่วนตัวได้ เพราะเมื่อที่ดินแปลงได้ได้จัดทำทะเบียนที่สาธารณะประโยชน์ไว้แล้ว ก็ใช้เป็นหลักฐานเพื่อให้เจ้าหน้าที่ตรวจสอบได้ในกรณีที่มีข้อพิพาทว่าที่ดินแปลงดังกล่าวเป็นของรัฐหรือไม่

มีปัญหาว่า ที่ดินที่ระบุไว้ในทะเบียนที่สาธารณะประโยชน์ว่าเป็นที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน เช่น ระบุว่า ส่วนไว้เป็นที่เลี้ยงสัตว์ เช่นนี้ จะรับฟังได้หรือไม่ว่าที่ดินแปลงนั้นเป็นที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน ในเรื่องนี้มีคำพิพากษาภัยค ตัดสินไว้เป็นบรรทัดฐานแล้ว คือ

คำพิพากษาภัยค ที่ ๔๕๒/๒๕๐๒ และคำพิพากษาภัยค ที่ ๔๕๒/๒๕๐๘ วินิจฉัยว่า “การจะเป็นหนองสาธารณะบดีของแผ่นดินหรือไม่นั้น กฎหมายมิได้บังคับว่าจะต้องขึ้นทะเบียนไว้เพียงการเป็นสาธารณะบดีของแผ่นดินหรือไม่นั้น เป็นไปตามสภาพของที่ดินนั้นว่าเป็นทรัพย์สินที่ใช้เพื่อสาธารณะประโยชน์ หรือสามารถไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกันหรือไม่”

คำพิพากษาภัยค ที่ ๒๙๑/๒๕๐๖ วินิจฉัยว่า “ที่ดินซึ่งเป็นที่สำหรับให้ราษฎรใช้เลี้ยงสัตว์ร่วมกันอันเป็นสาธารณะบดีของแผ่นดินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๑๓๐๔ (๒)

ตั้งแต่ก่อนใช้พระราชบัญญัติ ว่าด้วยการห่วงห้ามที่ดินกร้างว่างเป็นฯ พ.ศ. ๒๔๗๘ ไม่ต้องออกพระราชบัญญัติห่วงห้ามหรือส่วนแต่ประการใด ทางราชการจะประกาศขึ้นทะเบียนเป็นที่สาธารณะโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ หรือ

จากคำพิพากษาฎีกาดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ความสมบูรณ์ของการเป็นสาธารณะมีข้อดังนี้ ข้ออยู่ที่ว่าที่ดินแปลงนั้นได้ถูกสงวนหรือห่วงห้ามไว้โดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ หรือ เกิดจากการใช้ร่วมกันของราษฎรหรือไม่ หรือเป็นที่สาธารณะโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ หรือ ของทรัพย์นั้นหรือไม่ มิได้ขึ้นอยู่กับทะเบียนที่สาธารณะโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ แต่ต้องมีข้อดังนี้ ที่ดินที่ได้สงวนห่วงห้ามไว้เป็นทุ่งลี้ยงสัตว์ มีการนำขึ้นทะเบียนที่สาธารณะโดยชอบด้วยกฎหมาย ทำการห่วงห้ามไว้เป็นที่เสี้ยงสัตว์จะสมบูรณ์ไม่ได้หรือไม่ จะต้องพิจารณาจากหลักฐานการห่วงห้ามนั้น ๆ ฉะนั้น แม้จะมีชื่อเป็นที่ดินที่สงวนไว้สำหรับประชาชนใช้ร่วมกันอยู่ในทะเบียนที่สาธารณะโดยชอบด้วยกฎหมาย แต่ถ้าปรากฏว่าได้สงวนห่วงห้ามไว้โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย เช่น ไม่ตรabeenพระราชบัญญัติในระหว่างที่มีพระราชบัญญัติว่าด้วยการสงวนห่วงห้ามที่ดินกร้างว่างเป็นฯ พ.ศ.๒๔๗๘ ใช้บังคับ ก็ไม่ทำให้ที่ดินที่มีชื่ออยู่ในทะเบียนที่สาธารณะโดยชอบด้วยกฎหมายเป็นที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันไปได้

แต่อย่างไรก็ดี แม้ทะเบียนที่สาธารณะโดยชอบด้วยกฎหมายจะไม่ใช่สิ่งที่แสดงถึงความสมบูรณ์ของการเป็นที่สาธารณะโดยชอบด้วยกฎหมาย แต่ทะเบียนที่สาธารณะโดยชอบด้วยกฎหมายก็ใช้เป็นหลักฐานอย่างหนึ่งที่จะพิสูจน์ได้ว่า ที่ดินที่ได้ห่วงห้ามไว้ได้ถูกลายเป็นที่สาธารณะโดยชอบด้วยกฎหมายไปเมื่อใด เพียงใด เพราะในทะเบียนที่สาธารณะโดยชอบด้วยกฎหมายทั้ง วัน เดือน ปี ที่ห่วงห้าม วัตถุประสงค์ที่ห่วงห้าม ผู้ที่ทำการห่วงห้ามรวมทั้งเป็นหลักฐานที่แสดงว่าที่ดินนั้นมีอยู่จริง เพราะมีปรากฏชื่อในทะเบียนและยังทำให้ทราบได้ว่า ที่ดินนั้นได้ถูกลายเป็นที่สาธารณะโดยชอบด้วยกฎหมายได้แล้ว แต่ก็ไม่สามารถแสดงถึงความสมบูรณ์ของการเป็นสาธารณะโดยชอบด้วยกฎหมายได้

๓. การออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง

หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงได้มีการออกกันมาช้านานแล้ว โดยหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงฉบับแรกเป็นที่ตั้งกรมทหารบก ตำบลบ้านใต้ อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี ออกให้เมื่อวันที่ ๔ ตุลาคม ๒๔๖๐ แต่ไม่มีกฎหมายใดให้อำนาจไว้โดยเฉพาะ แต่ได้ออกกันมาเรื่อย ๆ โดยอาศัยระบบที่ตั้ง คำสั่งต่าง ๆ จนถึงปี พ.ศ.๒๕๑๕ ได้มีประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ ๓๓๔ (พ.ศ.๒๕๑๕) แก้ไขเพิ่มปรามาลกฎหมายที่ดินบัญญัติให้มีมาตรา ๘ ตรี (เดิมไม่มี) ไว้ ดังนี้

“มาตรา ๘ ตรี ที่ดินอันเป็นสาธารณะมีข้อดังนี้ ๑. ให้มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเพื่อแสดงเขตไว้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ อธิบดีอาจจัดให้มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเพื่อแสดงเขตไว้เป็นหลักฐาน

๒๙ สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

แบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

ที่ดินตามวรรค ๑ แปลงใด ยังไม่มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง เขตของที่ดินดังกล่าวให้เป็นไปตามหลักฐานของทางราชการ”

จากบทบัญญัติของมาตรา ๘ ตรี แห่งประมวลกฎหมายที่ดินที่แก้ไขเพิ่มเติมใหม่นี้จะเห็นได้ว่า

๓.๑ กฎหมายรับรองการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงว่าเป็นเพียงหนังสือสำคัญของทางราชการอย่างหนึ่งที่แสดงเขตที่ตั้งและการใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐเท่านั้น หาใชหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินของรัฐไม่

๓.๒ ลักษณะของที่ดินที่จะออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ได้กำหนดว่าที่ดินของรัฐประเภทใดให้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงได้ ซึ่งถ้าเป็นที่ดินของรัฐประเภทพลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกัน หรือใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ จะต้องออกเป็นหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงทั้งสิ้น แต่ถ้าเป็นที่ดินของรัฐอย่างอื่น เช่น ที่ดินของรัฐซึ่งเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินธรรมชาติ โดยรัฐถือที่ดินนั้นในฐานะอย่างเอกชนแล้ว ก็จะต้องออกเป็นโฉนดที่ดินหรือหนังสือรับรองการทำประโยชน์แล้วแต่กรณี

ที่ดินของรัฐประเภทพลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกัน บางลักษณะไม่จำเป็นจะต้องออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง เช่น ถนนหนทาง แม่น้ำ ลำคลอง เป็นต้น เพราะเป็นที่ดินที่มีสภาพและขอบเขตในตัวของมันเองอยู่แล้ว สำหรับแม่น้ำ ลำคลอง อาจเปลี่ยนขอบเขตไปได้ตามธรรมชาติ โดยออกเป็นที่อกริมตลิ่ง ซึ่งบุคคลอาจได้มาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (มาตรา ๑๗๐๙) หรือบางแห่งอาจพังลงน้ำลายเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่พลเมืองใช้ร่วมกัน หากจะให้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ก็จะเป็นการยุ่งยาก ฉะนั้น จึงให้เป็นหน้าที่ของอธิบดีกรมที่ดินพิจารณาว่าที่ดินในลักษณะเช่นใดจะสมควรออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงหรือไม่

การดำเนินการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันเกี่ยวกับที่สาธารณะสมบัติของแผ่นดินประเภทพลเมืองใช้ร่วมกัน

หน่วยงานที่มีหน้าที่ดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่สาธารณะสมบัติของแผ่นดินประเภทพลเมือง ใช้ร่วมกันมีอยู่หลายหน่วยงานด้วยกัน ดังนี้

๑. กระทรวงมหาดไทย ควบคุม กำกับ ดูแลให้หน่วยงานที่มีหน้าที่ความรับผิดชอบเกี่ยวกับที่สาธารณะประโยชน์ให้เป็นไปตามระเบียบกฎหมาย และนโยบายของรัฐบาลโดย

เครื่องครัด วางแผนโดยบ่ายทางปฏิบัติ และออกแบบหมายเกี่ยวกับที่สาธารณประโยชน์และเป็นผู้อนุมัติอนุญาตเกี่ยวกับที่สาธารณประโยชน์ตามที่มีกฎหมาย ระเบียบ กำหนดไว้

๒. กรรมการปักครอง ควบคุม กำกับ ดูแลให้หน่วยงานในสังกัดดำเนินการ เกี่ยวกับที่สาธารณประโยชน์ และที่สาธารณประโยชน์ประจำตำบล และหมู่บ้าน ให้เป็นไปตาม ระเบียบกฎหมายและนโยบายของกระทรวงมหาดไทยโดยเคร่งครัด และพิจารณาเรื่องร้องเรียน เกี่ยวกับที่สาธารณประโยชน์ดังกล่าวทั่วทั้งหมด

๓. กรรมที่ดิน

“๓.๑ จัดการที่ดินของรัฐ....ตลอดจนให้การบริหารจัดการที่ดินของรัฐเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด (ตามกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมที่ดิน กระทรวงมหาดไทย พ.ศ.๒๕๔๕ วันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๔๕)”

๓.๒ ทำหน้าที่เกี่ยวกับการจัดทำเปลี่ยนแปลงและรักษาที่ดิน สาธารณประโยชน์ตามหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท ๐๖๐๔/ว ๑๙๗ ลงวันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๑๐ เรื่อง การดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน และตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน สำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน พ.ศ.๒๕๔๓

๓.๓ รังวัดออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.) ตามมาตรา ๘ ตรี แห่ง ประมวลกฎหมายที่ดิน

๓.๔ ดำเนินการในเรื่องการขอใช้ ขอถอนสภาพ ขอขึ้นทะเบียน การจัดหา ผลประโยชน์ การขอสัมปทาน และการส่วนหุ้นห่วงห้ามที่ดินของรัฐซึ่งมีได้มีบุคคลใดมีสิทธิครอบครองเพื่อให้ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน ตามมาตรา ๘ มาตรา ๘ ทวิ มาตรา ๙ มาตรา ๑๐ มาตรา ๑๑ มาตรา ๑๒ มาตรา ๒๐ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน และระเบียบ กระทรวงมหาดไทยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเหล่านี้

๓.๕ ดำเนินการในเรื่องการขอเปลี่ยนสภาพที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของ แผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการเปลี่ยนสภาพที่ดินอัน เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันจากการใช้เพื่อประโยชน์อย่างหนึ่งเป็นอีก อย่างหนึ่ง พ.ศ. ๒๕๔๓

๔. จังหวัด ควบคุม กำกับ ดูแล ให้หน่วยงานในสังกัดดำเนินการเกี่ยวกับ ที่สาธารณประโยชน์ และที่สาธารณประโยชน์ประจำตำบล และหมู่บ้าน ให้เป็นไปตาม ระเบียบ กฎหมาย และนโยบายของกระทรวงมหาดไทยโดยเคร่งครัด และพิจารณาเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับที่ สาธารณประโยชน์ที่เกิดขึ้นในท้องที่จังหวัด

๕. นายอำเภอ

๕.๑ ดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่สาธารณะประโยชน์ ตามมาตรา ๑๗๒ แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พรบพุทธศักราช ๒๔๕๗ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๑) พ.ศ.๒๕๕๑ หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท ๐๔๐๙/ว ๑๓๙๔ ลงวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๒๘ เรื่อง กำหนดมาตรการป้องกันการบุกรุกที่สาธารณะประโยชน์ หนังสือกรมการปกครอง ที่ มท ๐๔๐๙/ว ๔๙๐ ลงวันที่ ๓ มิถุนายน ๒๕๒๙ เรื่อง การบริหารเกี่ยวกับการดูแลที่ดินอันเป็นสาธารณะมีบทของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน และตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณะมีบทของแผ่นดินประเพณเมืองใช้ร่วมกัน พ.ศ.๒๕๕๓

๕.๒ จัดทำ เปเลี่ยนแปลง และรักษาทะเบียนที่ดินสาธารณะประโยชน์ ตามหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท ๐๖๐๔/ว ๑๙๗ ลงวันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๑๐ เรื่อง การดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณะมีบทของแผ่นดิน และตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณะมีบทของแผ่นดินประเพณเมืองใช้ร่วมกัน พ.ศ.๒๕๕๓

๕.๓ ดำเนินการกรณีมีการร้องเรียนเกี่ยวกับที่สาธารณะ ประโยชน์ การบุกรุกที่สาธารณะประโยชน์ และดำเนินการกรณีต้องวินิจฉัยว่าที่ดินเป็นที่สาธารณะประโยชน์หรือไม่ ตั้งอยู่ณ ที่ใด มีขอบเขตอย่างไร ในการดำเนินการดังกล่าวถ้าจะต้องสอบถามข้อเท็จจริงให้เสนอผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนข้อเท็จจริง ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการสอบสวนเกี่ยวกับการบุกรุกที่หรือทางสาธารณะ พ.ศ.๒๕๓๙ เมื่อคณะกรรมการสอบสวนเสร็จให้สรุปจำนวนเสนอผู้ว่าราชการจังหวัดพิจารณาสั่งการหรือดำเนินการไปตามที่เห็นสมควร ในกรณีที่มีปัญหาที่หากข้อบุกเบิกไม่ได้ ให้นำเรื่องเสนอคณะกรรมการประสานการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐส่วนจังหวัด (กปร.ส่วนจังหวัด) พิจารณา

๕.๔ ระหว่างชี้แนวเขต และรับรองแนวเขตที่สาธารณะ ประโยชน์ ตามหนังสือกระทรวงมหาดไทย ด่วนมาก ที่ มท ๐๗๑๙/ว ๕๒๕ ลงวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๒ เรื่อง ให้สอบสวนผู้ปกครองท้องที่ ก่อนออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน หนังสือกระทรวงมหาดไทย ด่วนมาก ที่ มท ๐๕๑๖.๒/ว ๒๖๗๑๑ ลงวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๑ และระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการเขียนข้างเคียง และการรับรองแนวเขตที่ดิน (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๕๑ โดยกำหนดให้การระหว่างชี้แนวเขตที่สาธารณะเป็นหน้าที่ของนายอำเภอร่วมกับผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๕.๕ เป็นผู้ยื่นคำขอออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.) ตามที่ได้รับมอบจากกระทรวงมหาดไทย ตามคำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ ๙๔๘/๒๔๑๖ ลงวันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๔๑๖ เรื่อง มอบหมายการดำเนินการขอออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงในที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน

๕.๖ ทำการสำรวจที่สาธารณประโยชน์ชนในเขตท้องที่ของตนเพื่อประสานงานจังหวัด และกรมที่ดินดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง อำนวยความสะดวกและควบคุม การรังวัดออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงของเจ้าหน้าที่กรมที่ดิน รวมทั้งทำการสอบสวนข้อเท็จจริง กรณีที่รังวัดออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงได้เนื้อที่น้อยกว่าหลักฐานเดิม ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการมอบหมายให้สภาพตำบล หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นช่วยเหลือในการดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ.๒๕๔๓

๕.๗ ร้องทุกข์กล่าวโทษให้ดำเนินคดีกับผู้บุกรุกที่สาธารณประโยชน์ตามประมวลกฎหมายที่ดิน ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับ ๑) พ.ศ.๒๕๕๑ หนังสือ กระทรวงมหาดไทย ที่ มท ๐๔๐๙/ว ๑๙๙๔ ลงวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๒๙ เรื่อง กำหนด มาตรการป้องกันการบุกรุกที่สาธารณประโยชน์ ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดูแลรักษา และคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินประเพณีใช้ร่วมกัน พ.ศ.๒๕๕๓ และตามหนังสือกรรมการปกครอง ที่ มท ๐๓๑๑.๑/ว ๑๒๘๓ ลงวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๔๐ เรื่อง การดำเนินคดีกับผู้บุกรุกทางสาธารณประโยชน์

๖. องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.)

๖.๑ ดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่สาธารณประโยชน์ตามมาตรา ๑๒๒ แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๑) พระราชบัญญัติสภาพตำบลและองค์กรบริหารส่วนตำบล พ.ศ.๒๕๓๗ ตามมาตรา ๒๓ (๒,๓) ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินประเพณีใช้ร่วมกัน พ.ศ.๒๕๕๓ และตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.๒๕๔๒ มาตรา ๑๖ (๒๗)

๖.๒ ร้องทุกข์กล่าวโทษให้ดำเนินคดีกับผู้บุกรุกที่สาธารณประโยชน์ ตามหนังสือกรรมการปกครอง ที่ มท ๐๓๑๑.๑/ว ๑๒๘๓ ลงวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๔๐ เรื่อง การดำเนินคดีกับผู้บุกรุกทางสาธารณประโยชน์

๖.๓ ให้ความช่วยเหลือ ให้ความร่วมมือ ให้ความเห็นแก่นายอำเภอเกี่ยวกับเรื่องการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง รวมทั้งให้ความช่วยเหลือ ให้ความร่วมมือ และควบคุม กำกับดูแลการทำงานของเจ้าหน้าที่กรมที่ดินที่มารังวัดออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ตาม

๓๒ สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการมอบหมายให้สภากتابล หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นช่วยเหลือในการดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ.๒๕๔๗

๗. เทศบาล

๗.๑ หน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับที่สาธารณะโดยชนิดตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ.๒๕๔๖ มาตรา ๕๐ (๒) และ ๕๓ (๕)

๗.๒ ดูแลรักษาที่สาธารณะ ตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.๒๕๔๗ มาตรา ๑๖ (๒๗)

๘. เมืองพัทยา

๘.๑ ดูแลรักษาที่สาธารณะ ตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.๒๕๔๗ มาตรา ๑๖ (๒๗)

๘.๒ ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ตาม มาตรา ๖๗ (๒) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการเมืองพัทยา พ.ศ.๒๕๒๑

๘.๓ หน้าที่อื่นตามที่กฎหมายระบุเป็นหน้าที่ของเทศบาลนคร ตามมาตรา ๖๗ (๑๑) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการเมืองพัทยา พ.ศ.๒๕๒๑

๙. กรุงเทพมหานคร

ให้ผู้อำนวยการเขตมีอำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษาที่สาธารณะโดยชนิด เช่นเดียวกับนายอำเภอ ตามมาตรา ๖๙ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ.๒๕๒๘

ในการดำเนินการเกี่ยวกับที่สาธารณะบัดซึ่งแผ่นดินประเภทพลาเมืองใช้ร่วมกัน ดังกล่าว กระทรวงมหาดไทยได้ออกระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครอง ป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณะบัดซึ่งแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน พ.ศ.๒๕๔๗ โดยได้มีการยกเลิกระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดูแลรักษา และคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณะบัดซึ่งแผ่นดินอันเป็นสาธารณะบัดซึ่งแผ่นดิน พ.ศ.๒๕๔๔ เนื่องจากได้มีพระราชบัญญัติ ลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๑) พ.ศ.๒๕๔๑ แก้ไขมาตรา ๑๒๒ แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ.๒๕๔๗ โดยให้นายอำเภอร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาที่ดินสาธารณะบัดซึ่งแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน โดยระเบียบ ดังกล่าวมีสาระสำคัญ สรุปได้ดังนี้

(๑) ลักษณะที่ดิน

ที่สาธารณะบัดซึ่งแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน หมายถึง ที่ดินสำหรับประชาชนใช้ร่วมกันไม่ว่าจะเป็น

- โดยสภาพธรรมชาติ
- โดยการใช้ร่วมกันของประชาชน

- โดยทางนิติกรรม
- โดยผลของกฎหมาย

(๒) อำนาจหน้าที่

- นายอำเภอร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามกฎหมายลักษณะปกครองท้องที่ มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินสาธารณะปัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน

- กรณีมีข้อพิพาทหรือคดีให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการระงับข้อพิพาทหรือร้องทุกข์กล่าวโทษภายใน ๓๐ วัน นับแต่รู้เหตุแห่งข้อพิพาทหรือคดีนั้น เว้นแต่คดีจะขาดอายุความให้ร้องทุกข์ทันที หากไม่ดำเนินการให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแจ้งเหตุผลความจำเป็นให้นายอำเภอทราบภายใน ๗ วัน (นับแต่ครบกำหนด ๓๐ วัน) และให้นายอำเภอเป็นผู้ดำเนินการหรือนายอำเภอจะร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการก็ได้ กรณีเรื่องเดิมที่ได้ดำเนินการไปก่อนหน้านี้ระเบียบนี้ให้ใช้ดำเนินการต่อไป และหากอำเภอจะดำเนินการฝ่ายเดียว ก็สามารถดำเนินการได้

(๓) การใช้ประโยชน์

- นายอำเภอ/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่มีอำนาจใช้หรือยินยอมให้บุคคลอื่นใช้โดยจะต้องดำเนินการตามประมวลกฎหมายที่ดิน กฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง และระเบียบที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด

(๔) การจัดทำทะเบียน

- ให้จัดทำทะเบียนที่สาธารณะประโยชน์ ๔ ชุด เก็บไว้ที่อำเภอ สำนักงานที่ดินจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรมที่ดิน โดยทะเบียนฯ เดิมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นคัดเก็บไว้ ๑ ชุด

- กรณียังไม่มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ผู้มีอำนาจดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันตามกฎหมาย ขอออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงโดยให้สำนักงานที่ดินจังหวัด/สาขาสนับสนุนในการดำเนินการ เช่น ด้านข้อมูล และการรังวัดทำแผนที่

- กรณีออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงแล้ว ทะเบียนฯ ไม่ถูกต้องครบถ้วนให้เจ้าพนักงานที่ดินแก้ไขรายงานให้ถูกต้องครบถ้วนและลงชื่อ วัน เดือน ปี ไว้

- กรณีมีพระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา คำพิพากษาหรือคำสั่งศาลว่าที่ดินนั้นไม่เป็นที่สาธารณะประโยชน์ทั้งแปลงให้เจ้าพนักงานที่ดินหมายเหตุ หากไม่เป็นบางส่วนให้แก้ไขให้ถูกต้อง แล้วลงชื่อ วัน เดือน ปี กำกับไว้

- กรณียังไม่มีการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงแต่ตรวจสอบแล้ว ทะเบียนฯ ผิดพลาดให้สำนักงานที่ดินรวบรวมข้อเท็จจริง ความเห็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อภิการรายงานผู้ว่าราชการจังหวัด เสนอกระทรวงมหาดไทยสั่งการ หากกระทรวงมหาดไทยเห็นชอบแก้ไข หรือ

๓๔ สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

จำหน่าย ให้เจ้าพนักงานที่ดินหมายเหตุ ถ้าผิดทั้งสองหมายเหตุ “ไม่มีที่ดินตามที่ระบุในทะเบียน” และลงชื่อ วัน เดือน ปี กำกับ

- เมื่อเจ้าพนักงานที่ดินแก้ไขหรือจำหน่ายทะเบียนฯ แล้วให้ส่งสำเนาให้ผู้ดูแลรักษาแก้ไขหรือจำหน่ายให้ตรงกัน

(๕) การตรวจสอบข้อเท็จจริง

- ให้นายอำเภอและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกันดำเนินการ โดยมีสำนักงานที่ดินจังหวัดและสาขา เป็นผู้สนับสนุน

(๖) ค่าใช้จ่าย

- ให้เบิกจ่ายจากบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดำเนินการ เช่น การออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง การดำเนินคดีกรณีมีข้อพิพาท การรังวัดทำแผนที่ การจัดทำทะเบียนที่สารณประโยชน์ รวมทั้งค่าใช้จ่ายอื่นใดที่เกี่ยวข้อง

(๗) บทเฉพาะกาล

- คำขอเรื่องราวที่ได้ดำเนินการไปก่อน หรืออยู่ระหว่างดำเนินการให้ดำเนินการต่อไปเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับระเบียบนี้

การดำเนินคดีเกี่ยวกับที่สารณประโยชน์

มาตรการทางกฎหมายในการควบคุมดูแลและคุ้มครองป้องกันที่ดินของรัฐอีกประการหนึ่งก็คือ การดำเนินคดีกับผู้บุกรุก กล่าวคือ แม้รัฐจะสร้างหลักฐานขึ้นคุ้มครองป้องกันที่ดินของรัฐโดยการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง และมีการจัดทำทะเบียนที่สารณประโยชน์ แต่ก็เป็นเพียงหลักฐานของทางราชการที่จะใช้พิสูจน์ถึงความเป็นที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน เวลามีคดีขึ้นสู่ศาล หรือใช้ในการพิจารณาว่าที่พิพาทเป็นที่ดินของรัฐหรือไม่ ส่วนตามสภาพความเป็นจริงก็ยังปรากฏว่านี่ราษฎรบุกรุกที่ดินของรัฐอยู่เสมอ รัฐจึงจำเป็นต้องออกกฎหมายวางแผนโทษผู้บุกรุกเหล่านี้โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้บุกรุกเข้าใจทราบ เกิดความเกรงกลัวไม่กล้ากระทำการใด โดยประมวลกฎหมายที่ดินได้บัญญัติให้ผู้ที่เข้าครอบครองที่ดินของรัฐโดยไม่ได้รับอนุญาต เป็นความผิดในตัวเองโดยบัญญัติไว้ในมาตรา ๙ ดังนี้

“ภายใต้บังคับกฎหมายว่าด้วยการเหมืองแร่ และการป่าไม้ ที่ดินของรัฐถ้ามิได้มีสิทธิครอบครอง หรือมิได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่แล้ว ห้ามมิให้บุคคลใด

(๑) เข้าไปยึดถือ ครอบครอง รวมตลอดถึงการกันสร้าง หรือการเผาป่า

(๒) ทำด้วยประการใด ๆ ให้เป็นการทำลาย หรือทำให้เสื่อมสภาพที่ดิน ที่หินที่กรวด หรือทิ่มราย ในบริเวณที่รัฐมั่นตรีประกาศห่วงห้ามในราชกิจจานุเบกษา หรือ

(๓) ทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดอันเป็นอันตรายแก่ทรัพยากรในที่ดิน”

บุคคลซึ่งเข้าไปครอบครองหรือทำการได้ฯ ในที่ดินของรัฐโดยมิได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ ย่อมเป็นผู้ฝ่าฝืนมาตรา ๙ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน คือเป็นผู้บุกรุกที่ดินของรัฐ ตามปกติเมื่อมีการบุกรุกที่ดินของรัฐ พนักงานเจ้าหน้าที่จะต้องดำเนินการให้ผู้บุกรุกออกไปจากที่ดิน หากไม่ยอมออก พนักงานเจ้าหน้าที่จะดำเนินการฟ้องร้องดำเนินคดีทางศาล ปัจจุบันได้มีประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๙๒ ลงวันที่ ๒๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๕ แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายที่ดิน โดยบัญญัติโทษที่จะลงแก่ผู้บุกรุกที่ดินของรัฐไว้ในมาตรา ๑๐๘ และมาตรา ๑๐๙ ทวิ ดังนี้

มาตรา ๑๐๘ “ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา ๙ อยู่ก่อนวันประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้เข้าบังคับ พนักงานเจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากพนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจแจ้งเป็นหนังสือให้ผู้ฝ่าฝืนปฏิบัติตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด ถ้าผู้ฝ่าฝืนเพิกเฉยหรือไม่ปฏิบัติให้ถูกต้องตามระเบียบให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีคำสั่งเป็นหนังสือให้ผู้ฝ่าฝืนออกไปจากที่ดิน และหรือรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างในที่ดินภายในระยะเวลาที่กำหนด ถ้าไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่ ต้องระวังโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินห้าพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ในการกำหนดระเบียบตามวรรคหนึ่ง คณะกรรมการจะกำหนดให้ผู้ฝ่าฝืน ต้องเสียค่าตอบแทนในการใช้ที่ดินนั้นให้แก่รัฐหรือราชการบริหารส่วนท้องถิ่นก็ได้”

“มาตรา ๑๐๙ ทวิ นับแต่วันที่ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้เข้าบังคับ ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา ๙ ต้องระวังโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินห้าพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าความผิดในวรรคหนึ่งได้กระทำแก่ที่ดินซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ประชาชนใช้ร่วมกัน หรือที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะต้องระวังโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าความผิดพลดตามวรรคสองได้กระทำเป็นเนื้อที่เกินกว่าห้าสิบไร่ ต้องระวังโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ในกรณีที่มีคำพิพากษาว่าผู้ใดกระทำความผิดตามมาตราหนึ่ง ศาลมีอำนาจสั่งในคำพิพากษาให้ผู้กระทำผิด คนงาน ผู้รับจ้าง ผู้แทน และบริวารของผู้กระทำความผิดออกไปจากที่ดินนั้นด้วย

บรรดาเครื่องมือ เครื่องใช้ สัตว์พาหนะ ยานพาหนะ หรือเครื่องจักรกลใดฯ ซึ่งบุคคลได้ใช้ในการกระทำผิด หรือได้ใช้เป็นอุปกรณ์ให้ได้รับผลในการกระทำความผิดดังกล่าวให้ริบเสียทั้งสิ้น ไม่ว่าจะมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่”

จากมาตราดังกล่าวทั้งสอง จึงต้องแบ่งวิธีการดำเนินการกับผู้ฝ่าฝืนตามมาตรา ๙ ออกเป็น ๒ กรณี คือ การดำเนินการกับผู้บุกรุกที่ดินของรัฐ ซึ่งได้ฝ่าฝืนก่อนประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๙๒ ใช้บังคับ (๔ มีนาคม ๒๕๑๕) และการดำเนินการกับผู้บุกรุกที่ดินของรัฐ ซึ่งได้ฝ่าฝืนภายหลังใช้ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๙๖ ใช้บังคับ

๓๖ สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

(๑) การดำเนินการกับบุกรุกที่ดินของรัฐ ซึ่งได้ฝ่าฝืนก่อนใช้ประกาศของคณะกรรมการปฎิรัติ
ฉบับที่ ๙๖

การดำเนินการกับผู้ฝ่าฝืนตามมาตรา ๔ ในกรณีพนักงานเจ้าหน้าที่จะต้องปฏิบัติให้
เป็นไปตามมาตรา ๑๐๘ ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ พนักงานเจ้าหน้าที่จะต้องมีหนังสือแจ้งไปยังผู้ฝ่าฝืนให้ปฏิบัติตามระเบียบ
ที่คณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติกำหนดดังนี้

๑.๑ กรณีที่ที่ดินที่มีบุกรุกเป็นที่ดินที่สงวนหรือห้ามไว้เพื่อใช้ประโยชน์ของ
ทางราชการ เมื่อทบทวนเมืองซึ่งมีหน้าที่ดูแลรักษาหรือใช้ประโยชน์ร้องขอตามระเบียบนี้
ให้พนักงานเจ้าหน้าที่แจ้งให้ผู้ฝ่าฝืนทราบ เพื่อปฏิบัติการอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้

ก. ให้มาจัดการทำบันทึกไว้เป็นหลักฐานต่อทางราชการรายในเวลาที่กำหนดว่าได้
ครอบครองและทำประโยชน์อยู่ในที่ดินเป็นเนื้อที่เท่าใด ตั้งแต่เมื่อใด และจะออกไปจากที่ดินได้
เมื่อใด

ข. ให้มาทำความตกลงเพื่อเสียค่าตอบแทนตามอัตราและเวลาที่ทางราชการ
กำหนดให้

ค. เมื่อมีความจำเป็นอาจสั่งให้ผู้ฝ่าฝืนและบริหารออกไปจากที่ดินหรือรื้อถอนสิ่ง
ปลูกสร้างออกไปจากที่ดินด้วยก็ได้

๑.๒ กรณีที่ที่ดินที่มีการบุกรุกเป็นที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ประชาชนใช้
ประโยชน์ร่วมกันตามระเบียบนี้ ให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่ มีคำสั่งให้ผู้ฝ่าฝืนออกไปจากที่ดิน
เว้นแต่กรณีที่มีเหตุผลและความจำเป็นพิเศษ และไม่เป็นการกระทำให้เสื่อมประโยชน์
ในการที่ประชาชนจะใช้ที่ดินนั้น พนักงานเจ้าหน้าที่จะผ่อนผันให้อยู่อาศัยหรือใช้ประโยชน์เป็นการ
ชั่วคราวโดยเสียค่าตอบแทนหรือไม่ก็ได้

๑.๓ กรณีที่ที่ดินที่มีการบุกรุกเป็นที่ดินที่ทางราชการมีโครงการจะจัดให้ประชาชนเข้าอยู่
อาศัยและประกอบอาชีพ พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจแจ้งให้ผู้ฝ่าฝืนไปติดต่อกับเจ้าหน้าที่ผู้มีหน้าที่
ในการจัดที่ดินเพื่อขอรับคำวินิจฉัยเกี่ยวกับสิทธิในที่ดินและเพื่อปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับ
ข้อกำหนด และเงื่อนไขในการจัดที่ดินตามโครงการจัดที่ดินนั้นต่อไป

๑.๔ กรณีที่ที่ดินที่มีการบุกรุกเป็นที่ดินที่มีทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้นว่า ที่ทิน
ที่กรวด หรือที่ราย ไม่ว่าที่ดินนั้น รัฐมนตรีจะได้ประกาศห้ามไว้ในมาตรา ๔ (๒) แห่ง
ประมวลกฎหมายที่ดินแล้วหรือไม่ก็ตาม ถ้ามีผู้ฝ่าฝืนเข้าไปทำด้วยประการใด ๆ ให้เป็นการทำลาย
หรือทำให้เสื่อมสภาพ หรือเป็นอันตรายแก่ทรัพยากรในที่ดินนั้น และถ้าการกระทำนั้นก่อให้เกิด
ความเสียหายแก่สาธารณชนก็มีอำนาจสั่งให้ผู้ฝ่าฝืนแก้ไขการกระทำนั้นให้กลับคืนสู่สภาพเดิมด้วย

การแจ้งของพนักงานเจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากพนักงานเจ้าหน้าที่ ให้แจ้ง
เป็นหนังสือมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

(๑) ชื่อ และชื่อสกุลของผู้ฝ่าฝืน

(๒) ตำแหน่งที่ดินที่เข้าไปบุกรุก ยึดถือครอบครอง หรือใช้ประโยชน์

(๓) กำหนดวิธีการ เงื่อนไข และระยะเวลาที่จะให้ผู้ฝ่าฝืนปฏิบัติ

ขั้นตอนที่ ๒ ถ้าผู้ฝ่าฝืนเพิกเฉยหรือไม่ปฏิบัติให้ถูกต้องตามระเบียบ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีคำสั่งเป็นหนังสือให้ผู้ฝ่าฝืนออกไปจากที่ดินและหรือรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างในที่ดินออกไปจากที่ดินภายในระยะเวลาที่กำหนด คือ

(๑) ในกรณีที่ผู้ฝ่าฝืนได้เข้าบุกรุก ยึดถือครอบครอง ได้ปลูกไม้ล้มลุกหรือรัญชาติไว้ ให้กำหนดเวลาแจ้งให้ออกไปจากที่ดินนี้ไม่น้อยกว่า ๓๐ วัน หลังจากการเก็บเกี่ยวพืชผลในที่ดินนี้เสร็จแล้ว

(๒) ในกรณีเป็นการบุกรุก ยึดถือครอบครองตามข้อ ๑.๔ ให้แจ้งให้ออกจากที่ดินที่บุกรุก หรือแจ้งให้รื้อถอนสิ่งปลูกสร้างโดยเร็วแต่ต้องไม่น้อยกว่า ๗ วัน นับแต่วันที่ได้รับหนังสือแจ้ง

(๓) การบุกรุกยึดถือครอบครองในกรณีอื่นนอกจาก (๑) และ (๒) ให้แจ้งให้ออกไปจากที่ดินนี้ภายใต้กำหนดที่แจ้ง แต่ต้องไม่น้อยกว่า ๘๐ วัน นับแต่วันได้รับหนังสือแจ้ง

การส่งหนังสือแจ้งให้ส่งโดยทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับ เว้นแต่ท้องที่ได้ไม่สะดวกในการส่งทางไปรษณีย์ตอบรับ ก็ให้จัดเจ้าหน้าที่นำไปส่ง และในกรณีที่ให้เจ้าหน้าที่นำไปส่งให้ปฏิบัติตามนี้

(๑) ให้ผู้ฝ่าฝืนหรือผู้ที่บรรลุนิติภาวะแล้ว ซึ่งอยู่อาศัยในครอบครัวเดียวกันกับผู้ฝ่าฝืนนั้น ลงชื่อรับหนังสือแจ้งในบ้าน แล้วเก็บเข้าเรื่องไว้เป็นหลักฐาน

(๒) ในกรณีที่บุคคลดังกล่าวตาม (๑) ไม่ยอมลงชื่อ ก็ให้เจ้าหน้าที่ผู้นำส่งหนังสือแจ้ง บันทึกเหตุการณ์และเหตุผลในการไม่ยอมรับหนังสือแจ้งไว้ และให้มีพยานอย่างน้อย ๒ คน ลงชื่อรับรองไว้ในบันทึกนั้นด้วย เมื่อผู้นำส่งหนังสือแจ้งได้ปฏิบัติการดังกล่าวแล้ว ให้ถือว่าผู้ฝ่าฝืนได้รับหนังสือแจ้งแล้ว

ผู้ฝ่าฝืนผู้ใดมีความจำเป็นไม่อาจจะปฏิบัติตามหนังสือแจ้งของพนักงานเจ้าหน้าที่ได้ ให้ยื่นคำร้องขอผ่อนผันล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสามสิบวันก่อนครบกำหนดระยะเวลาตามที่กำหนดไว้ ถ้าพนักงานเจ้าหน้าที่หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากพนักงานเจ้าหน้าที่เห็นสมควร ก็ให้มีอำนาจผ่อนผันได้ตามความจำเป็นแล้วแต่กรณี

ขั้นตอนที่ ๓ ในกรณีที่ผู้ฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามหนังสือแจ้งโดยไม่ยอมออกจากที่ดินหรือไม่ยอมรื้อถอน ให้พนักงานเจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากพนักงานเจ้าหน้าที่มีคำสั่งเป็นหนังสือส่งไปยังผู้ฝ่าฝืน และกำหนดให้ผู้ฝ่าฝืนออกไปจากที่ดินนี้ภายใต้กำหนดสามสิบวัน นับแต่วันที่ได้รับคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่ หากผู้นั้นยังฝ่าฝืนอยู่อีก ก็ให้ดำเนินคดีต่อไป

ฉะนั้น จะเห็นได้ว่า เมื่อปรากฏว่าราชภูมิได้บุกรุกที่ดินของรัฐก่อนวันประกาศของคณะปฏิบัติ ฉบับที่ ๙๖ (๒๕๑๕) ใช้บังคับ พนักงานเจ้าหน้าที่ไม่มีอำนาจที่จะดำเนินคดีกับ

๓๙ สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

ผู้บุกรุกได้ทันทีที่มีการบุกรุก จะต้องมีคำสั่งให้ผู้บุกรุกออกไปจากที่ดินที่บุกรุกเสียก่อน เมื่อได้รับแจ้งไปแล้ว ผู้บุกรุกไม่ปฏิบัติตาม จึงถือว่าผู้บุกรุกมีความผิดตามมาตรา ๑๐๘ ทวิ ในเรื่องนี้มีคำพิพากษาฎีกาที่ ๒๔๖๔/๒๕๒๐ วินิจฉัยว่า “จำเลยเข้าไปยึดถือครอบครองที่ดินของรัฐมาตั้งแต่ก่อนมีประกาศของคณะกรรมการปัจจัยต่างๆ ออกใช้บังคับ เมื่อไม่ปรากฏว่านายอำเภอหรือคณะกรรมการจัดที่ดินเพื่อประโยชน์ของประชาชนได้เคยแจ้งให้จำเลยรู้ถอนสิ่งปลูกสร้างออกไปแล้ว ยอมจะเอาผิดแก่จำเลยตามประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๙ และ ๑๐๘ ทวิ ไม่ได้”

(๒) การดำเนินการกับผู้บุกรุกที่ดินของรัฐ ภายหลังวันใช้ประกาศของคณะกรรมการปัจจัยต่างๆ

บุคคลที่ฝ่าฝืนมาตรา ๙ ภายหลังวันใช้ประกาศของคณะกรรมการปัจจัยต่างๆ ถือว่าผู้นั้นเป็นผู้บุกรุกที่ดินของรัฐ ย่อมมีความผิดตามมาตรา ๑๐๘ ทวิ พนักงานเจ้าหน้าที่ย่อมมีอำนาจดำเนินการฟ้องร้องต่อศาลและถูกลงโทษได้ทันที มาตรา ๑๐๘ ทวิ ไม่ได้มีบทบัญญัติเมื่อมาตรา ๑๐๘ ที่ใช้กับผู้บุกรุกที่ดินของรัฐก่อนวันใช้ประกาศของคณะกรรมการปัจจัยต่างๆ ที่ให้มีการแจ้งให้ผู้บุกรุกออกไปจากที่ดินก่อนที่จะฟ้องร้องดำเนินคดี แต่ในทางปฏิบัติแล้วพนักงานเจ้าหน้าที่มักจะไม่แจ้งความเพื่อดำเนินคดีทันที พนักงานเจ้าหน้าที่มักใช้วิธีการรอลุ่มอยู่ คือแจ้งให้ผู้บุกรุกจะงบการกระทำผิดและออกไปจากที่ดินเสีย โดยอาจกำหนดเวลาให้ออกจากที่ดิน ถ้าผู้กระทำผิดยังขัดขืนไม่ยอมออกไปจากที่ดินนั้น พนักงานเจ้าหน้าที่จึงจะใช้วิธีการแจ้งความเพื่อจับกุมดำเนินคดี

จากมาตรา ๑๐๘ และมาตรา ๑๐๘ ทวิ ดังกล่าว จะเห็นได้ว่า กฎหมายกำหนดวิธีดำเนินการแก่ผู้บุกรุกที่ดินของรัฐไว้แตกต่างกัน กล่าวคือ ประมวลกฎหมายที่ดินมาตรา ๑๐๘ เดิม บัญญัติให้ผู้บุกรุกที่ดินของรัฐมีความผิดต้องถูกลงโทษ ต่อมานี้เองจากมีผู้บุกรุกที่ดินของรัฐเป็นจำนวนมากจนยากต่อการที่จะให้ราชภูมิออกจากที่ดินบุกรุก รัฐจึงได้ตราประกาศของคณะกรรมการปัจจัยต่างๆ (พ.ศ.๒๕๑๕) แก้ไขมาตรา ๑๐๘ ใหม่ และบัญญัติมาตรา ๑๐๘ ทวิ ขึ้นมาใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะช่วยเหลือ ผู้บุกรุกที่ดินเดิมก่อนวันที่ประกาศของคณะกรรมการปัจจัยต่างๆ (พ.ศ.๒๕๑๕) จะใช้บังคับให้ไม่มีความผิดในการบุกรุกที่ดินของรัฐ เมื่อได้ปฏิบัติตามระเบียบของคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติกำหนดไว้ เช่น ให้ผู้บุกรุกอยู่อาศัยต่อไปโดยเสียค่าตอบแทน ถ้าไม่ปฏิบัติหรือฝ่าฝืนจึงจะถือว่ามีความผิด ส่วนการบุกรุกที่ดินของรัฐที่เกิดขึ้นหลังการใช้ประกาศของคณะกรรมการปัจจัยต่างๆ (พ.ศ.๒๕๑๕) เป็นการบุกรุกที่เกิดขึ้นใหม่ รัฐจะไม่ให้ความช่วยเหลืออีกแล้ว โดยให้ถือว่าผู้บุกรุกที่ดินของรัฐมีความผิดทันทีที่มีการบุกรุก

บทที่ ๓

นโยบายและแนวทางการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ และมาตรการในการช่วยเหลือผู้บุกรุก

ในปี พ.ศ.๒๕๓๕ รัฐบาลขณะนั้นพิจารณาเห็นว่า การดูแลและรับผิดชอบที่ดินของรัฐ ซึ่งได้แก่ ที่ป่าสงวนแห่งชาติ ที่สาธารณะอย่างน้อย แล้วที่ราชพัสดุ เป็นต้น มีส่วนราชการเข้ามาเกี่ยวข้องกับการดูแลและรับผิดชอบหลายหน่วยงานด้วยกัน บางครั้งเมื่อมีปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ ส่วนราชการดังกล่าวไม่อาจแก้ไขปัญหาให้ถูกต้องได้โดยลำพัง ประกอบกับที่ดินของรัฐได้ถูกบุกรุก ยึดถือครอบครอง ทั้งในลักษณะส่วนตัวและเป็นหมู่คณะ ก่อให้เกิดผลกระทบในทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการปกครอง นับวันจะสร้างปัญหาที่ซับซ้อนและทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นมา ก่อให้เกิดความหายใจแก่ชาติ เกิดมหันตภัยต่อส่วนรวมได้ ถ้ามิได้รับการแก้ไขโดยทันท่วงที รัฐบาลขณะนั้นจึงมีนโยบายที่จะแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐดังกล่าวให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยความเรียบร้อย ดังนั้น จึงได้ประกาศให้ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการแก้ไขปัญหาการบุกรุก ที่ดินของรัฐ พ.ศ.๒๕๓๕ ขึ้นเมื่อวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๕ ซึ่งตามระเบียบนี้ได้ตั้งคณะกรรมการขึ้นมาคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ” เรียกว่า “คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ” โดยย่อว่า “กบร.” ทำหน้าที่แก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ

คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ ที่เรียกโดยย่อว่า “กบร.” ประกอบด้วย รองนายกรัฐมนตรีที่นายกรัฐมนตรีมอบหมายเป็นประธานกรรมการ มีรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีที่ได้รับมอบหมาย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์กับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เป็นรองประธาน สำหรับกรรมการที่ประกอบด้วยหัวหน้าส่วนราชการต่างๆ โดยมีผู้ตรวจราชการสำนักนายกรัฐมนตรีที่ได้รับมอบหมายเป็นกรรมการและเลขานุการ

กบร. มีอำนาจหน้าที่กำกับดูแลให้ส่วนราชการต่างๆ ดำเนินการให้เป็นไปตาม มาตรการในการแก้ไขปัญหา และมาตรการในการป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐ ซึ่งคณะกรรมการได้มีมติให้ความเห็นชอบและกำหนดให้เป็นนโยบายสำคัญไว้แล้ว คือ

๑. มาตรการในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ

๑.๑ เร่งรัดให้ดำเนินการสำรวจและจัดทำแนวเขตที่ดินของรัฐที่อยู่ในความดูแลรักษา หรือใช้ประโยชน์ให้ถูกต้องและชัดเจน รวมทั้งจัดทำทะเบียนหรือหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง เเล้วแต่กรณีไว้เป็นหลักฐานโดยให้แล้วเสร็จภายในระยะเวลาที่กำหนด

๑.๒ ให้ กบร. แต่งตั้งคณะกรรมการประสานการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐส่วน จังหวัด เรียกโดยย่อว่า “กบร.ส่วนจังหวัด” ขึ้นในจังหวัดที่มีปัญหาการบุกรุก หรือการครอบครอง ที่ดินของรัฐ ประกอบด้วยผู้ว่าราชการจังหวัดหรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย เป็นประธานกรรมการ และมี

๔๐ สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

ผู้แทนส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเป็นกรรมการ ตามที่ กบธ. กำหนด และให้มีหน้าที่ตรวจสอบการครอบครองที่ดินของบุคคลผู้เข้าครอบครองที่ดินของรัฐ และตรวจสอบหังสือแสดงสิทธิในที่ดินที่ออกในเขตที่ดินของรัฐ สำหรับรายที่มีเหตุอันควรสงสัยว่าจะออกโดยมิชอบ และมีหน้าที่อื่นตามที่ กบธ. มอบหมาย หากผลปรากฏว่าผู้ครอบครองไม่มีสิทธิโดยชอบด้วยกฎหมายและเป็นเงาทรัพย์ที่ยกจน หรือผู้ยากจนก็ให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องพิจารณาจัดที่ดินให้ทำกินหรือให้อยู่อาศัย ตามที่ กบธ. กำหนด

๑.๓ ให้ลงโทษเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบที่ทุจริตหรือประพฤติมิชอบเกี่ยวกับที่ดินของรัฐหรือ จงใจละเลยไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ คำสั่ง แก่ผู้บุกรุกที่ดินของรัฐอย่างเคร่งครัดและเนี้ยบ ชาด

๑.๔ กรณีเจ้าหน้าที่ของรัฐถูกฟ้องเป็นจำเลยในคดีอาญาหรือคดีแพ่ง เกี่ยวนือจากการปฏิบัติหน้าที่ในการแก้ไขปัญหาหรือในการป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐ หรือในการปฏิบัติตามกฎหมายเกี่ยวกับที่ดินของรัฐ อันเป็นการปฏิบัติหน้าที่โดยสุจริต เพื่อรักษาผลประโยชน์ของรัฐ และเป็นกรณีที่อย่างการรับเป็นทนายความแก้ต่างต่างคดีให้ เมื่อเจ้าหน้าที่ผู้ถูกกล่าวหาหรือถูกฟ้อง เป็นจำเลยต่อศาล ก็ให้ได้รับความคุ้มครองโดยมิต้องรับผิดชอบต่อค่าเสียหายเมื่อแพ้คดี และในกรณี ที่คดียังไม่ถึงที่สุด หากเจ้าหน้าที่ผู้ถูกฟ้องคดีต้องออกหรือพ้นจากราชการตามกฎหมายเสียก่อน ก็ ให้มีสิทธิเบิกค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปศาลตามหมายเรียกของศาลได้ในอัตราเท่ากับที่เคยมีสิทธิเบิก ในตำแหน่งสุดท้ายก่อนออก หรือก่อนพ้นจากการราชการตามกฎหมาย จนกว่าคดีจะถึงที่สุด และใน กรณีเจ้าหน้าที่ถูกร้องเรียนเกี่ยวกับการรักษาผลประโยชน์ของรัฐโดยสุจริตดังกล่าว ก็ให้ ผู้บังคับบัญชาพิจารณาให้ความเป็นธรรมตามระเบียบรากการ หรือตามมติคณะกรรมการรัฐมนตรีโดย เคร่งครัด โดยให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องดำเนินการแก้ไขกฎหมาย ระเบียบ ให้สอดคล้องกันด้วย

๑.๕ กรณีเจ้าหน้าที่ของรัฐถูกฟ้องคดีเป็นจำเลยเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ ผู้บังคับ บัญชาจะอ้างเป็นเหตุเพื่อ盾หรือการพิจารณาบำเหน็จความชอบประจำปีไม่ได้ และให้พิจารณา เลื่อนขั้นเงินเดือนประจำปีในกรณีปกติ หรือกรณีพิเศษแล้วแต่กรณี โดยให้ส่วนราชการ ที่เกี่ยวข้องดำเนินการแก้ไขกฎหมาย กฎระเบียบ ให้สอดคล้องกันด้วยต่อไป

๒. มาตรการในการป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐ

๒.๑ จัดการวางแผนการใช้ที่ดินของรัฐให้ได้ประโยชน์มากที่สุด

๒.๒ ให้ความรู้ด้านวิชาการเกี่ยวกับการใช้ที่ดินของรัฐ โดยจัดให้มีการอบรมผู้นำท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง หรือกำหนดหลักสูตรการเรียนการสอน ตลอดจนการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ให้สาธารณะ นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป ให้มีความสำนึกรักในคุณค่า รัก และหวังเห็นที่ดินของรัฐ

๒.๓ จัดให้มีแผนการประชาสัมพันธ์ระดับชาติเพื่อร่วมคงไว้ในกรณีที่ดินของรัฐ

๒.๔ ให้จัดทำแผนที่แสดงสภาพ และประเภทที่ดินของรัฐตั้งแสดงไว้ ณ ศาลากลาง จังหวัด ที่ว่าการอำเภอ สำนักงานเขต สำนักงานเทศบาล สภาตำบล และส่วนราชการที่รับผิดชอบ ดูแลรักษาหรือใช้ประโยชน์ที่ดินของรัฐ

๒.๕ สำหรับที่ดินของรัฐประเภทสาธารณะบัติของแผ่นดินที่สงวนไว้เพื่อใช้ประโยชน์ ของที่ดินโดยเฉพาะ และประเภทสาธารณะบัติของแผ่นดินสำหรับเมืองใช้ร่วมกันให้มีการร่างรัด การออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง โดยให้อธิบดีกรมที่ดินมอบอำนาจหน้าที่การออกหนังสือสำคัญ สำหรับที่หลวงให้ผู้ว่าราชการจังหวัด หรือเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัด ตามความเหมาะสม หากมีผู้คัดค้านการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ก็ให้ดำเนินการตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด โดยให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องให้ความร่วมมือ หากมีความจำเป็นต้องแก้ไขกฎหมาย กฎระเบียบ ก็ให้ดำเนินการแก้ไขให้สอดคล้องกันด้วย

ต่อมาในวันที่ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๔๕ สำนักนายกรัฐมนตรีได้ออกรับเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ พ.ศ.๒๕๔๕ โดยยกเลิกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ พ.ศ.๒๕๓๕

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ พ.ศ.๒๕๔๕ มีองค์ประกอบของคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ และรายละเอียดแตกต่างไปจากเดิม กล่าวคือ

๓. คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ (กบร.) ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี พ.ศ.๒๕๔๕

คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ เรียกโดยย่อว่า “กบร.” มีรองนายกรัฐมนตรีที่นายกรัฐมนตรีมอบหมาย เป็นประธาน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เป็นรองประธานหัวหน้าส่วนราชการต่างๆ เป็นกรรมการ โดยมีรองปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ที่รับผิดชอบการปฏิบัติราชการของสำนักแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ เป็นกรรมการและเลขานุการ

กบร. ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี พ.ศ.๒๕๔๕ มีอำนาจหน้าที่

(๑) เสนอนโยบายหรือแผนงานในการแก้ไขปัญหา และมาตรการในการป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐต่อคณะกรรมการ

(๒) กำหนดมาตรการในการแก้ไขปัญหา และมาตรการในการป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐ

(๓) กำกับ ติดตาม ดูแลและตรวจสอบให้หน่วยงานของรัฐ ดำเนินการให้เป็นไปตามนโยบาย แผนงาน มาตรการในการแก้ไขปัญหาและมาตรการในการป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐ

๔๒ สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

(๔) รวบรวมข้อมูล เอกสารหลักฐาน และข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการครอบครองที่ดินของบุคคลใดๆ ในที่ดินของรัฐ

(๕) เรียกให้หน่วยงานของรัฐส่งข้อมูลเอกสารหลักฐานและข้อเท็จจริง หรือขอให้ส่งผู้แทนมาชี้แจงเพื่อประกอบการพิจารณาของ กบร. หรือคณะกรรมการ หรือคณะกรรมการที่ กบร. แต่งตั้ง

(๖) ให้การสนับสนุนแก่หน่วยงานของรัฐในการดำเนินการแก้ไขปัญหาและป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐในการขอตั้งงบประมาณ และในเรื่องอื่นๆ ตามความเหมาะสม เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยความรวดเร็ว

(๗) แต่งตั้งคณะกรรมการหรือคณะกรรมการที่มีขอบหมายให้ปฏิบัติตามที่มีอยู่

(๘) ให้หน่วยงานของรัฐและจังหวัดดำเนินการใดๆ ที่เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาและป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐตามที่กำหนด

(๙) ดำเนินการหรือปฏิบัติงานอื่นใดที่เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหา และป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐให้เป็นไปตามกฎหมาย กฎ คำสั่ง ระเบียบ ข้อบังคับ และมติคณะกรรมการรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี พ.ศ.๒๕๕๕ ได้มีคำสั่งแต่งตั้งอนุกรรมการและวางแผนหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติงานต่างๆ ดังนี้

๓.๑ คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ มีคำสั่งที่ ๒/๒๕๕๖ ลงวันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๕๖ แต่งตั้งคณะกรรมการอ่านภาพถ่ายทางอากาศ

คณะกรรมการอ่านภาพถ่ายทางอากาศมีผู้อำนวยการสำนักเทคโนโลยีทำแผนที่ กรรมที่ดิน เป็นประธานอนุกรรมการ มีผู้แทนส่วนราชการต่างๆ เป็นอนุกรรมการ และข้าราชการสำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ได้รับมอบหมาย เป็นอนุกรรมการและเลขานุการ

คณะกรรมการอ่านภาพถ่ายทางอากาศมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(๑) กำหนดแผนงานโครงการงบประมาณในการดำเนินการจัดทำแผนที่ และอ่านแปล ตีความภาพถ่ายทางอากาศ เพื่อประกอบการพิสูจน์สิทธิในเขตที่ดินของรัฐ

(๒) จัดทำแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศมาตรฐานส่วนต่างๆ ตามที่กำหนด เพื่อประกอบการพิสูจน์สิทธิในเขตที่ดินของรัฐ

(๓) อ่าน แปล ตีความภาพถ่ายทางอากาศ พร้อมลงสัญลักษณ์และหมายแนวเขตพื้นที่ ทั้งที่ปรากฏและไม่ปรากฏ รองร้อยการทำประโยชน์ลงบนภาพถ่ายทางอากาศ เพื่อประกอบการพิสูจน์สิทธิในเขตที่ดินของรัฐ

(๔) กำหนดหลักเกณฑ์ แนวทางหรือข้อปฏิบัติเกี่ยวกับการอ่าน แปล ตีความภาพถ่ายทางอากาศ

(๕) เรียกให้หน่วยงานของรัฐส่งข้อมูลเอกสารหลักฐานและข้อเท็จจริง หรือขอให้ส่งผู้แทนมาชี้แจง เพื่อประกอบการพิจารณาของคณะกรรมการพิจารณาของคณะกรรมการอ่านภาพถ่ายทางอากาศ

(๖) รายงานผลการดำเนินการอ่านภาพถ่ายทางอากาศประจำปีต่อ กบร.

(๗) แต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาที่เพื่อช่วยการปฏิบัติงานตามที่มอบหมาย

(๘) ดำเนินการใดๆ ตามที่ กบร. หรือประธาน กบร. มอบหมาย

๓.๒ คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ มีคำสั่งที่ ๓/๒๕๔๖ ลงวันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๔๖ แต่งตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐกรุงเทพมหานคร

คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐกรุงเทพมหานครเรียกชื่อย่อว่า “กบร. กทม.” มีปลัดกรุงเทพมหานคร เป็นประธานอนุกรรมการ มีผู้แทนส่วนราชการต่างๆ เป็นอนุกรรมการและข้าราชการของสำนักงานปลัดกรุงเทพมหานครที่ประธานอนุกรรมการมอบหมาย เป็นอนุกรรมการและเลขานุการ

กบร. กทม. มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

(๑) ดำเนินการแก้ไขปัญหาและป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐให้เป็นไปตามระเบียบ สำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ พ.ศ.๒๕๔๕

(๒) กำกับ ติดตาม ดูแล หน่วยงานของรัฐที่ดูแลรักษาและใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐให้เป็นไปตามกฎหมาย กฎ คำสั่ง ระเบียบ ข้อบังคับ และมติคณะกรรมการรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง และดำเนินการตามนโยบาย แผนงาน มาตรการแก้ไขปัญหาและป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐตามที่ กบร. กำหนด

(๓) กำหนดแผนงานประจำปี ใน การแก้ไขปัญหาหรือป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐ และรายงานให้ กบร. ทราบ

(๔) พิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดินของบุคคลในเขตที่ดินของรัฐ ตามหลักเกณฑ์การพิสูจน์สิทธิที่ กบร. กำหนด ในกรณีที่ต้องใช้ภาพถ่ายทางอากาศประกอบการพิสูจน์สิทธิ ให้ใช้ผลการอ่านภาพถ่ายทางอากาศจากคณะกรรมการอ่านภาพถ่ายทางอากาศที่ กบร. แต่งตั้ง

(๕) ตรวจสอบหรือดำเนินการใดๆ เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเรื่องการบุกรุกที่ดินของรัฐ และการออกเอกสารสิทธิ์ในที่ดินของรัฐ หากพบว่า ดำเนินการไปโดยมิชอบหรือโดยทุจริตหรือดำเนินการไปโดยผิดพลาดคลาดเคลื่อน ให้แจ้งหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายและระเบียบ

(๖) รวบรวมข้อมูล เอกสารหลักฐาน และข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการครอบครองที่ดินของบุคคลใดๆ ในที่ดินของรัฐ

(๗) เร่งรัดการพิจารณาвинิจฉัยคำขอออกหนังสือแสดงสิทธิ์ในที่ดินของบุคคล ในเขตที่ดินของรัฐให้รวดเร็ว

๔๔ สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

(๔) เรียกให้หน่วยงานของรัฐส่งข้อมูล เอกสารหลักฐานและข้อเท็จจริง หรือขอให้ส่งผู้แทนมาชี้แจงเพื่อประกอบการพิจารณา หรือเชิญบุคคลใดๆ มาให้ความเห็นต่อ กบร. กทม.

(๕) แต่งตั้งคณะกรรมการ หรือเจ้าหน้าที่เพื่อดำเนินการหรือปฏิบัติงานใดๆ ใน การแก้ไขปัญหาและป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐ ตามที่ได้รับมอบหมาย

(๖) ประชาสัมพันธ์ผลดำเนินการของ กบร. กทม. และเสริมสร้างความเข้าใจใน การแก้ไขปัญหาและป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐในเขตกรุงเทพมหานคร

(๗) รายงานผลการปฏิบัติงานในการแก้ไขและหรือป้องกันปัญหาการบุกรุกที่ดิน ของรัฐ ประจำปีให้ กบร. ทราบ

(๘) ดำเนินการใดๆ ตามที่ กบร. หรือประธาน กบร. มอบหมาย

๓.๓ คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐมีคำสั่งที่ ๑/๒๕๕๓ แต่งตั้ง คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐจังหวัดทุกจังหวัด

คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐจังหวัดทุกจังหวัดเรียกชื่อย่อว่า “กบร. จังหวัด...” มีผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นประธานอนุกรรมการ หัวหน้าส่วนราชการต่างๆ เป็น อนุกรรมการ และมีปลัดจังหวัดเป็นอนุกรรมการและเลขานุการ มีหัวหน้าสำนักงานจังหวัด เจ้า พนักงานที่ดินจังหวัด ผู้อำนวยการสำนักทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด และข้าราชการ ในที่ทำการปักครองจังหวัดที่ประธาน กบร.แต่งตั้งเป็นผู้ช่วยเลขานุการ อนุกรรมการ

ให้ กบร. จังหวัด มีอำนาจหน้าที่ดังนี้

(๑) ดำเนินการแก้ไขปัญหาและป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐให้เป็นไปตามระเบียบ สำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ พ.ศ.๒๕๔๕

(๒) กำกับ ติดตาม ดูแล หน่วยงานของรัฐที่ดูแลภาษาและใช้ประโยชน์ในที่ดินของ รัฐให้เป็นไปตามกฎหมาย กฎ คำสั่ง ระเบียบ ข้อบังคับ และมติคณะกรรมการรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง และ ดำเนินการตามนโยบาย แผนงาน มาตรการแก้ไขปัญหาและปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐตามที่ กบร. กำหนด

(๓) กำหนดแผนงานประจำปี ในการแก้ไขปัญหาหรือป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐ และรายงานให้ กบร. ทราบ ภายในวันที่ ๓๐ มกราคมของทุกปี

(๔) พิสูจน์สิทธิครอบครองที่ดินของบุคคลในเขตที่ดินของรัฐ ตามหลักเกณฑ์การ พิสูจน์สิทธิ์ กบร. กำหนด ในกรณีที่ต้องใช้ภาพถ่ายทางอากาศประกอบการพิสูจน์สิทธิ์ ให้ใช้ผลการอ่านภาพถ่ายทางอากาศจากคณะกรรมการอ่านภาพถ่ายทางอากาศที่ กบร. แต่งตั้ง

(๕) ตรวจสอบหรือดำเนินการใดๆ เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเรื่องการบุกรุกที่ดิน ของรัฐ และการออกเอกสารสิทธิ์ในที่ดินของรัฐ หากพบว่า ดำเนินการไปโดยมิชอบหรือ โดยทุจริต หรือดำเนินการไปโดยผิดพลาดคาดเคลื่อน ให้แจ้งหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ และคำสั่งที่เกี่ยวข้อง

(๖) รวบรวมข้อมูล เอกสารหลักฐาน และข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการครอบครองที่ดินของบุคคลใดๆ ในที่ดินของรัฐ

(๗) เร่งรัดการพิจารณาอนุมัติคำขออحكหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินของบุคคลในเขตที่ดินของรัฐให้รวดเร็ว

(๘) เรียกให้หน่วยงานของรัฐส่งข้อมูล เอกสารหลักฐานและข้อเท็จจริง หรือขอให้ส่งผู้แทนมาชี้แจงเพื่อประกอบการพิจารณาหรือเชิญบุคคลใดๆ มาให้ความเห็นต่อ กบร. จังหวัด

(๙) แต่งตั้งคณะกรรมการ หรือเจ้าหน้าที่เพื่อดำเนินการหรือปฏิบัติงานใดๆ ในการแก้ไขปัญหาและป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐ ตามที่ได้รับมอบหมาย

(๑๐) ประชาสัมพันธ์ผลดำเนินการของ กบร. จังหวัด และเสริมสร้างความเข้าใจใน การแก้ไขปัญหาและป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐในเขตจังหวัด

(๑๑) ให้จัดการประชุม กบร. จังหวัด เป็นประจำทุกเดือน อย่างน้อยเดือนละ ๑ ครั้ง และเมื่อประชุมเสร็จแล้วให้รายงานผลการดำเนินงานให้ฝ่ายเลขานุการ กบร. ทราบด้วย

(๑๒) รายงานผลการปฏิบัติงานในการแก้ไขและหรือป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐ ให้ กบร. ทราบ เป็นรายไตรมาสและรายปี สำหรับการรายงานผลเป็นรายปีนั้น ให้รายงานภายในวันที่ ๓๐ มกราคม ของปีถัดไป

(๑๓) ดำเนินการใดๆ ตามที่ กบร. หรือประธาน กบร. มอบหมาย

๔. หลักเกณฑ์การพิสูจน์หลักฐานการครอบครองที่ดินของราชภูมิในเขตที่ดินของรัฐ ของคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ (กบร.)

คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ (กบร.) จึงได้วางมาตรการเรื่อง การพิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดินของบุคคลในเขตที่ดินของรัฐไว้ดังต่อไปนี้

๔.๑ การพิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดินของบุคคลในเขตที่ดินของรัฐ ต้องมี พยานหลักฐานที่เกี่ยวกับที่ดินแปลงนั้น ซึ่งแสดงว่าได้ครอบครองทำประโยชน์อย่างต่อเนื่องมาก่อน การเป็นที่ดินของรัฐ ดังนี้

(๑) เอกสารที่ทางราชการทำขึ้นและพิสูจน์ได้ว่าเป็นเอกสารซึ่งลงวันที่ก่อน การเป็นที่ดินของรัฐ หรือ

(๒) เอกสารที่ทางราชการทำขึ้นและพิสูจน์ได้ว่าเป็นเอกสารซึ่งลงวันที่ ภายหลังการเป็นที่ดินของรัฐ แต่ก่อนวันที่ประมวลกฎหมายที่ดินใช้บังคับ (วันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๙๗) โดยเอกสารดังกล่าวมีข้อความแสดงว่าได้ครอบครองทำประโยชน์ในที่ดินแปลงนั้น มา ก่อนการเป็นที่ดินของรัฐ

(๓) พยานหลักฐานอื่นนอกจาก ข้อ (๑) และ (๒) เช่น ส.ค. ๑ หรือ พยานบุคคลเป็นตน เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าพยานหลักฐานนั้นมีส่วนสนับสนุนคำกล่าวอ้างว่ามีการครอบครองทำประโยชน์มาก่อนการเป็นที่ดินของรัฐ ให้ดำเนินการอ่านภาพถ่ายทางอากาศของกรม

๔๖ สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

แผนที่ทหารที่ถ่ายภาพพื้นที่นั้นໄว่เป็นครั้งแรกหลังจากเป็นที่ดินของรัฐ หากปรากฏว่ามีการทำประโยชน์ในที่ดินอยู่ในสภาพถ่ายทางอากาศ จึงจะเชื่อตามพยานหลักฐานอีก นั้น

๔.๒ เมื่อได้พิสูจน์สิทธิกรรมสิทธิ์ของครองที่ดินตามข้อ ๑ แล้ว ปรากฏว่ามีการครอบครองทำประโยชน์ในที่ดินภายหลังการเป็นที่ดินของรัฐให้ กบร. จังหวัด แจ้งผลการพิสูจน์สิทธิ์ ดังกล่าวให้บุคคลที่ครอบครองที่ดินภายใต้กฎหมายในกำหนด ๓๐ วันทำการ และแจ้งให้หน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาที่ดินของรัฐดำเนินการ ดังนี้

(๑) กรณีที่ผู้ครอบครองที่ดินมีหนังสือแสดงสิทธิ์ในที่ดิน ให้แจ้งเจ้าพนักงานที่ดินดำเนินการตามมาตรา ๖๑ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน

(๒) กรณีที่ผู้ครอบครองที่ดินได้ยื่นคำขอออกหนังสือแสดงสิทธิ์ในที่ดินให้ยื่นคัดค้านการออกหนังสือแสดงสิทธิ์ในที่ดินต่อเจ้าพนักงานที่ดิน เพื่อให้ดำเนินการสอบสวน เปรียบเทียบตามมาตรา ๖๐ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน

(๓) กรณีที่ผู้ครอบครองที่ดินไม่มีหนังสือแสดงสิทธิ์ในที่ดิน และไม่ได้ยื่นคำขอออกหนังสือแสดงสิทธิ์ในที่ดิน ให้ดำเนินการตามกฎหมายและระเบียบท่อไป

๔.๓ เมื่อได้พิสูจน์สิทธิกรรมสิทธิ์ของครองที่ดินตามข้อ ๑ แล้ว ปรากฏว่ามีการครอบครองทำประโยชน์ในที่ดินมาก่อนการเป็นที่ดินของรัฐ ให้ กบร. จังหวัด แจ้งผลการพิสูจน์สิทธิ์ ดังกล่าวให้บุคคลที่ครอบครองที่ดินทราบภายใต้กฎหมายในกำหนด ๓๐ วันทำการ และแจ้งให้หน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาที่ดินของรัฐดำเนินการ ดังนี้

(๑) กรณีที่หน่วยงานของรัฐดังกล่าวเห็นด้วยกับมติของ กบร. จังหวัด ให้แจ้งเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดดำเนินการตามกฎหมายและระเบียบท่อไป

(๒) กรณีที่หน่วยงานของรัฐดังกล่าวไม่เห็นด้วยกับมติของ กบร. จังหวัดให้พิจารณาดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ต่อไป

๕. มาตรการของคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ เรื่อง ขั้นตอนและวิธีการดำเนินการของคณะกรรมการอนุกรรมการอ่านภาพถ่ายทางอากาศ

โดยที่มีมาตรการของคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ เรื่อง การพิสูจน์สิทธิกรรมสิทธิ์ของครองที่ดินของบุคคลในเขตที่ดินของรัฐ ข้อ ๑ (๓) ได้กำหนดหลักเกณฑ์การพิสูจน์พยานหลักฐานอีกว่าหากพยานหลักฐานนั้นมีส่วนสนับสนุนคำกล่าวอ้างว่ามีการครอบครองทำประโยชน์มาก่อนการเป็นที่ดินของรัฐ ให้ดำเนินการอ่านภาพถ่ายทางอากาศ หรือมีความจำเป็นต้องหาขอบเขตที่ดินของรัฐโดยใช้ภาพถ่ายทางอากาศ คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ (กบร.) จึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการอ่านภาพถ่ายทางอากาศขึ้น เพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และขั้นตอน ดังต่อไปนี้

๕.๑ วัตถุประสงค์

(๑) เพื่อหาตำแหน่งและขอบเขตที่ดินของรัฐ

- (๒) เพื่อหาร่องรอยการทำประโยชน์ในที่ดินของบุคคลในเขตที่ดินของรัฐ
 (๓) เพื่อใช้เป็นข้อมูลหลักในการดำเนินการแก้ไขปัญหาและป้องกันการ

บุกรุกที่ดินของรัฐ

๔.๒ ขั้นตอนดำเนินการ

๔.๒.๑ ขั้นตอนดำเนินการของ กบร.จังหวัด

กรณีที่ กบร.จังหวัด มีมติให้ใช้ผลการอ่านภาพถ่ายทางอากาศประกอบการพิจารณาให้ดำเนินการ ดังนี้

๑) แจ้งให้หน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาที่ดินของรัฐ ตามกฎหมาย ขึ้นชอบเบตบริเวณที่ขอให้อ่านภาพถ่ายทางอากาศลงบนแผนที่ภูมิประเทศในระบบพิกัดฉาก U.T.M. มาตราส่วน ๑ : ๕๐,๐๐๐ ลำดับชุด L ๗๐๑๗ ของกรมแผนที่ทหาร

๒) แจ้งให้จังหวัดและหน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษาที่ดินของรัฐตามกฎหมายนั้น ทำการสำรวจและจัดทำแผนที่ภาพในระบบพิกัดฉาก U.T.M. มาตราส่วน ๑ : ๕,๐๐๐ ที่แสดงรายละเอียดของบุคคลที่ครอบครองที่ดินในเขตที่ดินของรัฐ โดยให้บุคคลที่อ้างสิทธิครอบครองในเขตที่ดินดังกล่าวนั้น ร่วมชี้ตำแหน่งและขอบเขตที่ดินตามแผนการดำเนินการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐในเชิงรุก ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๔๐

๓) จัดซื้อภาพถ่ายทางอากาศคู่ช้อน พร้อม Diapositive ขนาด ๘" x ๘" ให้ครอบคลุมบริเวณที่ขอให้อ่าน แปล ตีความภาพถ่ายทางอากาศ จากกรมแผนที่ทหารที่ถ่ายภาพพื้นที่นั้นไว้เป็นครั้งแรกหลังจากเป็นที่ดินของรัฐ

ทั้งนี้ ให้จัดซื้อภาพถ่ายทางอากาศที่แผนกผลิตภาพถ่ายทางอากาศ กองบินถ่ายภาพทางอากาศ กรมแผนที่ทหาร และ Diapositive

๔) ให้ส่งเอกสารและหลักฐานตาม ๑) และ ๓) ไปยังสำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๔.๒.๒ ขั้นตอนการดำเนินงานของคณะกรรมการอ่านภาพถ่ายทางอากาศ เมื่อคณะกรรมการอ่านภาพถ่ายทางอากาศได้รับเอกสารและหลักฐานตามข้อ ๑) และพิจารณารับไว้ดำเนินการแล้ว จะดำเนินการดังนี้

๑) จัดทำระหว่างแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศมาตราส่วน ๑: ๕,๐๐๐ จากภาพถ่ายทางอากาศ และ Diapositive

๒) อ่าน แปล ตีความในภาพถ่ายทางอากาศ ขนาด ๘" x ๘"

๓) ถ่ายทอด (Transfer) ผลการอ่าน แปล ตีความภาพถ่ายทางอากาศ ขนาด ๘" x ๘" ลงบนแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ มาตราส่วน ๑ : ๕,๐๐๐

๔. สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

(๔) จัดทำแผนที่ต้นร่าง ซึ่งแสดงผลการอ่าน แปล ตีความ ภาพถ่ายทางอากาศ พร้อมลงสัญลักษณ์การจำแนกประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดิน (Land Use Classification)

(๕) คณะกรรมการอ่านภาพถ่ายทางอากาศพิจารณาปรับองค์การอ่าน แปล ตีความภาพถ่ายทางอากาศที่ปรากฏในแผนที่ต้นร่างพร้อมแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ มาตราส่วน ๑ : ๔,๐๐๐

(๖) จัดส่งเอกสารใน (๕) ให้จังหวัดดำเนินการในขั้นตอนต่อไป

๔.๒.๓ เมื่อจังหวัดได้รับผลการอ่าน แปล ตีความภาพถ่ายทางอากาศตามข้อ (๒) แล้วให้ดำเนินการดังนี้

(๑) ลงรูปแปลงที่ดินของรัฐ และรูปแปลงที่ดินของบุคคล ในระบบ พิกัดจาก U.T.M. ลงบนแผนที่ต้นร่าง

(๒) จัดทำรายงานและข้อพิจารณาเสนอ กบร.จังหวัด พิจารณาตาม มาตรการของคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ เรื่อง หลักเกณฑ์การพิสูจน์สิทธิ์การครอบครองที่ดินของบุคคลในเขตที่ดินของรัฐต่อไป

๕. นโยบายแนวทางการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐตามมติคณะกรรมการรัฐมนตรี เมื่อ ๔ พฤษภาคม ๒๕๓๖

๕.๑ รัฐควรเร่งรัดให้มีการดำเนินการออกเอกสารสิทธิ์แก่ราษฎรในกรณีดังต่อไปนี้

(๑) กรณีที่เป็นผู้ครอบครองทำประโยชน์ในที่ดินที่รัฐได้สงวนห่วงห้ามไว้ตาม กฎหมาย และหากพิสูจน์ได้ว่าได้อยู่มาก่อนการสงวนห่วงห้ามเป็นที่ดินของรัฐ หรือเป็นหมู่บ้านเก่าที่ สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นผู้อยู่มาแต่ดั้งเดิม หรือครอบครองต่อเนื่องมาจากผู้ครอบครองแต่เดิมมาก่อน การสงวนห่วงห้ามเป็นที่ดินของรัฐ ให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเร่งรัดดำเนินการตรวจสอบและจัดทำ ทะเบียนบัญชี หรือจัดทำแผนงาน และโครงการออกเอกสารสิทธิ์ของผู้ครอบครองเหล่านี้ไว้เป็น หลักฐาน

(๒) ราษฎรที่อยู่ในบริเวณแนวเขตที่ดินของรัฐที่ยังมีแนวเขตที่ไม่ชัดเจน ให้เร่ง ดำเนินการสำรวจแนวเขตให้แน่นอน เมื่อรัฐได้สำรวจและจัดทำแนวเขตที่ชัดเจนแล้ว ถ้าปรากฏว่า ราษฎรเหล่านี้ครอบครองทำกินอยู่นอกเขตที่ดินของรัฐก็ควรพิจารณาดำเนินการออกเอกสารสิทธิ์ ให้แก่ราษฎรตามระเบียบขั้นตอนของกฎหมายต่อไป

๕.๒ รัฐไม่ควรให้เอกสารสิทธิตามประมวลกฎหมายที่ดินแก่ผู้บุกรุกที่ดินของรัฐ

๕.๓ ที่ดินของรัฐ (ยกเว้นเขตอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตพื้นที่ต้นน้ำ ลำธาร พื้นที่ลุ่มน้ำชั้น ๑ และชั้น ๒ พื้นที่ส่วนห่วงห้ามไว้ใช้ประโยชน์ในราชการ และที่ดินที่ยัง ไม่หมดสภาพการเป็นที่สาธารณะประโยชน์ที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน) ที่มีผู้บุกรุกครอบครอง และรัฐไม่มีความจำเป็นจะต้องสงวนไว้อีกต่อไป ให้ดำเนินการตามกฎหมายปฏิรูปที่ดิน และเพื่อให้

การดำเนินการเป็นไปตามหลักการปฏิรูปที่ดินให้ได้ผลอย่างแท้จริง สมควรให้ ส.ป.ก. ปรับปรุงแนวทางปฏิบัติดังนี้

(๑) ในเขตประกาศปฏิรูปที่ดิน หากมีผู้บุกรุกถือครองที่ดิน และเจ้าของที่ดินต่อต้านการปฏิรูปที่ดิน หรือไม่ให้ความร่วมมือในการกระจายสิทธิการถือครองที่ดิน ให้ ส.ป.ก. ดำเนินการโดยขอความร่วมมือจากฝ่ายปกครองหรือส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ให้ดำเนินการตามกฎหมายแก้ผู้ต่อต้านโดยเคร่งครัด พร้อมทั้งรายงาน กบร. เพื่อประสานงานแก้ไขปัญหาในทุกพื้นที่และทุกราย

(๒) การนำที่ดินของรัฐมาดำเนินการปฏิรูปที่ดินให้ ส.ป.ก. พิจารณาดำเนินการจัดเก็บค่าเช่าหรือค่าชดเชยเข้ากองทุนปฏิรูปที่ดินตามหลักการและวิธีการในส่วนที่เกี่ยวกับค่าเช่าตาม พ.ร.บ. ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ.๒๕๑๘ เพื่อจะได้นำเงินไปใช้ดำเนินการในโครงการพัฒนาพื้นที่ หรือนำไปใช้จัดทำที่ดินทำกินให้แก่เกษตรกรที่ไม่มีที่ดินทำกินได้เช่าหรือเช่าซื้อต่อไป ทั้งนี้ ควรดำเนินการให้สอดคล้องกับค่าเช่าตาม พ.ร.บ. การเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ.๒๕๑๙

(๓) ควรกำหนดเนื้อที่สูงสุดสำหรับสมาชิกแต่ละรายเท่าที่จำเป็นต่อการทำกินแต่ละประเภทตามความเหมาะสม และความอุดมสมบูรณ์ในแต่ละพื้นที่ของเขตปฏิรูปที่ดินสำหรับพื้นที่ส่วนที่เกินความจำเป็นของสมาชิกแต่ละราย ควรกำหนดเงื่อนไขให้ปลูกไม้ผลหรือไม้ยืนต้นต่อไป

(๔) ให้ ส.ป.ก. กำหนดมาตรการในการติดตามและตรวจสอบการครอบครองทำประโยชน์ของสมาชิกผู้ได้รับสิทธิแต่ละรายให้ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์เงื่อนไข ตามที่กฎหมายกำหนดไว้อย่างเคร่งครัดและโดยต่อเนื่องตลอดไป

๖.๔ ที่สาธารณประโยชน์ ที่ป่าสงวนแห่งชาติเสื่อมโทรมที่มีผู้บุกรุกครอบครองทำประโยชน์ แต่ไม่ได้กำหนดเป็นเขตปฏิรูปที่ดินให้ดำเนินการตามหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

(๑) ให้เช่าหรืออนุญาตให้เข้าทำประโยชน์โดยเสียค่าตอบแทนหรือได้รับเอกสารพิเศษที่มีหลักเกณฑ์กำหนดของเดียวกับเอกสาร ส.ป.ก. ตามจำนวนเนื้อที่ที่ได้บุกรุกครอบครองทำประโยชน์อยู่เดิมแล้วแต่กรณี แต่ต้องไม่สูงกว่าที่ส่วนราชการที่รับผิดชอบพิจารณาเห็นสมควร ทั้งนี้ โดยให้กำหนดค่าเช่าหรือค่าตอบแทนตามหลักการและวิธีการเกี่ยวกับค่าเช่า ตาม พ.ร.บ. ปฏิรูปที่ดิน เพื่อเกษตรกรรม พ.ศ.๒๕๑๘ กรณีการเช่าในส่วนเกินกว่าจำนวนเนื้อที่ที่ส่วนราชการผู้รับผิดชอบเห็นสมควรให้คิดค่าเช่าหรือค่าตอบแทนในอัตราภักดี โดยคำนึงถึงอัตราการเช่าตาม พ.ร.บ. การเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ.๒๕๑๙ ด้วย

(๒) องค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นผู้เก็บค่าเช่าหรือค่าตอบแทนไว้ โดยให้แบ่งหนึ่งในสามเป็นกองทุนพัฒนาชนบทและจังหวัด และอีกสองในสามเป็นกองทุนพิทักษ์ป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่นั้นๆ

(๓) กำหนดเงื่อนไขให้ปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น ในพื้นที่ส่วนที่เกินความจำเป็นต่อการทำกินของเกษตรกรแต่ละราย ตามความอุดมสมบูรณ์และความเหมาะสมในแต่ละพื้นที่ กรณีที่มี

๕๐ สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

ความจำเป็นในเรื่องการอนุรักษ์หรือการป้องกันการแพร่กระจายดินเดิม ก็ควรกำหนดเงื่อนไขห้ามใช้พื้นที่ทำนาหรือทำพืช หรือกำหนดมาตรการพื้นฟูที่เหมาะสมต่อไป

๖.๔ ให้จัดสรรงบประมาณแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อการผลิตกล้าไม้ผลไม้ยืนต้นอย่างเพียงพอที่จะบริการแก่เกษตรกรในราคายืนทุน ในทุกพื้นที่ที่จะดำเนินการตามข้อ ๔ และให้จัดสรรงบประมาณสำหรับโครงการจัดทำแนวเขตพื้นที่ส่วนห่วงห้ามของรัฐให้ชัดเจนและถาวรในทุกโครงการของทุกส่วนราชการ

๖.๖ ในกรณีที่มีการดำเนินคดีแก่ผู้บุกรุกที่ดินของรัฐ และเมื่อคดีถึงที่สุดแล้วให้ส่วนราชการที่มีหน้าที่รับผิดชอบดำเนินการบังคับคดีโดยทันที พร้อมทั้งให้รายงานกระทรวงต้นสังกัด และ กบ. ทราบด้วย ห้ามมิให้ละเลย ปล่อยทิ้งเป็นเวลาเนื่นาน ทั้งนี้ ความชอบหมายให้ผู้ตรวจราชการสำนักนายกรัฐมนตรี และผู้ตรวจราชการของหน่วยงานต้นสังกัดที่เกี่ยวข้องติดตามการบังคับคดีต่อไปจนเสร็จสิ้นคดี

๖.๗ ให้ยกเลิกมติคณะกรรมการรัฐมนตรี และหรือให้แก้ไขกฎหมายที่ไม่สอดคล้องหรือขัดแย้งกับนโยบายและแนวทางการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐข้างต้น

๗. แนวทางการสอบสวนในกรณีที่มีการบุกรุกที่สาธารณะประโยชน์

ในการสอบสวนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับที่สาธารณะประโยชน์ เช่น ประวัติความเป็นมา ที่ตั้งขอบเขต สภาพปัจจุบัน และการแก้ไขปัญหาให้เป็นหน้าที่ของนายอำเภอรวมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยให้สำนักงานที่ดินจังหวัดหรือสำนักงานที่ดินจังหวัดสาขาให้การสนับสนุนในการดำเนินการด้วย โดยในการสอบสวนดังกล่าวอาจพิจารณาจาก

๗.๑ มีการส่วนห่วงห้ามโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ โดยแบ่งเป็น ๓ ช่วงเวลาดังนี้

๗.๑.๑ ก่อน พ.ศ.๒๕๗๘ ไม่มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอน กระทำได้โดยมีประกาศพระบรมราชโองการ ประกาศของสมุหเทศบาล ผู้ว่าราชการจังหวัด หรือเจ้าหน้าที่ปกครองท้องที่

๗.๑.๒ เมื่อมีพระราชบัญญัติว่าด้วยการห่วงห้ามที่ดินกรรjiangว่างเปล่าอันเป็นที่สาธารณะสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ.๒๕๗๘ ใช้บังคับ (ใช้เมื่อวันที่ ๙ เมษายน ๒๕๗๘) ได้มีการวางหลักเกณฑ์ที่แน่นอนว่าการห่วงห้ามที่รกร้างว่างเปล่าต้องกระทำโดยพระราชบัญญัติ

๗.๑.๓ ปัจจุบันการส่วนห่วงห้ามที่ดินไว้ให้ราษฎรใช้ประโยชน์ร่วมกันเป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติตามมาตรา ๒๐ (๔) แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน ซึ่งใช้บังคับมาตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๗๘

การส่วนห่วงห้าม ถ้าได้กระทำโดยถูกต้อง จะมีการใช้ประโยชน์ตามที่ส่วนห่วงห้ามหรือไม่ ที่ดินนั้นก็ตกเป็นที่สาธารณะประโยชน์ทันทีที่มีการส่วนห่วงห้าม แต่การส่วนห่วงห้ามนี้ จะไม่ผลกระทำทางเดือนถึงราษฎรที่มีสิทธิครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายก่อน

๗.๒ ที่สาธารณประโยชน์ นอกจากจะเกิดขึ้นได้เนื่องจากมีการส่วนห้ามแล้วก็อาจเกิดขึ้นโดยสภาพการใช้ประโยชน์ร่วมกันของราชภูมิ เกิดขึ้นโดยสภาพ หรือเกิดขึ้นโดยมีผู้อุทิศให้ฉะนั้น ในการสอบสวนถ้าการส่วนห้ามไว้โดยไม่ถูกต้อง ก็จะต้องพิจารณาว่าราชภูมิได้เคยใช้ประโยชน์ร่วมกันหรือไม่ หากเคยใช้ประโยชน์ร่วมกันมา แม้จะไม่ตกลงเป็นที่สาธารณะประโยชน์โดยการส่วน ก็อาจตกเป็นที่สาธารณะโดยสภาพการใช้ได้ เพราะฉะนั้นในการสอบสวนพยานบุคคล ตรวจสอบสวนจากผู้ประกอบท้องที่และผู้สูงอายุที่ทราบประวัติความเป็นมา และเคยใช้ประโยชน์ในที่ดินนั้นหลายราย เพื่อจะได้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องว่าที่ดินนั้นเป็นที่สาธารณะเพียงใดหรือไม่

๗.๓ การให้ความเห็นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเกี่ยวกับที่สาธารณะประโยชน์ ส่วนมากจะพิจารณาแต่เพียงว่า เห็นควรให้คงไว้เป็นที่สาธารณะต่อไป ไม่ได้พิจารณาว่าที่ดินนั้นตามข้อเท็จจริงเป็นที่สาธารณะหรือไม่ เพียงแต่เห็นว่ามีการนำเข้าทะเบียนไว้เป็นที่สาธารณะ ก็ถือว่าเป็นที่สาธารณะ ดังนั้น ก่อนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ความเห็น ควรตรวจสอบหลักฐานก่อนว่ามีการส่วนห้ามไว้โดยมีหลักฐานอย่างใดเพียงใด หรือไม่ ถ้าไม่มีหลักฐานก็ตรวจสอบให้ได้ความชัดเจนว่าราชภูมิเคยใช้ประโยชน์ร่วมกันอย่างไรมาตั้งแต่มีได้ อันจะถือว่าเป็นที่สาธารณะเพียงใด

๗.๔ อำนาจการดูแลที่สาธารณะประโยชน์ เป็นของนายอำเภอและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จึงควรให้นายอำเภอและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ความเห็นทุกเรื่องก่อนที่จังหวัดจะให้ความเห็น

๗.๕ การสอบสวนเกี่ยวกับการบุกรุกที่สาธารณะประโยชน์ ได้มีระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการสอบสวนเกี่ยวกับการบุกรุกที่หรือทางสาธารณะประโยชน์ พ.ศ.๒๕๓๙ ลงวันที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๓๙ กำหนดดวีปปฏิบัติในการสอบสวนไว้ ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

๗.๕.๑ คำนิยาม

“ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวน” หมายถึง เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้หนึ่งผู้ใด หรือคณะกรรมการสอบสวนที่ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือปลัดกรุงเทพมหานครแต่งตั้งแล้วแต่กรณี

“ผู้มีส่วนได้เสีย” หมายถึง

(๑) ผู้ที่มีผลประโยชน์ได้เสียเกี่ยวข้องกับการบุกรุกที่หรือทางสาธารณะประโยชน์

(๒) ผู้ที่เป็นญาติเกี่ยวข้องกับบุคคลตาม (๑) ได้แก่ เป็นบุพการีหรือผู้สืบสันดานไม่เว้าขั้นใดๆ หรือเป็นพี่น้อง หรือเป็นลูกพี่ลูกน้องนับได้เพียงสายในสามขั้น หรือเป็นญาติเกี่ยวพันทางแต่งงานนับได้เพียงสองขั้น

(๓) เป็นหรือเคยเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมของบุคคล ตาม (๑)

(๔) เป็นเจ้าหนี้หรือลูกหนี้ หรือเป็นนายจ้าง หรือเคยเป็นนายจ้างของบุคคลตาม (๑)

๔๒ สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

๗.๕.๒ การแต่งตั้งผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวน

(๑) เมื่อมีกรณีอันสมควรจะต้องสอบสวนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการบุกรุกที่หรือทางสาธารณูปโภค ให้ผู้ว่าราชการจังหวัด หรือปลัดกรุงเทพมหานคร แต่งตั้งผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนขึ้น

(๒) ผู้มีส่วนได้เสียเกี่ยวกับการบุกรุกที่หรือทางสาธารณูปโภคนั้นไม่สมควรจะได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวน

(๓) เมื่อมีการคัดค้านหรือโต้แย้งว่า ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนมีส่วนได้เสียในเรื่องที่มีการสอบสวน ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือปลัดกรุงเทพมหานครแล้วแต่กรณีพิจารณาสั่งการตามที่เห็นสมควร

๗.๕.๓ การสอบสวน ให้ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนดำเนินการดังนี้

(๑) สอบสวนถึงประวัติความเป็นมา สภาพที่ดิน อาณาเขตเนื้อที่ และการใช้ประโยชน์ของที่ดินนั้นๆ โดยชัดเจน นอกจากนี้ให้สอบสวนในประเด็นที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้ด้วย

ก. ที่ดินที่ทางราชการสงวนห่วงห้ามไว้นั้น ได้ส่วนห่วงห้ามไว้ตั้งแต่เมื่อใด ผู้ใดประกาศห่วงห้าม อาศัยอำนาจตามกฎหมายใด มีหลักฐานอย่างใดบ้าง ประชาชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันมาอย่างใด ตั้งแต่เมื่อใด ในปัจจุบันยังใช้ประโยชน์ร่วมกันอยู่ หรือเลิกใช้แล้วตั้งแต่เมื่อใด เพราะเหตุใด

ข. ทางน้ำ หนอง บึง น้ำ ประชาชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันมาอย่างใด มีบริเวณต้นเขินหรือไม่เพียงใด การต้นเขินนั้นเป็นไปในลักษณะใด กล่าวคือ มีบุคคลทำให้เกิดขึ้นหรือเป็นไปโดยธรรมชาติ

ค. ถนน ทางเดิน น้ำ มีความเป็นมาอย่างไร กล่าวคือ เจ้าของที่ดินอุทิศให้โดยตรง หรือโดยปริยาย หรืออย่างใด ทางเส้นนี้เริ่มจากที่ใดถึงที่ใด ใช้กันอย่างไร เป็นทางซึ่งสาธารณะใช้หรือใช้เฉพาะเจ้าของที่ดินในลักษณะนั้น

ง. ที่ขยายตั้งนั้น ตามปกติน้ำท่วมถึงหรือไม่ เพียงใด ท่วมถึงทุกปีหรือไม่ เป็นระยะเวลานานเท่าใด ประชาชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันหรือไม่ อย่างไร หรือมีผู้ใดใช้ประโยชน์หรือไม่

(๒) จัดทำแผนที่สังเขป แสดงเขตที่หรือทางสาธารณูปโภคที่ดินข้างเคียง และส่วนที่มีการบุกรุกเพื่อประกอบการพิจารณาด้วย

(๓) สอบสวนผู้สูงอายุ และผู้ป่วยองท้องที่ทั้งในอดีตและปัจจุบันที่เคยรู้เห็นหรือใช้ประโยชน์ในที่หรือทางสาธารณูปโภคที่ดินมาก่อนเป็นหลัก

(๔) ในกรณีที่มีผู้เกี่ยวข้องประสังค์จะนำพยานหลักฐานอื่นมาเพิ่มเติมสำนวนการสอบสวน หรือประสังค์จะให้ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนทำการสอบสวนพยานบุคคลใดหรือรวบรวมพยานหลักฐานอื่นได้ ให้ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนพิจารณาดำเนินการตามความจำเป็นและสมควร โดยให้ความเป็นธรรมแก่คู่กรณีทุกฝ่ายด้วย

(๕) สรุปข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานให้ผู้ที่ถูกร้องเรียนว่ากระทำการบุกรุกทรัพย์ ถ้าผู้ที่ถูกร้องเรียนว่ากระทำการบุกรุกยอมรับ ก็ให้บันทึกถ้อยคำไว้เป็นหลักฐาน แต่ถ้าผู้นั้นให้ถ้อยคำปฏิเสธหรือไม่ยอมรับ ให้ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนดำเนินการสอบสวนข้อเท็จจริงว่าผู้นั้นได้ที่ดินมาอย่างไร ชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ ครอบครองทำประโยชน์อย่างไร เมื่อใด

(๖) เมื่อผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนได้ดำเนินการตาม (๕) แล้ว ให้แจ้งให้คู่กรณีทุกฝ่ายได้รับทราบข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานจากการสอบสวน ซึ่งรวมทั้งข้อกล่าวหา ข้อปฏิเสธ หรือข้อเท็จจริงที่เป็นผลร้ายต่อคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งพร้อมทั้งแจ้งให้คู่กรณีดังกล่าวทราบว่าสามารถจะนำเสนอข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานทั้งพยานบุคคลและพยานเอกสารของตนได้ในระยะเวลาอันสมควร ซึ่งผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนจะเป็นผู้พิจารณากำหนดระยะเวลาดังกล่าวตามความจำเป็นแล้วแต่กรณี

(๗) การแจ้งตาม (๕) และ (๖) ให้คำนึงถึงความเสียหายหรือความปลอดภัยซึ่งอาจเกิดแก่พยานด้วย

๗.๕.๔ ในการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวนั้น ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนต้องวางแผนตัวเป็นกลาง ไม่ลำเอียง ไม่ชี้นำ ข่มขู่ หรือหลอกลวง หรือใช้วิธีการอื่นใดในทำนองเดียวกันต่อคู่กรณีหรือพยานเพื่อให้คู่กรณีหรือพยานเสนอข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานโดยจำยอม

๗.๕.๕ เมื่อดำเนินการเสร็จแล้ว ให้สรุปสำนวนเสนอผู้ว่าราชการจังหวัดหรือปลัดกรุงเทพมหานครแล้วแต่กรณี โดยให้ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนรายงานประกอบไว้ในสำนวนด้วยว่าได้ดำเนินการตามขั้นตอนในข้อ ๖ แล้ว และในการเปิดโอกาสให้คู่กรณีทุกฝ่ายได้รับทราบข้อกล่าวหา ข้อปฏิเสธ รวมทั้งการให้คู่กรณีทุกฝ่ายนำพยานหลักฐานมาสืบเพิ่มเติมนั้น ผู้มีอำนาจหน้าที่สอบสวนได้ให้ระยะเวลาในแต่ละขั้นตอนเท่าๆ กัน และให้ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือปลัดกรุงเทพมหานครพิจารณาสั่งการหรือดำเนินการตามที่เห็นสมควร รวมทั้งแจ้งให้คู่กรณีทราบด้วย

๔๔ สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

๙. มาตรการในการช่วยเหลือแก้ผู้ครอบครองทำประโยชน์ในที่ดินสาธารณะประโยชน์

นอกจากรัฐจะมีมาตรการในการควบคุมดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินของรัฐ มิให้ตกเป็นประโยชน์แก่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดโดยเฉพาะแล้ว รัฐก็มีหน้าที่ที่จะจัดความเดือดร้อนของประชาชนในเรื่องที่ดินทำกินด้วย ดังนั้น เมื่อปรากฏว่ามีรายภูกรุกเข้าครอบครองทำประโยชน์ในที่ดินของรัฐจนสภาพที่ดินไม่อาจที่จะให้ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกันต่อไปได้แล้ว เช่น มีการปลูกสร้างบ้านเรือนเป็นหลักฐานมั่นคงจนเต็มเนื้อที่รัฐจะแก้ไขปัญหานี้ได้อย่างไร นายอำเภอ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งมีหน้าที่โดยตรงที่จะเป็นผู้ดูแลรักษาที่ดินสำหรับผลเมืองใช้ร่วมกัน จะนำบทกฎหมายที่มีอยู่ในมือมาดำเนินคดีแก่ผู้บุกรุก โดยไม่คำนึงถึงปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนก็คงไม่ได้ เพราะบางครั้งการบุกรุกที่ดินของรัฐก็เกิดจากความบกพร่องในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น ไม่มีหลักเขตหรือปักป้ายแสดงให้เห็นว่าเป็นที่สาธารณะประโยชน์ หรือหลักฐานของทางราชการไม่แน่นอน บางครั้งพนักงานเจ้าหน้าที่ก็ปล่อยปละละเลยให้รายภูกรุก รุกที่ดินของรัฐโดยไม่จัดการให้รายภูกรอกไปจากที่ดินตั้งแต่ระยะแรกที่มีการบุกรุก การจะมาดำเนินการให้ขาดจากที่ดินในภายหลังที่เข้าได้สร้างบ้านเรือนเป็นหลักฐานมั่นคงแล้ว ก็คงจะไม่เป็นผลดีในทางการปกครอง หรือในบางครั้งรายภูกรุกไม่มีที่ดินอยู่อาศัยและทำกินจริงๆ การให้รายภูกรอกจากที่ดินจึงอาจจะเกิดผลเสียหายมากกว่าผลดี เพราะฉะนั้นในการแก้ไขปัญหาเรื่องรายภูกรุกที่ดินของรัฐ ในบางครั้งก็ไม่สามารถนำบทกฎหมายที่ให้อำนาจโทษผู้บุกรุกมาแก้ไขได้เสมอไป ใจอาจต้องน้ำหลักทางรัฐศาสตร์มาใช้ในการแก้ไขปัญหาบ้าง แต่อย่างไรก็ดี มีได้หมายความว่ารัฐจะต้องมีหน้าที่แก้ไขปัญหาการบุกรุกของรายภูกรด้วยการให้ความช่วยเหลือเสมอไป เพราะมิเช่นนั้นจะก่อให้เกิดปัญหาการบุกรุกที่ไม่มีการสืบสาน รัฐจึงต้องมีมาตรการในการควบคุมดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินของรัฐ โดยเฉพาะที่ดินสำหรับผลเมืองใช้ร่วมกันโดยวิธีอื่นด้วย เช่น

๙.๑ การจัดทำโครงการบริหารจัดการการใช้ประโยชน์ในที่สาธารณะประโยชน์ที่มีการบุกรุก เพื่อขัดความยากจนและพัฒนาชนบทหรือโครงการจัดที่ดินของรัฐขัดความยากจน ซึ่งกระทรวงมหาดไทยได้มอบหมายให้กรมที่ดินดำเนินการตามนโยบายการแก้ไขปัญหาความยากจน แนวทางในการดำเนินการโดยจำกัดความยากจนและพัฒนาชนบทหรือโครงการจัดที่ดินของรัฐขัดความยากจน ซึ่งกระทำการจัดที่ดินของรัฐที่ประชาชนเลิกใช้ประโยชน์ร่วมกัน และมีผู้บุกรุกเต็มแปลงหรือบางส่วน ซึ่งผู้บุกรุกดักกล่าวต้องเป็นผู้ยากจนไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง หรือมีแต่น้อยไม่เพียงพอ และยอมรับการดำเนินการตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด มาจัดทำโครงการบริหารจัดการการใช้ประโยชน์ในที่สาธารณะประโยชน์ที่มีการบุกรุก เพื่อขัดความยากจนและพัฒนาชนบท เสนอผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อนุมัติจัดทำโครงการ และเสนอกรมที่ดินให้ความเห็นชอบและจัดสรรงบประมาณในการดำเนินการ วิธีการจัดที่ดินให้ตามสภาพเดิมที่ครอบครองอยู่ ครอบครัวจะไม่เกิน ๑๕ ไร่ ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงจำนวนสมาชิกในครัวเรือน อาชีพ และความสามารถในการผลิต แล้วดำเนินการออก

หนังสืออนุญาตให้ใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐ และเสียค่าตอบแทนในอัตราที่ต่อ ตามระเบียบ
กระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการอนุญาตให้ประชาชนใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐ พ.ศ. ๒๕๔๗

๘.๒ โดยการถอนสภาพที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินแล้วนำมาจัดสรรให้
ราษฎรได้ใช้เป็นที่อยู่อาศัยและทำกินต่อไป

การถอนสภาพที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินเป็นไปตามหลักเกณฑ์และ
วิธีการตามมาตรา ๙ วรรค ๒ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน ส่วนในเรื่องการจัดที่ดินให้ราษฎร
ผู้บุกรุกนั้นมีแนวทางปฏิบัติดังนี้

๘.๒.๑ มติคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ ครั้งที่ ๓/๒๕๑๗ เมื่อวันที่ ๑๑
กันยายน ๒๕๑๗ กำหนดหลักการว่าที่สาธารณะประโยชน์ หรือป่าไม้ที่มีผู้บุกรุกเข้าทำประโยชน์เป็น^๑
หลักฐานมั่นคงแล้ว หากจำเป็นจะต้องถอนสภาพก็จะไม่ให้กรรมสิทธิ์แก่ผู้บุกรุก แต่จะจัดให้เช่า

๘.๒.๒ มติคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๓๖ ในข้อ ๒ กำหนดว่ารัฐ
ไม่ควรให้เอกสารสิทธิ์ตามประมวลกฎหมายที่ดินแก่ผู้บุกรุกที่ดินของรัฐ

๘.๒.๓ คณะกรรมการประสานการบุกรุกที่ดินของรัฐส่วนกลาง (กปร.ส่วนกลาง)
พิจารณาในการประชุมครั้งที่ ๔/๒๕๔๐ เมื่อวันที่ ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๔๐ มีมติว่า

(๑) ควรยืนยันหลักการตามมติคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติปี ๒๕๑๗
คือ เมื่อมีความจำเป็นจะต้องถอนสภาพที่สาธารณะประโยชน์ที่มีผู้บุกรุก ก็จะไม่ให้กรรมสิทธิ์
แต่จะจัดให้เช่า เนื่องจากสอดคล้องกับมติคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ ๔ พฤษภาคม ๒๕๓๖
ที่กำหนดว่ารัฐไม่ควรให้เอกสารสิทธิ์ตามประมวลกฎหมายที่ดินแก่ผู้บุกรุกที่ดินของรัฐ

(๒) ไม่สมควรมีการถอนสภาพเว้นแต่เฉพาะกรณีจำเป็นจริงๆ เพื่อประโยชน์
สาธารณะและเป็นที่ดินที่ราษฎรไม่ใช้ประโยชน์ร่วมกันต่อไปแล้ว

(๓) เมื่อถอนสภาพแล้วควรรับดำเนินการออกเอกสารสิทธิ์ให้เป็นกรรมสิทธิ์
ของราชการบริหารส่วนท้องถิ่น และให้ราชการบริหารส่วนท้องถิ่นนั้นนำมาจัดให้เช่า และจัดเก็บค่า
เช่าเป็นรายได้บำรุงท้องถิ่นของตนเอง

(๔) การจัดให้เช่าควรให้เฉพาะผู้บุกรุกเดิม

(๕) ควรพิจารณาจัดให้เช่ารายยะได้โดยไม่ต้องถอนสภาพ

๘.๓ โดยวิธีการให้ผู้บุกรุกที่ดินของรัฐได้อยู่อาศัย หรือใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐเป็น^๒
การชั่วคราว วิธีการนี้สืบเนื่องจากการดำเนินการกับผู้บุกรุกที่ดินของรัฐตามประมวลกฎหมายที่ดิน
มาตรา ๙ และมาตรา ๑๐๙ ที่กล่าวมาแล้วในหัวข้อที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีกับผู้บุกรุก เมื่อได้มี
การแก้ไขประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๑๐๙ โดยประกาศของคณะกรรมการปฏิรูป
๒๕๑๕) รัฐไม่มีความประสงค์จะเอาความผิดกับผู้บุกรุกที่ดินของรัฐที่เกิดขึ้นก่อนวันที่ประกาศของ
คณะกรรมการปฏิรูป ฉบับที่ ๙๖ (พ.ศ. ๒๕๑๕) ใช้บังคับ ทั้งยังมีมาตรการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้บุกรุกที่ดิน
ของรัฐดังกล่าวด้วย กล่าวคือผู้ที่บุกรุกที่ดินของรัฐอยู่ก่อนวันที่ประกาศของคณะกรรมการปฏิรูป ฉบับที่ ๙๖

๔๖ สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

ใช้บังคับ ประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๑๐๘ ยังไม่ถือว่าผู้บุกรุกมีความผิด แต่ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ดำเนินการเป็นขั้นตอนดังนี้

(๑) แจ้งเป็นหนังสือให้ผู้ฝ่าฝืนปฏิบัติตามระเบียบของคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ

(๒) เมื่อผู้นั้นไม่ปฏิบัติตามระเบียบในข้อ (๑) ให้พนักงานเจ้าหน้าที่แจ้งเป็นหนังสือไปให้ผู้นั้นออกจากที่ดินภายใต้เวลากำหนด

(๓) เมื่อผู้นั้นไม่ยอมออกจากที่ดินภายใต้เวลากำหนด จึงจะถือว่ามีความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๑ ปี หรือปรับไม่เกิน ๕,๐๐๐ บาท

ระเบียบของคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติตามข้อ (๑) ดังกล่าว ได้แก่ ระเบียบของคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ (พ.ศ.๒๕๑๕) ว่าด้วยวิธีปฏิบัติในการแจ้งและออกคำสั่งแก่ผู้ฝ่าฝืนมาตรา ๙ แห่งประมวลกฎหมายที่ดินอยู่ก่อนวันที่ประกาศของคณะกรรมการปฏิบัติ ฉบับที่ ๙๖ ลงวันที่ ๒๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๕ ใช้บังคับ ซึ่งบัญญัติเกี่ยวกับวิธีการแจ้งให้รายภูรผู้บุกรุกที่ดินสำหรับผลเมืองใช้ร่วมกันไว้ตามข้อ ๓ (๒) “ที่อันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกันให้มีคำสั่งให้ผู้ฝ่าฝืนออกไปจากที่ดิน เว้นแต่กรณีที่มีเหตุผลและความจำเป็นพิเศษ และไม่เป็นการกระทำให้เสื่อมประโยชน์ในการที่ประชาชนจะใช้ที่ดินนั้น จะผ่อนผันให้อยู่อาศัยหรือใช้ประโยชน์เป็นการชั่วคราวโดยเสียค่าตอบแทนหรือไม่ก็ได้” และบัญญัติในข้อ ๔ ว่า “การขอเข้าอยู่อาศัย หรือใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐเป็นการชั่วคราว ให้ดำเนินการตามหมวด ๓ ว่าด้วยการขออยู่อาศัยหรือเข้าใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐเป็นการชั่วคราว” ซึ่งกรณีนี้ตามระเบียบคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ (พ.ศ.๒๕๑๕) ข้อ ๑๐ กำหนดว่า “การขอเข้าอยู่อาศัยและใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐเป็นการชั่วคราวให้ดำเนินการดังนี้

(๑) ให้ผู้ขอเข้าอยู่อาศัยตามแบบฟอร์มที่ทางราชการกำหนดต่อนายอำเภอ หรือปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอท้องที่ซึ่งที่ดินนั้นตั้งอยู่ และผู้ขอจะต้องเป็นผู้ได้เข้ายึดถือครอบครองหรือใช้ประโยชน์ในที่ดินอยู่ก่อนวันที่ประกาศของคณะกรรมการปฏิบัติ ฉบับที่ ๙๖ ลงวันที่ ๒๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๕ ใช้บังคับ

(๒) เมื่อได้รับคำร้องแล้ว ให้นายอำเภอและปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอท้องที่ หรือข้าราชการที่ได้รับมอบหมายออกไปตรวจสอบสภาพที่ดิน จำนวนเนื้อที่ที่ครอบครองและการใช้ประโยชน์ในที่ดินนั้น

(๓) ผู้ได้รับผ่อนผันให้อยู่อาศัยหรือใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐจะต้องเสียค่าตอบแทนให้แก่องค์การบริหารส่วนจังหวัดตามข้อ ๑๑ เว้นแต่กรณีข้อดีเวลาออกไปจากที่ดินตามข้อ ๙ จึงไม่ต้องเสียค่าตอบแทน”

ในเรื่องนี้กระทรวงมหาดไทย ได้มีคำสั่งที่ ๗๖๑/๒๕๑๕ ลงวันที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๑๕ วางระเบียบเกี่ยวกับการอนุญาตให้เข้ายื่นอาศัยหรือใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐเป็นการชั่วคราวไว้ว่า

ข้อ ๑ การขออนุญาตให้ผู้ขอรับคำขอตามแบบ ท.ด.๗๗ ท้ายคำสั่งนี้

ข้อ ๒ เมื่อผู้ขอรับคำขอมาเยี่ยมให้นายอำเภอหรือปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิจกรรมตรวจสอบรายการว่ามีครบถ้วนหรือไม่ ถ้าไม่มีการยกพร่องอย่างใดก็ให้ลงบัญชีรับทำการของอำเภอหรือกิจกรรม

ข้อ ๓ การตรวจสอบสภาพที่ดินให้ใช้แบบ ท.ด.๗๙ ท้ายคำสั่งนี้

ข้อ ๔ การอนุญาต ให้ออกหนังสืออนุญาตตามแบบ ท.ด.๗๙ ท้ายคำสั่งนี้

เพราะฉะนั้น ผู้ที่บุกรุกที่ดินของรัฐอยู่ก่อนวันที่ประกาศของคณะกรรมการป่าไม้ ฉบับที่ ๙๖ (พ.ศ.๒๕๑๕) ใช้บังคับ สามารถยื่นคำขอเข้ายื่นอาศัยหรือใช้ประโยชน์ในที่ดินที่บุกรุกได้ ส่วนเจ้าหน้าที่จะอนุญาตหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับเหตุผลและความจำเป็นของผู้บุกรุก เช่น ผู้บุกรุกไม่มีที่ดินทำกิน และได้เข้าใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐ ในกรณีนี้จะต้องเสียค่าตอบแทนให้แก่กองค์การบริหารส่วนจังหวัด และการอนุญาตให้อยู่อาศัยหรือใช้ประโยชน์นั้นเป็นการอนุญาตเพียงชั่วคราว ทางราชการอาจจะให้ผู้ได้รับอนุญาตออกจากที่ดินเมื่อใดก็ได้

(๔) พนักงานเจ้าหน้าที่ในการดำเนินการตามมาตรา ๑๐๘ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน กระทรวงมหาดไทยมีคำสั่งที่ ๓๓๐/๒๕๓๙ ลงวันที่ ๑๙ สิงหาคม ๒๕๓๙ แต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่ตามมาตรา ๑๐๘ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน คือ

๑. อธิบดีกรมที่ดิน เป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ในเขตกรุงเทพมหานคร

๒. ผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ในเขตท้องที่จังหวัด

โดยให้ผู้ดำรงตำแหน่ง ข้อ ๑ และข้อ ๒ มีอำนาจหรือมอบอำนาจให้พนักงานอื่น มีอำนาจในการดำเนินการในกรณีที่มีการบุกรุกเข้าไปครอบครองทำประโยชน์หรือกระทำการอื่นใดในที่ดินของรัฐ โดยไม่ได้รับอนุญาตอันเป็นการฝ่าฝืนมาตรา ๙ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน

การที่ประมวลกฎหมายที่ดินตามมาตรา ๑๐๘ บัญญัติยินยอมให้ผู้บุกรุกที่ดินของรัฐขอเข้ายื่นอาศัยหรือใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐ จึงเป็นการให้ความช่วยเหลือผู้บุกรุกในที่ดินของรัฐ ซึ่งมีเหตุผลและความจำเป็นเป็นพิเศษในเรื่องที่ดินทำกิน ผู้ที่ได้รับอนุญาตจึงต้องปฏิบัติตามระเบียบที่คณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติได้วางไว้ คือ

๑. ต้องชำระค่าตอบแทน ณ สำนักงานอำเภอ หรือกิจกรรม ต่อนายอำเภอหรือปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิจกรรม อำเภอ ตามจำนวนและเวลาที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดกำหนด

๒. ต้องใช้ประโยชน์ในที่ดินตามประเภทของกิจการที่ระบุด้วยตนเอง

๓. ต้องประกอบกิจการตามเขตและเนื้อที่ที่ได้รับผ่อนผัน และในการนี้ได้รับการผ่อนผันให้อยู่อาศัยหรือใช้ประโยชน์ที่ดินของรัฐ ต้องปักหลักเขตให้ปรากฏเป็นหลักฐานแน่นอน

๔๙ สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

๔. ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่พนักงานเจ้าหน้าที่กำหนดให้ปฏิบัติเป็นการเฉพาะราย

๕. ถ้าไม่ปฏิบัติตามข้อ ๑ – ๔ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีหนังสือแจ้งให้ผู้ได้รับอนุญาตปฏิบัติให้ถูกต้องและถ้าเห็นว่าไม่ควรให้อยู่อาศัยต่อไป พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจสั่งให้ออกจากที่ดินได้

๕.๔ ในกรณีที่มีราชฎรมาขออุทธรณ์ที่ดินของรัฐ ถ้าปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าได้ครอบครองทำประโยชน์มาก่อนการเป็นที่ดินของรัฐก็ให้นำเรื่องเสนอ กบ.ร. จังหวัดเพื่อพิจารณาพิสูจน์สิทธิถ้าปรากฏว่าครอบครองทำประโยชน์ภายหลังการเป็นที่ดินของรัฐ ให้เจ้าพนักงานที่ดินสั่งยกเลิกคำขอพร้อมแจ้งผู้ขอทราบเพื่อดำเนินการตามพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางการปกครอง พ.ศ.๒๕๓๘ ถ้าไม่ปรากฏขัดตามกรณีดังกล่าวข้างต้นก็ให้เจ้าพนักงานที่ดินสอบสวนข้อเท็จจริงให้เป็นที่ยุติว่าผู้ใดที่คืนมาก่อนหรือหลังจากการเป็นที่ดินของรัฐแล้วดำเนินการตามนัยดังกล่าวข้างต้น (หนังสือกรมที่ดิน ที่ มหา ๐๔๑๖.๒/ว ๑๔๗๓ ลงวันที่ ๖ กรกฎาคม ๒๕๔๗)

๕.๕ หากที่สาธารณะประโยชน์นั้น ประชาชนได้เลิกใช้ประโยชน์แล้ว และได้มีพระราชบัญญัติกำหนดเป็นเขตปฏิรูปที่ดิน ซึ่งจะมีผลเป็นการถอนสภาพที่สาธารณะประโยชน์แปลงดังกล่าวตามมาตรา ๒๖ (๑) แห่งพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ.๒๕๑๘ หากราชฎรประสงค์จะดำเนินการปฏิรูปที่ดิน และอยู่ในหลักเกณฑ์ที่จะดำเนินการปฏิรูปที่ดินได้ก็สามารถดำเนินการปฏิรูปที่ดินได้ แต่กรณีดังกล่าวจะต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐธรรมหาดไทยก่อน

๕.๖ แนวทางโฉนดชุมชน โฉนดชุมชนเป็นการดำเนินการตามนโยบายของรัฐที่แสดงไว้ต่อรัฐบาลและเป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๖๖ ที่ให้ชุมชนรวมตัวกันในการจัดการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและมาตรา ๔๕ นโยบายด้านที่ดินเรื่อง การกระจายการถือครองที่ดิน การจัดให้มีโฉนดชุมชนนั้น เพื่อให้ประชาชนรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เช่น กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มเกษตรกรเป็นต้น โดยให้สิทธิชุมชนนั้นในการอยู่อาศัยทำกินร่วมกัน แต่ไม่ให้สิทธิในที่ดิน และให้ชุมชนบริหารจัดการกันเอง ควบคุมดูแลการใช้ประโยชน์ กำหนดกฎระเบียบเงื่อนไข ข้อบังคับ หากผู้ใดผิดเงื่อนไขจะต้องถูกยึดคืนมาจัดสรรให้บุคคลอื่น และไม่สามารถจำหน่ายขายโอนได้รวมทั้งกำหนดกฎหมายไม่ให้มีการบุกรุกที่ดินของรัฐเพิ่มเติม ซึ่งแนวทางดังกล่าวสามารถแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชนได้ แต่ในการดำเนินการยังไม่มีกฎหมายรองรับ เกิดความไม่มั่นคงในการดำเนินการ ขาดหลักเกณฑ์และเจ้าภาพในการดำเนินการ ซึ่งหากจะออกเป็นพระราชบัญญัติจะต้องใช้เวลาในการดำเนินการ รัฐบาลจึงได้ออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการจัดให้มีโฉนดชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๓ เพื่อกำหนดแนวทางปฏิบัติในการดำเนินการโฉนดชุมชน และจะได้ออกเป็นพระราชบัญญัติโฉนดชุมชนต่อไปสารสำคัญของระเบียบ สำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการจัดให้มีโฉนดชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๓

๑) คำนิยาม

หน่วยงานของรัฐ - กระทรวง ทบวง กรม หรือส่วนราชการที่เรียกชื่ออื่นที่มีฐานะเป็นกรรม ราชการส่วนภูมิภาค ราชการส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานอื่นของรัฐ ที่ดินของรัฐ - ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินทุกประเภท

โอนด้วยอนุญาตให้ชุมชนร่วมกับบริหารจัดการการครอบครองที่ดินและใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐ เพื่อสร้างความมั่นคงในการอยู่อาศัยและการใช้ประโยชน์ในที่ดินของชุมชน ซึ่งชุมชนมีหน้าท้องดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตลอดจนปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้โดยกฎหมายและระเบียบนี้

ชุมชน - กลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันโดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกันเพื่อการจัดการด้านเศรษฐกิจสังคม และวัฒนธรรม รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และมีการวางแผนบริหารจัดการและการแสดงเจตนาแทนกลุ่มได้ โดยดำเนินการอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลาอันยาวนานกว่าสามปีก่อนวันที่ระเบียบนี้เข้าบังคับ

(๒) คณะกรรมการประสานงานเพื่อจัดให้มีโอนด้วยอนุญาต (ปจช.) มีรัฐมนตรีสำนักนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน ผู้แทนส่วนราชการ ผู้ทรงคุณวุฒิ และปลัดสำนักนายกฯ เป็นเลขานุการ มีหน้าที่กำหนดหลักเกณฑ์ และวิธีการในการดำเนินการโอนด้วยอนุญาตตามระเบียบนี้

(๓) ให้จัดตั้ง ปจช. ภายใน ๖๐ วัน นับแต่ระเบียบนี้เข้าบังคับ โดยเริ่มพื้นที่นำร่องไม่น้อยกว่า๓๐ แห่งเพื่อดำเนินการโอนด้วยอนุญาตภายใน ๑๒๐ วัน นับแต่ระเบียบนี้เข้าบังคับ

ส่วนกระบวนการรับข้อเสนอในการดำเนินการนั้น คณะกรรมการประสานงานเพื่อจัดให้มีโอนด้วยอนุญาต (ปจช.) จะกำหนดรายละเอียดหลักเกณฑ์วิธีการ และให้หน่วยงานที่รับผิดชอบดำเนินการจัดที่ดินของรัฐในรูปแบบโอนด้วยอนุญาต โดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายที่มีอยู่ก่อนแล้วของหน่วยงานนั้นๆ เช่น ที่สาธารณประโยชน์ที่ประชาชนเลิกใช้แล้ว และมีชุมชนเข้าอยู่อาศัยทำกินเป็นเวลานานแล้ว กระทรวงมหาดไทยก็จะอาศัยอำนาจตามประมวลกฎหมายที่ดิน อนุญาตให้ชุมชนนั้นมีสิทธิเข้าทำประโยชน์ในที่สาธารณะประโยชน์ดังกล่าว และเมื่อได้รับอนุญาตแล้วชุมชนก็สามารถกำหนดเงื่อนไขหลักเกณฑ์ในการบริหารจัดการที่ดินภายในชุมชนกันเอง เป็นต้น

สรุปโฉนดชุมชนเป็นหนังสืออนุญาตให้ชุมชนที่รวมตัวกันทำประโยชน์ในที่ดินของรัฐอยู่ ก่อนแล้วมีสิทธิอยู่อาศัยทำกินในที่ดินนั้นๆ ในรูปแบบกลุ่มบุคคลมีใช้ออกให้เป็นรายบุคคล และมิใช่ เอกสารแสดงกรรมสิทธิ์ในที่ดินระดับเดียวกับโฉนดที่ดิน โดยให้ชุมชนบริหารจัดการกันเอง ซึ่ง ประโยชน์ที่ได้รับจากการดำเนินการดังกล่าวจะส่งผลให้ราษฎรมีสิทธิอยู่อาศัยทำกินสร้างความมั่นคง ในการดำรงชีพอย่างยั่งยืน โดยไม่สามารถโอนเปลี่ยนมือได้ และมีการรวมตัวกันกำหนดกติกาในการ อยู่ร่วมกัน วางแผนการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ รวมทั้งการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติป้องกันมิให้ ขยายพื้นที่บุกรุกเพิ่มอีก และที่สำคัญก็คือสามารถลดข้อพิพาทระหว่างรัฐกับราษฎรในพื้นที่ที่มีมาช้านาน

ท.ด.๗๗

คำขอเข้าอยู่อาศัยหรือใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐเป็นการชั่วคราว

เขียนที่.....

วันที่.....เดือน..... พ.ศ. .....

ข้าพเจ้า..... อายุ..... ปี เชื้อชาติ.....

สัญชาติ..... บุตร..... มีภูมิลำเนาอยู่ที่.....
..... เลขที่..... หมู่ที่..... ตำบล..... อำเภอ..... จังหวัด.....
..... อยู่ในคำขอต่อ..... ดังต่อไปนี้

๑. ด้วยข้าพเจ้าได้เข้ายึดถือครอบครองหรือใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐตั้งอยู่ที่.....

..... หมู่ที่..... ตำบล..... อำเภอ..... จังหวัด.....

๒. ที่ดินแปลงที่กล่าวข้างต้นได้เข้ายึดถือครอบครองหรือใช้ประโยชน์อยู่ก่อนวันที่ประกาศ
คณะปฏิรัติ ฉบับที่ ๙๖ ลงวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๕ ใช้ปัจจุบัน

๓. ข้าพเจ้ามีความประสงค์จะขอผ่อนผันเข้าอยู่อาศัยหรือใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐ
เพื่อ..... เป็นการชั่วคราว

๔. ข้าพเจ้ายินยอมเสียค่าตอบแทนในการเข้าอยู่อาศัยและการใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐ
และรับจะปฏิบัติตามระเบียบทองค์กรกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ (พ.ศ.๒๕๑๕) ทุกประการ

(ลงชื่อ)..... ผู้ขอ

ความเห็นของเจ้าหน้าที่

(ลงชื่อ).....

ตำแหน่ง.....

คำสั่ง

(ลงชื่อ).....

ตำแหน่ง.....

(ท.ด.๗๘)

บันทึกการตรวจสอบสภาพที่ดิน

เขียนที่.....

วันที่.....เดือน..... พ.ศ. ....

ข้าพเจ้า..... ตำแหน่ง.....

ผู้ทำการตรวจสอบที่ดินและข้าพเจ้า..... และ..... พยานได้ทำ

การตรวจสอบสภาพที่ดินของรัฐที่..... ขอเข้าอยู่อาศัยหรือ

ขอใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐเป็นการชั่วคราวเพื่อ.....

ตามคำขอลงวันที่..... เดือน..... พ.ศ. ..... แล้วปรากฏว่า

๑. สภาพและลักษณะของที่ดินเป็นที่.....

๒. เป็นที่ดินของรัฐประเภทใด.....

๓. มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ยาว..... เส้น..... วา..... ศอก จด.....

ทิศใต้ ยาว..... เส้น..... วา..... ศอก จด.....

ทิศตะวันออก ยาว..... เส้น..... วา..... ศอก จด.....

ทิศตะวันตก ยาว..... เส้น..... วา..... ศอก จด.....

คิดเป็นเนื้อที่ประมาณ..... ไร่..... งาน..... วา.....

๔. ความเห็นควรอนุญาตหรือไม่เพียงได้ เพราะเหตุใด.....

(ลงชื่อ)..... ผู้ตรวจสอบ

(ลงชื่อ)..... ผู้ขอ

(ลงชื่อ)..... พยาน

(ลงชื่อ)..... พยาน

(ท.ด.๗๙)

หนังสืออนุญาตให้เข้าอยู่อาศัยหรือใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐเป็นการชั่วคราว

ที่ทำการ.....

วันที่.....เดือน..... พ.ศ. .....

อนุญาตให้..... อายุ..... ปี เชื้อชาติ.....
สัญชาติ..... เป็นบุตร..... มีภูมิลำเนาอยู่ที่..... เลขที่.....
หมู่ที่..... ถนน..... ตำบล..... อำเภอ..... จังหวัด.....
เข้าอยู่อาศัยหรือใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐ..... ในท้องที่ตำบล.....
..... อำเภอ..... จังหวัด..... เพื่อประโยชน์..... เป็นการชั่วคราวภายใต้.....
เงื่อนไข..... ไร่..... งาน..... วา จนถึงวันที่..... เดือน..... พ.ศ. ....

ตามแผนที่สังเขปท้ายหนังสืออนุญาตนี้ โดยมีอาณาเขตดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ ยาว..... เส้น..... วา..... ศอก จด.....

ทิศใต้ ยาว..... เส้น..... วา..... ศอก จด.....

ทิศตะวันออก ยาว..... เส้น..... วา..... ศอก จด.....

ทิศตะวันตก ยาว..... เส้น..... วา..... ศอก จด.....

ผู้รับอนุญาตจะต้องปฏิบัติตามระเบียบของคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ ฉบับที่ ๓
(พ.ศ.๒๕๑๕) ข้อ ๑๒ โดยเคร่งครัด ดือ

๑. ต้องชำระค่าตอบแทน ณ สำนักงานอำเภอหรือกิ่งอำเภอต่อนายอำเภอหรือปลัดอำเภอ
ผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอท้องที่ตามจำนวนและเวลาที่องค์กรบริหารส่วนจังหวัดกำหนด

๒. ต้องใช้ประโยชน์จากที่ดินนั้นตามประเภทของกิจการด้วยตนเอง

๓. ต้องประกอบกิจกรรมตามเขตและเนื้อที่ที่ได้รับผ่อนผัน และในการนี้ผู้ได้รับ
ผ่อนผันให้อยู่อาศัยหรือใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐต้องปักหลักเขตให้ปรากฏหลักฐานแน่นอน

๔. .....

(ลงชื่อ)..... ผู้อนุญาต

(.....)

ตำแหน่ง.....

บทที่ ๔ การออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง

กฎหมายและระเบียบคำสั่งที่เกี่ยวข้อง

๑. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๓๐๔(๒), (๓)
๒. ประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๘ ตรี
๓. กฎกระทรวง ฉบับที่ ๒๖ (พ.ศ.๒๕๑๖)
๔. กฎกระทรวง ฉบับที่ ๔๕ (พ.ศ.๒๕๑๗)
๕. ระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ.๒๕๑๗, ฉบับที่ ๒ (พ.ศ.๒๕๑๗), ฉบับที่ ๓ (พ.ศ.๒๕๑๗), ฉบับที่ ๔ (พ.ศ.๒๕๑๗), ฉบับที่ ๕ (พ.ศ.๒๕๑๗) และฉบับที่ ๖ (พ.ศ.๒๕๑๗)
๖. ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการมอบหมายให้สภากتابคลองหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนช่วยเหลือในการดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ.๒๕๑๗
๗. คำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ ๙๔๘/๒๕๑๖ ลงวันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๑๖ เรื่อง มอบหมายการดำเนินการขอออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงในที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน
๘. ระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการเพิกถอนหรือแก้ไขหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ.๒๕๑๗
๙. คำสั่งกรมที่ดิน ที่ ๒๑๙๕/๒๕๑๖ ลงวันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เรื่อง มอบอำนาจของอธิบดี กรมที่ดินให้ผู้ว่าราชการจังหวัดแบบบูรณาการปฏิบัติราชการแทน

การดำเนินการจัดให้มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง

ประมวลกฎหมายที่ดินมาตรา ๘ ตรี “ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันหรือใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ อธิบดีอาจจัดให้มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเพื่อแสดงเขตไว้เป็นหลักฐาน

แบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

ที่ดินตามวรรคหนึ่ง แปลงใดยังไม่มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง เขตของที่ดินดังกล่าว ให้เป็นไปตามหลักฐานของทางราชการ”

จากบทบัญญัติของมาตรา ๘ ตรี แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน จะเห็นได้ว่ากฎหมายรับรองการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงว่า เป็นเพียงหนังสือสำคัญของทางราชการอย่างหนึ่งที่แสดงเขตที่ตั้งและการใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐเท่านั้น หากใช้หนังสือแสดงสิทธิในที่ดินของรัฐไม่

๑. ลักษณะของที่ดินที่ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงได้กำหนดว่าที่ดินของรัฐประเภทใดให้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงได้ ซึ่งถ้าเป็นที่ดินของรัฐประเภทพลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกันหรือใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ จะต้องออกเป็นหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงทั้งสิ้นแต่ถ้าเป็นที่ดินของรัฐอย่างอื่น เช่น ที่ดินของรัฐที่เป็นทรัพย์สินของแผ่นดินธรรมชาติ โดยรัฐถือที่ดินนั้นในฐานะอย่างเอกสารแล้ว ก็จะต้องออกเป็นโฉนดที่ดินหรือหนังสือรับรองการทำประโยชน์แล้วแต่กรณี

๒. ที่ดินของรัฐประเภทพลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกันบางลักษณะไม่จำเป็นต้องออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง เช่น ถนนหนทาง ลำคลอง และทางรถไฟ เป็นต้น เพราะเป็นที่ดินที่มีสภาพและขอบเขตในตัวของมันเองอยู่แล้ว สำหรับแม่น้ำ ลำคลอง อาจเปลี่ยนขอบเขตไปได้ตามธรรมชาติโดยออกเป็นที่ดินกริมตัลิซึ่งบุคคลอาจได้มาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๓๐๙ หรือบางแห่งอาจจะพังลงน้ำกลาญเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่พลเมืองใช้ร่วมกัน หากจะให้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงก็จะเป็นการยุ่งยาก ฉะนั้น จึงให้เป็นหน้าที่ของอธิบดีกรมที่ดินพิจารณาว่าที่ดินในลักษณะเช่นใดจะสมควรออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงหรือไม่

๓. แบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง ซึ่งก็ได้แก่กฎกระทรวง ฉบับที่ ๒๖ (พ.ศ.๒๕๑๖) ออกตามความในพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ.๒๔๘๗ กำหนดวิธีการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงไว้ ดังนี้

๓.๑ ทบทวนการเมืองผู้มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาที่ดินนั้นให้แสดงความประสงค์ต่ออธิบดีกรมที่ดินว่า จะให้มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง

๓.๒ เมื่อได้รับคำขอตามข้อ ๓.๑ ให้อธิบดีจัดให้มีการสอบสวนและรังวัดทำแผนที่ตามวิธีการรังวัดเพื่อออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน และประกาศการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ประชาชนทราบมีกำหนดสามสิบวัน โดยปิดไว้ในที่ปิดเผยแพร่ ณ สำนักงานที่ดินจังหวัดหรือสำนักงานที่ดินจังหวัดสาขาหนึ่งฉบับ ณ ที่ทำการอำเภอหรือกิ่งอำเภอท้องที่หรือที่ทำการเขตหนึ่งฉบับ ณ ที่ทำการกำนันหนึ่งฉบับ และในบริเวณที่ดินนั้นหนึ่งฉบับ สำหรับในเขตเทศบาลให้ปิดไว้ ณ สำนักงานเทศบาลอีกหนึ่งฉบับด้วย ในประกาศดังกล่าวให้มีແเนกที่แสดงแนวเขตที่ดินที่ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงและกำหนดระยะเวลาที่ผู้มีส่วนได้เสียจะคัดค้านไว้ด้วย ซึ่งจะต้องไม่น้อยกว่าสามสิบวันนับแต่วันประกาศ ถ้าไม่มีผู้คัดค้านให้ดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงต่อไป

ในกรณีที่มีผู้คัดค้าน ให้ดำเนินการตามกฎกระทรวง ฉบับที่ ๔๔ (พ.ศ.๒๕๓๗) และให้อธิบดีรกรายการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงไว้ แล้วดำเนินการดังนี้

ก. ในกรณีที่ผู้คัดค้านไม่มีหลักฐานแสดงสิทธิในที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดิน และไม่ใช้สิทธิทางศาลภายในหลักวันนับแต่วันที่คัดค้าน ให้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงได้ หากผู้คัดค้านไม่ใช้สิทธิทางศาลให้รกรายการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเฉพาะส่วนที่คัดค้านจนกว่าจะได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดของศาล และลงว่าผู้คัดค้านไม่มีสิทธิในที่ดินนั้น

ข. ในกรณีที่ผู้คัดค้านมีหลักฐานแสดงสิทธิในที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดินให้ทำการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเฉพาะส่วนที่ได้คัดค้านไว้ก่อนและผู้ว่าราชการจังหวัดตรวจสอบสิทธิในที่ดินของผู้คัดค้าน ว่าได้มาโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ ถ้าปรากฏว่าได้มาโดยไม่ชอบให้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงและแจ้งให้ผู้คัดค้านทราบภายใต้เงื่อนไขดังนี้

๓.๓ วิธีการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้เป็นไปตามระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ.๒๕๑๗ ดังนี้

๓.๓.๑ หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ใช้แบบ ส.ร.๑ ท้ายกฎกระทรวงนี้

๓.๓.๒ หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ทำขึ้นสามฉบับมอบให้ผู้ดูแลรักษาถือไว้หนึ่งฉบับและเก็บไว้ ๑ กรมที่ดินหนึ่งฉบับ กรณีที่ดินควบคุมด้วยพระราชบัญญัติจังหวัดให้จัดทำเพิ่มขึ้นตามจังหวัดที่เกี่ยวข้อง (ระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ฉบับที่ ๖ (พ.ศ.๒๕๑๙))

๓.๓.๓ ถ้าหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงสูญหายให้ขอรับคืนจากในที่เดิม

๓.๓.๔ ที่ดินที่พลเมืองใช้ร่วมกันก็ได้หรือที่ดินที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะก็ได้ ถ้าที่ดินนั้นยังไม่มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ให้ถือว่าเขตที่ดินนั้นเป็นไปตามหลักฐานของทางราชการ เช่น ทะเบียนที่ดินสาธารณะประโยชน์ที่กรุงเทพมหานครได้สั่งให้จังหวัดต่าง ๆ สำรวจและจัดทำขึ้น หรือประกาศการสำรวจห้ามที่ดินของทางราชการ เช่น พ.ร.บ. ว่าด้วยการห่วงห้ามที่ดินกร้างว่างเปล่าอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ.๒๕๑๘

วัตถุประสงค์ในการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงและผู้มีอำนาจออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง

๑. ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้แก่ทบวงกรมเมืองผู้มีหน้าที่ดูแลรักษาที่ดินอันเป็นสาธารณะสมบัติของแผ่นดินไว้เป็นหลักฐาน

๒. เพื่อแสดงขอบเขตของที่ดินอันเป็นสาธารณะสมบัติของแผ่นดินและคุ้มครองป้องกันการบุกรุก

๓. เพื่อประโยชน์ทางนโยบายในการจัดทำทะเบียนที่ดินสาธารณะประโยชน์

การออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงตามมาตรา ๘ ตรี ให้เป็นอำนาจของอธิบดีกรมที่ดินที่จะเป็นผู้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง แต่ปัจจุบันอธิบดีกรมที่ดินได้มีคำสั่ง ที่ ๒๑๙๕/๒๕๑๖ ลงวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๑๖ มอบอำนาจของอธิบดี ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดแบบบูรณาการปฏิบัติราชการแทนเกี่ยวกับการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงในเขตจังหวัดนั้น ๆ (ยกเว้นในเขตกรุงเทพมหานคร อำนาจหน้าที่ในการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเป็นของอธิบดีกรมที่ดิน)

บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง

ในการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงมักจะมีปัญหาและอุปสรรคเป็นอันมากเกี่ยวกับที่ดินที่ข้อออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ซึ่งเจ้าหน้าที่ผู้ทำการรังวัดมักไม่ทราบประวัติความเป็นมาของที่ดิน ที่ตั้ง และขอบเขตที่แท้จริงของที่ดิน เพราะหลักฐานทางทะเบียนมักจะไม่มีหรือมีก็ไม่สมบูรณ์ ถูกต้อง เมื่อมีการบุกรุกหรือคัดค้านแนวเขต พนักงานเจ้าหน้าที่ก็ไม่สามารถจะวินิจฉัยให้เป็นที่ถูกต้องได้ จึงทำให้การดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงค้างค้างเป็นจำนวนมาก กระทรวงมหาดไทยจึงได้ออกระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการมอบหมายให้สภากำลัง หรือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนช่วยเหลือในการดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ. ๒๕๔๓ มอบหมายให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้มีส่วนช่วยเหลือและควบคุมในการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงด้วย โดยมีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้

๑. ภายใต้อาเภอจังหวัดที่จังหวัดที่ตั้งของที่ดินสามารถประโยชน์ในเขตท้องที่ของตนว่าจังหวัดที่ดินเป็นจำนวนเท่าใด สมควรดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงไว้เป็นหลักฐานหรือไม่เพียงใด พร้อมทั้งเหตุผล แล้วรายงานให้จังหวัดทราบเพื่อรายงานกรมที่ดินตามแบบท้ายระเบียบ

ในการสำรวจนี้ อำเภออาจขอให้สภากำลัง หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมมือช่วยเหลือในการสอบสวนประวัติ นำข้อมูลมาเขียนลงสัญญาและปฏิบัติการอื่น ๆ เท่าที่สภากำลัง หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถจะทำได้

เมื่อท้องที่อำเภอได้ด้วยการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงครบถ้วนหมดในปีได้แล้ว ปีต่อไปให้ อำเภออนุมัติการสำรวจตามข้อนี้ได้

๒. หลังจากทำการสำรวจแล้ว เมื่อเจ้าหน้าที่ได้ออกไปทำการรังวัดเพื่อออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ณ ท้องที่ใด ๆ ให้สภากำลัง หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ความร่วมมือและช่วยเหลือประสานงานกับเจ้าหน้าที่ดังกล่าว ดังนี้

๒.๑ ชี้แจงและประกาศให้ราษฎรในท้องที่ทราบ

๒.๒ ให้ความอนุเคราะห์และให้ความสะดวกแก่เจ้าหน้าที่ในเรื่องที่พัก ความปลอดภัย การติดต่อนดหมายกับเจ้าของที่ดินข้างเคียง

๒.๓ ช่วยแก้ไขปัญหาอุปสรรค และข้อขัดข้องต่าง ๆ หากจะเกิดมีขึ้น

๒.๔ ปฏิบัติการอื่น ๆ ตามที่เห็นสมควร เพื่อให้การดำเนินการได้เสร็จเรียบร้อย สมความมุ่งหมาย

๓. เพื่อให้การรังวัดในการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงได้เป็นไปโดยถูกต้องได้เนื้อที่และขอบเขตที่แท้จริง เมื่อเจ้าหน้าที่จะไปทำการรังวัดเพื่อออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงแปลงได้ในท้องที่ใด นายอำเภอจะได้แจ้งให้สภากำลัง หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทราบ ให้สภากำลัง หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมอบหมายผู้แทนไปช่วยควบคุมดูแลการรังวัดของเจ้าหน้าที่

หากเห็นว่าเป็นการไม่ถูกต้องด้วยประการใด ให้ประธานสภาตำบลหรือผู้บริหารห้องถินแจ้งให้ นายอำเภอทราบด้วย

เมื่อเจ้าหน้าที่ได้รับแจ้งจากประธานสภาตำบลหรือผู้บริหารห้องถินตามความในวรคหนึ่ง แล้ว ให้รับงบการรังวัดและการดำเนินการไว้ก่อนจนกว่าจะได้รับคำสั่งจากนายอำเภอ

๔. ในกรณีที่ปรากฏว่าการรังวัดเพื่อออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงแปลงได้เนื้อที่น้อยไปจากหลักฐานเดิม โดยไม่ปรากฏว่ามีผู้บุกรุก ให้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงตามผลการรังวัด ดังกล่าวไปก่อน เสร็จแล้วให้นายอำเภอสอบสวนข้อเท็จจริงว่า ที่ดินสาธารณประโยชน์แปลงนั้นน้อยไปเพียงใด หรือจัดทำประโยชน์อย่างอื่น หรือกรณีที่มีผู้บุกรุกสมควรจะดำเนินการขับไล่หรือไม่ เมื่อ นายอำเภอร้องขอให้สภาตำบลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถินดังประชุมพิจารณาให้ความเห็น โดย ให้ประชาชน ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา หน่วยงานของรัฐหรือองค์กรการเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจร่วมกับสภาตำบลหรือสภาห้องถินด้วย เสร็จแล้วส่งผลการประชุมให้นายอำเภอเพื่อดำเนินการต่อไป

๕. ในการนี้ที่มีปัญหาว่า ที่ดินสาธารณประโยชน์แห่งใดสมควรจะคงสภาพเพื่อทำการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงไว้เป็นหลักฐาน หรือสมควรจะถอนสภาพเพื่อนำมาจัดสรรให้ราษฎรทำกิน หรือจัดทำประโยชน์อย่างอื่น หรือกรณีที่มีผู้บุกรุกสมควรจะดำเนินการขับไล่หรือไม่ เมื่อ นายอำเภอร้องขอให้สภาตำบลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถินดังประชุมพิจารณาให้ความเห็น โดย ให้ประชาชน ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา หน่วยงานของรัฐหรือองค์กรการเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจร่วมกับสภาตำบลหรือสภาห้องถินด้วย เสร็จแล้วส่งผลการประชุมให้กับนายอำเภอเพื่อดำเนินการต่อไป

ขั้นตอนการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง

ตามระเบียบกรมที่ดินว่าด้วยการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ.๒๕๑๗ ได้กำหนดขั้นตอนวิธีการในการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงไว้ ดังนี้

๑. ประเภทที่ดินที่จะออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง

๑.๑ ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกันตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๓๐๔ (๒) เช่น ทุ่งเลี้ยงสัตว์สาธารณะ หนองสาธารณะ บึงสาธารณะ เว้นแต่ที่สาธารณะโดยสภาพซึ่งมีแนวเขตธรรมชาติอยู่แล้ว เช่น ที่ชัยลิ่ง ทางหลวง ทางน้ำ ทะเลสาบ แม่น้ำ ลำคลอง ฯลฯ

๑.๒ ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๓๐๔ (๓) เช่น ที่ดินที่ใช้เป็นที่ตั้งสำนักราชการบ้านเมือง ป้อมและโรงทหาร ที่ดินที่ส่วนหัวห้ามหรือขึ้นทะเบียนเป็นของทบวงการเมือง ที่ดินที่รัฐซื้อหรือมีผู้อุทิศให้ เป็นต้น (ที่ดินประเภทนี้ถือเป็นที่ราชพัสดุ ตามความในมาตรา ๕ แห่ง พ.ร.บ. ที่ราชพัสดุ พ.ศ.๒๕๑๘)

๒. ผู้ขอและการยื่นคำขอ

เมื่อทบวงการเมืองผู้มีอำนาจดูแลรักษาที่ดินเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพหลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกัน หรือใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะมีความประสงค์จะให้มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงสำหรับที่ดินแปลงใด ให้ทบวงการเมืองนั้นแสดงความประสงค์เป็นหนังสือราชการถึงอธิบดีกรมที่ดิน แจ้งความประสงค์และสภาพที่ดินแปลงที่จะให้มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พร้อมด้วยหลักฐานของที่ดินแปลงนั้น เช่น สำเนาทะเบียนที่ดินสาธารณะ บัญชีสำรวจหรือประกาศ หรือหลักฐานการสำรวจหัวม้า ฯลฯ โดยยื่นผ่านทางสำนักงานที่ดินจังหวัดหรือสำนักงานที่ดินจังหวัดสาขาซึ่งที่ดินแปลงนั้นอยู่ในเขต กรณีที่ดินตั้งอยู่คบเคี้ยวหลายจังหวัดให้แสดงความประสงค์ผ่านทางสำนักงานที่ดินจังหวัด หรือสำนักงานที่ดินจังหวัดสาขาที่มีที่ดินส่วนใหญ่ตั้งอยู่กรณีเช่นนี้ให้สำนักงานที่ได้รับแจ้งความประสงค์เป็นผู้พิจารณาดำเนินการต่อไป และเมื่อออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงแล้ว ให้จำลงรูปถ่ายส่งให้จังหวัดที่เกี่ยวข้องจังหวัดละ ๑ ฉบับด้วย

การแสดงความประสงค์จะให้มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ทบวงการเมืองได้จะเป็นผู้แสดงความประสงค์นั้นต้องเป็นไปตามประเภทของที่ดินที่จะออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ซึ่งแยกเป็น๒ ประเภท ได้แก่

๒.๑ ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพหลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกัน ถ้าอยู่ในความดูแลรักษาของกระทรวงมหาดไทย เป็นอำนาจหน้าที่ของกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้แสดงความประสงค์ในฐานะผู้มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษา แต่ในทางปฏิบัติกระทรวงมหาดไทยได้มีคำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ ๙๔/๒๕๑๖ ลงวันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๑๖ มอบหมายให้นายอำเภอผู้ดูแลรักษาตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ.๒๕๑๗ มาตรา ๑๗ และมาตรา ๑๒๒ ซึ่งที่ดินนั้นตั้งอยู่เป็นผู้มีอำนาจดำเนินการแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ทั้งนี้ เพื่อความสะดวกและรวดเร็ว (หลักฐานที่ต้องใช้ประกอบคำขอ ได้แก่ สำเนาทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์ บัญชีสำรวจ ประกาศหรือหลักฐานการสำรวจหัวม้า ฯลฯ เนื่องจากในมาตรา ๑๒๒ แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ซึ่งแก้ไขใหม่ให้นายอำเภอร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพหลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกัน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีอำนาจยื่นคำขอรัฐมนตรีเป็นทบวงการเมืองด้วย ดังนั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงมีอำนาจยื่นคำขอรัฐมนตรีเป็นทบวงการเมืองได้ แต่ในกระบวนการจะต้องดำเนินการร่วมกัน (หนังสือกรมที่ดิน ที่ มท ๐๔๑.๔/๗๑๙๒ ลงวันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๕๒)

๒.๒ ที่ดินสาธารณะปัจจุบันของแผ่นดินใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ เป็นอำนาจหน้าที่ของกระทรวงการคลังเป็นผู้แสดงความประسنค์ในฐานะเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ แต่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังได้ออกกฎหมายให้กรรมธนารักษ์เป็นผู้แสดงความประسنค์สำหรับที่ดินที่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร ส่วนในจังหวัดอื่นให้เป็นหน้าที่ของธนาธนารักษ์พื้นที่จังหวัดเว้นแต่ที่ดินของกระทรวงคลาไหม กระทรวงการคลังมอบให้ปลัดกระทรวงคลาไหม ผู้บัญชาการทหารสูงสุด ผู้บัญชาการทหารบก ผู้บัญชาการทหารเรือ ผู้บัญชาการทหารอากาศ หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวเป็นผู้ดำเนินการแทน (หลักฐานที่ต้องใช้ประกอบคำขอ ได้แก่ หลักฐานการนำขึ้นทะเบียนของทบทวนการเมือง ประกาศ หรือหลักฐานการลงนามหรือหนังสือแสดงสิทธิ์ในที่ดิน (ถ้ามี) ฯลฯ

เมื่อรับคำขอแล้วเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดหรือเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดสาขาแล้วแต่กรณี จะต้องพิจารณาว่าที่ดินแปลงที่ขออนุญาตในลักษณะที่จะออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงได้หรือไม่ ถ้าออกให้ไม่ได้ให้แจ้งทบทวนการเมืองนั้นทราบ ถ้าจะออกให้ได้ก็ให้ส่งเจ้าหน้าที่ลงบัญชีรับเรื่องในบัญชีรายวันทำการ (บ.ท.ด. ๒) และลงบัญชีเรื่องการรังวัด (บ.ท.ด. ๑) แล้วพิจารณาสั่งให้ดำเนินการต่อไป

๓. การรังวัด

การรังวัดออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงต้องดำเนินการดังนี้

๓.๑ การรังวัดให้ถือเขตตามที่ปรากฏในหลักฐานหรือทะเบียนเดิมของทางราชการถ้าได้เนื้อที่น้อยไปจากเดิมโดยไม่ปรากฏว่ามีผู้หนึ่งผู้ใดบุกรุก ให้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงตามผลการรังวัดไปก่อน เสร็จแล้วแจ้งให้นายอำเภอทราบเพื่อสอบสวนข้อเท็จจริงว่าที่สาธารณะประโยชน์แปลงนั้นน้อยไปเพียงใด มีจำนวนเนื้อที่เท่าใด โดยขอความเห็นต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อประกอบการพิจารณา หากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่มีความเห็นเป็นอย่างอื่นภายใน ๓๐ วัน ให้ดำเนินการต่อไปตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการมอบหมายให้สภาพตำบลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นช่วยเหลือในการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ.๒๕๔๓

๓.๒ ใน การรังวัดหากมีการคัดค้าน ให้ทำการรังวัดทำแผนที่โดยสังเขป แสดงเขตเป็นเส้นประและเนื้อที่ที่มีการคัดค้านแต่ละรายไว้ในแผนที่ต้นร่างและกระดาษบาง โดยจดแจ้งข้อความไว้ในแปลงที่มีการคัดค้านว่า “(ชื่อผู้คัดค้าน) คัดค้าน” และให้ดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเฉพาะส่วนที่ไม่มีผู้คัดค้านไปก่อน การรับรองเขตด้านที่มีการคัดค้านให้บันทึกถ้อยคำผู้นำทำการรังวัด หรือผู้นำเข้าเขตไว้เป็นหลักฐานโดยไม่ต้องให้ผู้คัดค้านลงชื่อรับรองเขต หากมีผู้บุกรุกแต่ไม่คัดค้าน หรือยอมรับว่าเป็นที่สาธารณะประโยชน์ ให้บันทึกถ้อยคำผู้บุกรุก ว่าได้เข้าทำประโยชน์อะไร ตั้งแต่เมื่อใด เป็นจำนวนเนื้อที่เท่าใด โดยไม่ต้องรังวัดแสดงรายละเอียด เช่น กรณีที่มีการคัดค้าน

๓.๓ ที่ดินบริเวณที่มีระหว่างแผนที่แล้วให้ปฎิบัติตามระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการรังวัด และการลงรูปแผนที่ในระหว่างแผนที่ กรณีการออกโฉนดที่ดินเฉพาะราย พ.ศ.๒๕๒๗ ลงวันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๒๗ โดยอนุโลม

๓.๔ ที่ดินซึ่งอยู่ห่างจากเส้นโครงงานหมุดหลักฐานแผนที่ของกรมที่ดินหรือกรมแผนที่ ทหารไม่เกิน ๒ กิโลเมตร ให้ทำการวางโครงหมุดหลักฐานแผนที่ออกจากหมุดหลักฐานแผนที่ดังกล่าว และให้ปฎิบัติตามระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการสร้างและซ่อมแซมหมุดหลักฐานโครงงานแผนที่ พ.ศ. ๒๕๒๖ ลงวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๖

๓.๕ ที่ดินซึ่งอยู่ห่างจากหมุดหลักฐานแผนที่เกินกว่า ๒ กิโลเมตร ให้ทำการวางโครงหมุดหลักฐานแผนที่บรรจบตัวเอง (รูปloy) เพื่อทำการรังวัดโดยยึดหลักเขต โดยใช้กล้องจีโอดิไลท์ และใช้หมุดหลักฐานแผนที่ ตามแบบของกรมที่ดินเท่านั้น ที่ดินแปลงใดอยู่ใกล้กับสิ่ง构筑ที่สังเกตได้ ง่าย เช่น เจดี สะพาน หลักกิโลเมตร เสาไฟฟ้า เสาโทรศัพท์ ให้ยึดโยงเข้ากับหลักเขตที่ดินหรือหลักเขตสาธารณะโดยชนิดว่าตั้งอยู่ที่ใด

๓.๖ การเก็บหลักฐานแผนที่ต้องปฏิบัติดังนี้

ก. กรณีมีระหว่างแผนที่ให้ปฎิบัติตามระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการควบคุมต้นร่างแผนที่รายการรังวัด รายการคำนวน และระหว่างแผนที่ในสำนักงานที่ดิน พ.ศ.๒๕๒๓ และฉบับที่ ๒ (พ.ศ.๒๕๒๕)

ข. กรณีไม่มีระหว่างแผนที่ให้เก็บรวมไว้เป็นแปลง ๆ

๓.๗ ในบริเวณที่มีระหว่างแผนที่รูปถ่ายทางอากาศสำหรับออกโฉนดที่ดินอยู่แล้วให้ใช้ระหว่างแผนที่รูปถ่ายทางอากาศออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงได้ โดยดำเนินการรังวัดเช่นเดียวกับการออกโฉนดที่ดิน

๓.๘ ถ้ามีระหว่างรูปถ่ายทางอากาศเพื่อออก น.ส. ๓ ก ใช้อยู่ที่อำเภอหนึ่ง ๆ ให้นำรูปแผนที่การรังวัดออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงลงระหว่างรูปถ่ายทางอากาศด้วย

๓.๙ การรังวัดออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงในบริเวณประกาศการเดินสำรวจและสอบเขตทั้งตำบล ให้เจ้าหน้าที่เดินสำรวจและสอบเขตทั้งตำบลเป็นผู้ดำเนินการตามระเบียบนี้โดยอนุโลมและให้ทำการรังวัดวิธีเดียวกันกับการรังวัดเดินสำรวจและสอบเขตทั้งตำบล

๓.๑๐ บริเวณที่ดำเนินการออกโฉนดที่ดิน โดยนำหลักฐานเกี่ยวกับระหว่างรูปถ่ายทางอากาศที่ใช้กับหนังสือรับรองการทำประโยชน์มาปรับแก้ตามหลักวิชาการแผนที่รูปถ่ายทางอากาศโดยไม่ต้องทำการสำรวจวัด ให้นำรูปลงหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงที่ได้ลงระหว่างรูปถ่ายทางอากาศไว้แล้วมาลงในระหว่างแผนที่ด้วย

๓.๑๑ ให้ช่างรังวัดส่งเรื่องที่ทำการรังวัดแล้วเสร็จ พร้อมกับใบสำคัญค้ำใช้จ่ายต่อผู้ควบคุมสายรังวัด ผู้มีหน้าที่ควบคุมการรังวัดตามระเบียบนี้ในท้องที่นั้น ๆ ทุก ๆ เดือน ถ้าไม่มีผู้

๗.๒ สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

ควบคุมสายรังวัด ให้ส่งต่อหัวหน้าฝ่ายรังวัดสำนักงานที่ดิน เพื่อเสนอต่อเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดหรือเจ้าพนักงานที่ดินสาขาดำเนินการไปเป็นประจำทุก ๆ เดือน ห้ามเก็บรอไว้เป็นอันขาด

๓.๑๒ กรณีกรมที่ดินส่งซ่างรังวัดจากส่วนกลางไปทำการรังวัดให้ดำเนินการในส่วนมาให้แล้วเสร็จก่อนวันเดินทางกลับพสมควร เพื่อจะได้มีเวลาแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ของเรื่องราวการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้เรียบร้อย

๓.๑๓ กรณีที่มีทางสาธารณูปโภคที่รถอยนต์เดินไม่ได้ หรือมีหัววย ลำน้ำ ซึ่งอยู่ในความดูแลรักษาของนายอำเภอ อยู่ในบริเวณที่ดินที่ขอออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงจะพิจารณาออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเป็นแปลงเดียว ก็ได้ ทั้งนี้ต้องบันทึกถ้อยคำยินยอมของผู้ดูแลรักษาที่สาธารณูปโภคนั้น ๆ ไว้ และบันทึกคำรับรองของผู้ขอออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงไว้ด้วยว่าจะไม่ทำให้เสียหายแก่การใช้ที่สาธารณูปโภคนั้น ๆ และให้แสดงเขตทางหรือหัววย ลำน้ำ นั้น ๆ เป็นสันประวัยในรูปแผนที่

ถ้ามีคลองสาธารณูปโภคที่ดินในบริเวณที่ขอออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้กันเขตคลองสาธารณูปโภคออก และออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเป็นแปลง ๆ แล้วแต่กรณี

๔. การปักหลักเขตที่ดินและแผ่นป้ายบอกชื่อที่สาธารณะ

๔.๑ ให้ใช้หลักเขตที่ดินตามแบบที่กรมที่ดินกำหนด แต่ถ้าทบทวนการเมืองที่ขอออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงจะหาหลักเขตมาเองก็ให้ทำได้ แต่หลักเขตนั้น ต้องเป็นไปตามแบบของกรมที่ดินและให้หมายเลขประจำหลักด้วย โดยขอเลขหมายจากการที่ดิน

๔.๒ สำหรับที่ดินสาธารณูปโภคที่ใช้ปักหลักเขตที่สาธารณะด้วย การปักหลักเขตที่สาธารณะให้ปักเฉพาะมุมเขตที่สำคัญ ๆ เท่านั้น หมุนย่ออื่นให้ใช้หลักเขตที่ดินปัก การเขียนหรือแสดงหลักเขตที่สาธารณะให้เขียนวงกลมหลักเขตที่ดินไว้ แล้วครอบด้วยรูปสี่เหลี่ยม (แทนหลักเขตที่ดินสาธารณูปโภค)

๔.๓ หลักเขตที่สาธารณะเป็นหลักคอนกรีตเสริมเหล็กหลักขณะสี่เหลี่ยมขนาด ๑๒ x ๑๒ ซม. x ๑.๐๐ เมตร ปลายแหลมแบบรูปจั่วมีฐานหนา ๑๐ ซม. อกไปสองข้าง ๆ ละ ๑๒ ซม. ส่วนบนของหลักด้านหนึ่งเขียนด้วยอักษรสีเขียวลึกไปในเนื้อหลักกว่า “เขตที่สาธารณะ”

๔.๔ แผ่นป้ายบอกชื่อที่สาธารณะเป็นแบบ

ก. แผ่นป้ายบอกชื่อที่สาธารณะให้ทำด้วยไม้บานสักเกรียง ๐.๘ x ๒.๐๐ เมตร พื้นทาสีเขียว ตัวอักษรทาสีขาว บอกชื่อที่สาธารณะ ตำบล อำเภอ เช่น หนองยาสาธารณูปโภค ตำบลลำตาเสา อำเภอวังน้อย หรือจะใช้อักษรไทยเนียมฉลุเป็นตัวอักษรตรึงติดกับแผ่นป้ายก็ได้ เสาป้ายมี ๒ เสา ใช้ไม้บานด ๗.๕๐ x ๗.๕๐ ซม. ยาว ๓ เมตร ทาสีขาวปักดินให้ลึกประมาณ ๗๐ ซม. และใช้ไม้บานด ๒.๕๐ x ๗.๕๐ ซม. ยาว ๓ เมตร ๒ ท่อน เป็นเสาค้ำกันป้ายเงอน (ระบุเบี่ยงกรมที่ดิน ว่าด้วยการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ.๒๕๑๗ ข้อ ๗.๔)

ข. แผ่นป้ายบอกชื่อที่สาธารณะประโยชน์ ทำด้วยแผ่นเหล็กหนา ๑/๑๖ นิ้ว (๑.๕๘ มม.) ขนาด ๑.๒๐ x ๐.๖๐ เมตร ทาสีกันสนิม รองพื้นทั้งด้านหน้า และด้านหลังทับ ๒ ครั้ง เนพะ ด้านหน้าทาสีเขียวทับ และขอบทาสีขาวโดยรอบ ขนาด ๒.๕ ซม. เขียนชื่อที่สาธารณะประโยชน์ด้วย สีขาวตัวอักษรขนาดสูง ๘ ซม. ส่วนซึ่งอ่อนล้าและชำรุด ตัวอักษรขนาดสูง ๖ ซม. และเจาะรู สำหรับน็อตยึดไม่น้อยกว่า ๒ รู ขนาด ๙ มม. ยาวตามความหนาของเสาป้ายแต่ละแบบ

เสาป้าย ทาสีขาวปักลงในดินประมาณ ๗๐ ซม. มี ๒ แบบ คือ

แบบที่ ๑ ใช้เสาคอนกรีตอัดแรงสำเร็จรูปคุณภาพเทียบของ CPAC ขนาด ๐.๐๘ x ๐.๐๘ x ๒.๗๐ เมตร มีรูสำหรับยึดป้ายขนาด ๙ มม. ไม่น้อยกว่า ๒ รู

แบบที่ ๒ ใช้เสาคอนกรีตเสริมเหล็กขนาด ๐.๑๐ x ๐.๑๐ x ๒.๗๐ เมตร เสริมเหล็ก เส้นผ่าศูนย์กลาง ๖ มม. จำนวน ๔ เส้น เหล็กปลอกเส้นผ่าศูนย์กลาง ๖ มม. ระยะ ๐.๑๕ เมตร ส่วนผสมคอนกรีต ๑/๒/๔ (โดยปริมาตร) เจาะรูปิดแผ่นป้ายตั้นละ ๒ รู ขนาด ๙ มม. (ระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการอกรหั่นสือสำคัญสำหรับที่หลวง)

๕. การเขียนรูปแผนที่ลงในหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง

การเขียนรูปแผนที่ลงในหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (สธ.๑) ให้ย่อหรือขยายรูปแผนที่ลงให้พอดีกับเนื้อที่สำหรับรูปแผนที่ในหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง และการเขียนมาตราส่วน ซึ่งย่อหรือขยายนั้นไว้ด้วย กรณีรูปแผนที่ซึ่งสามารถย่อให้เล็กลงได้ที่สุดแล้วนั้น ยังใหญ่และไม่สามารถจำลองลงในเนื้อที่สำหรับลงรูปแผนที่ก็ให้จำลองรูปแผนที่นั้นลงในใบต่อได้ โดยให้หมายเหตุ ด้วยอักษรสีแดงไว้ในที่สำหรับลงรูปแผนที่ว่า “รูปแผนที่ใบต่อ” และถ้าหากใบต่อมีหลายแผ่นให้บอก แผ่นที่ไว้ที่มุมบนขวาเมื่อแต่ละแผ่นโดยเรียงลำดับตามลักษณะรูปแผนที่แล้วให้เย็บรูปแผนที่ใบต่อ กับ หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเรียงตามลำดับจากแผ่นน้อยไปหามาก

การเขียนข้างเคียงในรูปแผนที่ของหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้อีกฉบับติดตามระเบียบ กรมที่ดิน ว่าด้วยการเขียนข้างเคียงและการรับรองแนวเขตที่ดิน พ.ศ.๒๕๔๗

๖. การสอบสวน

ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ทำการสอบสวนผู้ขอหรือตัวแทน ซึ่งได้นำเจ้าพนักงานทำการรังวัด ถึงที่ตั้ง จำนวนนี้อีก ประวัติ และอาณาเขตของที่ดินแปลงที่ขอ ตามแบบบันทึกการสอบสวนเพื่อ อกรหั่นสือสำคัญสำหรับที่หลวง (แบบ ส.ร. ๒)

๗. การประกาศ

๗.๑ เมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่ได้ทำการรังวัดและสอบสวนเสร็จเรียบร้อยแล้ว ให้เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัด หรือเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดสาขาประกาศการอกรหั่นสือสำคัญสำหรับ ที่หลวงให้ประชาชนทราบมีกำหนด ๓๐ วัน โดยปิดไว้ในที่เปิดเผย ณ สำนักงานที่ดินจังหวัดหรือ สำนักงานที่ดินสาขา ๑ ฉบับ ณ ที่ว่าการอำเภอหรือกิ่งอำเภอท้องที่หรือที่ทำการเขต ๑ ฉบับ ที่ทำการ กำหนด ๑ ฉบับ และในบริเวณที่ดินนั้น ๑ ฉบับ ในเขตเทศบาลให้ปิดไว้ ณ สำนักงานเทศบาล

๗.๔ สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

หรือในกรุงเทพมหานครให้ปิดไว้ ณ ศาลาว่าการอีก ๑ ฉบับ ในการประกาศดังกล่าวให้ลงตำแหน่งที่ตั้งและประเภทของที่ดินให้ทราบด้วยว่าอยู่ในความดูแลรักษาของทบทวนการเมืองใด และให้มีรูปแบบที่แสดงเขตที่ดินที่จะออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง และกำหนดระยะเวลาให้ผู้มีส่วนได้เสียคัดค้านภายในกำหนด ๓๐ วัน นับแต่วันที่ประกาศ

๗.๒ เมื่อประกาศครบกำหนด ไม่มีผู้คัดค้านให้สร้างหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (ตามแบบ ส.ร.๑) และให้เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดหรือเจ้าพนักงานที่ดินสาขา ตรวจสอบเอกสารและความเรียบร้อยพร้อมกับลงชื่อในบรรทัดเจ้าพนักงานที่ดินด้านหลังหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงส่งเสนอผู้ว่าราชการจังหวัดลงนามประทับตราประจำตำแหน่ง ตามที่อธิบดีมอบหมายตามคำสั่งกรมที่ดิน ที่ ๘๕๓/๒๕๓๕ ลงวันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๓๕ และต่อเลขหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงต่อไป

๗.๓ เมื่อผู้ว่าราชการจังหวัดลงนามและประทับตราประจำตำแหน่งและต่อเลขในหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงแล้ว ให้เจ้าหน้าที่จัดทำหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง จำนวน ๓ ฉบับ กรณีที่ดินตั้งอยู่ค้างเกี่ยวหลายจังหวัดให้จัดทำเพิ่มขึ้นตามจังหวัดที่เกี่ยวข้องเพื่อส่งให้เจ้าหน้าที่เก็บเอกสารและแจกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้แก่ผู้ขอและผู้เกี่ยวข้องต่อไป โดยให้ผู้ขอลงชื่อไว้เป็นหลักฐานด้วย (ตามระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ฉบับที่ ๖ พ.ศ.๒๕๓๙)

๗.๔ ในระหว่างประกาศถ้ามีผู้คัดค้านทั้งแปลงให้พิจารณาคำสั่งการตามกฎหมาย ฉบับที่ ๔๕ (พ.ศ.๒๕๓๗) ออกตามความในพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ.๒๔๘๗

๘. การจัดทำทะเบียนที่ดินสาธารณะโดยโขน

แบบพิมพ์ทะเบียนให้ใช้แบบพิมพ์ที่กรมที่ดินจัดพิมพ์ขึ้นโดยให้อำเภอหรือกิ่งอำเภอละ ๑ เล่ม แยกเป็นตำบล แปลงหนึ่ง ๆ ให้เวน ๖ บรรทัด ถ้าที่ดินแปลงใดมีอาณาเขตค้างเกี่ยวหลายตำบลให้ลงไว้ทุกตำบลที่ที่ดินตั้งอยู่ แล้วให้หมายเหตุไว้ในช่องหมายเหตุด้วยว่าที่ดินแปลงนั้นตั้งอยู่ค้างเกี่ยวกับตำบลใดบ้าง ถ้าตั้งอยู่ในห้องที่หลายอำเภอ ก็ให้ปฏิบัติเช่นเดียวกันกับค้างเกี่ยวตำบล การกรอกรายการลงในแบบพิมพ์ให้กรอกให้ครบถ้วนทุกช่อง โดยคัดรายรายการจากหลักฐานเดิมกรอกลงในแบบพิมพ์ทะเบียนอย่างใหม่เสียก่อน เมื่อปรากฏว่ารายการใดที่คัดมาเกิดผิดพลาดคลาดเคลื่อนจากการรังวัดใหม่ ก็ให้ขีดฆ่ารายการที่ผิดพลาดคลาดเคลื่อนนั้นด้วยหมึกสีแดงลงนามกำกับไว้ตามระเบียบราชการ แล้วกรอกรายการที่ถูกต้องลงไป และหมายเหตุการแก้ไขให้ทราบในช่องหมายเหตุด้วย ช่อง “สภาพและประวัติความเป็นมา” ให้ลงให้ชัดเจนว่าได้คัดลอกมาจากหลักฐานใด เช่น บัญชีสำรวจที่ดินหัวห้าม บัญชีสำรวจหนอนสาธารณะโดยโขน หรือทะเบียนที่ดินสาธารณะโดยโขนฯ ฯลฯ ลำดับแปลงที่เท่าใด ได้นำเข้าทะเบียนไว้ตั้งแต่เมื่อใด ผู้ใดเป็นผู้ห่วงห้ามเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใด ประชาชนได้ใช้ประโยชน์อย่างใด แต่เมื่อใด ถ้าเป็นที่สาธารณะโดยโขน ซึ่ง

ได้สำรวจจังหวัดขึ้นทะเบียนใหม่ (ยังไม่มีทะเบียนหรือบัญชีเดิม) ให้ลงให้ชัดเจนว่า ได้สำรวจเมื่อใด อาศัยหลักฐานอย่างใด มีการใช้ประโยชน์ร่วมกันอย่างไร ตั้งแต่เมื่อใด ในการจัดทำทะเบียนที่ดิน สาธารณรัฐไทยนั้นให้อำเภอหรือกิ่งอำเภอจัดทำขึ้น เก็บไว้ที่อำเภอหรือกิ่งอำเภอ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และจังหวัดแห่งละ ๑ ชุด ส่งกรมที่ดิน ๑ ชุด

๙. ในแทนหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง

๙.๑ ถ้าหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงฉบับผู้ดูแลรักษาชำรุด หรือสูญหายให้ผู้ดูแลรักษาแจ้งความประสงค์ขอรับใบแทนต่ออธิบดีกรมที่ดิน (ปัจจุบันอธิบดีได้มอบอำนาจให้ผู้ว่าราชการจังหวัดปฏิบัติราชการแทนตามคำสั่งกรมที่ดิน ที่ ๓๓๕๐/๒๕๔๒ ลงวันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๔๒) โดยยื่นผ่านสำนักงานที่ดินจังหวัดหรือสำนักงานที่ดินสาขา

๙.๒ เมื่อเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดได้รับคำขอแล้วให้ทำการสอบสวนตามควรแก่กรณีโดยไม่ต้องประกาศ

๙.๓ เมื่อดำเนินการตามข้อ ๙.๒ “ไม่มีข้อขัดข้องแล้วให้เจ้าพนักงานที่ดินสร้างใบแทนหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงขึ้นใหม่ตามจำนวนที่ชำรุด สูญหาย และเสนอผู้ว่าราชการจังหวัดลงนามในใบแทน

๙.๔ แบบใบแทนหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ให้ใช้แบบ ส.ร.๑ โดยประทับตราสีแดงว่า “ใบแทน” ไว้ที่ด้านหน้า หน้าคำว่า “หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง” ด้านหลังให้รูปแผนที่ให้หมายเหตุด้วยอักษรสีแดงว่า “หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงได้ออกให้ เมื่อวันที่.....เดือน..... พ.ศ. ....” และให้เจ้าพนักงานที่ดินลงลายมือชื่อพร้อม วัน เดือน ปี กำกับไว้ด้วย

๙.๕ ถ้าหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงฉบับที่เก็บไว้ สำนักงานที่ดินจังหวัด หรือกรมที่ดินชำรุดเสียหาย ให้เจ้าพนักงานที่ดินแยกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงฉบับเดิมฉบับหนึ่งมาจำลองเป็นรูปถ่ายเป็นหลักฐานได้

๑๐. การเก็บเอกสาร

๑๐.๑ การเก็บหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ให้ใช้ปากแฟ้มเก็บเข็นเดียวกับโฉนดที่ดินโดยเก็บเป็นเล่ม ๆ ละ ๕๐ ฉบับ เรียงตามลำดับเลขที่จากน้อยไปมาก

๑๐.๒ การเก็บเอกสารเกี่ยวกับการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ปฏิบัติเช่นเดียวกับการเก็บสารบบที่ดินโดยแยกไว้เป็นอำเภอและให้เก็บไว้ต่างหากไม่รวมกับสารบบโฉนดที่ดิน

๑๑. ค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่าย

๑๑.๑ ในการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมใด ๆ ทั้งสิ้น เสียแต่ค่าใช้จ่าย

๑๑.๒ ค่าใช้จ่ายให้วางไว้เป็นเงินค่ามัดจำได้แก่

๑๑.๒.๑ ค่าหลักเขตที่ดิน ในกรณีผู้ขอไม่นำหลักเขตมา

๗/๒ สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

๑๑.๒.๒ ค่าพาหนะเดินทางของพนักงานเจ้าหน้าที่ และคนงานที่ไปทำการรังวัดให้จ่ายเท่าที่จำเป็นและจ่ายไปจริง

๑๑.๒.๓ ค่าเบี้ยเลี้ยงของพนักงานเจ้าหน้าที่ ค่าเช่าที่พัก และค่าจ้างคนงานที่จ้างไปทำการรังวัด ให้เรียกตามระเบียบอัตราของทางราชการที่เข้ายื่นขณะนั้น

๑๑.๒.๔ ค่าป่วยการของเจ้าพนักงานผู้ปกครองท้องที่ให้เป็นไปตามที่กฎกระทรวงกำหนด

๑๒. การเปลี่ยนอำนาจหน้าที่ผู้ดูแลรักษา

ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ได้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงไปแล้ว หากมีการเปลี่ยนแปลงอำนาจหน้าที่ผู้ดูแลรักษาจากบทวงการเมืองหนึ่งไปยังอีกบทวงการเมืองหนึ่ง ให้มอบหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงนั้นได้โดยไม่ต้องแก้ไขข้อและทำการรังวัดใหม่

๑๓. การเปลี่ยนหนังสือแสดงกรรมสิทธิ์เป็นหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง

ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ หากปรากฏได้มีหนังสือแสดงกรรมสิทธิ์ยึดถืออยู่ และผู้ดูแลรักษาประสงค์จะเปลี่ยนเป็นหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงก็ให้ดำเนินการได้ โดยเมื่อออกให้ไปแล้วให้เรียกโฉนดที่ดินเดิมมาหมายเหตุด้วยอักษร สีแดงว่า ที่ดินแปลงนี้ได้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ไปแล้ว ตามหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเลขที่..... แล้วให้เจ้าพนักงานที่ดินลงชื่อ และวัน เดือน ปี กำกับไว้เป็นหลักฐานแล้วเก็บเข้าสารบบ ที่ดินแปลงนั้น สำหรับฉบับของสำนักงานที่ดินให้ตัดออกจากเล่มและดำเนินการเช่นเดียวกัน

๑๔. การออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงกรณีเปลี่ยนประเภทที่ดิน

ที่ดินที่ได้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงไปแล้ว หากภายหลังมีการเปลี่ยนประเภทที่ดินและผู้ดูแลรักษา ประสงค์จะขอเปลี่ยนหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงใหม่ เพื่อให้ตรงกับสภาพที่ดินก็ให้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ใหม่ได้ โดยไม่ต้องประกาศและทำการรังวัดใหม่ เมื่อออกให้แล้วให้เรียกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเดิมหมายเหตุด้วยอักษรสีแดงว่า “ได้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ใหม่แล้ว ตามหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง เลขที่....” แล้ว ให้เจ้าพนักงานที่ดินลงชื่อ และวัน เดือน ปี กำกับไว้เป็นหลักฐาน แล้วเก็บเข้าสารบบที่ดินแปลงนั้นสำหรับฉบับที่เก็บไว้ ณ จังหวัด และกรมที่ดินก็ให้ดำเนินการเช่นเดียวกัน

การเพิกถอนหรือแก้ไขหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง

ตามระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการเพิกถอนหรือแก้ไขหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ. ๒๕๖๙ กำหนดเกี่ยวกับการเพิกถอนหรือแก้ไขหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงที่ออกไปโดยผิดพลาดคลาดเคลื่อน เนื่องจากไม่มีกฎหมายบัญญัติวิธีการเพิกถอนหรือแก้ไขไว้ ในทางปฏิบัติก็ชอบที่จะเป็นหน้าที่ของอธิบดีกรมที่ดินในฐานะพนักงานเจ้าหน้าที่ ผู้มีอำนาจออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ตามความในมาตรา ๘ ตรี แห่งประมวลกฎหมายที่ดินที่จะสั่งเพิกถอนหรือแก้ไขได้ ปัจจุบันอธิบดีได้มีคำสั่งกรมที่ดิน ที่ ๒๑๘๕/๒๕๖๙ ลงวันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๙ มอบอำนาจของอธิบดีกรมที่ดินให้ผู้ว่าราชการจังหวัด (ยกเว้นกรุงเทพมหานคร) ปฏิบัตรราชการแทนให้ปฏิบัติตั้งนี้

๑. เมื่อปรากฏว่าได้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงไปโดยผิดพลาดคลาดเคลื่อนเป็นต้นว่า

๑.๑ ออกไปผิดแปลงหรือทับที่บุคคลอื่น

๑.๒ แนวเขตผิดพลาดคลาดเคลื่อน เช่น เดิมรังวัดตามทะเบียนที่ดินสาธารณะโยชน์ต่อมากบปริมาณที่ดิน แต่ปรากฏว่าอาณาเขตไม่ตรงกัน

๑.๓ จำลองรูปแผนที่หรือคำนวนเนื้อที่ผิดพลาดคลาดเคลื่อน ให้จังหวัดสอบพยานหลักฐาน สรุบชี้แจงเหตุที่ผิดพลาดคลาดเคลื่อน พร้อมทั้งส่งหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงฉบับที่เก็บรักษาไว้ ณ สำนักงานที่ดินจังหวัด หรือสำนักงานที่ดินจังหวัดสาขา และฉบับผู้ดูแลรักษาไปยังผู้มีอำนาจสั่งแก้ไขหรือเพิกถอน

ถ้าจะต้องมีการรังวัดตรวจสอบเพื่อให้ทราบว่า รูปแผนที่หรือเนื้อที่ผิดพลาดคลาดเคลื่อนหรือไม่ ให้อธิบดีกรมที่ดินหรือผู้ว่าราชการจังหวัดตรวจสอบ หรือให้ทบวงการเมืองดูแลรักษาที่ดินอันเป็นสาธารณะสมบัติของแผ่นดินนั้น แสดงความประสงค์ขอรังวัดตรวจสอบต่ออธิบดีกรมที่ดินหรือผู้ว่าราชการจังหวัด โดยยื่นผ่านสำนักงานที่ดินจังหวัด หรือสำนักงานที่ดินจังหวัดสาขาซึ่งที่ดินนั้นตั้งอยู่ในเขต ส่วนวิธีการรังวัดให้อนุโลมปฏิบัติเช่นเดียวกับการรังวัดสอบเขตโฉนดที่ดิน

๒. ถ้าอธิบดีกรมที่ดินหรือผู้ว่าราชการจังหวัดได้พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่าจะต้องเพิกถอนหรือแก้ไขก่อนมีคำสั่งต้องดำเนินการดังนี้

๒.๑ ให้อธิบดีกรมที่ดินหรือผู้ว่าราชการจังหวัดแจ้งให้ทบวงการเมือง หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาที่ดินอันเป็นสาธารณะสมบัติของแผ่นดินนั้นทราบเพื่อให้คัดค้านภายในกำหนด ๓๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้ง

๒.๒ การเพิกถอนหรือแก้ไขรูปแผนที่ออกจากจะต้องดำเนินการตามนี้ ๒.๑ แล้วให้อธิบดีกรมที่ดินหรือผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งไปยังเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัด หรือเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดสาขาประกาศการเพิกถอนหรือแก้ไขหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ประชาชนทราบ มีกำหนด ๓๐ วัน โดยปิดไว้ในที่เปิดเผยแพร่ ณ สำนักงานที่ดินจังหวัด หรือสำนักงานที่ดินจังหวัด

๗๔ สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

สาขา ๑ ฉบับ ในบริเวณที่ดินนั้น ๑ ฉบับ ในเขตเทศบาล ให้ปิดไว้ ณ สำนักงานเทศบาลหรือในเขตกรุงเทพมหานครให้ปิดไว้ ณ ศาลากลางอีก ๑ ฉบับ ถ้าเป็นการแก้ไขรูปแบบที่ ให้มีแผนที่แสดงแนวเขตที่ดินเดิมและที่จะแก้ไขใหม่ท้ายประกาศด้วย

๒.๓ ถ้ามีการคัดค้านของทบวงการเมืองผู้มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษา ให้อธิบดี กรมที่ดินเสนอเรื่องให้กระทรวงมหาดไทยพิจารณาสั่งการ

๓. เมื่ออธิบดีกรมที่ดินหรือผู้ว่าราชการจังหวัดมีคำสั่งให้เพิกถอนหรือแก้ไขแล้วให้ หมายเหตุการเพิกถอนแก้ไขหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงทั้งสามฉบับให้ถูกต้องลงกัน โดยปฏิบัติ ดังนี้

๓.๑ กรณีเพิกถอน ให้หมายเหตุด้วยวิธีขีดเส้นคู่ข่านด้วยหมึกสีแดงบนด้านหน้า ของหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง แล้วเขียนตัวอักษรสีแดงว่า “หนังสือสำคัญสำหรับ ที่หลวง” ฉบับนี้ได้เพิกถอนตามคำสั่งอธิบดีกรมที่ดินหรือผู้ว่าราชการจังหวัด ที่.....ลงวันที่.....เดือน .....พ.ศ. ....” แล้วลงนามพร้อมวัน เดือน ปี กำกับไว้

๓.๒ กรณีแก้ไข ให้ขีดฆ่าส่วนที่คลาดเคลื่อนด้วยหมึกสีแดงแล้วแก้ไขให้ถูกต้อง ตามคำสั่ง แล้วหมายเหตุด้วยอักษรสีแดงว่า “ได้แก้ไขตามคำสั่งอธิบดีกรมที่ดินหรือ ผู้ว่าราชการจังหวัดที่.....ลงวันที่.....เดือน.....พ.ศ. ....” แล้วลงนามพร้อม วัน เดือน ปี กำกับไว้

๔. ให้เจ้าหน้าที่หมายเหตุการเพิกถอน หรือแก้ไขในทะเบียนที่สารณประโยชน์ให้ สอดคล้องกับการเพิกถอน หรือแก้ไขตามข้อ ๕ โดยลงนามพร้อม วัน เดือน ปี กำกับไว้

๕. เมื่อได้มีการเพิกถอนหรือแก้ไขแล้วให้อธิบดีกรมที่ดินหรือผู้ว่าราชการจังหวัดแจ้ง ให้ทบวงการเมือง หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาที่ดินอันเป็นสารณประโยชน์ ของแผ่นดินทราบอีกรอบหนึ่ง

๖. หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงที่ได้ดำเนินการเพิกถอนแล้วให้เก็บไว้ที่กรมที่ดิน

๗. การแก้ไขหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง เนื่องจากเขียนหรือพิมพ์ข้อความผิดพลาด คลาดเคลื่อน โดยมีหลักฐานชัดแจ้งรวมทั้งการแก้ไขรายละเอียดในหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ ถูกต้องตามข้อเท็จจริงที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งมิใช่เป็นการแก้ไขรูปแบบที่ เช่น เครื่องหมายที่ดิน ข้างเคียง เมื่อทบวงการเมืองหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาที่ดินอันเป็นสารณ สมบัติของแผ่นดินนั้น ยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษรให้แก้ไข ให้เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดหรือเจ้า พนักงานที่ดินจังหวัดสาขา มีอำนาจแก้ไขได้ และเมื่อแก้ไขแล้วให้รายงานไปยังกรมที่ดินเพื่อแก้ไข หลักฐานให้ถูกต้องลงกัน

สำหรับการหมายเหตุการแก้ไขหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงฉบับที่เก็บไว้ ณ กรมที่ดิน ให้ผู้อำนวยการสำนักจัดการที่ดินของรัฐ กรมที่ดินเป็นผู้ดำเนินการ ส่วนฉบับจัดเก็บที่สำนักงานที่ดินจังหวัดและผู้ดูแลรักษาให้พนักงานเจ้าหน้าที่ผู้ได้รับแต่งตั้งจากผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้ดำเนินการ

ภาคผนวก

๑. ประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๙, ๙ ทวิ, ๙/๑, ๑๐, ๑๑, ๑๐๔, ๑๐๕ ทวิ, ๑๐๙
๒. กฎกระทรวงฉบับที่ ๒๖ (พ.ศ.๒๕๑๖) ออกตามความในพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ.๒๔๙๗
๓. กฎกระทรวงฉบับที่ ๔๕ (พ.ศ.๒๕๓๗) ออกตามความในพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ.๒๔๙๗
๔. ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการสอบสวนเกี่ยวกับการบุกรุกที่หรือทางสาธารณะโดยขึ้น พ.ศ.๒๕๓๗
๕. ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการมอบหมายให้สภากำลังหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นช่วยเหลือในการดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ.๒๕๔๓
๖. ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับเพื่อใช้ประโยชน์ร่วมกัน พ.ศ.๒๕๔๓
๗. ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ พ.ศ.๒๕๔๕
๘. ระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ.๒๕๓๗
๙. ระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการเพิกถอนหรือแก้ไขหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ.๒๕๒๙
๑๐. ระเบียบของคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ (พ.ศ.๒๕๑๕) ว่าด้วยวิธีปฏิบัติในการแจ้งและออกคำสั่งแก้ผู้ฝ่าฝืนมาตรา ๙ แห่งประมวลกฎหมายที่ดินอยู่ก่อนวันที่ประกาศของคณะกรรมการปฏิวัติฉบับที่ ๙๖ ลงวันที่ ๒๙ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๑๕ ใช้บังคับ
๑๑. คำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ ๑๐๙/๒๕๓๘ เรื่อง แต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่ตามความในมาตรา ๙ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน
๑๒. คำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ ๕๐๕/๒๕๔๒ เรื่อง มอบหมายให้ทบวงกรมเมืองอื่นที่มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือทรัพย์สินของแผ่นดินที่ไม่มีกฎหมายกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น
๑๓. คำสั่งคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ ที่ ๑/๒๕๕๓ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐจังหวัดทุกจังหวัด
๑๔. นโยบายและแนวทางแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐตามมติ ครม. เมื่อ ๔ พฤษภาคม ๒๕๓๗
๑๕. หลักเกณฑ์การพิสูจน์หลักฐานการครอบครองที่ดินของราชภูรในเขตที่ดินของรัฐ ของคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ (กบร.)

๔๒ สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

๑๖. หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท ๐๖๐๔/ว ๑๙๗ ลงวันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๑๐
๑๗. หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท ๐๔๐๘/ว ๓๙๙ ลงวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๑๙
๑๘. หนังสือกรมที่ดิน ที่ มท ๐๗๑๙/ว ๓๙๙๔ ลงวันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๑๐
๑๙. หนังสือกระทรวงมหาดไทย ด่วนมาก ที่ มท ๐๔๑๑.๔/ว ๒๔๓๔ ลงวันที่ ๒๑
กรกฎาคม ๒๕๑๖
๒๐. หนังสือกรมที่ดิน ที่ มท ๐๔๑๑.๔/ว ๓๙๙๒ ลงวันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๑๒
๒๑. คำสั่งกรมที่ดิน ที่ ๒๑๙๕/๒๕๑๖ ลงวันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เรื่อง มอบอำนาจของ อธิบดีกรมที่ดินให้ผู้ว่าราชการจังหวัดรายงานผู้ว่าราชการจังหวัดแบบบูรณาการปฏิบัติ ราชการแทน
๒๒. ตัวอย่างการพิจารณากำหนดแนวทางที่ดินสาธารณะประโยชน์โดยใช้ตัวอย่างจากรายงานการ สอนสอนของคณะกรรมการพิจารณาปัญหาพิพาทในที่ดินสาธารณะประโยชน์ “ทุ่งเขาพระ” อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๒๐/๒๕๑๖ ลง วันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๖ และคำสั่งที่ ๑๐๕/๒๕๑๖ ลงวันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๑๖ มาตรา ๘ บรรดาที่ดินทั้งหลายอันเป็นสาธารณะบดีของแผ่นดินหรือเป็นทรัพย์สินของ แผ่นดินนั้น ถ้าไม่มีกฎหมายกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น ให้อธิบดีเมืองจำนวนหนึ่งที่ดูแลรักษา และ ดำเนินการคุ้มครองป้องกันไว้ตามควรแก่กรณี จำนวนหนึ่งที่ดังว่านี้ รัฐมนตรีจะมอบหมาย ให้หัวหน้าเมืองอื่นเป็นผู้ใช้ก็ได้
ที่ดินอันเป็นสาธารณะบดีของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันหรือใช้เพื่อประโยชน์ของ แผ่นดินโดยเฉพาะ หรือเป็นที่ดินที่ได้ห้ามหรือสงวนไว้ตามความต้องการของทบทวนการเมืองอาจ ถูกถอนสภาพหรือโอนไปเพื่อใช้ประโยชน์อย่างอื่น หรือนำไปจัดเพื่อประชาชน ได้ในกรณีดังต่อไปนี้
(๑) ที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน ถ้าทบทวนการเมือง รัฐวิสาหกิจหรือเอกชนจัดทำที่ดินมาให้ พลเมืองใช้ร่วมกันแทนแล้ว การถอนสภาพหรือโอนให้กระทำการโดยพระราชบัญญัติ แต่ถ้าพลเมืองได้ เลิกใช้ประโยชน์ในที่ดินนั้น หรือที่ดินนั้นได้เปลี่ยนสภาพไปจากการเป็นที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน และไม่ได้ตกไปเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้ได้ตามอำนาจกฎหมายอื่นแล้วการถอนสภาพให้กระทำการโดยพระราชบัญญัติ
(๒) ที่ดินที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะหรือที่ดินที่ได้ห้ามหรือสงวนไว้ตาม ความต้องการของทบทวนการเมืองได ถ้าทบทวนการเมืองนั้นเลิกใช้หรือไม่ต้องการห้ามหรือสงวน ต่อไป เมื่อได้มีพระราชบัญญัติถอนสภาพแล้ว คณะรัฐมนตรีจะมอบหมายให้หัวหน้าเมืองซึ่งมี หน้าที่เป็นผู้ใช้หรือจัดทำประโยชน์ก็ได้ แต่ถ้าจะโอนต่อไปยังเอกชน ให้กระทำการโดยพระราชบัญญัติ และถ้าจะนำไปจัดเพื่อประชาชนตามประมวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่น ให้กระทำการโดยพระราชบัญญัติ

การตราพระราชบัญญัติหรือพระราชกฤษฎีกาตามวาระสอง ให้มีแผนที่แสดงเขตที่ดินแนบท้ายพระราชบัญญัติหรือพระราชกฤษฎีกานั้นด้วย

(ความเดิมถูกยกเลิกและให้ใช้ความที่พิมพ์ไว้แทนโดยข้อ ๑ แห่งประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๓๔ (พ.ศ. ๒๕๑๕))

มาตรา ๘ ทวิ ที่ดินของรัฐซึ่งมีได้บุคคลโดยมีสิทธิครอบครอง หรือที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันซึ่งได้ถอนสภาพตามมาตรา ๘ (๑) แล้ว รัฐมนตรีมีอำนาจที่จะจัดขึ้นทะเบียนเพื่อให้ทบวงการเมืองใช้ประโยชน์ในราชการได้ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง^๑ ก่อนที่จะจัดขึ้นทะเบียนตามวาระหนึ่ง ให้มีการรังวัดทำแผนที่ และให้ผู้ว่าราชการจังหวัดห้องที่ประกาศการจัดขึ้นทะเบียนให้รายภูธรารบมีกำหนดสามสิบวัน ประกาศให้ปิดในที่เปิดเผยแพร่ สำนักงานที่ดิน ที่ว่าการอำเภอหรือที่ว่าการกิจกรรม ที่ทำการกำนัน และในบริเวณที่ดินนั้น การจัดขึ้นทะเบียนตามวาระหนึ่ง ให้รัฐมนตรีประกาศในราชกิจจานุเบกษา และให้มีแผนที่แนบท้ายประกาศด้วย

(มาตรา ๘ ทวิ เพิ่มเติมโดยข้อ ๒ แห่งประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๓๔ (พ.ศ. ๒๕๑๕))

มาตรา ๘ ตรี ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน หรือใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ อธิบดีอาจจัดให้มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเพื่อแสดงเขตไว้เป็นหลักฐาน

แบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง^๒

ที่ดินตามวาระหนึ่งแปลงใดยังไม่มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง เขตของที่ดินดังกล่าวให้เป็นไปตามหลักฐานของทางราชการ

(มาตรา ๘ ตรี เพิ่มเติมโดยข้อ ๒ แห่งประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๓๔ (พ.ศ. ๒๕๑๕))

มาตรา ๙ ภายใต้บังคับกฎหมายว่าด้วยการเหมืองแร่และการป่าไม้ ที่ดินของรัฐนั้น ถ้ามีได้มีสิทธิครอบครอง หรือมีได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่แล้ว ห้ามมิให้บุคคลใด

(๑) เข้าไปยึดถือ ครอบครอง รวมตลอดถึงการก่อสร้าง หรือ เผาป่า

(๒) ทำด้วยประการใด ให้เป็นการทำลาย หรือทำให้เสื่อมสภาพที่ดิน ที่หินที่กรวดหรือที่ราย ในบริเวณที่รัฐมนตรีประกาศห้ามในราชกิจจานุเบกษา หรือ

(๓) ทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดอันเป็นอันตรายแก่ทรัพยากรในที่ดิน

มาตรา ๙/๑ ผู้รับอนุญาตตาม มาตรา ๙ เสียค่าตอบแทนเป็น รายปีให้แก่เทศบาล องค์กร บริหารส่วนตำบล กรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น ที่มีกฎหมายจัดทั้งนี้

^๑ กฎกระทรวง ฉบับที่ ๒๕ (พ.ศ. ๒๕๑๖)^๒ กฎกระทรวง ฉบับที่ ๒๖ (พ.ศ. ๒๕๑๖) และกฎกระทรวง ฉบับที่ ๔๔ (พ.ศ. ๒๕๓๗)

๔๔ สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

ตามวิธีการและอัตราที่กำหนดในข้อบัญญัติท้องถิ่นนั้น แต่ต้องไม่เกินอัตราตามบัญชีท้ายประมวลกฎหมายนี้

ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดแบ่งค่าตอบแทนที่ได้รับตามวรรคหนึ่งให้แก่องค์กรบริหารส่วนจังหวัดเป็นอัตรา率อย่างสี่สิบของค่าตอบแทนที่ได้รับภายในการกำหนดสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับ เพื่อเปรียบเทียบขององค์กรบริหารส่วนจังหวัด และให้ค่าตอบแทนส่วนที่เหลือตกเป็นรายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้รับอนุญาตตั้งอยู่ในกรณีที่ที่ดินดังกล่าวไม่ได้ตั้งอยู่ในเขตขององค์กรบริหารส่วนจังหวัด ให้ค่าตอบแทนที่ได้รับตามวรรคหนึ่งตกเป็นรายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นทั้งหมด (มาตรา ๙/๑ แก้ไขตามมาตรา ๓ แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายที่ดิน (ฉบับที่ ๑) พ.ศ. ๒๕๕๑)

มาตรา ๑๐ ที่ดินของรัฐที่มิได้มีบุคคลใดมีสิทธิครอบครองและมิใช่สาธารณสมบัติของแผ่นดินอันราชภูมิใช้ประโยชน์ร่วมกันนั้น ให้อธิบดีมีอำนาจจัดทำผลประโยชน์ในการจัดทำผลประโยชน์ให้รวมถึงจัดทำให้ที่ดินใช้ประโยชน์ได้ ชื่อขาย และเปลี่ยน ให้เช่า และให้เช่าซื้อ

หลักเกณฑ์และวิธีการจัดทำผลประโยชน์ ให้กำหนดโดยกฎกระทรวง^๑ แต่สำหรับการขาย การแลกเปลี่ยน และการให้เช่าซื้อที่ดินต้องได้รับอนุมัติจากรัฐมนตรี

การดำเนินการจัดทำผลประโยชน์ตามความในมาตรานี้ ให้คำนึงถึงการที่จะส่วนที่ดินไว้ให้อนุชนรุ่นหลังด้วย

มาตรา ๑๑ การจัดทำผลประโยชน์ซึ่งที่ดินของรัฐตามนัยดังกล่าวมาในมาตรา ก่อนนี้ รัฐมนตรีจะมอบหมายให้ทบวงการเมืองอื่นเป็นผู้จัดทำผลประโยชน์สำหรับรัฐ หรือบำรุงท้องถิ่นก็ได้ ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง^๒

มาตรา ๑๐๘ ผู้ได้ผ้าฝ้ายมาตรา ๙ อยู่ก่อนวันที่ประกาศของคณะกรรมการปฏิบัติฉบับนี้เข้าบังคับ^๓ พนักงานเจ้าหน้าที่หรือผู้ชี้แจงให้รับมอบหมายจากพนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจแจ้งเป็นหนังสือให้ผู้ฝ้ายมา ปฏิบัติตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด ถ้าผู้ฝ้ายมาเพิกเฉยหรือไม่ปฏิบัติให้ถูกต้องตามระเบียบ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีคำสั่งเป็นหนังสือให้ผู้ฝ้ายมาออกจากที่ดินและหรือรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างในที่ดินนั้น ภายในระยะเวลาที่กำหนด ถ้าไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่

^๑ กฎกระทรวง ฉบับที่ ๑ (พ.ศ.๒๕๕๐)

^๒ ประกาศคณะกรรมการปฏิบัติ ฉบับที่ ๙๖ (พ.ศ.๒๕๕๑) นิ่งให้บังคับตั้งแต่วันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๕๑

^๓ ระเบียบของคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ (พ.ศ.๒๕๕๑)

ต้องระวังโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินห้าพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ในการกำหนดระเบียบตามวาระหนึ่ง คณะกรรมการจะกำหนดให้ผู้ฝ่าฝืนต้องเสียค่าตอบแทนในการใช้ที่ดินนั้นให้แก่รัฐหรือราชการบริหารส่วนท้องถิ่นด้วยกีตี้ได้

(ความเดิมถูกยกเลิก และให้ใช้ความที่พิมพ์ไว้แทนโดยข้อ ๑๑ แห่งประกาศของคณะกรรมการปฏิรูปที่ดิน พ.ศ. ๒๕๑๕)

มาตรา ๑๐๘ ทวิ นับตั้งแต่วันที่ประกาศของคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินฉบับนี้ใช้บังคับ ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา ๙ ต้องระวังโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปีหรือปรับไม่เกินห้าพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าความผิดตามวรรคหนึ่งได้กระทำแก่ที่ดินซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ประชาชนใช้ร่วมกัน หรือที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ ต้องระวังโทษจำคุกไม่เกินสามปีหรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าความผิดตามวรรคสองได้กระทำเป็นเนื้อที่เกินกว่าห้าสิบไร่ ต้องระวังโทษจำคุกไม่เกินห้าปีหรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

ในกรณีที่คำพิพากษาว่าผู้ใดกระทำความผิดตามมาตราหนึ่ง ศาลเมืองจะสั่งในคำพิพากษาให้ผู้กระทำความผิด คนงาน ผู้รับจ้าง ผู้แทน และบริวารของผู้กระทำความผิดออกไปจากที่ดินนั้นด้วย

บรรดาเครื่องมือ เครื่องใช้ สัตว์พาหนะ ยานพาหนะ หรือเครื่องจักรกลใด ๆ ซึ่งบุคคลได้ใช้ในการกระทำความผิด หรือได้ใช้เป็นอุปกรณ์ให้ได้รับผลในการกระทำความผิดดังกล่าวให้รับเสียทั้งสิ้น ไม่ว่าจะมีผู้ถูกกล่าวโทษตามคำพิพากษาหรือไม่

มาตรา ๑๐๙ ตรี ผู้ใดขัดขวางหรือไม่ให้ความสะดวกต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรา ๖๖ ต้องระวังโทษปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท

(มาตรา ๑๐๙ ทวิ และมาตรา ๑๐๙ ตรี เพิ่มเติมโดยข้อ ๑๑ แห่งประกาศของคณะกรรมการปฏิรูปที่ดิน พ.ศ. ๒๕๑๕)

มาตรา ๑๐๙ ผู้ใดฝ่าฝืน หรือไม่ปฏิบัติตามมาตรา ๓๙^๑ มาตรา ๖๗ หรือมาตรา ๗๔ มีความผิดต้องระวังโทษปรับไม่เกินสองพันบาทหรือจำคุกไม่เกินสามเดือนหรือทั้งปรับทั้งจำ

^๑ มาตรา ๓๙ ถูกยกเลิกทั้งหมด โดยประกาศคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินฉบับที่ ๔๙ (พ.ศ. ๒๕๑๒)

กฎกระทรวง

ฉบับที่ ๒๖ (พ.ศ. ๒๕๑๖)

ออกตามความในพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน

พ.ศ. ๒๔๘๗

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๕ แห่งพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. ๒๔๘๗ และมาตรา ๘ ตรี แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๓๔ ลงวันที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ออกกฎกระทรวงไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑. ทบทวนการเมืองผู้มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันหรือใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ ประสงค์จะให้มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง สำหรับที่ดินแปลงใด ให้แสดงความประสงค์ต่ออธิบดี

ข้อ ๒.^๑ เมื่อได้รับคำขอตามข้อ ๑ ให้อธิบดีจัดให้มีการสอบสวนและรังวัดทำแผนที่ตามวิธีการรังวัดเพื่ออกรหังสือแสดงสิทธิในที่ดิน และประกาศการอกรหังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ประชาชนทราบมีกำหนดสามสิบวัน โดยปิดไว้ในที่เปิดเผยแพร่ สำนักงานที่ดินจังหวัด หรือสำนักงานที่ดินสาขาหนึ่งฉบับ ณ ที่ว่าการอำเภอหรือกิ่งอำเภอท้องที่ หรือที่ทำการเขตหนึ่งฉบับ ณ ที่ทำการกำนันหนึ่งฉบับ และในบริเวณที่ดินนั้นหนึ่งฉบับ สำหรับ ในเขตเทศบาลให้ปิดไว้ ณ สำนักงานเทศบาลอีกหนึ่งฉบับด้วย ในประกาศดังกล่าวให้มีแผนที่แสดงแนวเขตที่ดินที่จะออกหังสือสำคัญสำหรับที่หลวง และกำหนดระยะเวลาที่ผู้มีส่วนได้เสียจะคัดค้านไว้ด้วย ซึ่งต้องไม่น้อยกว่าสามสิบวันนับแต่วันประกาศ ถ้าไม่มีผู้คัดค้าน ให้ดำเนินการออกหังสือสำคัญสำหรับที่หลวงต่อไป

ในกรณีที่มีผู้คัดค้านให้อธิบดีรือการออกหังสือสำคัญสำหรับที่หลวงไว้แล้วดำเนินการ ดังนี้

^๑ ความในข้อ ๒ เดิม ถูกยกเลิกโดยกฎกระทรวง ฉบับที่ ๔๔ (พ.ศ. ๒๕๑๗) และให้ใช้ความที่พิมพ์ไว้แทน

(๑) ในกรณีที่ผู้คัดค้านไม่มีหลักฐานแสดงสิทธิในที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดิน และไม่ไปใช้สิทธิทางศาลภายในหกสิบวันนับแต่วันที่คัดค้านให้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงได้ หากผู้คัดค้านนำไปใช้สิทธิทางศาลให้รอการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเฉพาะส่วนที่คัดค้านจนกว่าจะได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดของศาลแสดงว่าผู้คัดค้านไม่มีสิทธิในที่ดินนั้น

(๒) ในกรณีที่ผู้คัดค้านมีหลักฐานแสดงสิทธิในที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดิน ให้รอการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเฉพาะส่วนที่คัดค้านไว้ก่อน และให้ผู้ว่าราชการจังหวัดตรวจสอบสิทธิในที่ดินของผู้คัดค้านว่าได้มาโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ ถ้าปรากฏว่าได้มาโดยไม่ชอบให้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงและแจ้งให้ผู้คัดค้านทราบภายใต้เงื่อนไขที่ระบุไว้ในกฎหมาย แล้วจึงดำเนินการตามที่ได้ระบุไว้ในหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเฉพาะส่วนนั้น

ข้อ ๓. หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ใช้แบบ ส.ร. ๑ ท้ายกฎกระทรวงนี้

ข้อ ๔. หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ทำขึ้นสามฉบับมอบให้ผู้ดูแลรักษาถือไว้หนึ่งฉบับ และเก็บไว้ ณ สำนักงานที่ดินจังหวัดหรือสำนักงานที่ดินสาขานึงฉบับ และเก็บไว้ ณ กรมที่ดินหนึ่งฉบับ สำหรับฉบับที่เก็บไว้ ณ สำนักงานที่ดิน หรือกรมที่ดินจะถ่ายทอด ให้กับ แล้วถือเป็นต้นฉบับ

ข้อ ๕. ถ้าหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงชำรุดหรือสูญหายให้อธิบดีออกใบแทนให้

ให้ไว ณ วันที่ ๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๖

(ลงชื่อ) จอมพล ป. จากรุสตียร

(จอมพล ป. จากรุสตียร)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

(ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๙๐ ตอนที่ ๑๐๖ ลงวันที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๑๖)

หมายเหตุ :- เหตุผลในการประกาศใช้กฎกระทรวงฉบับนี้ คือ เนื่องจากมาตรา ๘ ตรี แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย คณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๓ ลงวันที่ ๑๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ บัญญัติว่า แบบ หลักเกณฑ์และวิธีการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง จึงจำเป็นต้องออกกฎกระทรวงฉบับนี้

กฤษกระทรง

ฉบับที่ ๔๕ (พ.ศ. ๒๕๓๗)

ออกตามความในพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน

พ.ศ. ๒๔๘๗

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๕ แห่งพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. ๒๔๘๗ และมาตรา ๘ ตรี วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๓ ลงวันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ รัฐมนตรีว่าการ กระทรวงมหาดไทยออกกฎกระทรวงไว้ ดังต่อไปนี้

ให้ยกเลิกความในข้อ ๒ แห่งกฎกระทรง ฉบับที่ ๒๖ (พ.ศ. ๒๕๑๖) ออกตามความใน พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. ๒๔๘๗ และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

"ข้อ ๒ เมื่อได้รับคำขอตามข้อ ๑ ให้อธิบดีจัดให้มีการสอบสวนและรังวัดทำแผนที่ดิน วิธีการรังวัดเพื่ออกรหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน และประกาศการอกรหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ ประชาชนทราบมีกำหนดสามสิบวัน โดยปิดไว้ในที่เปิดเผย ณ สำนักงานที่ดินจังหวัดหรือสำนักงาน ที่ดินสาขาหนึ่งฉบับ ณ ที่ว่าการอำเภอหรือกิ่งอำเภอท้องที่หรือที่ทำการเขตหนึ่งฉบับ ณ ที่ทำการ กำหนดหนึ่งฉบับ และในบริเวณที่ดินนั้นหนึ่งฉบับ สำหรับในเขตเทศบาลให้ปิดไว้ ณ สำนักงาน เทศบาลอีกหนึ่งฉบับด้วย ในประกาศดังกล่าวให้มีแผนที่แสดงแนวเขตที่ดินที่จะอกรหนังสือสำคัญ สำหรับที่หลวง และกำหนดระยะเวลาที่ผู้มีส่วนได้เสียจะคัดค้านไว้ด้วย ซึ่งต้องไม่น้อยกว่าสามสิบวัน นับแต่วันประกาศ ถ้าไม่มีผู้คัดค้าน ให้ดำเนินการอกรหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงต่อไป

ในกรณีที่มีผู้คัดค้าน ให้อธิบดีรือการอกรหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงไว้แล้วดำเนินการ ดังนี้

(๑) ในกรณีที่ผู้คัดค้านไม่มีหลักฐานแสดงสิทธิในที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดินและ ไม่ใช้สิทธิทางศาลภายในหลักฐานนับแต่วันที่คัดค้าน ให้อกรหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงได้ หาก ผู้คัดค้านไม่ใช้สิทธิทางศาลให้รือการอกรหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเฉพาะส่วนที่คัดค้านจนกว่าจะ ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดของศาลแสดงว่าผู้คัดค้านไม่มีสิทธิในที่ดินนั้น

(๒) ในกรณีที่ผู้คัดค้านมีหลักฐานแสดงสิทธิในที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดิน ให้รือ การอกรหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเฉพาะส่วนที่คัดค้านไว้ก่อน และให้ผู้ว่าราชการจังหวัด

ตรวจสอบสิทธิในที่ดินของผู้คัดค้านว่าได้มาโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ ถ้าปรากฏว่าได้มาโดยไม่ชอบให้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงและแจ้งให้ผู้คัดค้านทราบภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่ทราบผลการตรวจสอบ และถ้าปรากฏว่าได้มาโดยชอบ ให้แจ้งให้ผู้คัดค้านทราบโดยเร็ว และรับงบการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเฉพาะส่วนนั้น"

ให้ไว้ ณ วันที่ ๓๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๗

(ลงชื่อ) พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ

(พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

(รายกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๐๑ ตอนที่ ๕๗ ก ลงวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๓๗)

หมายเหตุ :- เนตผลในการประกาศใช้กฎหมายฉบับนี้ คือ โดยที่กฎหมาย ฉบับที่ ๒๖ (พ.ศ. ๒๕๑๖) ออกตามความในพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. ๒๔๙๘ ได้กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงไว้ไม่เหมาะสม สมควรปรับปูนหลักเกณฑ์และวิธีการดังกล่าวให้เหมาะสมยิ่งขึ้น จึงจำเป็นต้องออกกฎหมายนี้

**ระเบียบกระทรวงมหาดไทย
ว่าด้วยการสอบสวนเกี่ยวกับการบุกรุกที่หรือทางสาธารณูปโภค**
พ.ศ.๒๕๓๗

เพื่อให้การสอบสวนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการบุกรุกที่หรือทางสาธารณูปโภคเป็นไปด้วยความถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย กระทรวงมหาดไทยจึงออกระเบียบไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการสอบสวนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการบุกรุกที่หรือทางสาธารณูปโภค พ.ศ. ๒๕๓๗”

ข้อ ๒ ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันประกาศเป็นต้นไป

ข้อ ๓ บรรดา率เบียบ ข้อบังคับ และคำสั่งอื่นใด ในส่วนที่กำหนดไว้แล้วในระเบียบนี้ หรือซึ่งขัดหรือแย้งกับระเบียบนี้ ให้ใช้ระเบียบนี้แทน

ข้อ ๔ ในระเบียบนี้

“ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวน” หมายถึง เจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้หนึ่งผู้ใดหรือคณะกรรมการสอบสวนที่ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือปลัดกรุงเทพมหานครแต่งตั้งแล้วแต่กรณี

“ผู้มีส่วนได้เสีย” หมายถึง

(๑) ผู้ที่มีผลประโยชน์ได้เสียเกี่ยวกับการบุกรุกที่หรือทางสาธารณูปโภค

(๒) ผู้ที่เป็นญาติเกี่ยวข้องกับบุคคลตาม (๑) ได้แก่เป็นบุพการี หรือผู้สืบสานไม่เว้าชั้นใด ๆ หรือเป็นพี่น้อง หรือเป็นลูกพี่ลูกน้องนับได้เพียงภายในสามชั้น หรือเป็นญาติ เกี่ยวกันทางแต่งงานนับได้เพียงสองชั้น

(๓) เป็นหรือเคยเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมของบุคคลตาม (๑)

(๔) เป็นเจ้าหนี้หรือลูกหนี้ หรือเป็นนายจ้าง หรือเคยเป็นนายจ้างของบุคคลตาม (๑)

ข้อ ๕ การแต่งตั้งผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวน

(๑) เมื่อมีกรณีอันสมควรจะต้องสอบสวนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการบุกรุกที่หรือทางสาธารณูปโภค ให้ผู้ว่าราชการจังหวัด หรือปลัดกรุงเทพมหานคร แต่งตั้งผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนขึ้น

(๒) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับการบุกรุกที่หรือทางสาธารณูปโภคนั้นไม่สมควรจะได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวน

(๓) เมื่อมีการคัดค้านหรือโต้แย้งว่า ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนมีส่วนได้เสียในเรื่องที่มีการสอบสวนให้ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือปลัดกรุงเทพมหานครแล้วแต่กรณีพิจารณาสั่งการตามเห็นสมควร

ข้อ ๖ การสอบสวนให้ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนดำเนินการดังนี้

(๑) สอบสวนถึงประวัติความเป็นมา สภาพของที่ดิน อาณาเขตเนื้อที่และการใช้ประโยชน์ของที่ดินแปลงนั้น ๆ โดยชัดเจน นอกจากนี้ให้สอบสวนในประเด็นที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้ด้วย

ก. ที่ดินที่ทางราชการส่วนห้องห้ามไว้นั้น ได้ส่วนห้องห้ามไว้ ตั้งแต่เมื่อใด ผู้ใดประกาศส่วนห้องห้าม อาศัยอำนาจตามกฎหมายใด มีหลักฐานอย่างใดบ้าง ประชาชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันماอย่างใด ตั้งแต่เมื่อใด ในปัจจุบันยังใช้ประโยชน์ร่วมกันอยู่ หรือเลิกใช้แล้วตั้งแต่เมื่อใด เพราะเหตุใด

ข. ทางน้ำ หนอง บึง น้ำ ประชาชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันماอย่างใด มีบริเวณตื้นเขินหรือไม่เพียงใด การตื้นเขินนั้น เป็นไปในลักษณะใด กล่าวคือ มีบุคคลทำให้เกิดขึ้น หรือเป็นไปโดยธรรมชาติ

ค. ถนน ทางเดิน น้ำมีความเป็นมาอย่างไร กล่าวคือ เจ้าของที่ดินอุทิศให้โดยตรง หรือโดยปริยาย หรืออย่างใด ทางเดินนี้เริ่มจากที่ใดถึงที่ใด ใช้กันอย่างไร เป็นทางซึ่งสาธารณะใช้หรือใช้เฉพาะเจ้าของที่ดินในลักษณะนั้น

ง. ที่ขยายตั้งนั้น ตามปกติน้ำท่วมลึกรึไม่ เพียงใด ท่วมลึกรึไม่ เป็นระยะเวลานานเท่าใด ประชาชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันหรือไม่ เพียงไร หรือมีผู้ใดใช้ประโยชน์หรือไม่

(๒) จัดทำแผนที่สังเขป แสดงเขตที่หรือทางสาธารณูปโภคนั้นข้างเคียงและส่วนที่มีผู้บุกรุกเพื่อประกอบการพิจารณาด้วย

(๓) สอบสวนผู้สูงอายุ และผู้ป่วยองท้องที่ทึ้งในอดีตและปัจจุบันที่เคยรู้เห็นหรือใช้ประโยชน์ในที่หรือทางสาธารณูปโภคนั้นมาก่อนเป็นหลัก

(๔) ในกรณีที่มีผู้เกี่ยวข้องประสงค์จะนำพยานหลักฐานอื่นมาเพิ่มเติมสำนวนการสอบสวน หรือประสงค์จะให้ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนทำการสอบสวนพยานบุคคลใดหรือรวบรวมพยานหลักฐานอื่นใด ให้ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนพิจารณาดำเนินการตามความจำเป็นและสมควรโดยให้ความเป็นธรรมแก่คู่กรณีทุกฝ่ายด้วย

(๕) สรุปข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานให้ผู้ที่ถูกร้องเรียนว่ากระทำการบุกรุกทราบถ้าผู้ที่ถูกร้องเรียนว่ากระทำการบุกรุกยอมรับ ก็ให้บันทึกถ้อยคำไว้เป็นหลักฐาน แต่ถ้าผู้นั้นให้ถ้อยคำ

๙๒ สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

ปฏิเสธหรือไม่ยอมรับ ให้ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนดำเนินการสอบสวนข้อเท็จจริงว่าผู้นั้นได้ที่ดินมาอย่างไร ชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ ครอบครองทำประโยชน์อย่างไร เมื่อใด

(๖) เมื่อผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนได้ดำเนินการตาม (๕) แล้ว ให้แจ้งให้คู่กรณีทุกฝ่ายได้รับทราบข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานจากการสอบสวน ซึ่งรวมทั้งข้อกล่าวหาข้อปฏิเสธหรือข้อเท็จจริงที่เป็นผลร้ายต่อคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง พร้อมทั้งแจ้งให้คู่กรณีดังกล่าวทราบว่าสามารถจะนำเสนอข้อเท็จจริงและพยานหลักฐาน ทั้งพยานบุคคลและพยานเอกสารของตนเองได้ในระยะเวลาอันสมควร ซึ่งผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนจะเป็นผู้พิจารณากำหนดระยะเวลาดังกล่าวตามความจำเป็นแล้วแต่กรณี

(๗) การแจ้งตาม (๕) และ (๖) ให้คำนึงถึงความเสียหายหรือความปลอดภัยซึ่งอาจเกิดแก่พยานด้วย

ข้อ ๗ ในการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวนั้นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนต้องวางแผนตัวเป็นกลางไม่ลำเอียง ไม่ชี้นำ ช่มชู หรือหลอกลวง หรือใช้วิธีการอื่นใด ในทำนองเดียวกันต่อคู่กรณีหรือพยานเพื่อให้คู่กรณีหรือพยานเสนอข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานโดย 자유롭

ข้อ ๘ เมื่อดำเนินการเสร็จแล้ว ให้สรุปสำนวนเสนอผู้ว่าราชการจังหวัดหรือปลัดกรุงเทพมหานครแล้วแต่กรณี โดยให้ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนรายงานประกอบไว้ในสำนวนด้วยว่า ได้ดำเนินการตามขั้นตอนในข้อ ๖ แล้ว และในการเปิดโอกาสให้คู่กรณีทุกฝ่ายได้รับทราบข้อกล่าวหาข้อปฏิเสธ รวมทั้งการให้คู่กรณีทุกฝ่ายนำพยานหลักฐานมาสืบเพิ่มเติมนั้น ผู้มีอำนาจหน้าที่สอบสวนได้ให้ระยะเวลาในแต่ละขั้นตอนเท่าๆ กัน และให้ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือปลัดกรุงเทพมหานครพิจารณาสั่งการหรือดำเนินการตามที่เห็นสมควรรวมทั้งแจ้งให้คู่กรณีทราบ

ประกาศ ณ วันที่ ๒๗ พฤษภาคม

(ลงชื่อ) บรรหาร ศิลปอาชา

(นายบรรหาร ศิลปอาชา)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

ระเบียบกระทรวงมหาดไทย
ว่าด้วยการมอบหมายให้สภากำบลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นช่วยเหลือ
ในการดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง

พ.ศ.๒๕๔๓

ด้วยกระทรวงมหาดไทยเห็นสมควร ปรับปรุงระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการมอบหมายให้สภากำบลช่วยเหลือควบคุมการดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ.๒๕๑๘ ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น สอดคล้องกับพระราชบัญญัติสภากำบลและองค์กรบริหารส่วนตำบล พ.ศ. ๒๕๓๗ โดยให้ครอบคลุมถึงกรุงเทพมหานคร องค์กรบริหารส่วนจังหวัด เทศบาลเมืองพัทยา และราชการส่วนท้องถิ่นอื่นที่มีกฎหมายจัดตั้งขึ้นด้วย กระทรวงมหาดไทยจึงออกระเบียบไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการมอบหมายให้สภากำบลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นช่วยเหลือในการดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ. ๒๕๔๓”

ข้อ ๒ ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป

ข้อ ๓ ให้ยกเลิก

(๑) ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการมอบหมายให้สภากำบลมีส่วนช่วยเหลือควบคุมการดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ. ๒๕๑๘

(๒) ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการมอบหมายให้สภากำบลมีส่วนช่วยเหลือควบคุมการดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๗

ข้อ ๔ ในระเบียบนี้

“สภากำบล” หมายถึง สภากำบลตามกฎหมายว่าด้วยสภากำบลและองค์กรบริหารส่วนตำบล

“องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” หมายถึง กรุงเทพมหานคร องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล เมืองพัทยา องค์การบริหารส่วนตำบล และราชการส่วนท้องถิ่นที่มีกฎหมายจัดตั้งขึ้น

“ผู้บริหารท้องถิ่น” หมายถึง ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด นายกเทศมนตรี นายกเมืองพัทยา และประธานกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล

“สถาท้องถิ่น” หมายถึง สถากรุงเทพมหานคร สถาองค์การบริหารส่วนจังหวัด
สถาเทศบาล สถาเมืองพัทยา และสถาองค์การบริหารส่วนตำบล

“นายอำเภอ” ให้หมายความรวมถึง ผู้อำนวยการเขต ปลัดอำเภอ ผู้เป็นหัวหน้าประจำ

ข้อ ๕ ภายในเดือนมีนาคมของทุกปี ให้จังหวัดสั่งอำเภอทุกอำเภอในเขตจังหวัด ทำการสำรวจที่ดินสาธารณะประโยชน์ชนในเขตท้องที่ของตนว่ายังไม่มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเป็นจำนวนเท่าใด สมควรดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงไว้เป็นหลักฐานหรือไม่ เพียงใด พร้อมทั้งเหตุผล แล้วรายงานให้จังหวัดทราบเพื่อรายงานกรมที่ดินตามแบบท้ายระเบียบนี้

ในการสำรวจนี้ อำเภออาจขอให้สภาพัฒน์หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมมือช่วยเหลือในการสอบสวนประวัติ นำข้อความเขียนที่ส่งสัญญาณภัยต่อการอื่นๆ เท่าที่สภาพัฒน์หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถจะทำได้

เมื่อท้องที่อำเภอได้ดีอุกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงครบถ้วนหมวดในปีไดแล้ว ปีต่อไปให้กำกอกนั้นงดการสำรวจตามที่คืบี้ได้

ข้อ ๖ หลังจากทำการสำรวจแล้ว เมื่อเจ้าหน้าที่ได้ออกไปทำการรังวัดเพื่อเก็บน้ำสืบสำคัญ สำหรับที่หลวง ณ ท้องที่ได้ให้สภาพตำบลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ความร่วมมือและช่วยเหลือในเรื่องงานกัน เจ้าหน้าที่ตั้งกล่าว ดังนี้

(๑) ชี้แจงและประการศให้ราษฎรในท้องที่ทราบ

(๒) ให้ความอนุเคราะห์และให้ความสะอาดแก่เจ้าหน้าที่ในเรื่องที่พัก ความปลอดภัย การติดต่อกันด้วยมายากลเจ้าของที่ดินทั้งสอง

(๓) ช่วยแก้ไขปัญหาบุสรรค แล้วข้ออ้างของต่างๆ หากจะเกิดมีที่นั่น

(๔) ปฏิบัติการอื่นๆ ตามที่เห็นสมควร เพื่อให้การดำเนินการได้เสร็จเรียบร้อย สมความเป็นหมาย

ข้อ ๗ เพื่อให้การรังวัดในการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงได้เป็นไปโดยถูกต้อง
ได้เนื้อที่และขอบเขตที่แท้จริง เมื่อเจ้าหน้าที่จะไปทำการรังวัดเพื่อออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง
แปลงใด ในท้องที่ใด นายอำเภอจะได้แจ้งให้สภาพัฒนาลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทราบ
ให้สภาพัฒนาลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมอบหมายผู้แทนไปช่วยควบคุมดูแลการรังวัดของ
เจ้าหน้าที่ หากเห็นว่า เป็นการไม่ถูกต้องด้วยประการใด ให้ประธานสภาพัฒนาลหรือผู้บริหารท้องถิ่นแจ้ง^๙
ให้นายอำเภอทราบด้วย

เมื่อเจ้าหน้าที่ได้รับแจ้งจากประธานสภาพาต่ำบลหรือผู้บริหารท้องถิ่นตามความในวรคหนึ่ง แล้ว ให้ระงับการรังวัดและการดำเนินการไว้ก่อนจนกว่าจะได้รับคำสั่งจากนายอำเภอ

ข้อ ๘ ในกรณีที่ปรากฏว่า การรังวัดเพื่ออحكังสือสำคัญสำหรับที่หลวงแปลงได้ได้เนื้อที่น้อยไปจากหลักฐานเดิม โดยไม่ปรากฏว่ามีผู้บุกรุก ให้ออกหังสือสำคัญสำหรับที่หลวงตามผลการรังวัด ดังกล่าวไปก่อน เสร็จแล้วให้นายอำเภอสอบสวนข้อเท็จจริงว่า ที่ดินสาธารณประโยชน์แปลงนั้นอยู่ไปเพราะเหตุใด มีจำนวนเนื้อที่เท่าใด โดยขอความเห็นต่อสภาพาต่ำบลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อประกอบการพิจารณา หากสภาพาต่ำบลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่มีความเห็นเป็นอย่างอื่น ภายในสามสิบวัน ให้ดำเนินการต่อไป

ข้อ ๙ ในกรณีที่มีปัญหาว่า ที่ดินสาธารณประโยชน์แห่งใดสมควรจะคงสภาพเพื่อทำการออกหังสือสำคัญสำหรับที่หลวงไว้เป็นหลักฐาน หรือสมควรจะถอนสภาพเพื่อนำมาจัดสรรให้รายภูมิ หรือจัดประโยชน์อย่างอื่น หรือกรณีที่มีผู้บุกรุกสมควรจะดำเนินการขับไล่หรือไม่ เมื่อนายอำเภอร้องขอ ให้สภาพาต่ำบลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดังประชุมพิจารณาให้ความเห็นโดยให้ประชาชน ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา หน่วยงานของรัฐหรือองค์กรเอกชนเข้ามามีส่วนร่วม ตัดสินใจร่วมกับสภาพาต่ำบลหรือสภาพาต่ำบลท้องถิ่นด้วย เสร็จแล้วส่งผลการประชุมให้นายอำเภอ เพื่อดำเนินการต่อไป

ข้อ ๑๐ ในการมอบหมายให้ผู้ใดเป็นผู้แทนสภาพาต่ำบลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามข้อ ๗ การประชุมให้ความเห็นชอบตามข้อ ๘ และการพิจารณาให้ความเห็นตามข้อ ๙ ให้สภาพาต่ำบลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำรายงานการประชุมไว้เป็นหลักฐานทุกครั้ง

ข้อ ๑๑ ในการที่สภาพาต่ำบลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ให้ความช่วยเหลือในการรังวัด เพื่ออحكังสือสำคัญสำหรับที่หลวงแก่ทางราชการตามระเบียบนี้ สภาพาต่ำบลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอาจได้รับการช่วยเหลือค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าตอบแทน ค่าจ้าง และค่าเบี้ยเลี้ยงตามอัตราที่กรมที่ดินจะกำหนดโดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง

ประกาศ ณ วันที่ ๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๓

(ลงชื่อ) วัฒนา อัศวเหม

(นาย วัฒนา อัศวเหม)

รัฐมนตรีช่วยว่าการฯ ปฏิบัติราชการแทน

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

(ประกาศในราชกิจจานุเบกษาฉบับประกาศทว่าไป เล่ม ๑๗๙ ตอนพิเศษ ๔๓ ง วันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๕๕๓)

(สำเนา)

ระเบียบกระทรวงมหาดไทย
ว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็น
สาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน

พ.ศ. ๒๕๕๓

โดยที่เป็นการสมควรปรับปรุงระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๔๔ ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับมาตรา ๑๗๒ แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศึกษา ๒๔๕๗ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศึกษา ๒๔๕๗ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๑) พ.ศ. ๒๕๕๑ พระพุทธศึกษา ๒๐ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๓๔ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๕๕ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยออกระเบียบไว้ ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน พ.ศ. ๒๕๕๓”

ข้อ ๒ ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

ข้อ ๓ ให้ยกเลิกระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๔๔

บรรดา率ระเบียบ ข้อบังคับหรือคำสั่งอื่นใด ที่ขัดหรือแย้งกับระเบียบนี้ให้ใช้ระเบียบนี้แทน

ข้อ ๔ ให้ปลดกระทรวงมหาดไทยรักษาการตามระเบียบนี้ โดยให้มีอำนาจตีความวินิจฉัยปัญหา รวมทั้งกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติ เพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามระเบียบนี้

หมวด ๑
ลักษณะที่ดิน

ข้อ ๕ ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับผลเมืองใช้ร่วมกันที่อยู่ในบังคับของระเบียบนี้ หมายถึง ที่ดินสำหรับประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน ไม่ว่าเป็นโดยสภาพธรรมชาติ โดยการใช้ร่วมกันของประชาชน โดยทางนิติกรรม หรือโดยผลของกฎหมาย เช่น ที่ชัยตลิ่ง ที่ป่าช้า ทางบก ทางน้ำ สวนสาธารณะ ที่เลี้ยงสัตว์ และที่สาธารณะประจำตำบลหรือหมู่บ้าน

หมวด ๒
อำนาจหน้าที่

ข้อ ๖ อำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินตามข้อ ๕ ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของนายอำเภอร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะปกครองท้องที่ ในกรณีมีข้อพิพาทหรือคดีเกี่ยวกับที่ดินตามวรรคหนึ่ง ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการระจับข้อพิพาทหรือร้องทุกข์กล่าวโทษภายใต้กฎหมายในสามสิบวัน นับแต่รู้เหตุแห่งข้อพิพาทหรือคดีนั้น เว้นแต่คดีจะขาดอาญาความให้ร้องทุกข์กล่าวโทษโดยทันที

หากไม่ได้มีการดำเนินการตามวรรคสอง ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแจ้งเหตุผลและความจำเป็นให้นายอำเภอทราบภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ครบกำหนด และให้นายอำเภอเป็นผู้ดำเนินการหรือนายอำเภอร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการก็ได้

การดำเนินการระจับข้อพิพาทหรือการดำเนินคดีที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือนายอำเภอได้ดำเนินการไปก่อนจะเปลี่ยนนี้ให้บังคับ ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือนายอำเภอดำเนินการต่อไปจนกว่าจะถึงที่สุด

ความในวรรคสอง ไม่เป็นการตัดอำนาจหน้าที่ของนายอำเภอที่จะดำเนินการฝ่ายเดียว

หมวด ๓ การใช้ประโยชน์

ข้อ ๗ นายอำเภอและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่มีอำนาจใช้ หรืออินยอมให้บุคคลอื่นใช้ที่ดินอันเป็นสาธารณะมีบัตรของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน เว้นแต่จะได้รับความเห็นชอบจากผู้ว่าราชการจังหวัดและปฏิบัติตามประมวลกฎหมายที่ดิน กฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง และระเบียบที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด

ข้อ ๘ การขออนุญาตที่ดินอันเป็นสาธารณะมีบัตรของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันตามมาตรา ๙ วรรคสอง การขออนุญาตใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐตามมาตรา ๙ และการขอสัมปทานตามมาตรา ๑๒ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน ให้ปฏิบัติตามกฎหมาย หรือระเบียบว่าด้วยการนั้นที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด

ข้อ ๙ ทบทวนการเมืองตามประมวลกฎหมายที่ดินอาจขอเปลี่ยนสภาพการใช้ที่ดินอันเป็นสาธารณะมีบัตรของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน จากการใช้เพื่อประโยชน์อย่างหนึ่งเป็นอีกอย่างหนึ่งได้ ทั้งนี้ ให้ปฏิบัติตามระเบียบว่าด้วยการเปลี่ยนสภาพที่ดินอันเป็นสาธารณะมีบัตรของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด

หมวด ๔ การจัดทำทะเบียน

ข้อ ๑๐ ที่ดินตามข้อ ๕ เว้นแต่ที่ขายต่อ ทางบก ทางน้ำ ลำกระโดง ลำรากสาธารณะหรือทางระบายน้ำ รวมทั้งที่เรียกชื่อย่างอื่นในทำองเดียวกัน ให้ นายอำเภอ ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการจัดทำทะเบียนที่ดินสาธารณะประโยชน์ตามแบบที่กระทรวงมหาดไทยกำหนดจำนวน ๔ ชุด โดยให้เก็บรักษาไว้ที่อำเภอ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานที่ดินจังหวัด และกรมที่ดิน แห่งละ ๑ ชุด

ถ้าที่ดินแปลงใดยังไม่มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ให้ผู้มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันตามกฎหมาย เป็นผู้ดำเนินการขอออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง

สำหรับทะเบียนที่ดินสาธารณะประโยชน์ที่ได้จัดทำไว้ก่อนระเบียบนี้ ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขอตัดสำเนาเพื่อจัดเก็บไว้ท่ององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นท้องที่ด้วย

ในการดำเนินการข้างต้นให้สำนักงานที่ดินจังหวัดหรือสำนักงานที่ดินจังหวัดสาขา ให้การสนับสนุนในการดำเนินการ เช่น ด้านข้อมูลและการรังวัดทำแผนที่

ข้อ ๑๑ กรณีที่ได้ดำเนินการอุดหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงแล้ว ให้ผู้ดูแลรักษาตรวจสอบทะเบียนที่ดินสารณประโยชน์ฉบับที่ผู้ดูแลรักษาเก็บไว้ หากไม่ปรากฏหลักฐานในทะเบียนที่ดินสารณประโยชน์ หรือปรากฏหลักฐานแต่รายละเอียดไม่ตรงกัน ให้แจ้งเจ้าพนักงานที่ดินดำเนินการลงรายการเกี่ยวกับที่ดินแปลงนั้นในทะเบียนให้ครบถ้วน หรือดำเนินการแก้ไขทะเบียนที่ดินสารณประโยชน์ให้ตรงตามข้อเท็จจริง เสร็จแล้วลงลายมือชื่อพร้อมชื่อตัวบرج ตำแหน่ง และวันเดือนปี กำกับไว้

กรณีที่ได้มีพระราชบัญญัติหรือพระราชบัญญัติการถอนสภาพที่ดินตามข้อ ๕ หรือมีพระราชบัญญัติให้โอนที่ดินหรือมีคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอันถึงที่สุดว่าที่ดินดังกล่าวไม่เป็นที่ดินสารณประโยชน์ทั้งแปลง ให้เจ้าพนักงานที่ดินจำหน่ายทะเบียนโดยการขีดฆ่ารายการทะเบียนที่ดินสารณประโยชน์ตลอดทั้งรายการ แต่หากกรณีเป็นที่ดินสารณประโยชน์บางส่วนให้เจ้าพนักงานที่ดินแก้ไขรายการให้ถูกต้อง พร้อมทั้งหมายเหตุท้ายทะเบียนของที่ดินแปลงนั้น ตามแต่กรณีว่าที่ดินสารณประโยชน์ดังกล่าวได้โอนหรือถอนสภาพตามพระราชบัญญัติ พระราชบัญญัติ คำพิพากษา หรือคำสั่งศาลใด ตั้งแต่เมื่อใด เสร็จแล้วลงลายมือชื่อพร้อมชื่อตัวบرج ตำแหน่ง และวัน เดือนปี กำกับไว้

กรณีที่ยังมิได้มีการอุดหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง เมื่อปรากฏว่าการจัดทำทะเบียนที่ดินสารณประโยชน์ผิดพลาดคลาดเคลื่อน ให้สำนักงานที่ดินจังหวัดรวมข้อเท็จจริงและความเห็นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และอำเภอ เพื่อรายงานผู้ว่าราชการจังหวัดให้ความเห็นเพื่อนำเสนอกระทรวงมหาดไทยพิจารณาสั่งการ หากกระทรวงมหาดไทยเห็นชอบให้แก้ไขหรือจำหน่ายรายการทะเบียนที่ดินสารณประโยชน์ ให้เจ้าพนักงานที่ดินแก้ไขรายการในทะเบียนที่ดินสารณประโยชน์ หรือหมายเหตุไว้ตอนท้ายของทะเบียนว่า “ไม่มีที่ดินตามที่ระบุไว้ในทะเบียนเดิม” เสร็จแล้วลงลายมือชื่อพร้อมชื่อตัวบرج ตำแหน่ง และวัน เดือนปี กำกับไว้

เมื่อได้มีการแก้ไขหรือหมายเหตุในทะเบียนที่ดินสารณประโยชน์ตามวรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสามเสร็จแล้ว ให้จัดส่งสำเนาทะเบียนที่ดินสารณประโยชน์ให้หน่วยงานตามข้อ ๑๐ แก้ไขหลักฐานทะเบียนให้ถูกต้องตรงกัน

หมวด ๕
การตรวจสอบข้อเท็จจริง

ข้อ ๑๒ การตรวจสอบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับที่ดินตามข้อ ๕ เช่น ประวัติความเป็นมา ที่ตั้ง ขอบเขต สภาพปัญหาและการแก้ไขปัญหา ให้เป็นหน้าที่ของนายอำเภอร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยให้สำนักงานที่ดินจังหวัดหรือสำนักงานที่ดินจังหวัดสาขาให้การสนับสนุนในการดำเนินการด้วย

หมวด ๖
ค่าใช้จ่าย

ข้อ ๑๓ ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกัน เช่น การออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง การตรวจสอบหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง การดำเนินคดีกรณีมีข้อพิพาท การรังวัดทำแผนที่ การจัดทำทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์ รวมทั้งค่าใช้จ่ายอื่นใดที่เกี่ยวข้อง ให้เบิกจ่ายจากงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

บทเฉพาะกาล

ข้อ ๑๔ บรรดาคำขอ และเรื่องราวใดซึ่งได้ดำเนินการไปแล้ว หรืออยู่ระหว่างดำเนินการก่อน ระเบียบนี้ใช้บังคับให้ดำเนินการต่อไปได้ เท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับระเบียบนี้

ประกาศ ณ วันที่ ๑๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๓
(ลงชื่อ) ถาวร เสนเนียม
(นาย ถาวร เสนเนียม)
รัฐมนตรีช่วยว่าการฯ ปฏิบัติราชการแทน
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

(ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับประกาศ ทวไป เล่ม ๑๙๐ ตอนพิเศษ ๒๖ ลงวันที่ ๗ มกราคม ๒๕๕๖)

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี
ว่าด้วยการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ
พ.ศ. ๒๕๓๔

โดยที่เห็นเป็นการสมควรปรับปรุงโครงสร้างอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ พ.ศ. ๒๕๓๔ ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการแก้ไขปัญหาและป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐอย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น กับเพื่อให้การประสานนโยบายและการปฏิบัติระหว่างหน่วยงานของรัฐ ที่มีหน้าที่ดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินของรัฐประเทศาต่างๆ ให้เป็นไปตามกฎหมาย กฎ คำสั่ง ระเบียบ ข้อบังคับ และมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ทั้งในทางสังคม การเมือง การปกครองและเสริมสร้างความสมดุลมั่นคงแข็งแกร่ง ในทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนในระยะยาว

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๑ (๙) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๓๔ นายนายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี จึงทรงพระบรมราชโภคไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ระเบียบนี้ เรียกว่า “ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ พ.ศ. ๒๕๓๔”

ข้อ ๒ ให้ใช้ระเบียบนี้ ตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

ข้อ ๓ ให้ยกเลิกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ พ.ศ. ๒๕๓๔

ข้อ ๔ ในระเบียบนี้

“หน่วยงานของรัฐ” หมายความว่า กระทรวง กรม หรือส่วนราชการที่เรียกชื่อออย่างอื่น และมีฐานะเป็นกระทรวงหรือกรม ราชการส่วนภูมิภาค ราชการส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานอื่นของรัฐ

“ที่ดินของรัฐ” หมายความว่า ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินทุกประเภท เช่น ที่ป่าสงวนแห่งชาติ ที่สงวนห้ามของรัฐ ที่สาธารณะประโยชน์ และที่ราชพัสดุ เป็นต้น

“จังหวัด” หมายความถึงกรุงเทพมหานครด้วย

ข้อ ๕ ให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่ง เรียกว่า “คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ” เรียกโดยย่อว่า “กบร” ประกอบด้วย

- (๑) รองนายกรัฐมนตรีที่นายกรัฐมนตรีมอบหมาย ประธานกรรมการ
- (๒) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ รองประธานกรรมการ
- (๓) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม กรรมการ
- (๔) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย กรรมการ
- (๕) ปลัดกระทรวงกลาโหม กรรมการ
- (๖) ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรรมการ
- (๗) ปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม กรรมการ
- (๘) ปลัดกระทรวงมหาดไทย กรรมการ
- (๙) อัยการสูงสุด กรรมการ
- (๑๐) ผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ กรรมการ
- (๑๑) เลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกา กรรมการ
- (๑๒) ผู้บัญชาการทหารบก กรรมการ
- (๑๓) ผู้บัญชาการทหารเรือ กรรมการ
- (๑๔) ผู้บัญชาการทหารอากาศ กรรมการ
- (๑๕) อธิบดีกรมธนารักษ์ กรรมการ
- (๑๖) เลขาธิการสำนักงานการปฏิรูปที่ดิน เพื่อเกษตรกรรม กรรมการ
- (๑๗) อธิบดีกรมป่าไม้ กรรมการ
- (๑๘) อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กรรมการ
- (๑๙) อธิบดีกรมการปกครอง กรรมการ
- (๒๐) อธิบดีกรมที่ดิน กรรมการ
- (๒๑) ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประธาน กบร. แต่งตั้ง และอีกไม่เกินสามคน กรรมการ

๑๐๔ สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

- (๒๗) รองปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่รับผิดชอบการ
ปฏิบัติราชการของสำนักแก้ไขปัญหา
การบุกรุกที่ดินของรัฐ
- (๒๘) ข้าราชการสำนักแก้ไขปัญหาการบุกรุก กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
ที่ดินของรัฐสำนักงานปลัด
กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
ที่ได้รับมอบหมายไม่เกินสองคน

ข้อ ๖ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิมีวาระดำรงตำแหน่งคราวละสองปีนับแต่วันที่ได้รับแต่งตั้ง^๑
ในกรณีที่กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งประ不然 กบ.ร. แต่งตั้ง พ้นจากตำแหน่งก่อนวาระ หรือใน
กรณีที่ประ不然 กบ.ร. แต่งตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิเพิ่มขึ้นในระหว่างที่กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่ง
แต่งตั้งไว้เดิมยังมีวาระอยู่ในตำแหน่ง ให้ผู้ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งแทน หรือเป็นกรรมการ
ผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้รับแต่งตั้งเพิ่มขึ้นอยู่ในตำแหน่งเท่ากับวาระที่เหลืออยู่ของกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่ง
ได้รับการแต่งตั้งไว้เดิม

เมื่อกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิพ้นกำหนดตามวาระดังกล่าวในวรรคหนึ่ง หากยังมีได้แต่งตั้ง^๒
กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิขึ้นใหม่ ให้กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งพ้นจากตำแหน่งตามวาระนั้นอยู่ใน
ตำแหน่งเพื่อดำเนินการต่อไปจนกว่ากรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งได้รับแต่งตั้งใหม่เข้ารับหน้าที่

**ข้อ ๗ นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระ ตามข้อ ๖ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิพ้น
ตำแหน่งเมื่อ**

- (๑) ตาย
- (๒) ลาออก
- (๓) เป็นบุคคลล้มละลาย
- (๔) เป็นคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ
- (๕) ประ不然 กบ.ร. ให้ออก
- (๖) ได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิด
ที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

ข้อ ๘ ให้ กบ.ร. มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

- (๑) เสนอนโยบายหรือแผนงานในการแก้ไขปัญหา และป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐ
ต่อกองระดับมั่นตรี
- (๒) กำหนดมาตรการในการแก้ไขปัญหาและมาตรการในการป้องกันการบุกรุกที่ดิน
ของรัฐ

(๓) กำหนด ติดตาม ดูแล และตรวจสอบให้หน่วยงานของรัฐ ดำเนินการให้เป็นไปตามนโยบาย แผนงาน มาตรการในการแก้ไขปัญหาและมาตรการในการป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐ

(๔) รวบรวมข้อมูล เอกสารหลักฐาน และข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการครอบครองที่ดินของบุคคลใดๆ ในที่ดินของรัฐ

(๕) เรียกให้หน่วยงานของรัฐส่งข้อมูลเอกสารหลักฐานและข้อเท็จจริง หรือขอให้ส่งผู้แทนมาชี้แจงเพื่อประกอบการพิจารณาของ กบร. หรือคณะกรรมการ หรือ คณะกรรมการที่ กบร. แต่งตั้ง

(๖) ให้การสนับสนุนแก่หน่วยงานของรัฐในการดำเนินการแก้ไขปัญหาและป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐในการขอตั้งงบประมาณ และในเรื่องอื่นๆ ตามความเหมาะสมสามารถปฏิบัติงานให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยความรวดเร็ว

(๗) แต่งตั้งคณะกรรมการหรือคณะกรรมการที่มอบหมาย

(๘) ให้หน่วยงานของรัฐและจังหวัดดำเนินการใดๆ ที่เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาและป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐตามที่กำหนด

(๙) ดำเนินการหรือปฏิบัติงานอื่นใดที่เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหา และป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐให้เป็นไปตามกฎหมาย กฎ คำสั่ง ระเบียบ ข้อบังคับ และมติคณะกรรมการที่เกี่ยวข้อง

ข้อ ๙ ให้สำนักแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นฝ่ายเลขานุการของ กบร. กับให้มีอำนาจหน้าที่ประสานนโยบายการปฏิบัติระหว่างหน่วยงานของรัฐเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาและป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐ ให้เป็นไปตามกฎหมาย กฎ คำสั่ง ระเบียบ ข้อบังคับ และมติคณะกรรมการที่เกี่ยวข้องและตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผล และปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ กบร. มอบหมาย

ข้อ ๑๐ การดำเนินการแก้ไขปัญหาและป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐก่อนจะเบียบเนื้อเข้าบังคับให้ถือว่าเป็นการดำเนินการตามระเบียบนี้

ข้อ ๑๑ ให้นายกรัฐมนตรีรักษาการตามระเบียบนี้

ประกาศ ณ วันที่ ๒๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๕

(ลงชื่อ) พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร

(ทักษิณ ชินวัตร)

นายกรัฐมนตรี

ระเบียบกรมที่ดิน
ว่าด้วยการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง
พ.ศ. ๒๕๑๗

โดยที่ได้มีประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๓๔ ลงวันที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ ให้แก่ไขเพิ่มเติมมาตรา ๘ ตรี แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน และรัฐูนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยได้ออกกฎหมายระทรวง ฉบับที่ ๒๖ (พ.ศ. ๒๕๑๖) ลงวันที่ ๓ สิงหาคม ๒๕๑๖ กำหนดแบบหลักเกณฑ์และวิธีการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่ทุวง

ฉบับนี้ เพื่อให้การปฏิบัติของพนักงานเจ้าหน้าที่ได้ดำเนินการไปตามกฎหมายดังกล่าว กรมที่ดินจึงวางระเบียบไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑. ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบว่าด้วยการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ. ๒๕๗๗”

๑๙๒ ให้ไว้รัฐบาลโดยเงินทั้งหมดจัดเป็นไปตามที่ได้กำหนดไว้

ที่ดินที่จะออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลง

ข้อ ๓ ที่ดินที่จะขอหน้างานสืบสำคัญสำหรับที่หลวง คือ

๓.๑ ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันเป็นต้นว่าทุ่ง
เลี้ยงสัตว์สาธารณะ หนองสาธารณะ ปีงสาธารณะ เวணแต่ที่สาธารณะโดยสภาพมีแนวเขตธรรมชาติ
อยู่แล้ว เช่น ที่ช้ายตลิ่ง ทางบก ทางน้ำ ลำกระโดง ลำร่างสาธารณะ ทางระบายน้ำ แม่น้ำลำ
คลอง ฯลฯ

๓.๒ ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ เช่น ที่ดินที่ได้ส่วนหув噎ห้ามหรือขึ้นทะเบียนเป็นของทบวงการเมือง ที่ดินที่ถูกเวนคืนมาเป็นของรัฐ ที่ดินที่รัฐซื้อหรือมีผู้ที่ศให้รัฐ เป็นต้น

ผู้ขอและการยื่นคำขอ

ข้อ ๔. เมื่อทบทวนการเมืองผู้มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาที่ดินอันเป็นสาธารณะบังติของแผ่นดินสำหรับเพลเมืองให้ไว้ประโยชน์ร่วมกัน หรือให้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ มีความ

ประสบค์จะให้มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลงสำหรับที่ดินแปลงใด ให้ทบวงการเมืองนั้นแสดงความประสมค์เป็นหนังสือราชการถึงอธิบดีกรมที่ดิน แจ้งความประสมค์และสภาพของที่ดินแปลงที่จะให้มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลง พร้อมด้วยหลักฐานของที่ดินแปลงนั้น เช่น สำเนาทะเบียนที่ดินสาธารณะ บัญชีสำรวจ หรือประกาศ หรือหลักฐานการส่วนห้าม ฯลฯ โดยยื่นผ่านทางสำนักงานที่ดินจังหวัดหรือสำนักงานที่ดินสาขา ซึ่งที่ดินแปลงนั้นอยู่ในเขต กรณีที่ที่ดินตั้งอยู่ค่าบเกี่ยวหากลายจังหวัด ให้แสดงความประสมค์ผ่านทางสำนักงานที่ดินจังหวัดหรือสำนักงานที่ดินสาขาที่มีที่ดินส่วนใหญ่ตั้งอยู่ กรณีเข่นนี้ให้สำนักงานที่ได้รับแจ้งความประสมค์เป็นผู้พิจารณาดำเนินการต่อไป และเมื่อออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลงแล้ว ให้จำลองรูปถ่ายส่งให้จังหวัดที่เกี่ยวข้องจังหวัดละ ๑ ฉบับ

ข้อ ๕. ให้เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดหรือเจ้าพนักงานที่ดินสาขา แล้วแต่กรณีตรวจพิจารณาว่า ที่ดินแปลงที่ขออนุญาตในลักษณะที่จะออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลงให้ได้หรือไม่ ถ้าจะออกให้ไม่ได้ ก็ให้รายงานให้กรมที่ดินทราบเพื่อแจ้งให้ทบวงการเมืองนั้นทราบ ถ้าจะออกให้ได้ก็ให้สั่งเจ้าหน้าที่ลงบัญชีรับเรื่องในบัญชีรายวันรับทำการ (บ.ท.ด.๒) และลงบัญชีเรื่องการรังวัด (บ.ท.ด.๑) แล้วพิจารณาสั่งให้ดำเนินการต่อไป

การรังวัด

ข้อ ๖. การรังวัดออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลงให้ดำเนินการ ดังนี้

๖.๑ ที่ดินบริเวณที่มีระหว่างแผนที่แล้วให้ปฏิบัติตามระเบียบกรมที่ดินว่าด้วยการรังวัดและการลงรูปแผนที่ในระหว่างแผนที่ กรณีออกโฉนดที่ดินเฉพาะราย พ.ศ. ๒๕๒๗ ลงวันที่ ๑๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๗ โดยอนุโลม

๖.๒ ที่ดินซึ่งอยู่ห่างจากเส้นโครงงานหมุดหลักฐานแผนที่ของกรมที่ดินหรือกรมแผนที่ทหารไม่เกิน ๒ กิโลเมตร ให้ทำการวางโครงหมุดหลักฐานแผนที่ออกจากหมุดหลักฐานแผนที่ดังกล่าว และให้ปฏิบัติตามระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการสร้างและซ่อมแซมหมุดหลักฐานโครงงานแผนที่ พ.ศ. ๒๕๒๖ ลงวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๖

๖.๓ ที่ดินซึ่งอยู่ห่างจากหมุดหลักฐานแผนที่เกินกว่า ๒ กิโลเมตร ให้ทำการวางโครงหมุดหลักฐานแผนที่บรรจบตัวเอง (รูปโลย) เพื่อทำการรังวัดโดยยึดหลักเขต โดยใช้ก้าส่องเชือโอดไลท์และใช้หมุดหลักฐานแผนที่ตามแบบของกรมที่ดินเท่านั้น ที่ดินแปลงโดยยึดกับสิ่ง construct ที่สั้นเกตเได้ง่าย เช่น เจดี สะพาน หลักกิโลเมตร เสาไฟฟ้า เสาโทรศัพท์ ให้ยึดโดยเข้ากับหลักเขตที่ดิน หรือหลักเขตที่สามารถประโยชน์ว่าตั้งอยู่ที่ได

๖.๔ การเก็บหลักฐานแผนที่ให้ปฏิบัติ ดังนี้

๖.๔.๑ กรณีมีระหว่างแผนที่ให้ปฏิบัติตามระเบียบกรมที่ดินว่าด้วยการควบคุมต้นร่างแผนที่ รายการรังวัด รายการคำนวน และระหว่างแผนที่ในสำนักงานที่ดิน พ.ศ. ๒๕๒๗ และฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๒๕)

๖.๔.๒ กรณีไม่มีระหว่างแผนที่ให้เก็บรวมไว้เป็นแปลงๆ

๖.๕ ในบริเวณที่มีระหว่างแผนที่รูปถ่ายทางอากาศสำหรับออกโฉนดที่ดินอยู่แล้วให้ใช้ระหว่างแผนที่รูปถ่ายทางอากาศออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงได้ โดยดำเนินการรังวัด เช่นเดียวกับการออกโฉนดที่ดิน

๖.๖ ถ้ามีระหว่างรูปถ่ายทางอากาศเพื่อออก น.ส. ๓ ก. ใช้อยู่ที่อำเภอนั้นๆ ให้นำรูปแผนที่การรังวัดออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงลงระหว่างรูปถ่ายทางอากาศด้วย

๖.๗ การรังวัดออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงในบริเวณประกาศการเดินสำรวจ และสอบเขตทั้งตำบล ให้เจ้าหน้าที่เดินสำรวจและสอบเขตทั้งตำบลเป็นผู้ดำเนินการตามระเบียบนี้โดยอนุโลม และให้ทำการรังวัดวิธีเดียวกันกับการรังวัดเดินสำรวจและสอบเขตทั้งตำบล

๖.๘ บริเวณที่ดำเนินการออกโฉนดที่ดิน โดยนำหลักฐานเกี่ยวกับระหว่างรูปถ่ายทางอากาศที่ใช้กับหนังสือรับรองการทำประโยชน์มาปรับแก้ตามหลักวิชาการแผนที่รูปถ่ายทางอากาศ โดยไม่ต้องทำการสำรวจรังวัด ให้นำรูปแปลงหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงที่ได้ลงระหว่างรูปถ่ายทางอากาศไว้แล้วมาลงในระหว่างแผนที่ด้วย

๖.๙ ให้ช่างรังวัดส่งเรื่องที่ทำการรังวัดแล้วเสร็จ พร้อมกับใบสำคัญค่าใช้จ่ายต่อผู้ควบคุมสายรังวัด ผู้มีหน้าที่ควบคุมการรังวัดตามระเบียบนี้ในท้องที่นั้นๆ ทุกๆ เดือนถ้าไม่มีผู้ควบคุมสายรังวัดให้ส่งต่อหัวหน้าฝ่ายรังวัดสำนักงานที่ดิน เพื่อเสนอต่อเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดหรือเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดสาขาดำเนินการต่อไปเป็นประจำทุกๆ เดือน ห้ามเก็บรือไว้เป็นอันขาด

๖.๑๐ กรณีกรมที่ดินส่งช่างรังวัดจากส่วนกลางไปทำการรังวัดให้ดำเนินการในสนา�ให้แล้วเสร็จก่อนวันเดินทางกลับพอสมควร เพื่อจะได้มีเวลาแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ของเรื่องราวการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้เรียบร้อย

(ความในมาตรา ๖ เดิม ถูกยกเลิกโดยระเบียบกรมที่ดิน ฉบับที่ ๕ พ.ศ. ๒๕๓๐ ประกาศ ณ วันที่ ๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๐)

๗. การปักหลักหมายเขตที่ดินและแผ่นป้ายบอกชื่อที่สาธารณะ

๗.๑ ให้ใช้หลักเขตที่ดินตามแบบที่กรมที่ดินกำหนด แต่ถ้าทบทวงการเมืองที่ขอออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงจะหาหลักเขตมาเองก็ให้ทำได้ แต่หลักเขตนั้นต้องเป็นไปตามแบบของกรมที่ดิน และให้มีเลขหมายประจำหลักเขตด้วย โดยขอเลขหมายจากกรมที่ดิน

๗.๒ สำหรับที่ดินสาธารณะประโยชน์ให้ปักหลักเขตที่สาธารณะด้วย การปักหลักเขตที่สาธารณะ ให้ปักเฉพาะมุมเขตที่สำคัญๆ เท่านั้น มุมย่ออยู่อื่นให้ใช้หลักเขตที่ดินปักการเขียนหรือแสดงหลักเขตที่สาธารณะให้เขียนลงกลมหลักเขตที่ดินไว้ แล้วครอบด้วยรูปสี่เหลี่ยม (แทนหลักเขตที่ดินสาธารณะประโยชน์)

๗.๓ หลักเขตที่สาธารณะประโยชน์เป็นหลักคอนกรีตเสริมเหล็ก ลักษณะสี่เหลี่ยม ๑๒ x ๑๒ ซ.ม. ยาว ๑ เมตร ปลายแหลมเป็นรูปจี้ว้มีฐานหนา ๑๐ ซ.ม. ออกไปรอบข้างๆ ละ

๑๒ ช.m. ส่วนบนของหลักด้านหนึ่งเขียนด้วยอักษรสีเขียวลึกลงไปในเนื้อหลักกว่า “เขตที่สาธารณะ” ตามแบบท้ายระบุบันทึก

(ความในข้อ ๗.๓ เดิม ถูกยกเลิกโดยระเบียบกรมที่ดิน ฉบับที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๒๐) ประกาศ ณ วันที่ ๑๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๐)

๗.๔ แผ่นป้ายบอกชื่อที่สาธารณะประโยชน์ให้ทำด้วยไม้บุสังกะสี ขนาด ๐.๘๐ x ๒.๐๐ เมตร พื้นทาสีเขียว ตัวอักษรทาสีขาว บอกชื่อที่สาธารณะ ตำบล อำเภอ เช่น หนองยาวย สาธารณะประโยชน์ ตำบลคำเตาเสา อำเภอวังน้อย หรือจะใช้อักษรไม้เป็นตัวอักษรตึงติดกับแผ่นป้ายก็ได้ เสาป้ายมี ๒ เสา ไข้มีขนาด ๗.๕๐ x ๗.๕๐ ช.m. ยาว ๓ เมตร ทาสีขาวปักดินให้ลึกประมาณ ๗๐ ช.m. และไข้มีขนาด ๒.๕๐ x ๗.๕๐ ช.m. ยาว ๓ เมตร ๒ ท่อน เป็นเศษค้า้กันป้ายเอน

(ความในข้อ ๗.๔ ใช้ข้อความเพิ่มเติม ตามระเบียบกรมที่ดิน ฉบับที่ ๔ (พ.ศ. ๒๕๒๒) ว่าด้วยการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ประกาศ ณ วันที่ ๑๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๒)

๗.๕ แผ่นป้ายบอกชื่อที่สาธารณะประโยชน์ให้จัดทำขึ้นอีกแบบหนึ่งมีลักษณะ ดังนี้

๗.๕.๑ แผ่นป้ายใช้แผ่นเหล็กหนา ๑/๑๖ นิ้ว (๑.๕๘ ม.m.) ขนาด ๑.๒๐ x ๐.๖๐ เมตร ทาสีกันสนิมรองพื้นทั้งด้านหน้าและด้านหลังทับ ๒ ครั้ง เฉพาะด้านหน้าทาสีเขียวทับและที่ขอบทาสีขาวโดยรอบ ขนาด ๒.๕ ช.m. เขียนชื่อที่สาธารณะประโยชน์ด้วยสีขาวตัวอักษรขนาดสูง ๘ ช.m. ส่วนชื่อตำบลและอำเภอ ตัวอักษรขนาดสูง ๖ ช.m. และเจาะรูสำคัญสำหรับน้ำดื่ม ไม่น้อยกว่า ๒ รู ขนาด ๙ ม.m. ยาวตามความหนาของเสาป้ายแต่ละแบบ

๗.๕.๒ เสาป้ายทาสีขาวปักลึกลงไปในดินประมาณ ๗๐ ช.m. มี ๒ แบบ คือ

แบบที่ ๑ ใช้เศากองกริตอัดแรงสำเร็จรูป คุณภาพเทียบของ CPAC ขนาด ๐.๐๘ x ๐.๐๘ x ๒.๗๐ เมตร มีรูสำคัญสำหรับน้ำดื่ม ขนาด ๙ ม.m. ไม่น้อยกว่า ๒ รู ตามแบบ

แบบที่ ๒ ใช้เศากองกริตเสริมเหล็กขนาด ๐.๑๐ x ๐.๑๐ x ๒.๗๐ เมตร เสริมเหล็ก เส้นผ่าศูนย์กลาง ๖ ม.m. จำนวน ๔ เส้น เหล็กปะลอกเส้นผ่าศูนย์กลาง ๖ ม.m. ระยะ ๐.๑๕ เมตร ส่วนผสมกองกริต ๑/๒/๔ (โดยปริมาตร) เจาะรูปิดแผ่นป้ายตันละ ๒ รู ขนาด ๙ ม.m. ตามแบบท้ายระบุบันทึก

ข้อ ๘. การเขียนรูปแผนที่ลงในหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ให้ย่อหรือขยายรูปแผนที่ลงให้พอดีกับเนื้อที่สำหรับลงรูปแผนที่ในหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง และให้เขียนมาตราส่วนซึ่งย่อหรือขยายนั้นไว้ด้วย กรณีรูปแผนที่ซึ่งสามารถย่อให้เล็กลงได้ที่สุดแล้วนั้น ยังให้ญี่และไม่สามารถจำลองลงในเนื้อที่สำหรับลงรูปแผนที่ก็ให้จำลองรูปแผนที่นั้นในใบต่อได้ โดยให้หมายเหตุด้วยอักษรสีแดงไว้ในที่สำหรับลงรูปแผนที่ว่า “รูปแผนที่อยู่ในใบต่อ” และถ้าหากใบต่อมีหลายแผ่นให้บอกแผ่น

๑๑๐ สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

ที่ไว้ที่มุบນข้ามือของแต่ละแห่ง โดยเรียงลำดับแห่นตามลักษณะรูปแบบที่แล้วให้เย็บรูปแบบที่ใบต่อ กับหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเรียงตามลำดับจากแห่น้อยไปหามาก

ข้อ ๙. การรังวัดให้ถือเขตตามที่ปรากฏในหลักฐานหรือทะเบียนเดิมของทางราชการแต่ถ้าเขต ระยะ และข้างเคียงเปลี่ยนแปลงไปจากหลักฐานหรือทะเบียนเดิม ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ผู้ทำการรังวัดสอบสวนบันทึกถ้อยคำผู้นำทำการรังวัด ผู้ปกครองท้องที่ และผู้สูงอายุที่เชื่อถือได้ในท้องถิ่นนั้นดี และเคยใช้ประโยชน์ร่วมกันสัก ๓-๔ คน ถึงสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงไว้เป็นหลักฐาน หากปรากฏว่า ได้เนื้อที่น้อยกว่าหลักฐานหรือทะเบียนเดิมมากและข้างเคียงเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม หรือไม่อาจทราบได้ว่าเขตและเนื้อที่ควรจะอยู่แคไหน เพียงใด หรือผู้นำทำการรังวัด หรือผู้ขอไม่สามารถชี้เขตให้ถูกต้อง ให้เจ้าพนักงานที่ดินแจ้งให้นายอำเภอทราบเพื่อให้สภากำบลพิจารณาตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยฯ ด้วยการมอบหมายให้สภากำบลมีส่วนช่วยเหลือควบคุมการดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ. ๒๕๑๘ ต่อไป

ในการรังวัดหากมีผู้คัดค้าน ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ผู้ทำการรังวัด รังวัดทำแผนที่โดยสังเขปแสดงเขตเป็นเส้นประและเนื้อที่ที่มีการคัดค้านแต่ละรายไว้ในแผนที่ต้นร่างและกระดาษบาง โดยจดแจ้งข้อความไว้ในแปลงที่มีการคัดค้านว่า “(ชื่อผู้คัดค้าน) คัดค้าน” และให้ดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเฉพาะส่วนนั้นเมื่อผู้คัดค้านไปก่อน การรับรองเขตด้านที่มีการคัดค้านให้บันทึกถ้อยคำผู้นำทำการรังวัด หรือผู้นำชี้เขตไว้เป็นหลักฐาน โดยไม่ต้องให้ผู้คัดค้านลงชื่อรับรองเขต หากมีผู้บุกรุกแต่ไม่คัดค้าน หรือยอมรับว่าเป็นที่สาธารณประโยชน์โดยชอบให้บันทึกถ้อยคำผู้บุกรุกว่าได้เข้าทำประโยชน์อะไร แต่เมื่อใด เป็นจำนวนเนื้อที่เท่าใด โดยไม่ต้องรังวัดแสดงรายละเอียด เช่น กรณีที่มีการคัดค้าน

(ความในข้อ ๙ เดิม ถูกยกเลิกโดยราชบัญญัติที่ดิน ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๒๐) ประกาศณ วันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๐)

ข้อ ๑๐. กรณีที่มีทางสาธารณประโยชน์ที่ร窟ยนต์เดินไม่ได้ หรือมีหัวยล้าน้ำ ซึ่งอยู่ในความดูแลของนายอำเภอ อยู่ในบริเวณที่ดินที่ขอออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง จะพิจารณาออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเป็นแปลงเดียวก็ได้ ทั้งนี้ต้องบันทึกถ้อยคำยินยอมของผู้ดูแลรักษาที่สาธารณประโยชน์นั้นๆ และบันทึกคำรับรองของผู้ขอออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงไว้ด้วยว่าจะไม่ทำให้เสียหายแก่การใช้ที่สาธารณประโยชน์นั้นๆ และให้แสดงเขตทาง หรือหัวยล้าน้ำ นั้นๆ เป็นเส้นประไว้ในรูปแบบที่

ถ้ามีคลองสาธารณประโยชน์อยู่ในบริเวณที่ขอออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้กันเขตคลองสาธารณประโยชน์ออก และออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเป็นแปลงๆ

(ความในข้อ ๑๐ เดิม ถูกยกเลิกโดยราชบัญญัติที่ดินฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๓๐) ประกาศณ วันที่ ๘ มกราคม ๒๕๓๐)

การสอบสวน

ข้อ ๑๑. ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ทำการสอบสวนผู้ขอหรือตัวแทนซึ่งได้นำเจ้าพนักงานทำการรังวัดถึงที่ตั้ง จำนวนเนื้อที่ ประวัติและอาณาเขตที่ดินแปลงที่ขอตามแบบบันทึกการสอบสวนเพื่อออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (แบบ ส.ร. ๒)

การประกาศ

ข้อ ๑๒. เมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่ได้ทำการรังวัด และสอบสวนเสร็จเรียบร้อยแล้วให้เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดหรือเจ้าพนักงานที่ดินสาขา ประกาศการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ประชาชนทราบมีกำหนด ๓๐ วัน โดยปิดไว้ในที่เปิดเผย ณ สำนักงานที่ดินจังหวัดหรือสำนักงานที่ดินสาขา ๑ ฉบับ ณ ที่ว่าการอำเภอหรือกิ่งอำเภอท้องที่หรือที่ทำการเขต ๑ ฉบับ ที่ทำการกำนัน ๑ ฉบับ และในบริเวณที่ดินนั้น ๑ ฉบับ ในเขตเทศบาลให้ปิดไว้ ณ สำนักงานเทศบาลหรือในเขตกรุงเทพมหานครให้ปิดไว้ ณ ศาลว่าการอีก ๑ ฉบับ ในประกาศดังกล่าวให้ลงตำแหน่งที่ตั้งและประเภทของที่ดินให้ทราบด้วยว่า อยู่ในความดูแลของทบวงการเมืองได้และให้มีรูปแผนที่แสดงแนวเขตที่ดินที่ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง และกำหนดระยะเวลาให้ผู้มีส่วนได้เสียคัดค้านภายในกำหนด ๓๐ วัน นับแต่วันประกาศ

ข้อ ๑๓. เมื่อประกาศครบกำหนด ไม่มีผู้คัดค้าน ให้สร้างหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงและให้เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดหรือเจ้าพนักงานที่ดินสาขา ตรวจสอบเอกสารและความเรียบร้อยพร้อมกับลงชื่อในบรรทัดเจ้าพนักงานที่ดิน ด้านหลังหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงแล้วส่งเรื่องไปกรมที่ดิน เพื่อให้เจ้าหน้าที่ตรวจสอบและเสนออธิบดีลงนามประทับตราประจำตำแหน่งและต่อเลขหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงต่อไป

ข้อ ๑๔. เมื่ออธิบดีกรมที่ดินลงนามประทับตราประจำตำแหน่ง และต่อเลขในหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงแล้ว ให้เจ้าหน้าที่จำลองหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเป็นรูปถ่ายตามจำนวนที่จำเป็นตามระเบียบนี้ แล้วส่งเรื่องราวทั้งหมดพร้อมกับหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงทั้งต้นฉบับและฉบับจำลองเป็นรูปถ่ายเท่าที่จำเป็นต้องเก็บรักษาไปยังจังหวัดเจ้าของเรื่อง เพื่อส่งให้เจ้าหน้าที่เก็บเอกสารและแจกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้แก่ผู้ขอและผู้เกี่ยวข้องต่อไปโดยให้ผู้ขอลงชื่อรับไว้เป็นหลักฐานด้วย

ข้อ ๑๕. ในระหว่างประกาศถ้ามีผู้คัดค้านทั้งแปลงให้รอการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงไว้จนกว่าจะได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดของศาลแสดงว่าผู้คัดค้านไม่มีสิทธิในที่ดินนั้นหรือพิจารณาดำเนินการไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งศาลต่อไป หากเป็นการคัดค้านเพียงบางส่วนให้ดำเนินการตามข้อ ๙ วรรค ๒

(ความในข้อ ๑๕ เดิม ถูกยกโดยระเบียบกรมที่ดินฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๒๐) ประกาศ ณ วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๐)

การจัดทำทะเบียนที่ดินสาธารณะโดยชื่อ

ข้อ ๑๙. แบบพิมพ์ทะเบียนให้ใช้แบบพิมพ์ที่กรมที่ดินจัดพิมพ์ขึ้น โดยให้อำเภอหรือ กิ่งอำเภอ ๑ เล่ม แยกเป็นตำบล แปลงหนึ่งๆ ให้เว้น ๖ บรรทัด ถ้าที่ดินแปลงใดมีอาณาเขต คาบเกี้ยวหลายตำบลให้ลงไว้ทุกตำบลที่ที่ดินตั้งอยู่ แล้วให้หมายเหตุในช่องหมายเหตุด้วยว่า ที่แปลงนั้นคาบเกี้ยวกับตำบลใดๆ บ้าง ถ้าตั้งอยู่ในท้องที่หลายอำเภอ ก็ให้ปฏิบัติเช่นเดียวกับคำ ให้หมายเหตุ การกรอกรายการลงในแบบพิมพ์ให้กรอกให้ครบถ้วนทุกช่อง โดยคัดรายการจาก หลักฐานเดิมกรอกลงในแบบพิมพ์ทะเบียนอย่างใหม่เสียก่อน เมื่อปรากฏว่ารายการใดที่คัดมากรอก ไว้เนื้อผิดพลาดคลาดเคลื่อนจากการรังสรรค์ใหม่ ก็ให้ขีดฆ่ารายการที่ผิดพลาดคลาดเคลื่อนนั้นด้วยหมึก แดง ลงนามกำกับไว้ตามระเบียบราชการ แล้วกรอกรายการที่ถูกต้องลงไปและหมายเหตุการแก้ไข ไว้ให้ทราบในช่องหมายเหตุด้วย ซึ่ง “สภาพและประวัติความเป็นมา” ให้ลงให้ชัดเจนว่าได้ คัดลอกมาจากหลักฐานใด เช่นบัญชีสำรวจที่ดินหัวห้าม บัญชีสำรวจของสาธารณะโดยชื่อ หรือ ทะเบียนที่ดินสาธารณะโดยชื่อฯ ฯลฯ ลำดับแปลงที่เท่าใดได้นำขึ้นทะเบียนไว้ตั้งแต่เมื่อใดผู้ใดเป็นผู้ ห้ามเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดประชาชนได้ใช้ประโยชน์อย่างใด แต่เมื่อใด ถ้าเป็นที่ สาธารณะโดยชื่อซึ่งได้สำรวจรังสรรค์ขึ้นทะเบียนใหม่ (ยังไม่มีทะเบียนหรือบัญชีเดิม) ให้ลงให้ชัดเจน ว่า ได้สำรวจเมื่อใด ตั้งแต่เมื่อใด ในการจัดทำทะเบียนที่ดินสาธารณะโดยชื่อนั้นให้อำเภอหรือ กิ่ง อำเภอจัดทำขึ้น ๓ ชุดเก็บไว้ที่อำเภอหรือ กิ่ง อำเภอและจังหวัดแห่งละ ๑ ชุด ส่งกรมที่ดินหนึ่งชุด

หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง

ข้อ ๒๐. หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ใช้แบบ สธ. ๑

ข้อ ๒๑. หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ทำขึ้น ๓ ฉบับ มอบให้ผู้ดูแลรักษาถือไว้ ๑ ฉบับ เก็บไว้ ณ สำนักงานที่ดินจังหวัดหรือสำนักงานที่ดินสาขา ๑ ฉบับ และเก็บไว้ ณ กรม ที่ดิน ๑ ฉบับ กรณีที่ดินตั้งอยู่ค้าบเกี้ยวหลายจังหวัดให้จัดทำเพิ่มขึ้นตามจังหวัดที่เกี่ยวข้อง

ใบแทนหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง

ข้อ ๒๒. ถ้าหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงฉบับผู้ดูแลรักษาชำรุดหรือสูญหายให้ผู้ดูแลรักษา แจ้งความประสงค์ขอรับใบแทนต่ออธิบดีกรมที่ดิน โดยยื่นผ่านสำนักงานที่ดินจังหวัดหรือสำนักงาน ที่ดินสาขา

ข้อ ๒๓. เมื่อเจ้าพนักงานที่ดินได้รับคำขอแล้ว ให้ทำการสอบสวนตามควรแก่กรณี โดยไม่ต้องประกาศ

ข้อ ๒๔. เมื่อได้ดำเนินการตามข้อ ๒๓ ไม่มีการขัดข้องแล้ว ให้เจ้าพนักงานที่ดินสร้างใบ แทนหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงขึ้นใหม่ตามจำนวนที่ชำรุดสูญหาย และส่งเรื่องทั้งหมดไป กรมที่ดิน เพื่อให้อธิบดีลงนามในใบแทน

ข้อ ๒๕. แบบใบแทนหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ให้ใช้แบบ สธ. ๑ โดยประทับตรา สีแดงว่า “ใบแทน” ไว้ที่ด้านหน้าหน้าคำว่า “หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง” ด้านใต้รูปแบบที่ให้

หมายเหตุด้วยอักษรสีแดงว่า “หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงได้ออกให้มื่อวันที่ .....
เดือน..... พ.ศ. ....” และให้เจ้าพนักงานที่ดินลงลายมือชื่อพร้อมวัน เดือน ปี กำกับไว้
ด้วย

ข้อ ๒๓. ถ้าหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงฉบับที่เก็บไว้ ณ สำนักงานที่ดินหรือกรมที่ดิน
ชำรุดสูญหาย ให้เจ้าพนักงานที่ดินเรียกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงฉบับใดฉบับหนึ่งมาจำลองเป็น^{รูปถ่ายเก็บไว้เป็นหลักฐานได้}

การเก็บเอกสาร

ข้อ ๒๔. การเก็บหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ให้ใช้ปากหรือแฟ้มเก็บเช่นเดียวกับ
โอนดที่ดิน โดยเก็บเป็นเล่มๆ ละ ๕๐ ฉบับ เรียงตามลำดับเลขที่จากน้อยไปมาก

ข้อ ๒๕. การเก็บเอกสารเกี่ยวกับการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ให้ปฏิบัติ
เช่นเดียวกับการเก็บสารบบที่ดินโดยแยกไว้เป็นลำnegoและให้เก็บไว้ต่างหากไม่รวมกับสารบบที่ดิน

ค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่าย

ข้อ ๒๖. ในการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมใดๆ ทั้งสิ้น

ข้อ ๒๗. ค่าใช้จ่ายให้ว่างเป็นเงินมัดจำได้แก่

๒๗.๑ ค่าหลักเขตที่ดิน ในกรณีที่ผู้ขอไม่นำหลักเขตมา

๒๗.๒ ค่าพาหนะเดินทางของพนักงานเจ้าหน้าที่ และคนงานที่ไปทำการรังวัดให้
จ่ายเท่าที่จำเป็นและจ่ายไปจริง

๒๗.๓ ค่าเบี้ยเลี้ยงของพนักงานเจ้าหน้าที่ ค่าเช่าที่พัก และค่าจ้างคนงานที่จ้างไป
ทำการรังวัด ให้เรียกตามระเบียบและอัตราของทางราชการที่ใช้อยู่ในขณะนั้น

๒๗.๔ ค่าป่วยการของเจ้าพนักงานผู้ปกครองห้องท้องที่ให้เป็นไปตามที่กฎหมาย
กำหนด คนหนึ่งวันละ ๕๐ บาท

การเปลี่ยนอำนาจหน้าที่ผู้ดูแลรักษา

ข้อ ๒๘. ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ได้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงไป
แล้ว หากมีการเปลี่ยนแปลงอำนาจหน้าที่ผู้ดูแลรักษาจากทบทวนการเมืองหนึ่งไปยังอีกทบทวนการเมือง
หนึ่งให้มอบหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงกันได้โดยไม่ต้องแก้ไขซื้อและทำการรังวัดใหม่

๑๑๔ สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

การเปลี่ยนหนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์เป็นหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง

ข้อ ๒๙. ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ใช้เพื่อประโยชน์ของทางราชการแปลงใด หากปรากฏว่าได้มีหนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์ดังต่อไปนี้และผู้ดูแลรักษาประสงค์จะเปลี่ยนเป็นหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงก็ให้ดำเนินการได้โดยเมื่อออกให้ไปแล้วให้เรียกโฉนดเดิมมาหมายเหตุด้วยตัวอักษรสีแดงว่าที่ดินแปลงนี้ได้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ไปแล้วตามหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเลขที่.....แล้วให้เจ้าพนักงานที่ดินลงชื่อ วัน เดือน ปี กำกับไว้เป็นหลักฐาน แล้วเก็บเข้าสารบบของที่ดินแปลงนั้น สำหรับโฉนดของสำนักงานที่ดินให้ตัดออกจากเล่มและดำเนินการเข่นเดียวกัน

การออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงกรณีเปลี่ยนประเภทที่ดิน

ข้อ ๓๐. ที่ดินที่ได้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ไปแล้ว หากภายนอกมีการเปลี่ยนประเภทที่ดินและผู้ดูแลรักษาประสงค์จะขอเปลี่ยนหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงใหม่ เพื่อให้ตรงกับสภาพที่ดินก็ให้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงใหม่ได้ โดยไม่ต้องประกาศและทำการรังวัดใหม่ เมื่อออกให้แล้วให้เรียกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเดิมมาหมายเหตุด้วยตัวอักษรสีแดงว่า “ได้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ใหม่แล้วตามหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเลขที่.....” แล้วให้เจ้าพนักงานที่ดินลงชื่อและวัน เดือน ปี กำกับไว้เป็นหลักฐาน แล้วเก็บเข้าสารบบของที่ดินแปลงนั้น สำหรับฉบับที่เก็บไว้ ณ จังหวัดและกรมที่ดินก็ให้ดำเนินการเข่นเดียวกัน

ข้อ ๓๑. ให้ยกเลิกคำสั่งหรือระเบียบการอื่นใด เฉพาะในส่วนที่ขัดหรือแย้งกับระเบียบนี้ เสียทั้งสิ้น

ประกาศ ณ วันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๗

(ลงชื่อ) อรรถ วิสูตรโยธาภิบาล

(นายอรรถ วิสูตรโยธาภิบาล)

อธิบดีกรมที่ดิน

(สำเนา)
ระเบียบกรมที่ดิน
ว่าด้วยการเพิกถอนหรือแก้ไขหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง
พ.ศ. ๒๕๖๙

โดยที่ขณะนี้ยังไม่มีระเบียบเกี่ยวกับการเพิกถอนหรือแก้ไขหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงที่ออกไปโดยผิดพลาดคลาดเคลื่อน ฉะนั้นจึงกำหนดวิธีการเพิกถอนหรือแก้ไขไว้ดังนี้

ข้อ ๑ ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการเพิกถอนหรือแก้ไขหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ. ๒๕๖๙”

ข้อ ๒ ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

ข้อ ๓ เมื่อปรากฏว่าได้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงไปโดยผิดพลาดคลาดเคลื่อนเป็นต้นว่า

(๑) ออกไปผิดแเปลง หรือทับที่บุคคลอื่น

(๒) แనวเขตผิดพลาดคลาดเคลื่อน เช่น เดิมรังวัดตามทะเบียนที่ดินสาธารณะยืนยันต่อมากขึ้นและปรากฏว่าอาณาเขตไม่ตรงกัน

(๓) จำลองรูปแผนที่หรือคำwanเนื้อที่ผิดพลาดคลาดเคลื่อน

ให้จังหวัดสอบสวนพยานหลักฐาน สรุปชี้แจงเหตุที่ผิดพลาดคลาดเคลื่อน พร้อมส่งหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงฉบับที่เก็บไว้ ณ สำนักงานที่ดินจังหวัดหรือสำนักงานที่ดินจังหวัดสาขา และฉบับผู้ดูแลรักษาไปยังกรมที่ดิน

ถ้าจะต้องมีการรังวัดตรวจสอบเพื่อให้ทราบว่า รูปแผนที่หรือเนื้อที่ผิดพลาดคลาดเคลื่อนหรือไม่ ให้อธิบดีกรมที่ดินสั่งรังวัดตรวจสอบ หรือให้ทบทวนการเมืองผู้ดูแลรักษาที่ดินอันเป็นสาธารณะยืนยันต่ออธิบดีกรมที่ดิน โดยยื่นผ่านสำนักงานที่ดินจังหวัด หรือสำนักงานที่ดินจังหวัดสาขา ซึ่งที่ดินนั้นตั้งอยู่ในเขต ส่วนวิธีการรังวัดให้อนุโลมปฏิบัติเช่นเดียวกับการรังวัดสอบเขตโฉนดที่ดิน

ข้อ ๔ ถ้าอธิบดีกรมที่ดินได้พิจารณาแล้ว เห็นสมควรว่าจะต้องเพิกถอนหรือแก้ไขก่อนมีคำสั่งให้ดำเนินการ ดังนี้

(๑) ให้อธิบดีกรมที่ดินแจ้งให้ทบทวนการเมืองหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาที่ดินอันเป็นสาธารณะยืนยันต่ออธิบดีกรมที่ดินนั้นทราบ เพื่อให้คัดค้านภายในกำหนด ๓๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้ง

(๒) การเพิกถอนหรือแก้ไขรูปแผนที่ นอกจากจะต้องดำเนินการตาม (๑) แล้วให้อธิบดีกรมที่ดินสั่งไปยังเจ้าพนักงานที่ดินที่จังหวัดหรือเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดสาขา ประกาศการ

๑๑๖ สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

เพิกถอนหรือแก้ไขหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ประชาชนทราบ มีกำหนด ๓๐ วัน โดยปิดไว้ในที่เปิดเผย ณ สำนักงานที่ดินจังหวัดหรือสำนักงานที่ดินจังหวัดสาขา ๑ ฉบับ ณ ที่ว่าการอำเภอ หรือกิ่งอำเภอท้องที่หรือที่ทำการเขต ๑ ฉบับ ที่ทำการกำนัน ๑ ฉบับ ในบริเวณที่ดินนั้น ๑ ฉบับ ในเขตเทศบาลให้ปิดไว้ ณ สำนักงานเทศบาลหรือในเขตกรุงเทพมหานครให้ปิดไว้ ณ ศาลากลาง ว่าการอีก ๑ ฉบับ ถ้าเป็นการแก้ไขรูปแบบที่ให้มีแผนที่แสดงแนวเขตที่ดินเดิมและที่จะแก้ไขท้ายประกาศด้วย

(๓) ถ้ามีการคัดค้าน ให้อธิบดีกรมที่ดินเสนอเรื่องให้กระทรวงหาดใหญ่พิจารณา สั่งการ

ข้อ ๕ เมื่ออธิบดีกรมที่ดินมีคำสั่งให้เพิกถอนหรือแก้ไขแล้ว ให้ผู้อำนวยการกองสำรวจและควบคุมที่ดินของรัฐ กรมที่ดิน เป็นผู้หมายเหตุการณ์เพิกถอนหรือแก้ไขหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงทั้งสามฉบับให้ถูกต้องตรงกัน โดยปฏิบัติตั้งนี้

(๑) กรณีเพิกถอน ให้หมายเหตุด้วยวิธีขีดเส้นคู่ขานด้วยหมึกสีแดงบนด้านหน้าของหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง แล้วเขียนด้วยอักษรสีแดงว่า “หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ฉบับนี้ได้เพิกถอนตามคำสั่งอธิบดีกรมที่ดินที่.....ลงวันที่.....เดือน..... พ.ศ. ....” แล้วลงนามพร้อมวัน เดือน ปี กำกับไว้

(๒) กรณีแก้ไข ให้ขีดฆ่าส่วนที่คลาดเคลื่อนออกด้วยหมึกสีแดง แล้วแก้ไขให้ถูกต้องตามคำสั่ง และหมายเหตุด้วยอักษรสีแดงว่า “ได้แก้ไขตามคำสั่งอธิบดีกรมที่ดินที่.....ลงวันที่.....เดือน.....พ.ศ. ....” แล้วลงนามพร้อมวัน เดือน ปี กำกับไว้

ข้อ ๖ ให้เจ้าหน้าที่หมายเหตุการเพิกถอนหรือแก้ไขทะเบียนที่ดินสาธารณะประโยชน์ให้สอดคล้องกับการเพิกถอนหรือการแก้ไข ตามข้อ ๕ โดยให้ลงนามพร้อม วัน เดือน ปี กำกับไว้ด้วย

ข้อ ๗ เมื่อได้มีการเพิกถอนหรือแก้ไขแล้ว ให้อธิบดีกรมที่ดินแจ้งให้ทบทวนการเมือง พนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้นทราบอีกครั้งหนึ่ง

ข้อ ๘ หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงที่ได้ดำเนินการเพิกถอนแล้วให้เก็บไว้ในกรมที่ดิน

ข้อ ๙ การแก้ไขหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง เนื่องจากเขียนหรือพิมพ์ข้อความผิดพลาด คลาดเคลื่อนโดยมีหลักฐานชัดแจ้ง รวมทั้งการแก้ไขรายละเอียดในหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ถูกต้องตามข้อเท็จจริงที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งมิใช่การแก้ไขรูปแบบที่หรือเนื้อที่ เป็นต้นว่า เครื่องหมายที่ดินข้างเดียวเมื่อทบทวนการเมืองหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาที่ดิน

อันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้นยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษรให้แก่ไข ให้เจ้าพนักงานที่ดิน
จังหวัดหรือเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดสาขามีอำนาจแก้ไขได้และเมื่อแก้ไขแล้วให้รายงานไปยังกรมที่ดิน
เพื่อแก้ไขหลักฐานให้ถูกต้องตรงกัน

สำหรับการหมายเหตุการแก้ไขหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงฉบับเก็บไว้ ณ กรมที่ดิน
ให้ผู้อำนวยการกองสำรวจและควบคุมที่ดินของรัฐ กรมที่ดิน เป็นผู้ดำเนินการ

ข้อ ๑๐ ให้ผู้อำนวยการกองสำรวจและควบคุมที่ดินของรัฐรักษาการตามระเบียบนี้

ประกาศ ณ วันที่ ๒ ตุลาคม ๒๕๖๙

(ลงชื่อ) ศิริ เกวลินสุขดี

(นายศิริ เกวลินสุขดี)

อธิบดีกรมที่ดิน

(หมายเหตุ เวียนโดยหนังสือเวียนกรมที่ดิน ที่ มท ๐๗๑๑/๒๔๐๘๓ ลงวันที่ ๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๙)

ระเบียบของคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติฉบับที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๑๕)
ว่าด้วยวิธีปฏิบัติในการแจ้งและออกคำสั่งแก้ผู้ฝ่าฝืนมาตรา ๙
แห่งประมวลกฎหมายที่ดินอยู่ก่อนวันที่ประกาศของคณะกรรมการปฎิริหาร
ฉบับที่ ๙๖ ลงวันที่ ๒๙ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๑๕ ใช้บังคับ

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๒๐ และมาตรา ๑๐๘ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน ซึ่ง
แก้ไขเพิ่มเติมโดยประกาศของคณะกรรมการปฎิริหาร ฉบับที่ ๙๖ ลงวันที่ ๒๙ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช
๒๕๑๕ คณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ กำหนดระเบียบไว้ดังนี้

หมวด ๑
บททั่วไป

ข้อ ๑ ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบว่าด้วยวิธีปฏิบัติในการแจ้งและออกคำสั่งแก้ผู้ฝ่าฝืน
มาตรา ๙ แห่งประมวลกฎหมายที่ดินอยู่ก่อนวันที่ประกาศของคณะกรรมการปฎิริหาร ฉบับที่ ๙๖ ลงวันที่
๒๙ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๑๕ ใช้บังคับ” ^๑

ข้อ ๒ ให้ใช้ระเบียบนี้ตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

ข้อ ๓ การแจ้งแก้ผู้ฝ่าฝืนมาตรา ๙ แห่งประมวลกฎหมายที่ดินอยู่ก่อนวันที่ประกาศของ
คณะกรรมการปฎิริหาร ฉบับที่ ๙๖ ลงวันที่ ๒๙ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๑๕ ใช้บังคับ
ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ดำเนินการดังนี้

(๑) ที่ดินที่สงวนหรือห้องห้ามไว้ เพื่อใช้ประโยชน์ของทางราชการ เมื่อทบวง
การเมืองซึ่งมีหน้าที่ดูแลรักษาหรือใช้ประโยชน์ร่องขอให้พนักงานเจ้าหน้าที่แจ้งให้ผู้ฝ่าฝืนทราบ

^๑ ประกาศคณะกรรมการปฎิริหาร ฉบับที่ ๙๖ ลงวันที่ ๒๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๕ เริ่มใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๔
มีนาคม ๒๕๑๕

เพื่อปฏิบัติการอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

ก. ให้มาจัดการทำบันทึกไว้เป็นหลักฐานต่อทางราชการภายในเวลาที่กำหนด
ว่าได้ครอบครองและทำประโยชน์ในที่ดินเป็นเนื้อที่เท่าใด ตั้งแต่เมื่อใดและจะออกไปจากที่ดินนั้นได้
เมื่อใด

ข. ให้มาทำความตกลง เพื่อเสียค่าตอบแทนตามอัตราและเวลาที่ทางราชการ
กำหนดให้

ค. เมื่อมีความจำเป็นอาจสั่งให้ผู้ฝ่าฝืนและบริหารออกไปจากที่ดินหรือ
รื้อถอนสิ่งปลูกสร้างออกไปจากที่ดินด้วยกีด้วย

(๒) ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกันให้มี
คำสั่งให้ผู้ฝ่าฝืนออกไปจากที่ดิน เว้นแต่กรณีที่มีเหตุผลและความจำเป็นเป็นพิเศษ และไม่เป็นการ
กระทำให้เสื่อมเสียประโยชน์ในการที่ประชาชนจะใช้ที่ดินนั้น จะผ่อนผันให้อยู่อาศัยหรือใช้ประโยชน์
เป็นการชั่วคราวโดยเสียค่าตอบแทนหรือไม่ก็ได้

(๓) ที่ดินที่ทางราชการมีโครงการจะจัดให้ประชาชนเข้าอยู่อาศัยและประกอบ
อาชีพ ให้แจ้งให้ผู้ฝ่าฝืนไปติดต่อกับเจ้าหน้าที่ผู้มีหน้าที่ในการจัดที่ดิน เพื่อรับคำนิจฉัยเกี่ยวกับสิทธิ
ในที่ดิน และเพื่อปฏิบัติตามระเบียบ ข้อบังคับ ข้อกำหนด และเงื่อนไขในการจัดที่ดินตามโครงการ
จัดที่ดินนั้นต่อไป

(๔) ที่ดินที่มีทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้นว่า ที่ทิ่น ที่กรวด หรือที่ราย ไม่ว่า
ที่ดินนั้นรัฐมนตรีจะได้ประกาศห้ามไว้ตามมาตรา ๘ (๒) แห่งประมวลกฎหมายที่ดินแล้วหรือไม่ก็
ตาม ถ้ามีผู้ฝ่าฝืนเข้าไปทำด้วยประการใดๆ ให้เป็นการทำลายหรือทำให้เสื่อมสภาพหรือเป็น
อันตรายแก่ทรัพยากรในที่ดินให้แจ้งให้ผู้บุกรุกจะรับการกระทำการทำหรือสั่งให้ออกไปจากที่ดินนั้นและถ้า
การกระทำนั้นก่อให้เกิดความเสียหายแก่สาธารณชน ให้ผู้ฝ่าฝืนแก้ไขการกระทำนั้นให้กลับคืนสู่
สภาพเดิมด้วย

ข้อ ๔. การขอเข้าอยู่อาศัยหรือใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐเป็นการชั่วคราวให้ดำเนินการ
ตามหมวด ๓ ว่าด้วยการขอเข้าอยู่อาศัยหรือขอใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐเป็นการชั่วคราว

หมวด ๒

การแจ้งและมีคำสั่งให้ผู้ฝ่าฝืนออกจากที่ดินของรัฐ

ข้อ ๕. การแจ้งของพนักงานเจ้าหน้าที่หรือผู้ชี้ได้รับมอบหมายจากพนักงานเจ้าหน้าที่ให้แจ้งเป็นหนังสือมีสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

- (๑) ชื่อและชื่อสกุลของผู้ฝ่าฝืน
- (๒) ตำแหน่งที่ดินที่เข้าไปบุกรุก ยึดถือครอบครอง หรือใช้ประโยชน์
- (๓) กำหนดวิธีการ เงื่อนไข และระยะเวลาที่จะให้ผู้ฝ่าฝืนการปฏิบัติ

ข้อ ๖. การกำหนดระยะเวลาที่จะแจ้งให้ผู้ฝ่าฝืนออกจากที่ดิน หรือรื้อถอนสิ่งปลูกสร้าง ออกจากที่ดินของรัฐ ให้พิจารณาดังนี้

(๑) ในกรณีที่ผู้ฝ่าฝืนได้เข้าบุกรุก ยึดถือครอบครอง ได้ปลูกไม้ล้มลุกหรือรัญชาติไว้ให้กำหนดเวลาแจ้งให้ออกจากที่ดินไม่น้อยกว่าสามสิบวันหลังจากการเก็บเกี่ยวพืชผลในที่ดินนั้นเสร็จแล้ว

(๒) ในกรณีเป็นการบุกรุกยึดถือครอบครอง ตามข้อ ๓ (๔) ให้แจ้งให้ออกจากที่ดินที่บุกรุก หรือแจ้งให้รื้อถอนสิ่งปลูกสร้างโดยเร็ว แต่ต้องไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน นับแต่วันได้รับหนังสือแจ้ง

(๓) การบุกรุกยึดถือครอบครองในกรณีอื่นนอกจาก (๑) และ (๒) ให้แจ้งให้ออกไปจากที่ดินนั้นภายในการกำหนดเวลาที่แจ้ง แต่ต้องไม่น้อยกว่าเก้าสิบวันนับแต่วันที่ได้รับหนังสือแจ้ง

ข้อ ๗. การส่งหนังสือแจ้ง ให้ส่งทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับ เว้นแต่ท้องที่ไม่สะดวกในการส่งทางไปรษณีย์ตอบรับก็ให้จัดเจ้าหน้าที่นำไปส่ง

ในกรณีที่เจ้าหน้าที่นำไปส่งให้ปฏิบัติตามนี้

(๑) ให้ผู้ฝ่าฝืนหรือผู้ที่บรรลุนิติภาวะแล้ว ซึ่งอยู่อาศัยในครอบครัวเดียวกันกับผู้ฝ่าฝืนนั้นลงชื่อรับหนังสือแจ้งในปรับ แล้วเก็บเข้าเรื่องไว้เป็นหลักฐาน

(๒) ในกรณีที่บุคคลดังกล่าวตาม (๑) ไม่ยอมลงชื่อก็ให้เจ้าหน้าที่ผู้นำส่งหนังสือแจ้งบันทึกเหตุการณ์และเหตุผลในการไม่ยอมรับหนังสือแจ้งไว้ และให้พยานอย่างน้อย ๒ คน ลงชื่อรับรองไว้ในบันทึกนั้นด้วย เมื่อผู้นำส่งหนังสือแจ้งได้ปฏิบัติการดังกล่าวแล้วให้ถือว่าผู้ฝ่าฝืนได้รับหนังสือแจ้งแล้ว

ข้อ ๘. ผู้ฝ่าฝืนผู้ใดมีความจำเป็นไม่อาจจะปฏิบัติตามหนังสือแจ้งของพนักงานเจ้าหน้าที่ได้ให้ยื่นคำร้องขอ่อนผันล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสามสิบวัน ก่อนครบกำหนดตามระยะเวลาข้อ ๖ ถ้าพนักงานเจ้าหน้าที่หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากพนักงานเจ้าหน้าที่เห็นสมควร ก็ให้มีอำนาจผ่อนผันได้ตามความจำเป็น แล้วแต่กรณี

ข้อ ๙. ในกรณีที่ผู้ฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามหนังสือแจ้ง ให้พนักงานเจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากพนักงานเจ้าหน้าที่มีคำสั่งเป็นหนังสือส่งไปยังผู้ฝ่าฝืนและกำหนดให้ผู้ฝ่าฝืนออกไปจากที่ดินนั้นภายในกำหนดสามสิบวัน นับแต่วันได้รับคำสั่งจากพนักงานเจ้าหน้าที่ หากผู้นั้นยังฝ่าฝืนอยู่ อีก ก็ให้ดำเนินคดีต่อไป

การมีคำสั่งและการส่งคำสั่งให้นำความในข้อ ๕ และข้อ ๗ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

หมวด ๓

การขอเข้าอยู่อาศัยหรือใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐ เป็นการชั่วคราวและการเสียค่าตอบแทน

ข้อ ๑๐. การขอเข้าอยู่อาศัยและขอใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐเป็นการชั่วคราวให้ดำเนินการดังนี้

(๑) ให้ผู้ขออينคารองตามแบบที่ทางราชการกำหนดต่อนายอำเภอ หรือปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิจกรรมอำเภอซึ่งที่ดินนั้นตั้งอยู่ และผู้ขอจะต้องเป็นผู้ได้เข้ายึดถือครอบครองหรือใช้ประโยชน์ในที่ดินก่อนวันที่ประกาศของคณะกรรมการปัตติ ฉบับที่ ๙๖ ลงวันที่ ๒๙ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๑๕ ใช้บังคับ^๑

(๒) เมื่อได้รับคำร้องแล้ว ให้นายอำเภอหรือปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิจกรรมอำเภอท้องที่หรือข้าราชการที่ได้รับมอบหมายออกใบตรวจสอบสภาพที่ดินจำนวนเนื้อที่ที่ครอบครองและการใช้ประโยชน์ในที่ดินนั้น

^๑ ประกาศคณะกรรมการปัตติ ฉบับที่ ๙๖ (พ.ศ. ๒๕๑๕) เริ่มใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๑๕

(๓) ผู้ได้รับผ่อนผันให้อยู่อาศัยหรือใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐจะต้องเสียค่าตอบแทนให้แก่องค์กรบริหารส่วนจังหวัดในข้อ ๑๑ เน้นแต่กรณีของยืดเวลาออกไปจากที่ดินตามข้อ ๘ จึงไม่ต้องเสียค่าตอบแทน

ข้อ ๑๑. ค่าตอบแทนในการเข้าอยู่อาศัยและการใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐให้องค์กรบริหารส่วนจังหวัดเป็นผู้กำหนด โดยถือตามอัตราค่าเช่าปานกลาง ซึ่งมีการเข้าอยู่ในท้องที่นั้นในวันยื่นคำขอตามข้อ ๑๐ (๑)

ข้อ ๑๒. ผู้ได้รับผ่อนผันให้เข้าอยู่อาศัยหรือใช้ประโยชน์ที่ดินจะต้องปฏิบัติตามนี้

(๑) ต้องชำระค่าตอบแทน ณ สำนักงานที่ดินอำเภอ หรือกิจกรรมอำเภอต่อนายอำเภอ หรือปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิจกรรมอำเภอท้องที่ ตามจำนวนและเวลาที่องค์กรบริหารส่วนจังหวัดกำหนด

(๒) ต้องใช้ประโยชน์ที่ดินนั้นตามประเภทของกิจการด้วยตนเอง

๑๒๒ สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

(๓) ต้องประกอบกิจกรรมตามเขตและเนื้อที่ที่ได้รับผ่อนผัน และในการนี้ผู้ได้รับการผ่อนผันให้อยู่อาศัยหรือใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐ ต้องปักหลักเขตให้เป็นหลักฐานแน่นอน

(๔) ปฏิบัติการอื่นใดตามเงื่อนไขที่พนักงานเจ้าหน้าที่กำหนดให้ปฏิบัติเป็นการเฉพาะราย

ข้อ ๑๓. ในกรณีที่ผู้ได้รับการผ่อนผันให้เข้ายู่อาศัยหรือใช้ประโยชน์ที่ดินไม่ปฏิบัติตามข้อ ๑๒ ไม่ว่าจะเป็นกรณีหนึ่งกรณีใด เมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่เห็นสมควรให้มีหนังสือแจ้งให้ปฏิบัติให้ถูกต้อง และถ้าเห็นว่าไม่สมควรจะให้อยู่อาศัยหรือใช้ประโยชน์ในที่ดินนั้นต่อไปแล้ว ให้นำความในข้อ ๕ ข้อ ๖ ข้อ ๗ ข้อ ๘ และข้อ ๙ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ให้ไว้ ณ วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๑๕

(ลงชื่อ) พ่วง สุวรรณรัฐ

(นายพ่วง สุวรรณรัฐ)

ปลัดกระทรวงมหาดไทย ผู้ใช้อำนาจของ

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

ประธานคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ

(๘๘ ร.จ. ๒๔ ตอนที่ ๖๔ (ฉบับพิเศษ) ลงวันที่ ๒๔ เมษายน ๒๕๑๕)

(สำเนา)

คำสั่งกระทรวงมหาดไทย

ที่ ๑๐๙/๒๕๓๘

เรื่อง แต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่ตามความในมาตรา ๙ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน

ตามที่กระทรวงมหาดไทยได้มีคำสั่ง ที่ ๓๕๐/๒๕๓๘ ลงวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๓๘
แต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่ตามความในมาตรา ๙ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน นั้น

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๕ แห่งพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ.
๒๔๙๗ และมาตรา ๙ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเห็นชอบ
คำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ ๓๕๐/๒๕๓๘ ลงวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๓๘ และแต่งตั้งให้ผู้ดำรง
ตำแหน่งดังต่อไปนี้ เป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ตามความในมาตรา ๙ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน คือ

๑. อธิบดีกรมที่ดิน เป็นพนักงานเจ้าหน้าที่สำหรับการอนุญาตระเบิดและยื่อยหิน
การขุดตักดินลูกรังหรือหินผุ ในบริเวณที่เขารื้อถอน เก็บและปริมาณลดรอบที่เขารื้อถอน ๔๐ เมตร
ที่รัฐมนตรียังไม่ได้ประกาศกำหนดพื้นที่นั้นให้เป็นแหล่งหินปูนหรือดินลูกรังหรือหินผุเพื่อการก่อสร้าง

๒. ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ในเขตท้องที่จังหวัดสำหรับการอนุญาตดังนี้

(๑) การระเบิดและยื่อยหิน การขุดตักดินลูกรังหรือหินผุ ในบริเวณที่รัฐมนตรีได้
ประกาศกำหนดพื้นที่นั้น เป็นแหล่งหินปูนหรือดินลูกรัง หรือหินผุ เพื่อการก่อสร้าง และในพื้นที่
นอกเขตเขารื้อถอนและปริมาณลดรอบที่เขารื้อถอน ๔๐ เมตร

(๒) การขุดหรือดูดทรัพย์ การเก็บหินลอย การทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดอันเป็นอันตรายแก่
ทรัพยากรในที่ดิน

(๓) การเข้าไปยึดถือ ครอบครอง รวมตลอดถึงการก่อสร้างหรือเผาป่า

(๔) การต่ออายุใบอนุญาต กรณีที่อธิบดีกรมที่ดินหรือผู้ว่าราชการจังหวัดได้
อนุญาตไว้

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๘

(ลงชื่อ) ไฟโรมน์ โลหสุนทร

(นายไฟโรมน์ โลหสุนทร)

รัฐมนตรีช่วยว่าการฯ ปฏิบัติราชการแทน

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

๑๒๔' สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

(สำเนา)

คำสั่งกระทรวงมหาดไทย

ที่ ๕๐๕/๒๕๕๒

เรื่อง มอบหมายให้ทบทวนการเมืองอื่นมีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษา และดำเนินการคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือทรัพย์สินของแผ่นดินที่ไม่มีกฎหมายกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น

โดยที่เป็นการสมควรปรับปรุงคำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ ๑๒/๒๕๔๓ ลงวันที่ ๑๙ มกราคม ๒๕๔๓ เรื่อง มอบหมายให้ทบทวนการเมืองอื่นมีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินให้สอดคล้องกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๒ เพื่อให้การดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน หรือทรัพย์สินของแผ่นดิน ที่ไม่มีกฎหมายกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๘ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย จึงให้ยกเลิกคำสั่งกระทรวงมหาดไทยดังกล่าวข้างต้น และมีคำสั่งมอบหมายให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือทรัพย์สินของแผ่นดินที่ไม่มีกฎหมายกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น ดังนี้

(๑) กรุงเทพมหานคร	ภายใต้เขตกรุงเทพมหานคร
(๒) เมืองพัทยา	ภายใต้เขตเมืองพัทยา
(๓) เทศบาล	ภายใต้เขตเทศบาล นั้น
(๔) องค์การบริหารส่วนตำบล	ภายใต้เขตองค์การบริหารส่วนตำบล นั้น

สำหรับองค์การบริหารส่วนจังหวัดอาจสนับสนุน ประสานและให้ความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตาม (๑) (๒) และ (๔) ในการดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกันที่ดินดังกล่าวข้างต้น รวมทั้งให้ความร่วมมือในการปฏิบัติหน้าที่ และอาจสนับสนุนงบประมาณแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นในการดำเนินงานหรือเข้าไปดำเนินการเมื่อได้รับการร้องขอจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๒

(ลงชื่อ) ถาวร เสนเนียม

(นายถาวร เสนเนียม)

รัฐมนตรีช่วยว่าการฯ ปฏิบัติราชการแทน

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

(สำเนา)

คำสั่งคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ

ที่ ๑/๒๕๕๓

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ
จังหวัดทุกจังหวัด (ยกเว้นกรุงเทพมหานคร)

ด้วยคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ (กบร.) ในประชุมครั้งที่ ๒/๒๕๕๒ เมื่อวันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๕๒ ได้พิจารณาเห็นว่า ในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงระบบกฎหมาย การยกรฐานะของหน่วยงานของรัฐในราชการส่วนภูมิภาค และมีความจำเป็นในการเพิ่มเติมผู้แทน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ จังหวัดทุกจังหวัด ดำเนินการแก้ไขปัญหาในพื้นที่เป็นไปโดยถูกต้อง เหมาะสม ด้วยความรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ จึงมีมติให้ปรับปรุงแก้ไขคำสั่งคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐที่ ๔-๗๘/๒๕๕๖ ลงวันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๕๖ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ จังหวัด ทุกจังหวัด

อาศัยอำนาจตามความในข้อ ๙ (๗) ของระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ พ.ศ. ๒๕๔๔ จึงให้ยกเลิกคำสั่งคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ ที่ ๔-๗๘/๒๕๕๖ ลงวันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๕๖ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐจังหวัด ทุกจังหวัด และให้แต่งตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐจังหวัดทุกจังหวัดใหม่เรียกโดยอิ่มอ้วว่า “กบร. จังหวัด” โดยมีองค์ประกอบและอำนาจหน้าที่ ดังนี้

๑. องค์ประกอบ

(๑) ผู้ว่าราชการจังหวัด	ประธานอนุกรรมการ
(๒) อัยการจังหวัด	อนุกรรมการ
(๓) ននรักษ์พื้นที่	อนุกรรมการ
(๔) ปฏิรูปที่ดินจังหวัด	อนุกรรมการ
(๕) ประชาสัมพันธ์จังหวัด	อนุกรรมการ
(๖) ผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนาที่ดินเขต ๑-๑๒ ที่รับผิดชอบพื้นที่	อนุกรรมการ
(๗) ผู้อำนวยการสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๑-๑๖ ที่รับผิดชอบพื้นที่	อนุกรรมการ
(๘) ผู้อำนวยการสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ ๑-๓ ที่รับผิดชอบพื้นที่	อนุกรรมการ

๑๒๖ สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

- (๙) นายอำเภอท้องที่ หรือปลัดอำเภอ
ผู้เป็นหัวหน้าประจำกิจอำเภอ
(เฉพาะข้อโต้แย้งสิทธิในที่ดินของรัฐ
ที่อยู่ในการดูแลรับผิดชอบบรรจุอยู่
ในภาระการประชุม)
- (๑๐) หัวหน้าส่วนราชการประจำจังหวัด
ที่มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบหรือหัวหน้าส่วนราชการ
ผู้ใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐ (เฉพาะข้อโต้แย้งสิทธิ
ในที่ดินของรัฐที่อยู่ในการดูแลหรือใช้ประโยชน์
บรรจุอยู่ในภาระการประชุม)
- (๑๑) ผู้แทนเลขานุการ กปร.
(๑๒) ปลัดจังหวัด
(๑๓) หัวหน้าสำนักงานจังหวัด
(๑๔) เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัด
(๑๕) ผู้อำนวยการสำนักงาน
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
จังหวัด
- (๑๖) ข้าราชการในสังกัดที่ทำการปกครอง อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
จังหวัดที่ประธาน กปร. จังหวัด
แต่งตั้งหนึ่งท่าน

๒. อำนาจหน้าที่

(๑) ดำเนินการแก้ไขปัญหาและป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐให้เป็นไปตามระเบียบ
สำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ พ.ศ. ๒๕๔๕

(๒) กำกับ ติดตาม ดูแลการปฏิบัติงานของหน่วยงานของรัฐที่ดูแลรักษาและใช้
ประโยชน์ในที่ดินของรัฐ ให้เป็นไปตามกฎหมาย คำสั่ง ระเบียบ ข้อบังคับ และมติคณะรัฐมนตรีที่
เกี่ยวข้อง และดำเนินการตามนโยบาย แผนงาน มาตรการแก้ไขปัญหาและป้องกันการบุกรุกที่ดิน
ของรัฐตามที่ กปร. กำหนด

(๓) กำหนดแผนงานประจำปีในการแก้ไขปัญหาหรือป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐ
และรายงานให้ กปร. ทราบ ภายในวันที่ ๓๐ มกราคม ของทุกปี

(๔) พิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดินของบุคคลในเขตที่ดินของรัฐ ตามมาตรการที่
กปร. กำหนด ในกรณีที่ต้องใช้ภาพถ่ายทางอากาศประกอบการพิสูจน์สิทธิให้ใช้ผลการอ่าน แปล
ตีความภาพถ่ายทางอากาศของคณะกรรมการอ่านภาพถ่ายทางอากาศที่ กปร. แต่งตั้ง

(๔) ตรวจสอบหรือดำเนินการใดๆ เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการบุกรุกที่ดินของรัฐ และการออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินของรัฐ หากพบว่าดำเนินการไปโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือดำเนินการไปโดยผิดพลาดคลาดเคลื่อน ให้แจ้งหน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินงานให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ และคำสั่งที่เกี่ยวข้อง

(๕) รวบรวมข้อมูลเอกสารหลักฐานและข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการครอบครองที่ดินของบุคคลในเขตที่ดินของรัฐ

(๖) เร่งรัดการพิจารณาอนุมัติคำขอออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินของบุคคลในเขตที่ดินของรัฐให้เป็นที่ยุติธรรมเร็ว

(๗) เวิ่งไว้ให้หน่วยงานของรัฐส่งข้อมูล เอกสารหลักฐาน ข้อเท็จจริง หรือขอให้ส่งผู้แทนมาชี้แจงเพื่อประกอบการพิจารณาหรือเชิญบุคคลใดๆ มาให้ความเห็นต่อ กบร. จังหวัด

(๘) แต่งตั้งคณะทำงานหรือเจ้าหน้าที่เพื่อดำเนินการหรือปฏิบัติงานใดๆ ในการแก้ไขปัญหาและป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐ ตามที่ได้รับมอบหมาย

(๙) ประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานของ กบร. จังหวัด และเสริมสร้างความเข้าใจในการแก้ไขปัญหาและป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐในเขตจังหวัด

(๑๐) ให้จัดการประชุม กบร. จังหวัด เป็นประจำทุกเดือน อย่างน้อยเดือนละ ๑ ครั้ง และเมื่อประชุมเสร็จแล้วให้รายงานผลการดำเนินงานให้ฝ่ายเลขานุการ กบร. ทราบด้วย

(๑๑) รายงานผลการปฏิบัติงานในการแก้ไขและป้องกันปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ ให้ กบร. ทราบ เป็นรายไตรมาส และรายปี สำหรับการรายงานผลเป็นรายปีนั้น ให้รายงานภายในวันที่ ๓๐ มกราคม ของปีถัดไป

(๑๒) ดำเนินการใดๆ ตามที่ กบร. หรือประธาน กบร. มอบหมาย

ให้ กบร. จังหวัด เปิดจ่ายเบี้ยประชุมตามพระราชบัญญัติเบี้ยประชุมกรรมการ พ.ศ. ๒๕๔๗ และที่แก้ไขเพิ่มเติม จากบประมาณของกระทรวงมหาดไทย โดยให้เบิกจ่ายที่จังหวัด ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๗

(ลงชื่อ) พลตรี สนั่น ชัยประสาสน์

(สนั่น ชัยประสาสน์)

รองนายกรัฐมนตรี

ประธานกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ

๑๒๔ สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

๓. นโยบายและแนวทางการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐตามติ clad รัฐมนตรี เมื่อ ๕ พฤษภาคม ๒๕๓๖

๓.๑ รัฐควรเร่งให้มีการดำเนินการออกเอกสารสิทธิ์แก่ราษฎรในกรณีดังต่อไปนี้

(๑) กรณีที่เป็นผู้ครอบครองทำประโยชน์ในที่ดินที่รัฐได้สงวนหัวห้ามไว้ตามกฎหมายและหากพิสูจน์ได้ว่าได้อยู่มา ก่อนการสงวนหัวห้ามเป็นที่ดินของรัฐ หรือเป็นหมู่บ้านเก่าที่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นผู้อยู่มาตั้งแต่เดิม หรือครอบครองต่อเนื่องมาจากผู้ครอบครองเดิมมา ก่อนการสงวนหัวห้ามเป็นที่ดินของรัฐ ให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเร่งรัดดำเนินการตรวจสอบและจัดทำทะเบียนบัญชี หรือจัดทำแผนงานและโครงการออกเอกสารสิทธิ์ของผู้ครอบครองเหล่านี้ไว้เป็น หลักฐาน

(๒) ราษฎรที่อยู่ในบริเวณแนวเขตที่ดินของรัฐที่ยังไม่แนบท้ายที่ไม่ชัดเจน ให้เร่ง ดำเนินการสำรวจแนวเขตให้แน่นอน เมื่อรัฐได้สำรวจและจัดทำแนวเขตที่ชัดเจนแล้ว ถ้าปรากฏว่า ราษฎรเหล่านี้ครอบครองทำกินอยู่นอกเขตที่ดินของรัฐ ก็ควรพิจารณาดำเนินการออกเอกสารสิทธิ์ ให้แก่ราษฎรตามระเบียบขั้นตอนของกฎหมายต่อไป

๓.๒ รัฐไม่ควรให้ออกสารสิทธิ์ตามประมวลกฎหมายที่ดินแก่ผู้บุกรุกที่ดินของรัฐ

๓.๓ ที่ดินของรัฐ (ยกเว้นเขตอุทยานแห่งชาติ เขตราชพันธุ์สัตหีบี เขตพื้นที่ดันน้ำลำธาร พื้นที่ ลุ่มน้ำชั้น ๑ และชั้น ๒ พื้นที่สงวนหัวห้ามไว้ใช้ประโยชน์ในราชการ และที่ดินที่ยังไม่หมด สภาพการเป็นที่สาธารณะประโยชน์ที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน) ที่มีผู้บุกรุกครอบครองและรัฐไม่ มีความจำเป็นจะต้องสงวนไว้อีกต่อไป ให้ดำเนินการตามกฎหมายปฏิรูปที่ดิน และเพื่อให้การ ดำเนินการเป็นไปตามหลักการปฏิรูปที่ดินให้ได้ผลอย่างแท้จริง สมควรให้ ส.ป.ก. ปรับปรุงแนวทาง ปฏิบัติตามนี้

(๑) ในเขตประกาศปฏิรูปที่ดิน หากมีผู้บุกรุกถือครองที่ดิน และเจ้าของที่ดิน ต่อต้านการปฏิรูปที่ดิน หรือไม่ให้ความร่วมมือในการกระจายสิทธิ์การถือครองที่ดินให้ ส.ป.ก. ดำเนินการโดยขอความร่วมมือจากฝ่ายปกครองหรือส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ให้ดำเนินการตาม กฎหมายแก้ผู้ต่อต้านโดยเครื่องครด พร้อมทั้งรายงาน กบร. เพื่อประสานงานแก้ไขปัญหาในทุกพื้นที่ และทุกราย

(๒) การนำที่ดินของรัฐมาดำเนินการปฏิรูปที่ดิน ให้ ส.ป.ก. พิจารณาดำเนินการ จัดเก็บค่าเช่าหรือค่าชดเชยเข้ากองทุนปฏิรูปที่ดินตามหลักการและวิธีการในส่วนที่เกี่ยวกับค่าเช่าตาม พระราชบัญญัติปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๑๘ เพื่อจะได้นำเงินไปใช้ดำเนินการใน โครงการพัฒนาพื้นที่หรือนำไปใช้จัดทำที่ดินทำกินให้แก่เกษตรกรที่ไม่มีที่ดินทำกินได้เช่าหรือเช่าซื้อ ต่อไป ทั้งนี้ ควรดำเนินการให้สอดคล้องกับค่าเช่าตามพระราชบัญญัติการเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๑๙

(๓) ควรกำหนดเนื้อที่สูงสุดสำหรับสมาชิกแต่ละรายเท่าที่จำเป็นต่อการทำกินแต่ละประเภทตามความเหมาะสม และความอุดมสมบูรณ์ในแต่ละพื้นที่ของเขตปฏิรูปที่ดิน สำหรับพื้นที่ส่วนที่เกินความจำเป็นของสมาชิกแต่ละราย ควรกำหนดเงื่อนไขให้ปลูกไม้ผลหรือไม้ยืนต้นต่อไป

(๔) ให้ ส.ป.ก. กำหนดมาตรฐานในการติดตามและตรวจสอบการครอบครองทำประโยชน์ของสมาชิกผู้ได้รับสิทธิแต่ละรายให้ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์เงื่อนไข ตามที่กฎหมายกำหนดไว้อย่างเคร่งครัดและโดยต่อเนื่องตลอดไป

๓.๔ ที่สาธารณะประโยชน์ ที่ป่าสงวนแห่งชาติเสื่อมโทรม ที่ผู้บุกรุกรอครอบครองทำประโยชน์แต่มิได้กำหนดเป็นเขตปฏิรูปที่ดินให้ดำเนินการตามหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

(๑) ให้เข้าหรืออนุญาตให้เข้าทำประโยชน์โดยเสียค่าตอบแทนหรือได้รับเอกสารพิเศษที่มีหลักเกณฑ์กำหนดเดียวกับเอกสาร ส.ป.ก. ตามจำนวนเนื้อที่ที่ได้บุกรุกรอครอบครองทำประโยชน์อยู่เดิมแล้วแต่กรณี แต่ต้องไม่สูงเกินกว่าที่ส่วนราชการที่รับผิดชอบพิจารณาเห็นสมควรทั้งนี้ โดยให้กำหนดค่าเช่าหรือค่าตอบแทนตามหลักการและวิธีการเกี่ยวกับค่าเช่า ตามพระราชบัญญัติปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๑๘ กรณีการเช่าในส่วนที่เกินกว่าจำนวนเนื้อที่ที่ส่วนราชการผู้รับผิดชอบเห็นสมควรให้คิดค่าเช่าหรือค่าตอบแทนในอัตราทั่วหน้า โดยคำนึงถึงอัตราการเช่าตามพระราชบัญญัติการเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๑๘ ด้วย

(๒) องค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นผู้เก็บค่าเช่าหรือค่าตอบแทนไว้ โดยให้แบ่งหนึ่งในสามเป็นกองทุนพัฒนาชนบทและจังหวัดและอีกสองในสามเป็นกองทุนพิทักษ์ป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่นั้นๆ

(๓) กำหนดเงื่อนไขให้ปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น ในพื้นที่ส่วนที่เกินความจำเป็นต่อการทำกินของเกษตรกรแต่ละราย ตามความอุดมสมบูรณ์และความเหมาะสมในแต่ละพื้นที่ กรณีที่มีความจำเป็นในเรื่องของการอนุรักษ์หรือการป้องกันการแพร่กระจายดินเค็ม กิจกรรมกำหนดเงื่อนไขห้ามใช้พื้นที่ทำนาหรือทำพืชหรือกำหนดมาตรการพื้นฟื้นที่เหมาะสมต่อไป

๓.๕ ให้จัดสรรงบประมาณแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อการผลิตกล้าไม้ผลไม้ยืนต้นอย่างเพียงพอที่จะบริการแก่เกษตรกรในราคานั้นๆ ในทุกพื้นที่ที่จะดำเนินการตามข้อ ๔ และให้จัดสรรงบประมาณสำหรับโครงการจัดทำแนวเขตพื้นที่ส่วนหลวงห้ามของรัฐให้ชัดเจนและถาวรในทุกโครงการของทุกส่วนราชการ

๓.๖ ในกรณีที่มีการดำเนินคดีแก่ผู้บุกรุกที่ดินของรัฐและเมื่อคดีถึงที่สุดแล้วให้ส่วนราชการที่มีหน้าที่รับผิดชอบดำเนินการบังคับคดีโดยทันที พร้อมทั้งให้รายงานกระทรวงต้นสังกัดและ กบ.ร. ทราบด้วย ห้ามมิให้ละเลยปล่อยทิ้งเป็นเวลานาน ทั้งนี้ ความชอบหมายให้ผู้ตรวจราชการสำนักนายกรัฐมนตรี และผู้ตรวจราชการของหน่วยงานต้นสังกัดที่เกี่ยวข้องติดตามการบังคับต่อไปจนเสร็จสิ้นคดี

๑๓๐ สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

๓.๗ ให้ยกเลิกมติคณะรัฐมนตรี และหรือให้แก้ไขกฎหมายที่ไม่สอดคล้องหรือขัดแย้งกับนโยบายและแนวทางการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐข้างต้น

๒.๔ หลักเกณฑ์การพิสูจน์หลักฐานการครอบครองที่ดินของราชภูมิในเขตที่ดินของรัฐของคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ (กบธ.)

คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ (กบธ.) จึงได้วางมาตรการเรื่องการพิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดินของบุคคลในเขตที่ดินของรัฐไว้ดังต่อไปนี้

๑. การพิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดินของบุคคลในเขตที่ดินของรัฐ ต้องมีพยานหลักฐานที่เกี่ยวกับที่ดินแปลงนั้น ซึ่งแสดงว่าได้ครอบครองทำประโยชน์อย่างต่อเนื่องมาก่อนการเป็นที่ดินของรัฐ ดังนี้

(๑) เอกสารที่ทางราชการทำขึ้นและพิสูจน์ได้ว่าเป็นเอกสารซึ่งลงวันที่ก่อนการเป็นที่ดินของรัฐหรือ

(๒) เอกสารที่ทางราชการทำขึ้นและพิสูจน์ได้ว่าเป็นเอกสารซึ่งลงวันที่ภายหลังการเป็นที่ดินของรัฐ แต่ก่อนวันที่ประมวลกฎหมายที่ดินใช้บังคับ (วันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๙๗) โดยเอกสารดังกล่าวมีข้อความแสดงว่าได้ครอบครองทำประโยชน์ในที่ดินแปลงนั้นมาก่อนการเป็นที่ดินของรัฐ

(๓) พยานหลักฐานอื่นนอกจากข้อ (๑) และ (๒) เช่น ส.ค. ๑ หรือพยานบุคคลเป็นต้นเมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าพยานหลักฐานนั้นมีส่วนสนับสนุนคำกล่าวอ้างว่ามีการครอบครองทำประโยชน์มาก่อนการเป็นที่ดินของรัฐ ให้ดำเนินการอ่านภาพถ่ายทางอากาศของกรมแผนที่ทหารที่ถ่ายภาพพื้นที่นั้นไว้เป็นครั้งแรกหลังจากการเป็นที่ดินของรัฐ หากปรากฏว่าอยู่ระหว่างการดำเนินการที่ดินอยู่ในภาพถ่ายทางอากาศ จึงจะเชื่อตามพยานหลักฐานอื่น นั้น

๒. เมื่อได้พิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดินตามข้อ ๑ แล้ว ปรากฏว่ามีการครอบครองทำประโยชน์ในที่ดินภายหลังการเป็นที่ดินของรัฐ ให้ กบธ. แจ้งผลการพิสูจน์สิทธิ์ดังกล่าวให้บุคคลที่ครอบครองที่ดินทราบภายในกำหนด ๓๐ วันทำการ และแจ้งให้หน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาที่ดินของรัฐดำเนินการ ดังนี้

(๑) กรณีที่ผู้ครอบครองที่ดินมีหนังสือแสดงสิทธิ์ในที่ดิน ให้แจ้งเจ้าพนักงานที่ดินดำเนินการตามมาตรา ๖๑ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน

(๒) กรณีที่ผู้ครอบครองที่ดินได้ยื่นคำขอออกหนังสือแสดงสิทธิ์ในที่ดินให้ยื่นคัดค้านการออกหนังสือแสดงสิทธิ์ในที่ดินต่อเจ้าพนักงานที่ดิน เพื่อให้ดำเนินการสอบสวนเบรียบเทียบตามมาตรา ๖๐ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน

(๓) กรณีที่ผู้ครอบครองที่ดินไม่มีหนังสือแสดงสิทธิ์ในที่ดิน และไม่ได้ยื่นคำขอออกหนังสือแสดงสิทธิ์ในที่ดิน ให้ดำเนินตามกฎหมายและระเบียบต่อไป

๓. เมื่อได้พิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดินตามข้อ ๑ แล้ว ปรากฏว่ามีการครอบครองทำประโยชน์ในที่ดินมาก่อนการเป็นที่ดินของรัฐ ให้ กบร. จังหวัดแจ้งผลการพิสูจน์สิทธิ์ดังกล่าวให้บุคคลที่ครอบครองที่ดินทราบภายใน ๓๐ วันทำการ และแจ้งให้หน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาที่ดินทราบภายในกำหนด ๓๐ วันทำการ และแจ้งให้หน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาที่ดินของรัฐดำเนินการ ดังนี้

(๑) กรณีที่หน่วยงานของรัฐดังกล่าวเห็นด้วยกับมติของ กบร. จังหวัด ให้แจ้งเจ้าหน้าที่ดินจังหวัดดำเนินตามกฎหมายและระเบียบต่อไป

(๒) กรณีที่หน่วยงานของรัฐดังกล่าวไม่เห็นด้วยกับมติของ กบร. จังหวัด ให้พิจารณาดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ต่อไป

๑๓๒ สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

(สำเนา)

ที่ มท ๐๖๐๔/ว. ๑๙๗

กระทรวงมหาดไทย

๑๘ เมษายน ๒๕๑๐

เรื่อง การดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน
เรียน ผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัด
อ้างถึง หนังสือกระทรวงมหาดไทยที่ ๒๗๗๘๒/๒๔๙๗ ลงวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๔๙๗
และที่ ๓๓๐๒/๒๕๐๓ ลงวันที่ ๗ กันยายน ๒๕๐๓
สิ่งที่ส่งมาด้วย ตัวอย่างทะเบียนที่สาธารณะประโยชน์และคำขอเชียการใช้

ตามที่กระทรวงมหาดไทยได้ชี้แจงทางปฏิบัติเกี่ยวกับการดูแลรักษา และดำเนินการคุ้มครอง ป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินซึ่งประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน มาให้จังหวัดสั่งเจ้าหน้าที่ถือปฏิบัติและดำเนินการจัดทำทะเบียนที่ดินสาธารณะประโยชน์ให้เรียบร้อยเป็นหลักฐานนั้น

บัดนี้ กระทรวงมหาดไทยได้พิจารณาเห็นสมควรปรับปรุงทะเบียนที่ดินสาธารณะประโยชน์ เสียใหม่ ตามแบบตัวอย่างและคำขอเชียการใช้ซึ่งได้ส่งมาพร้อมกับหนังสือนี้ ฉะนั้น ให้จังหวัดสั่ง อำเภอและกิ่งอำเภอจัดทำขึ้น ๓ ชุด เก็บรักษาไว้ที่กิ่งอำเภอหรือที่อำเภอและที่จังหวัดแห่งละ ๑ ชุด จัดส่งไปยังกรมที่ดิน ๑ ชุด แบบพิมพ์ทะเบียนและแฟ้มปกแข็ง กระทรวงมหาดไทยจะได้จัดพิมพ์ขึ้นต่อไป จังหวัดได้ต้องการจำนวนเท่าใด ขอให้ทำใบเบิกขอเบิกไปยังกรมที่ดิน ส่วนการจัดทำทะเบียนให้ปฏิบัติตั้งนี้

๑. ให้ตรวจสอบจากทะเบียนฯ และบัญชีสำรวจซึ่งกระทรวงมหาดไทยสั่งให้จัดทำตาม หนังสือที่ ๒๕๐/๒๔๗๙ ลงวันที่ ๒๑ ธันวาคม ๒๔๗๙ ที่ ๒๒๐/๒๔๙๑ ลงวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๔๙๑ และที่ ๓๕๓/๒๔๙๒ ลงวันที่ ๒ กันยายน ๒๔๙๒ แล้วนำรายการมากรอกลงในทะเบียน ที่ดินสาธารณะประโยชน์ตามคำสั่งนี้

๒. ถ้าที่ดินสาธารณะประโยชน์แปลงใดมีรายการไม่ครบถ้วน ให้สอบสวนราษฎรตลอดจน กำหนดผู้ใหญ่บ้านที่ทราบเรื่องเกี่ยวกับที่ดินแปลงนั้นดี เพื่อให้ได้รายการครบถ้วนตามระบอบ สรุป เอกสารการสอบสวนให้เก็บไว้เป็นหลักฐานต่อไป

๓. ที่ดินสาธารณะประโยชน์แปลงใดไม่ปรากฏหลักฐานในทะเบียนที่ดินสาธารณะประโยชน์เดิม หรือบัญชีสำรวจดังกล่าวในข้อ ๑ ให้ดำเนินการตามข้อ ๒ แล้วนำเข้าทะเบียนที่ดิน สาธารณะประโยชน์ตามคำสั่งนี้

๔. ที่สาธารณประเทศจำบลและหมู่บ้านซึ่งได้จัดทำไว้ตามหนังสือกระทรวงมหาดไทยที่ ๔๗๓/๒๔๙๖ ลงวันที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๔๙๖ และที่ดินซึ่งเป็นทางสัญจรไปมา เช่น แม่น้ำ ลำคลอง ถนน ทางเดิน ไม่ต้องจัดทำทะเบียนตามคำสั่งนี้

๕. ที่ดินสาธารณะอยู่ชน์แปลงใด เมื่อได้มีการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงแล้วให้ จังหวัดแจ้งเลขที่ และวัน เดือน ปี ของหนังสือสำคัญดังกล่าว ไปยังกระทรวงมหาดไทยด้วย

๖. ในกรณีที่มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงทะเบียนที่ดินสาธารณะอยู่ชน์แปลงใด ให้ขึ้นแจง รายละเอียดว่า รายการใดได้แก้ไขเปลี่ยนแปลงอย่างไร ด้วยเหตุผลประการใด ไปยัง กระทรวงมหาดไทย เพื่อแก้ไขทะเบียนที่ดินสาธารณะอยู่ชน์ทางส่วนกลางให้ตรงกัน

ฉะนั้น ขอให้จังหวัดสั่งเจ้าหน้าที่ดำเนินการต่อไป

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

(ลงชื่อ) พ. สุวรรณรัฐ

(นายพ่วง สุวรรณรัฐ)

รองปลัดกระทรวง รักษาราชการแทน

ปลัดกระทรวงมหาดไทย

๑๓๔' สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

(สำเนา)

ที่ มท ๐๔๐๙/ว ๑๓๔

กระทรวงมหาดไทย

ถนนอัษฎางค์ กท ๑๐๒๐๐

๒๕ ตุลาคม ๒๕๖๘

เรื่อง กำหนดมาตรการป้องกันการบุกรุกที่ดินสาธารณะประโยชน์

เรียน ผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัด (เว้นกรุงเทพมหานคร)

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. สำเนาหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ ๒๕๓/๒๔๙๑

ลงวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๔๙๑

๒. สำเนาความเห็นของคณะกรรมการคุณภูมิคุ้ม

ลงวันที่ - มิถุนายน ๒๔๙๒

๓. สำเนาหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ ๑๙๕๐/๒๔๙๙

ลงวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๔๙๙

๔. สำเนาหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท ๐๓๐๙/ว ๗๙๔

ลงวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๒

๕. สำเนารายงานการประชุมคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ

ครั้งที่ ๔/๒๕๖๘ เมื่อวันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๖๘

๖. แบบรายงานฯ จำนวน ๔ ชุด

ด้วยสำนักงานเลขานุการคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติแจ้งว่า ในการประชุมคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ ครั้งที่ ๔/๒๕๖๘ เมื่อวันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๖๘ ที่ประชุมได้พิจารณาเรื่องการกำหนดมาตรการการป้องกันการบุกรุกที่ดินสาธารณะประโยชน์ ซึ่งมติที่ประชุมดังกล่าวได้กำหนดด้วยการบุกรุกที่ดินสาธารณะประโยชน์ พร้อมทั้งวางแผนแนวทางแก้ไขและมีผลเกี่ยวข้องกับที่ดินอันเป็นสาธารณะสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน ซึ่งนายอำเภอเมืองฯ หน้าที่ดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๙๗ จึงขอให้จังหวัดและอำเภอดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าวดังต่อไปนี้ คือ

๑. การแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่เกิดจากที่ดินสาธารณะประโยชน์ชั่วคราว

๑.๑ ให้อำเภอตั้งคณะกรรมการประกอบด้วย ปลัดอำเภอ ที่ดินอำเภอ ป้าไม้ อำเภอ และกำนันท้องที่ดำเนินการสอบสวน ตรวจสอบที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน สำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันจากทะเบียนเดิมให้เป็นปัจจุบัน นอกจากนี้ หากปรากฏที่ดินแปลงใดเป็นที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันจากทะเบียนเดิมให้เป็นปัจจุบัน นอกจากนี้ หากปรากฏที่ดินแปลงใดเป็นที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันอยู่แล้ว ซึ่งอาจเป็นโดยสภาพ เช่น หนองน้ำสาธารณะที่ทำเลเลี้ยงสัตว์ หรืออาจเป็นโดยการใช้ประโยชน์ร่วมกันของพลเมือง เช่น ที่ป่าช้า หรืออาจเป็นโดยการส่วนหัวห้ามตามกฎหมาย เช่น การส่วนหัวห้ามที่ดินเพื่อให้พลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกันตั้งแต่วันที่ประมวลกฎหมายที่ดินใช้บังคับจะต้องดำเนินการตามมาตรา ๒๐ (๔) หรือเอกสารอนุทิศที่ดินให้ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน แม้ว่าจะเป็นที่ดินที่มีโฉนด การอุทิศก็ไม่จำต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ก สมบูรณ์ (คำพิพากษาฎีกาที่ ๗๘๒/๒๕๒๓ และ ๘๔๓/๒๕๒๓) และถ้าที่ดินดังกล่าวยังไม่ได้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงก็ให้อำเภอดำเนินการขอออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้แล้วเสร็จ โดยเร็ว กรณีที่ไม่มีการส่วนหัวห้ามให้ถูกต้องตามกฎหมายให้จังหวัดรายงานกรรมการปักโครงเพื่อเสนอต่อกองการจัดที่ดินแห่งชาติเพื่อส่งหนหรือห้ามไว้ให้ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกันตาม มาตรา ๒๐ (๔) แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน ทั้งนี้ เพื่อดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงต่อไปเช่นกัน

สำหรับการจำหน่ายที่ดินดังกล่าวออกจากทะเบียนเดิมเพราะมีทะเบียน แต่ไม่มีที่ดิน กรณีที่ผลการตรวจสอบพบว่าไม่มีที่ดินนั้น ให้นายอำเภอใช้มีกสีแดงปิดผ้าข้อความตลอดรายการของที่ดินแต่ละแปลงในต้นฉบับและหมายเหตุไว้ต่อน้ำยาของทะเบียนเป็นรายแปลงโดยระบุว่า “ไม่มีที่ดินตามที่ระบุไว้ในทะเบียนเดิม” เสร็จแล้วลงลายมือชื่อและระบุชื่อตัวบรรจงดำเนินพิธีรอม วันเดือนปี ให้ชัดเจนกรณีไม่มีที่ดินดังกล่าวไม่หมายความถึงที่ดินที่มีอยู่จริงแต่ถูกบุกรุกเข้าครอบครอง ทำประโยชน์หมดแล้วหรือบางส่วน

๑.๒ ให้อำเภอขอความร่วมมือจากข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน และมวลชนในท้องที่ให้ความร่วมมือแก่ราชการเกี่ยวกับการบุกรุก ทำถนน ปลูกต้นไม้โดยรอบที่ดินสาธารณะประโยชน์ชั่วคราวจะจัดทำในรูปโครงการที่มีงบประมาณของทางราชการสนับสนุนอยู่แล้ว หรือการพัฒนาท้องถิ่นในโอกาสอันควร เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา วันฉัตรมงคล วันจักรี เป็นต้น หรืออื่นๆ

๑.๓ อำเภออาจนำที่ดินสาธารณะประโยชน์ใช้เป็นสนามกีฬา หรือสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ตามหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ ๑๙๕๐/๒๕๔๙ ลงวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๔๙ หรืออาจนำไปใช้เป็นประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจแก่ส่วนรวม เช่น ใช้เป็นแปลงทดลองปลูกพืชชนิดต่างๆ ใช้เป็นสถานที่กลางสำหรับนำสินค้าไปจำหน่าย ใช้เป็นทุ่งปลูกหญ้าเลี้ยงสัตว์หรือใช้บางส่วนเป็นแหล่งน้ำสาธารณะประจำตำบล หมู่บ้าน เป็นต้น ตามหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ ๘๖

๑๓๖ สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

๐๓๐๙/ว ๗๘๔ ลงวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๒๒ และกรณีที่อำเภอจะดำเนินการเช่นนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องคำนึงถึงความเห็นของคณะกรรมการกฤษฎีกาเมื่อเดือนมิถุนายน ๒๔๙๒ ซึ่งตอบข้อหารือของกระทรวงมหาดไทย เรื่องสาธารณสมบัติของแผ่นดินว่าสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ประเภททรัพย์สินสำหรับประชาชนใช้ร่วมกันโดยสภาพย่อมเป็นทรัพย์สินที่จะใช้หรือจัดการได้โดยมีขอบเขตจำกัด เพราะการใช้และจัดการจะต้องมุ่งรักษาไว้ซึ่งประโยชน์ร่วมกันของประชาชน จะต้องรองสิทธิของประชาชนได้เฉพาะเป็นกรณีชั่วคราว หรือบางส่วนบางตอนตามสมควร ทั้งนี้ ต้องแล้วแต่ข้อเท็จจริงเป็นเรื่องๆ ไป

๒. การแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินสาธารณประโยชน์ที่เกิดจากผู้บุกรุก

๒.๑ ให้นายอำเภอประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้าใจความหมายของคำว่า “สาธารณสมบัติของแผ่นดิน” ซึ่งหมายถึงทรัพย์สินของแผ่นดิน ทั้งที่เป็นสังหาริมทรัพย์ หรืออสังหาริมทรัพย์ ซึ่งใช้เพื่อสาธารณะประโยชน์หรือส่วนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกันตามมาตรา ๑๓๐๔ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แบ่งออกเป็นสามประเภทคือ

- ที่ดินกร้างว่างเปล่า และที่ดินซึ่งมีผู้คนอาศัยอยู่ หรือทodorทึ้ง หรือกลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่นตามกฎหมายที่ดิน
- ทรัพย์สินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน เป็นต้นว่า ที่ชัยตรึง ทางน้ำ ทางหลวง ทะเลสาบ

- ทรัพย์สินใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินเฉพาะ เป็นต้นว่า ป้อมและโรงทหาร สำนักราชการบ้านเมือง เรือรบ อาวุธยุทธภัณฑ์

นายอำเภอเมืองจังหวัดที่ดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันตามมาตรา ๑๒๒ แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ ทั้งนี้ นายอำเภอเมืองจังหวัดที่เฉพาะกรณีที่ไม่มีกฎหมายกำหนดให้อำนาจหน้าที่ดังกล่าวเป็นของหน่วยงานหรือผู้ดูแลรักษาแห่งอื่น เช่น ผู้อำนวยการทางหลวง มีอำนาจหน้าที่ดูแลทางหลวงประเภทต่างๆ ตามประกาศของคณะกรรมการปฏิวัติฉบับที่ ๒๙๕ ลงวันที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๑๕ สุขาภิบาลมีหน้าที่ดูแลรักษาทางบก ทางน้ำ ภายในเขตสุขาภิบาลตามมาตรา ๒๕ แห่งพระราชบัญญัติสุขาภิบาล พ.ศ. ๒๔๙๕ เทศบาลมีหน้าที่ดูแลรักษาทางบก ทางน้ำ ภายในเขตเทศบาลตามมาตรา ๕๐ (๒) มาตรา ๕๓ (๑) แห่งพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๙๖ เป็นต้น

๒.๒ ให้อำเภอชี้แจงให้ประชาชนเห็นความสำคัญของที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน เป็นต้นว่า การที่ทางราชการจัดให้มีที่ดินสาธารณประโยชน์สำหรับประชาชนใช้ร่วมกันนั้นเพราะคาดว่าในอนาคตบ้านเมืองเจริญขึ้น จำนวนของประชากรก็จะมีเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องขยายเมืองออกไป เมื่อถึงเวลาหนึ่นแล้วจะไม่มีที่ดิน

สาธารณรัฐไทย สำหรับให้สาธารณะใช้ประโยชน์ร่วมกันตามหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ ๒๕๓/๒๔๙๑ ลงวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๔๙๑

๒.๓ กรณีที่มีผู้บุกรุกครอบครองทำประโยชน์โดยมิชอบในที่ดินอันเป็นสาธารณะ สมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันแล้ว นายอำเภอ มีอำนาจออกคำสั่งให้ผู้บุกรุกออกจากที่ดินดังกล่าวได้โดยอาศัยอำนาจตามมาตรา ๑๒๒ แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ฯ หากไม่ยอมออกจากที่ดินก็อาจมีความผิดฐานขัดคำสั่งเจ้าพนักงาน (คำพิพากษาฎีกาที่ ๖๖๕/๒๔๙๖) ถ้ามีการทำให้เสียหายทำลายทำให้เสื่อมค่า หรือทำให้ร่ำรวยซึ่งทรัพย์ที่ใช้หรือมีไว้เพื่อสาธารณะประโยชน์ อาจมีความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ตามมาตรา ๓๖๐ แห่งประมวลกฎหมายอาญา

๓. การแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินสาธารณะประโยชน์ กรณีเกิดจากการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลรักษา และระเบียบ คำสั่ง กฎหมาย

๓.๑ ให้นายอำเภอเจ้าที่สืบสานภาระดูแลรักษาที่ดินอันเป็นสาธารณะสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน ตามอำนาจหน้าที่ที่มีอยู่ตามมาตรา ๑๒๒ แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ฯ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ โดยให้ความสำคัญแก่การป้องกันมากกว่าการแก้ไขทันทีก่อนที่ปัญหาจะเพิ่มมากขึ้น ตลอดจนกำชับให้ดำเนินปฏิบัติหน้าที่ดูแลรักษาสาธารณะสมบัติของแผ่นดิน ตามมาตรา ๔๐ แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวด้วย นอกจากนี้ให้นายอำเภออบรมบ่อยๆ ให้สภากาชาด คณะกรรมการหมู่บ้าน และผู้ใหญ่บ้าน ช่วยเหลือนายอำเภอและดำเนินดูแลรักษาที่ดินสาธารณะประโยชน์ด้วย โดยชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของสาธารณะสมบัติของแผ่นดิน และหมั่นประชุมแนะนำ กำชับ และสั่งการให้ถือปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ

๓.๒ อำเภอต้องให้ความสำคัญแก่กรณีที่มีปัญหาข้อพิพาท เรื่องร้องเรียนหรือข้อขัดแย้งเกี่ยวกับที่ดินอันเป็นสาธารณะสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน โดยให้ดำเนินการให้ถึงที่สุด หากไม่สามารถดำเนินการได้ให้รายงานจังหวัดช่วยเหลือ ถ้ายังไม่สามารถดำเนินการได้อีกให้รายงานกระทรวงมหาดไทยพิจารณาвинิจฉัยสั่งการต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อขอให้โปรดดำเนินการดังต่อไปนี้

๑. ให้จังหวัดและอำเภอร่วมมือกันแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินตามแนวทางพอสังเขปที่กำหนดไว้ข้างต้นโดยเคร่งครัด และให้ถือเป็นนโยบายสำคัญของกระทรวงมหาดไทย

๒. ให้จังหวัดและอำเภอรายงานข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่ดินอันเป็นสาธารณะสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน ตามแบบ ทส.๑ ทส.๒ ทส.๓ และ ทส.๔ ซึ่งส่งมาพร้อมนี้โดยให้รายงานเป็นวงๆ ละ ๓ เดือน รวมปีละ ๔ วงด สำหรับอำเภอให้ใช้แบบ ทส.๑ ทส.๒

๑๓๔' สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

รายงานจังหวัดและจังหวัดใช้แบบ ทส.๓ ทส.๔ รายงานกระทรวงมหาดไทยภายในวันที่ ๑๕ ของเดือนมกราคม เมษายน กรกฎาคม และตุลาคม เป็นประจำ สำหรับงวดแรกให้จังหวัดรายงานกระทรวงมหาดไทยภายในวันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๘

ขอแสดงความนับถือ
(ลงชื่อ) เสน่ห์ วัฒนาครร
(นายเสน่ห์ วัฒนาครร)
รองปลัดกระทรวง ปฏิบัติราชการแทน
ปลัดกระทรวงมหาดไทย

กรรมการปกครอง
กองปกครองท้องที่
โกร. (๐๒) ๒๒๒๙๘๘๘

(สำเนา)

ที่ ๘๗๑๙/ว ๓๙๙๑๔

กรมที่ดิน

ถนนพระพิพิธ กทม. ๑๐๒๐๐

๒๓ มีนาคม ๒๕๖๐

เรื่อง การออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินในเขตที่ดินของรัฐ

เรียน ผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัด

อ้างถึง หนังสือกรมที่ดิน ที่ ๘๗๑๙/ว ๓๙๙๑๔

ลงวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๖๐

ตามที่กรมที่ดินได้วางทางปฏิบัติเกี่ยวกับการออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินในเขตที่ดินของรัฐ ตามหนังสือที่ อ้างถึง ขณะนี้มีปัญหาเรื่องการออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน ในเขตพระราชฐานภูมิภาค หัวห้ามที่ดิน พ.ศ. ๒๕๖๑ และพระราชบัญญัคติจัดตั้งนิคมกสิกรรม และนิคมนาเกลือในรูป สหกรณ์ พ.ศ. ๒๕๖๐ กรมที่ดินจึงยกเลิกหนังสือที่ อ้างถึง และให้พนักงานเจ้าหน้าที่ลือปฏิบัติใหม่ กรณีการออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินในเขตที่ดินของรัฐ ดังต่อไปนี้

๑. กรณีที่รัฐขอออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินของรัฐ เช่น ที่สาธารณะประโยชน์ที่ ราชพัสดุ และที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินทุกประเภท ก่อนจะออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน ให้จังหวัดนำเรื่องดังกล่าวเสนอต่อกคณะกรรมการประสานการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐส่วนจังหวัด (กปร. ส่วนจังหวัด) พิจารณาตรวจสอบการครอบครองที่ดินของบุคคล ผู้เข้าครอบครองที่ดินของรัฐ เพื่อพิสูจน์สิทธิในที่ดินก่อน ผลเป็นประการใด ก็ให้จังหวัดพิจารณา ดำเนินการไปตามอำนาจหน้าที่

กรณีที่รัฐขอออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินของรัฐในเขตกรุงเทพมหานคร ให้สำนักงานที่ดินกรุงเทพมหานครสรุปเรื่องเสนอให้กรมที่ดินส่งเรื่องให้คณะกรรมการประสานการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐส่วนกลาง (กปร. ส่วนกลาง) พิจารณาตรวจสอบการครอบครองที่ดินของบุคคลผู้เข้าครอบครองที่ดินของรัฐ เพื่อพิสูจน์สิทธิในที่ดินก่อนทุกแปลง เช่นเดียวกัน ผลการพิจารณาของ กปร. ส่วนกลาง เป็นประการใด ก็ให้เจ้าพนักงานที่ดินกรุงเทพมหานครพิจารณา ดำเนินการไปตามอำนาจหน้าที่

๑๔๐ สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

๒. กรณีที่ได้ออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินให้กับราษฎรไปแล้ว ต่อมาปรากฏข้อเท็จจริงในภายหลังว่า ได้ออกทับที่ดินของรัฐที่กล่าวมาข้างต้น หรือส่วนราชการผู้มีอำนาจหน้าที่คุ้มครองที่ดินของรัฐร้องขอให้ตรวจสอบก่อนที่จังหวัดจะพิจารณาดำเนินการเพิกถอนหรือแก้ไขเอกสารสิทธินั้นๆ จังหวัดควรนำเรื่องเสนอต่อคณะกรรมการประสานการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐส่วนจังหวัด (กปร. ส่วนจังหวัด) พิจารณาให้ความเห็นอีกครั้งหนึ่ง ผลเป็นประการใด ก็ให้จังหวัดพิจารณาดำเนินการไปตามอำนาจหน้าที่

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ และสั่งให้เจ้าหน้าที่ทราบและถือปฏิบัติต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(ลงชื่อ) วิเชียร รัตนะพิรพงศ์

(นายวิเชียร รัตนะพิรพงศ์)

อธิบดีกรมที่ดิน

กองหนังสือสำคัญ
โทร. ๕๐๓๓๘๕๕

๒๑ กรกฎาคม ๒๕๖๑

เรื่อง การแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ

เรียน ผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัด

อ้างถึง หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท ๐๔๑.๒/ว ๗๗๗ ลงวันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๖๑

ตามหนังสือที่อ้างถึง ได้ส่งระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ พ.ศ. ๒๕๔๕ พร้อมคำสั่งที่เกี่ยวข้องมาเพื่อทราบ และว่าตามระเบียบใหม่นี้ผู้ว่าราชการจังหวัดจะต้องทำหน้าที่ประisan กบร. จังหวัดด้วยตนเอง นั้น

เนื่องจากรัฐบาลมีนโยบายปราบปรามผู้มีอิทธิพล และให้กำหนดพฤติกรรมส่วนบุคคล ที่เข้าข่ายผู้มีอิทธิพลไว้ ๑๕ ประเภท มีเรื่องการบุกรุกที่ดินสาธารณะ และหรือทำลายทรัพย์การรرمชาติและสิ่งแวดล้อมรวมอยู่ด้วย และโดยที่ กบร. จังหวัด มีอำนาจหน้าที่แก้ไขและป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐซึ่งมีส่วนสนับสนุนการดำเนินงานตามนโยบายปราบปรามผู้มีอิทธิพล ดังนั้น เพื่อให้การแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ ได้รับการแก้ไขอย่างเป็นรูปธรรม มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และเป็นการสนองตอบนโยบายปราบปรามผู้มีอิทธิพล จึงขอให้จังหวัดและ กบร. จังหวัดดำเนินการดังนี้

๑. ควบคุม กำกับ ติดตาม ดูแล ให้หน่วยงานของรัฐที่ดูแลหรือใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐให้หมั่นตรวจสอบ ระมัดระวังอย่าให้มีการบุกรุกที่ดินของรัฐเป็นอันขาด หากมีหรือพบเห็นการบุกรุกที่ดินของรัฐให้ดำเนินการตามกฎหมาย ระเบียบ คำสั่ง มติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง และดำเนินการตามนโยบาย แผนงาน มาตรการแก้ไขปัญหา และป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐตามที่ กบร. กำหนด โดยเคร่งครัด ถ้าปรากฏว่าการบุกรุกที่ดินของรัฐดังกล่าวมีเจ้าหน้าที่ผู้ใดให้การสนับสนุนช่วยเหลือหรือมีส่วนร่วมด้วย ก็ให้ดำเนินการทำทางวินัยและคดีอาญาโดยเด็ดขาดทุกรายไป

๒. ให้หน่วยงานของรัฐที่ดูแล หรือใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐ หรือดำเนินการเกี่ยวกับการบุกรุกที่ดินของรัฐ สำรวจตรวจสอบว่ามีการบุกรุกที่ดินของรัฐอยู่ระหว่างดำเนินการหรือไม่ ถ้ามี มีจำนวนกี่เรื่อง เรื่องใด รายใดบ้าง ค้างดำเนินการอยู่ขั้นตอนใด มีปัญหาอุปสรรคใดที่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐให้ยุติไปได้ เช่น ไม่ชัดเจนว่าเป็นที่สาธารณะประโยชน์

๑๔๒ สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

หรือไม่ หรือไม่ทราบขอบเขตที่แน่นอน ฯลฯ จากนั้นให้หน่วยงานดังกล่าวสรุปข้อเท็จจริง ความเป็นมาทั้งหมดพร้อมความเห็นเสนอ กบร. จังหวัดพิจารณาให้เป็นที่ยุติธรรมไป

๓. กรณีรายภูมิขอออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินของรัฐ ให้จังหวัดดำเนินเรื่องเสนอ กบร. จังหวัด พิจารณาค่าอนุภูมิที่ดินนี้ ตามนัยหนังสือกรมที่ดิน ที่ มหา ๐๗๑๙/ว ๓๙๘๑๔ ลงวันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๔๐ ซึ่งกรมที่ดินได้เวียนมาให้เจ้าหน้าที่ดินถือปฏิบัติแล้ว และหากพบว่า เจ้าหน้าที่ดินผู้ใดดำเนินการไปโดยไม่ชอบหรือโดยทุจริต หรือดำเนินการไปโดยผิดกฎหมาย คลาดเคลื่อนให้แจ้งหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องดำเนินการให้เป็นไปตามระเบียบกฎหมาย โดยเร็ว

๔. เพื่อให้การปฏิบัติงานของ กบร. จังหวัด ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการแก้ไขปัญหาการบุกรุก ที่ดินของรัฐได้เป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีผลงานที่เป็นรูปธรรม จังหวัดควรจัดให้มีการประชุม กบร. จังหวัดเป็นประจำทุกเดือน อย่างน้อยเดือนละ ๑ ครั้ง

จึงเรียนมาเพื่อทราบและถือปฏิบัติ

ขอแสดงความนับถือ

(ลงชื่อ) เสริมศักดิ์ พงษ์พานิช

(นายเสริมศักดิ์ พงษ์พานิช)

ปลัดกระทรวงมหาดไทย

กรมที่ดิน

สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

โทร. ๐ - ๒๖๒๒ - ๑๙๔๐

โทรสาร ๐ - ๒๖๒๒ - ๒๘๕๑

มหา. ๕๐๘๐๑-๑๒ ต่อ ๒๕๕, ๓๗๐

(สำเนา)
คำสั่งกรมที่ดิน

ที่ ๒๑๔๕ / ๒๕๕๖

เรื่อง มอบอำนาจของอธิบดีกรมที่ดินให้ผู้ว่าราชการจังหวัดแบบบูรณาการ
ปฏิบัติราชการแทน

ตามที่คณารักษมนตรี ได้มีมติเมื่อวันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๕๖ เห็นชอบเรื่องการมอบอำนาจให้ผู้ว่าราชการจังหวัดแบบบูรณาการ เพื่อให้การบริหารงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๖ เป็นต้นไป ตามข้อเสนอของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) ได้แก่ เรื่องการมอบอำนาจ ด้านการสังกัด การอนุญาต การอนุมัติ และการปฏิบัติราชการ หรือการดำเนินการอื่น ๆ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารงบประมาณ นั้น

เพื่อให้การบริหารงานแบบบูรณาการของผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ คล่องตัว รวดเร็ว สามารถบริหารงานแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และตอบสนองความต้องการของประชาชน อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๓๘ (๗) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๓๔ และที่แก้ไขเพิ่มเติม และหนังสือสำนักงาน ก.พ.ร. ที่ นร ๑๒๐๓/ว ๒ ลงวันที่ ๒๒ กันยายน ๒๕๕๖ จึงให้ยกเลิกคำสั่ง กรมที่ดิน ที่ ๑๗๙/๒๕๕๕ ลงวันที่ ๑๕ ตุลาคม ๒๕๕๕ และที่ ๑๙๙/๒๕๕๕ ลงวันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๕๕ เรื่องการมอบอำนาจให้ผู้ว่าราชการจังหวัดในจังหวัดทดลองจัดระบบบริหารราชการจังหวัดแบบบูรณาการเพื่อการพัฒนา และมอบอำนาจให้ผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัด ปฏิบัติราชการแทนอธิบดีกรมที่ดิน ตามบัญชีการมอบอำนาจแบบท้ายคำสั่งนี้ บรรดา คำสั่งอื่นใด ในส่วนที่กำหนดไว้แล้วในคำสั่งนี้ หรือซึ่งขัดหรือแย้งกับคำสั่งนี้ให้ใช้คำสั่งนี้แทน

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๖

(ลงชื่อ) บัญญัติ จันทน์เสนะ

(นายบัญญัติ จันทน์เสนะ)

อธิบดีกรมที่ดิน

ໃຫຍ່ງວ່າພາກອົງຮັດແນະນຸມກາປົກປິດຕາຂາກເພ
ບໍ່ສ້າງອ່ານາຄົມດີກົມດີບົມ
ກວດຫຼຸງສະແດງວ່າມີຜູ້ທີ່ໄດ້ຮັດແນະນຸມກາປົກປິດຕາຂາກເພ

บัญชีรวมอัตราจ้างก่อซึ่งติดตั้งที่ดิน ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นบัญชีราบรูมตราชากาраж				
แบบที่๔ คำสั่งรัฐมนตรีที่ ๒๐๐๕/๒๕๖๑ ลงวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๖๑				
กรมธนารักษ์ กระทรวงมหาดไทย				
เรื่อง	อัตราอื่นของที่ดินที่ใช้ตั้งฐานการทุบ ก่อสร้างหรือการจัดหัวเดบบันบูรณะการ (ก่อน ๑ พ.ศ. ๒๖)	ค่าน้ำที่มีอยู่เบื้องต้นตั้งฐานการทุบ หลังการปรับหัวด้วยเครื่องมือการ (หลัง ๑ พ.ศ. ๒๖)	ค่าโดยประมาณตามจุดที่ ที่ดิน ร่องรอย ล้อบลังก์	ค่าโดยประมาณตามจุดที่ ที่ดิน พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรฐาน ๗๘๙ (๗)
- การขอหนังสือทำที่ดินสำหรับที่ดิน	๗.๖ การขอหนังสือทำที่ดินสำหรับที่ดิน	- พระราชนูญคุณเป็นขบวนพิธีราชาภิการ เห็นดิน พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรฐาน ๗๘๙ (๗)	- พระราชนูญคุณเป็นขบวนพิธีราชาภิการ เห็นดิน พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรฐาน ๗๘๙ (๗)	- พระราชนูญคุณเป็นขบวนพิธีราชาภิการ เห็นดิน พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรฐาน ๗๘๙ (๗)
- การเพิกถอนหนังสือแก้ไขที่ดินที่ออกให้สำหรับที่ดิน	๗.๗ การเพิกถอนหนังสือแก้ไขที่ดินที่ออกให้สำหรับที่ดิน	- พระราชนูญคุณเป็นขบวนพิธีราชาภิการ เห็นดิน พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรฐาน ๗๘๙ (๗)	- พระราชนูญคุณเป็นขบวนพิธีราชาภิการ เห็นดิน พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรฐาน ๗๘๙ (๗)	- พระราชนูญคุณเป็นขบวนพิธีราชาภิการ เห็นดิน พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรฐาน ๗๘๙ (๗)

(สำเนา)

ที่ มท ๐๕๑๑.๔/ว ๗๑๘๒

กรมที่ดิน

ถนนพระพิพิธ กทม. ๑๙๗๐

๑๖ มีนาคม ๒๕๕๗

เรื่อง การออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลงในที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับ
พลเมืองใช้ร่วมกัน

เรียน ผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัด

ข้อสื้อ ๑. หนังสือกรมที่ดิน ที่ มท ๐๖๐๔/ว ๔๖๗๘๔ ลงวันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๑๖

๒. หนังสือกรมที่ดิน ที่ มท ๐๖๐๗/ว ๒๔๑๖๗ ลงวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๑๖

ตามที่กรมที่ดินได้วางแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของนายอำเภอในการดูแลรักษา
ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน และการยื่นแสดงความประสงค์ขอออกหนังสือสำคัญสำหรับ
ที่หลงไว้แล้ว โดยในการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลงนั้น มาตรา ๘ ตรี วรรคสอง แห่ง^๑
ประมวลกฎหมายที่ดินบัญญัติว่า แบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการให้เป็นไปตามที่กำหนดใน
กฎกระทรวง ซึ่งกฎกระทรวงฉบับที่ ๒๖ (พ.ศ. ๒๕๑๖) ออกตามความในพระราชบัญญัติให้ใช้
ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. ๒๔๙๗ ข้อ ๑ กำหนดให้ทบทวนการเมืองผู้มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษา^๒
เป็นผู้แสดงความประสงค์ในการขอออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลงต่ออธิบดี และในกรณีที่ดินอัน^๓
เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน กระทรวงมหาดไทยในฐานะที่เป็นทบวง^๔
การเมืองผู้มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษา ได้มีคำสั่ง ที่ ๔๔/๒๕๑๖ ลงวันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๑๖
มอบหมายให้นายอำเภอห้องที่ที่ดินตั้งอยู่เป็นผู้ดำเนินการแทน ดังนั้น ในการดำเนินการขอออก
หนังสือสำคัญสำหรับที่หลงที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน
นายอำเภอจึงเป็นผู้ยื่นคำขอ (แสดงความประสงค์แทนกระทรวงมหาดไทยซึ่งเป็นทบวงการเมืองผู้มี
อำนาจหน้าที่ดูแลรักษา) ตลอดมา อันเป็นการสอดคล้องกับพระราชบัญญัติลักษณะปักร่องห้องที่^๕
พระพุทธศักราช ๒๕๕๗ ความละเอียดแจ้งแล้ว นั้น

เนื่องจากปัจจุบันพระราชบัญญัติลักษณะปักร่องห้องที่ (ฉบับที่ ๑๑) พ.ศ. ๒๕๕๗ มาตรา
๑๓ บัญญัติให้ยกเลิกความในมาตรา ๑๒๒ แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปักร่องห้องที่ พระ
พุทธศักราช ๒๕๕๗ และให้ใช้ความใหม่แทนแล้วโดยมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๖ เมษายน ๒๕๕๑ เป็น^๖
ต้นมา ซึ่งความใหม่ในมาตรา ๑๒๒ วรรคหนึ่ง บัญญัติให้นายอำเภอเมืองหน้าที่ร่วมกับองค์กรปกครอง
ส่วนท้องถิ่นในการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ประชาชน
ใช้ประโยชน์ร่วมกันและสิ่งซึ่งเป็นสาธารณประโยชน์อันอยู่ในเขตอำเภอ

๑๔๖ สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

กรมที่ดินพิจารณาแล้วเห็นว่า จากการแก้ไขบทบัญญัติตามความในมาตรา ๑๒๒ แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ เป็นผลให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกันตามพระราชบัญญัติดังกล่าว ดังนั้น ในการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง นอกจากนายอำเภอจะเป็นผู้แสดงความประ升ค์แทนกระทรวงมหาดไทยแล้ว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีสถานะเป็น “ทบวงการเมือง” ตามคำนิยามในมาตรา ๑ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน ก็สามารถแสดงความประ升ค์ขอออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงได้เช่นเดียวกัน สำหรับการดำเนินการเกี่ยวกับการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง รวมทั้งการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้น นายอำเภออย่างคงมีหน้าที่ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดำเนินการดังกล่าวตามกฎหมาย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ และแจ้งให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทราบและถือปฏิบัติต่อไป

ขอแสดงความนับถือ
(ลงชื่อ) อนุวัฒน์ เมธีวิบูลวุฒิ
(นายอนุวัฒน์ เมธีวิบูลวุฒิ)
อธิบดีกรมที่ดิน

สำนักจัดการที่ดินของรัฐ
โทร./โทรสาร ๐ ๒๒๒๒ ๑๘๔๐

แบบตรวจสอบเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับที่สาธารณประโยชน์ / ที่ราชพัสดุ

ชื่อผู้ร้อง.....
 ชื่อที่สาธารณประโยชน์/ที่ราชพัสดุ.....
 ตัวอยู่ที่ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

ลำดับ ที่	รายการตรวจสอบ
๑	<p>สถานะของที่ดิน</p> <p>๑.๑ ( ) กรณีเป็นที่สาธารณประโยชน์</p> <ul style="list-style-type: none"> ( ) โดยการส่วนห้องห้ามก่อนการใช้ พ.ร.บ. ว่าด้วยการห่วงห้ามที่ดิน McGrath ว่างเปล่าอันเป็นสาธารณะสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๗๘ ( ) โดย พรภ. ซึ่งออกตาม พ.ร.บ. ว่าด้วยการห่วงห้ามฯ พ.ศ. ๒๕๗๘ ( ) โดยสภาพการใช้ประโยชน์ร่วมกันตั้งแต่..... ( ) โดยประการอื่นๆ เช่น โดยการอุทิศ ( ) โดยการส่วนห้องห้ามตามมาตรา ๒๐ (๔) ประมวลกฎหมายที่ดิน ( ) อื่นๆ (ระบุ)..... <p>๑.๒ ( ) กรณีเป็นที่ราชพัสดุ</p> <ul style="list-style-type: none"> ( ) เป็นทรัพย์สินของแผ่นดินธรรมชาติ ( ) เป็นทรัพย์สินที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ ( ) โดยการส่วนห้องห้ามตามมาตรา ๒๐ (๔) ประมวลกฎหมายที่ดิน คณะกรรมการจัดที่ดิน ( ) อื่นๆ (ระบุ).....กรณีที่ ข้อเท็จจริงยังไม่ยุติว่าเป็นที่สาธารณประโยชน์หรือไม่ และมีอาณาเขต แคบไหน เพียงใด
๒	<ul style="list-style-type: none"> ( ) ตั้งคณะกรรมการสอบสวนตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วย การสอบสวนเกี่ยวกับการบุกรุกที่หรือทางสาธารณะประโยชน์ พ.ศ. ๒๕๓๙ ( ) รังวัดทำแผนที่/รังวัดเพื่อออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ( ) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ความเห็น ( ) อำเภอ/จังหวัด ให้ความเห็น ( ) กบร. จังหวัดพิจารณา ( ) อื่นๆ (ระบุ).....
๓	กรณีที่มีปัญหาเกี่ยวกับสถานะของที่ดิน ว่าเป็นที่ดินประเภทใด เช่น

๑๔๘ สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

๕	<p>ที่สามารถประโยชน์หรือที่ราชพัสดุ</p> <p>( ) ให้ส่วนราชการที่มีหน้าที่ดูแลร่วมกันพิจารณา ( ) ส่งให้ กบ. ( ) อื่นๆ (ระบุ).....</p> <p>จากข้อ ๒ กรณีที่มีการรังวัดเพื่อออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง</p> <p>( ) ยื่นคำขอ/นัดทำการรังวัด,ออกหมายข้างเดียง,วางเงินค่ามัดจำรังวัด ( ) นำซื้อขาย ( ) มีผู้คัดค้านชั้นรังวัด/ไม่มี ( ) รังวัดแสดงเขตที่มีผู้คัดค้านชั้นรังวัด ( ) ประกาศหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ( ) มีผู้คัดค้านชั้นประกาศ/ไม่มี ( ) รังวัดแสดงเขตที่มีผู้คัดค้านชั้นประกาศ ( ) ผู้คัดค้านมีหลักฐานแสดงสิทธิในที่ดิน/ไม่มี ( ) ไม่มีหลักฐาน ใช้สิทธิทางศาล ปฏิบัติตามกฎหมายระหว่างบับที่ ๔๕ วรรค ๒ (๑) ( ) มีหลักฐาน สอฟสวนสิทธิ ปฏิบัติตามกฎหมายระหว่างบับที่ ๔๕ วรรค ๒ (๒) ( ) ออก นสล. ส่วนที่ไม่มีผู้คัดค้านไปก่อน ( ) พิสูจน์สิทธิตามระเบียบ กบ. ( ) อ่านแปลภาษาถ่ายทางอากาศ ( ) กบ. ( ) หน่วยงานของรัฐเห็นด้วยกับมติ กบ./ไม่เห็นด้วย ( ) เห็นด้วย ให้แจ้งเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดดำเนินการตามระเบียบและ กฎหมาย ( ) ไม่เห็นด้วย ให้พิจารณาดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ ( ) กรณีรังวัดได้นื้อที่น้อยกว่าเดิม ( ) มีความเห็นของสถาบันหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น/ไม่มี ( ) ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ( ) อื่นๆ (ระบุ).....</p> <p>กรณีที่มีการรังวัดตรวจสอบแนวเขต นสล.</p> <p>( ) ยื่นคำขอ</p>
---	--

	<ul style="list-style-type: none"> ☐ นัดรับวัด ☐ รับวัดได้รูปแบบที่ เนื้อที่ เท่าเดิม ☐ รูปแบบที่/เนื้อที่ เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ☐ ผู้ว่าราชการจังหวัดซึ่งได้รับมอบหมายจากอธิบดีสั่งแก้ไขรูปแบบที่/เนื้อที่ตามระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการเพิกถอนหรือแก้ไข นสล. <p>พ.ศ. ๒๕๖๘</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ กรณีมีผู้คัดค้านการรับวัดตรวจสอบแนวเขต ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ สั่งการไปตามอำนาจหน้าที่ ผู้คัดค้านสามารถอุทธรณ์คำสั่งได้ ☐ กรณีที่หน่วยงานราชการคัดค้าน ให้เสนอปลัดกระทรวงมหาดไทย สั่งการ ☐ อื่นๆ (ระบุ).....
๖	<p>มีการฟ้องร้องดำเนินคดี</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ มี ☐ ไม่มี
๗	<p>มีปัญหาข้อขัดข้องอื่นๆ.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

(ตัวอย่างกรณีศึกษา)

บันทึกรายงาน

ผลการสำรวจแนวเขตที่ดินสาธารณะโดยชั้นทุ่งเข้าพระ
อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์

ตามที่ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี ได้มีคำสั่ง ที่ ๒๐/๒๕๒๖ ลงวันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๖ และคำสั่ง ที่ ๑๐๕/๒๕๒๖ ลงวันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๒๖ แต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาปัญหาพิพาทในที่ดินสาธารณะโดยชั้นทุ่งเข้าพระ อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ โดยกำหนดให้คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่ดำเนินการสำรวจแนวเขตที่แน่นอนของที่สาธารณะโดยชั้นแปลงนี้และทำการรังวัดอกรหัสสือสำคัญสำหรับที่หลวงแห่งนี้ให้เสร็จสิ้นไปโดยเร็ว รวมทั้งดำเนินการสอบสวนการเข้ามาอยู่อาศัยของราษฎรในที่สาธารณะแปลงนี้ ถ้าปรากฏว่าราษฎรได้มาอาศัยอยู่ก่อนหรือได้เข้ามาอยู่อาศัยโดยสืบเนื่องกันมาก่อน พ.ศ. ๒๔๘๒ ก็ให้กันที่ดินส่วนที่เป็นของราษฎรนั้นออกจากที่สาธารณะ นั้น

บันทึกนี้ คณะกรรมการได้พิจารณาดำเนินการตามคำสั่งแล้ว ขอรายงานผลดังนี้

ในการดำเนินการได้กำหนดแบ่งแนวทางการทำงานออกเป็น ๓ ขั้นตอน คือ ในขั้นตอนที่ ๑ เป็นการดำเนินการพิจารณากำหนดแนวเขตที่สาธารณะบัดช่องแผ่นดินสำหรับราษฎรใช้ประโยชน์ร่วมกัน ทุ่งเลี้ยงสัตว์ “ทุ่งเข้าพระ” ที่แน่นอน และดำเนินการรังวัดจัดทำแผนผังแสดงแนวเขตในขั้นตอนที่ ๒ ดำเนินการตรวจสอบบริเวณเนื้อที่ในทุ่งเลี้ยงสัตว์ ทุ่งเข้าพระ ที่ราษฎรเข้าถือครอง รวมทั้งบริเวณที่ดินส่วนที่ทางราชการได้มีการอกรหัสสือสำคัญไปแล้ว เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงว่าการอกรหัสสือสำคัญสำหรับที่ดินในบริเวณทุ่งเลี้ยงสัตว์ให้แก่เอกชนไปบังนี้ในแต่ละรายได้กระทำไปโดยถูกต้อง เพียงใด และมีผู้ใดหรือไม่ที่ได้เข้าถือครองอยู่ก่อนนำที่ดินแปลงนี้ขึ้นทะเบียนที่สาธารณะโดยชั้น เพื่อจะได้ดำเนินการกันที่ดินดังกล่าวออกจากเขตทุ่งเลี้ยงสัตว์ ตามนัยคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๑๐๕/๒๕๒๖ ลงวันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๒๖ และในขั้นตอนที่ ๓ จะนำที่ดินดังกล่าวขออกรหัสสือสำคัญสำหรับที่หลวงตามมาตรา ๘ ตรี แห่งประมวลกฎหมายที่ดินต่อไป

การดำเนินการในขั้นตอนที่ ๑

ข้อเท็จจริง จากการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุ เอกสารหลักฐาน และบุคคลที่เกี่ยวข้อง ข้อเท็จจริงได้ความว่า

๑. ที่ดินบริเวณทุ่งเข้าพระนี้ เดิมเป็นบริเวณที่ดินอยู่ในเขตป่าครองของอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ เป็นที่ดินที่ราษฎรในเขตท้ายท้องที่ได้ใช้เป็นทุ่งเลี้ยงสัตว์มาเป็นเวลานาน โดยไม่มีหลักฐานยืนยันได้แน่นอนว่า เริ่มใช้เป็นทุ่งเลี้ยงสัตว์มาตั้งแต่เมื่อใด คงมีแต่ถ้อยคำของกำนัน

เหวน บุญนาง นายสนิท รอดบำรุง ซึ่งดำรงตำแหน่งที่ดินอำเภอ (ปี ๒๔๗๔-๒๕๑๑) นายประเทือง จำเนียรผล อตีตปลัดอำเภอหนองบัว และนายเชิญ นวลละอง อตีตกำนันหนองบัว (ปี ๒๔๘๗ - ๒๕๐๓) ยืนยันว่าเป็นทุ่งเลี้ยงสัตว์มากกว่า ๕๐ ปี ก่อนที่จะมีการนำขึ้นทะเบียนที่สาธารณประเทศญี่ปุ่น เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๒

๒. เมื่อวันที่ ๑ มกราคม ๒๔๙๑ ได้มีประกาศกระทรวงมหาดไทย ยกฐานะตำบลหนองบัว อำเภอชุมแสง ขึ้นเป็น “กิ่งอำเภอหนองบัว”^(๑) อยู่ในความปกครองของอำเภอชุมแสงเขตที่ดินบริเวณทุ่งเลี้ยงสัตว์แปลงนี้จึงมาขึ้นอยู่ในเขตปกครองของกิ่งอำเภอหนองบัว อำเภอชุมแสง และต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๙ จึงได้ยกฐานะกิ่งอำเภอหนองบัวขึ้นเป็นอำเภอหนองบัว พื้นที่เขตที่ดินสาธารณสมบัติของแผ่นดินทุ่งเข้าพระจังขึ้นอยู่ในเขตปกครองของอำเภอหนองบัว

๓. เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๒ กระทรวงมหาดไทยได้มีหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ ๓๕๓/๒๔๙๒ ลงวันที่ ๒ กันยายน ๒๔๙๒ สั่งให้ทุกห้องที่นำที่ดินที่มีสภาพเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินทุกแปลงขึ้นทะเบียนจัดทำบัญชีไว้เพื่อประโยชน์แก่การตรวจสอบและรักษาที่หลวง อำเภอชุมแสง จึงได้นำที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินทุ่งเลี้ยงสัตว์เข้าพระ ส่วนที่อยู่ในเขตห้องที่ตำบลหนองบัว กิ่งอำเภอหนองบัว ขึ้นทะเบียนที่สาธารณประเทศญี่ปุ่นไว้ เมื่อวันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๔๙๒ จากการตรวจสอบหลักฐานจากอำเภอหนองบัวและจังหวัดครัวเรค ไม่อาจหาหลักฐานต้นฉบับเดิมที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๒ คงปรากฏแต่เพียงสำเนาที่เบียนที่ดินสาธารณประเทศญี่ปุ่นของตำบลหนองบัว อำเภอหนองบัว จังหวัดครัวเรค ที่สำเนามาจาก

(๑) มีเขตการปกครอง ๓ ตำบล คือ ตำบลหนองบัว ตำบลห้วยร่วม และตำบลห้วยใหญ่

ทະเบียนฉบับเดิม โดยมีรายสืบศักดิ์ สุขไทย ลงนามเป็นผู้สำรวจทະเบียน และมีนายอรุณ วีไลรัตน์ นายอำเภอหนองบัว (เมษายน ๒๕๐๒-กรกฎาคม ๒๕๐๘^(๒)) เป็นผู้ลงนามรับรองสำเนาถูกต้อง และอักษรบันทึกซึ่งได้จดแจ้งสำรวจทະเบียนเมื่อวันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๕๑๕ โดยระบุว่า นายทวีป โอcharos ได้คัดลอกมาจากทะเบียนเดิม เลขที่ ๑ ขึ้นทะเบียนไว้เมื่อวันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๔๙๒^(๓) ซึ่งสำเนาทະเบียนดังกล่าวทั้ง ๒ ฉบับ ให้ระบุอาณาเขตของที่ดินไว้ว่า

ทิศเหนือ	จดหนองบัว	ยาว ๑๐๐ เส้น
ทิศใต้	จดคลองเสมอ	ยาว ๑๐๐ เส้น
ทิศตะวันออก	จดเขางู	ยาว ๒๐๐ เส้น
ทิศตะวันตก	จดหนองคอก	ยาว ๒๐๐ เส้น
หนองแขวงปลอง		

ฉบับคัดลอกฉบับที่ ๑ เป็นสำเนาทະเบียนฉบับที่คัดลอกจากทะเบียนต้นฉบับที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้ครั้งแรกที่อำเภอชุมแสง เนื่องจากกิ่งอำเภอหนองบัวแยกการปกครองออกจากอำเภอ

๑๕๒ สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

ชุมแสง และการคัดลอกครั้งที่ ๒ กระทำเพราเตตุกรุงเทพมหานครไทยเปลี่ยนแบบทะเบียนที่ดิน
สาธารณรัฐไทยนั่น^(๔)

๔. จังหวัดนครสวรรค์ได้เคยดำเนินการรังวัดกำหนดเขตที่ดินสาธารณะทุ่งเข้าพระแผลนี้
เพื่อออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงแล้ว ๒ คราว ดังนี้

(๒) นายอรุณ วีไตรัตน์ ดำรงตำแหน่งนายอำเภอหนองบัว ระหว่าง เมษายน ๒๕๐๒ – กรกฎาคม ๒๕๐๘

(๓) นายสนิท รอดบำรุง ได้บันทึกถ้อยคำให้ไว้ต่อคณะกรรมการพิจารณาปัญหาพิพาทในที่ดิน
สาธารณะทุ่งเข้าพระ เมื่อวันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๒๖ ว่า เป็นฉบับที่ได้คัดลอกมาจากทะเบียนเดิม
ที่เก็บรักษาไว้ที่สำนักชุมแสง ซึ่งเป็นต้นสังกัดเขตปกครองของกิ่งอำเภอหนองบัว ก่อนยกฐานะเป็นอำเภอหนองบัว
สำเนาที่เป็นดังกล่าวทั้ง ๒ ฉบับ ได้ระบุอนาคตของที่ดินไว้ว่า

(๔) ข้อเท็จจริงขึ้นจะโดยนัยวันขัย ตัณฑสกุล เจ้าหน้าที่ของกรมที่ดินที่เข้าร่วมประชุมกับ
คณะกรรมการพิจารณาปัญหาพิพาทในที่ดินสาธารณะทุ่งเข้าพระ

๔.๑ การรังวัดเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๑ เพื่อกำหนดรูปแผนที่ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่
หลวง โดยมีนายสนิท รอดบำรุง พนักงานที่ดินอำเภอหนองบัวเป็นเจ้าหน้าที่นำรังวัด ร่วมกับ
กำหนดแนวทาง บุญบาง ใน การรังวัดครั้งนั้น ทางด้านทิศเหนือ ได้รังวัดโดยยึดเอาทางน้ำธรรมชาติที่
ซึ่งว่า “ร่องเอื้อง” เป็นสุดเขต ส่วนทางด้านทิศใต้ มีได้นำรังวัดจดคล้องเสมอตามที่ระบุไว้ใน
ทะเบียน ได้รังวัดโดยถือเอาทางสาธารณะทุ่งเข้าพระสายหนองบัว-บ้านหนองໄ愧 เป็นสุดเขตทาง
ทิศใต้ (โดยอ้างว่าบริเวณที่ดินระหว่างทางสาธารณะทุ่งเข้าพระสายหนองบัว-บ้านหนองໄ愧 กับคลอง
เสนาี้น มีสภาพเป็นที่นาซึ่งราชภูมิได้เข้าทำประโยชน์เต็มเนื้อที่แล้ว) ด้านทิศตะวันออก (ซึ่ง
ทะเบียนระบุจุดเข้าสูง) ได้รังวัดโดยยึดเอาทางสาธารณะทุ่งเข้าพระและที่ป่า เป็นสุดเขต
ได้มีการปักเขตที่สาธารณะทุ่งเข้าพระตามที่นำรังวัดไว้ในนั้น และได้นำรูปแผนที่ปิดประกาศรอ
ผู้คัดค้านจึงได้มีร้องเรียนหลายรายคัดค้าน การรังวัดที่ดินทางด้านทิศเหนือ โดยอ้างว่ารังวัด
ทับที่ดินของตน ในจำนวนผู้ร้องเรียนดังกล่าว ได้มีนายพิมพ์ เมืองศรี บิดาของ น.ส. พฤพิศ^(๕)
เมืองศรี (ผู้ยื่นคำร้องเรียนต่อนายกรัฐมนตรีตามหนังสือ ฉบับลงวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๖
เพื่อประกอบเรื่องคณะกรรมการพิจารณาปัญหาพิพาทในที่ดินสาธารณะทุ่งเข้าพระ) กับ
พวก คือ นายชิด พุดดี นายชาญ พุดดี นายประเชญ คุ้มพลอย นายดาว เขื่อนุน นายน้อย^(๖)
แสงทอง นายໂປ່ງ ໂພືຕີ ນາງໜູ້ ແມ່ອນສະບັບ ນ.ສ. ໄສກິສ ແມ່ອນສະບັບ ນາງສຸລິນທົງ ພູນສວັດສິ
ນາຍປານ ທ້ານພົບ ນາງໂພຣີ ຄຳສັງເຊົາ ນາຍລື້ອ ຄຮອງສິນ ນາງທິດ ສຸພິරະ ແລະນາຍໜ່ວງ ຄຮອງສິນ
ໂດຍນາຍພົບ ແມ່ອນສະບັບ ດີຍື່ນຄໍາຮອງເຮັດວຽກຕ່າງໆ ໃຫຍ່ຕ່າງໆ ໃຫຍ່ຕ່າງໆ ໃຫຍ່ຕ່າງໆ ໃຫຍ່ຕ່າງໆ

เรื่องราวร้องทุกข์ พ.ศ. ๒๕๗๒ และคณะกรรมการเรื่องราvr้องทุกข์ได้มีคำวินิจฉัยตามคำวินิจฉัยที่ ๕/๒๕๑๖ ลงวันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๑๖ ว่า ให้ยกค่าร้องทุกข์^(๔) เนื่องจากที่ดินบริเวณเกิด

(๔) เมื่อว่าคณะกรรมการเรื่องราvr้องทุกข์จะวินิจฉัยว่าที่ดินของผู้ร้องทุกคนอยู่ในบริเวณที่สาธารณะที่ดินเลี้ยงสัตว์ ให้ยกค่าร้อง แต่มีข้อเท็จจริงประภูมิต่อมาว่า ได้มีการออก น.ส. ๓ ให้นายชิด พุดดี โดยอ้างเหตุว่า ที่ดินของนายชิด พุดดี อญุนกแนวเขตที่สาธารณะประโยชน์ทุ่งเข้าพระ ไม่ยอมออก น.ส. ๓ ให้ คณะกรรมการสอบสวนที่จังหวัดแต่ตั้งตามคำสั่งที่ ๒๕๖/๒๕๗๒ ลงวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๗๒ ได้เสนอขอให้สำรวจจังหวัดที่ดินสาธารณะประโยชน์ทุ่งเข้าพระอีกครั้งเพื่อให้ความเป็นธรรมแก่ผู้ร้องเรียนในการรังวัดครั้งนี้ คณะกรรมการซึ่เขตที่ตั้งตามคำสั่งอำเภอหนอนบัวที่ ๗/๒๕๒๓ ลงวันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๒๓ ได้นำชี้รังวัดไปตามแนวเขตที่ระบุในทะเบียน

เหตุร้องทุกข์ที่ผู้ร้องอ้างว่ามีสิทธิครอบครองนั้นเป็นที่ดินอยู่ในเขตที่สาธารณะสำหรับเลี้ยงสัตว์ของราชภูมิ ผู้ร้องได้เข้าบุกเบิกก่อนสร้างและรับซื้อรับโอนมาจากผู้อื่น ภายหลังใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. ๒๕๗๗ โดยมิได้ขอจดจดต่อเจ้าหน้าที่และมิได้มีหนังสือสำคัญประการใด เป็นการบุกรุกเข้าไปทำกินโดยไม่มีสิทธิ

๔.๒ การรังวัดเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๓ ซึ่งกระทำขึ้นเนื่องจาก น.ส. พรพิศ เหมือนศรี ได้ร้องเรียนต่อนายอำเภอหนอนบัวว่า ทางราชการไม่ยอมออก น.ส. ๓ ให้ คณะกรรมการสอบสวนที่จังหวัดแต่ตั้งตามคำสั่งที่ ๒๕๖/๒๕๗๒ ลงวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๗๒ ได้เสนอขอให้สำรวจจังหวัดที่ดินสาธารณะประโยชน์ทุ่งเข้าพระอีกครั้งเพื่อให้ความเป็นธรรมแก่ผู้ร้องเรียนในการรังวัดครั้งนี้ คณะกรรมการซึ่เขตที่ตั้งตามคำสั่งอำเภอหนอนบัวที่ ๗/๒๕๒๓ ลงวันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๒๓ ได้นำชี้รังวัดไปตามแนวเขตที่ระบุในทะเบียน

๕. เมื่อ พ.ศ. ๒๕๗๐ ได้มีการเดินสำรวจอ坤หังสือรับรองการทำประโยชน์ให้แก่ราชภูมิโครงการเดินสำรวจอ坤หังสือรับรองการทำประโยชน์โดยใช้รูปถ่ายทางอากาศ ได้ยึดเอาแนวเขตตามรูปแผนที่รังวัดเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๑ และได้มีการออกหังสือสำคัญให้แก่ราชภูมิไปเป็นจำนวนมากในบริเวณที่ดินระหว่างทางสาธารณะประโยชน์สายหนอนบัว-บ้านหนองไฝ กับคลองเสมอ (อันเป็นแนวเขตทางทิศใต้ของที่ดินที่ลุ่มเลี้ยงสัตว์เข้าพระที่ระบุในทะเบียน) และได้มีหนังสือกรมที่ดินที่ มหา ๐๖๐๗/๑๐๐๓๒ ลงวันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๗๐ อนุมัติให้กันเขตที่ดินเอกสารบางรายที่ครอบครองอยู่ออกจากเขตที่สาธารณะประโยชน์ทุ่งเข้าพระ (นายชิด พุดดี)

๖. เนื่องจากการนำรังวัดกำหนดแนวเขตที่ดินที่สาธารณะประโยชน์ทุ่งเข้าพระ ที่กระทำขึ้นทั้ง ๒ คราว มีความแตกต่างกัน และมีผลทำให้มีการออกหังสือรับรองการทำประโยชน์ให้แก่ราชภูมิไปเป็นจำนวนมาก จึงได้มีการประชุมหารือในระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการสำรวจจังหวัดออกหังสือสำคัญสำหรับที่หลงทุ่งเข้าพระเมื่อวันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๗๔ ว่าจะควรใช้แนวเขตใดในการประชุมครั้งนี้ มีผู้เห็นว่าแม้รูปแผนที่ปี ๒๕๒๓ จะตรงตามทะเบียนมากกว่า แต่ควรใช้รูปแผน

๑๕๔ สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

ที่ในการรังวัดเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๑ เป็นจำนวน ๒๗ คน โดยให้เหตุผลว่า หลังจากการรังวัดในปี พ.ศ. ๒๕๑๑ ได้มีการออกหนังสือรับรองการทำประโยชน์ไปแล้วเป็นจำนวนมากและที่ดินบริเวณที่อยู่นอกเขตแผนที่ปี ๒๕๑๑ และในเขตแผนที่ปี ๒๕๒๓ มีรายภูมิศาสตร์ครอบคลุมก่อนปี ๒๕๙๒ เป็นจำนวนมาก หากใช้รูปแผนที่ปี ๒๕๒๓ จะมีปัญหาเกี่ยวกับรายภูมิมาก และมีผู้เห็นว่า ควรใช้ตามรูปแผนที่ปี ๒๕๒๓ ซึ่งตรงตามทะเบียน ซึ่งทางจังหวัด (โดยปลัดจังหวัด) ได้สรุปว่า แม้เสียงข้างมากจะเห็นว่าควรใช้รูปแผนที่ปี ๒๕๑๑ แต่โดยที่เป็นแผนที่ที่รังวัดไม่ถูกต้องตรงตามทะเบียน ซึ่งไม่เป็นการถูกต้องตามหลักนิติศาสตร์ จึงเห็นควรให้ถือตามรูปแผนที่ที่รังวัดตรงตามทะเบียน คือ รูปแผนที่ปี ๒๕๒๓

๗. แนวทางของที่สาธารณูปโภคที่เปลี่ยนแปลงนี้แม้จะได้มีการนำเข้าทะเบียนไว้ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๙๒ แต่เนื่องจากไม่อาจหาทะเบียนเดิมที่ออกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๙๒ มาเป็นหลักฐาน คงมีแต่ฉบับที่คัดลอกต่อจากฉบับเดิม ๒ ครั้ง จึงเป็นเหตุให้มีข้อยืนยันได้ว่า ฉบับคัดลอกนั้นตรงตามฉบับเดิม หรือไม่ ซึ่งในเวลาต่อมาเมื่อมีการนำเข้าแนวทางเพื่อนำรังวัดและการให้ถ้อยคำในการสอบสวนเมื่อมีการร้องเรียน ได้มีความเห็นเกี่ยวกับแนวทางของที่สาธารณูปโภคแห่งนี้ว่าอย่างสับสนหลายความเห็น ดังนี้

๗.๑ จากเอกสารรายงานการประชุมเมื่อวันที่ ๘ มกราคม ๒๕๒๔ ขอคณะกรรมการสำรวจวัดเพื่อออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงในการรังวัดปี พ.ศ. ๒๕๒๓ นายหนุ่ม ศรศรีนทร์ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ สภาตำบลหนองบัว ผู้นำชี้เขตได้ให้ความเห็นว่า ด้านทิศเหนือเขตที่สาธารณูปโภคติดกับคลองร่องบง ส่วนคลองที่แยกจากคลองร่องบงลงมาทางทิศใต้ คือ คลองวังเทียง คลองนี้อยู่ในที่สาธารณูปโภคที่ตั้งเข้าพระ นายเชิญ นวลละออง อตีตกำนันตำบลหนองบัว กรรมการได้กล่าวว่าที่สาธารณูปโภค “ทุ่งเขาพระ” ทางทิศตะวันตกด้านหนองเขวนปะลอก และมาตรฐานมากับคลองบ่อระรื่น ขึ้นไปทางหนองหุคawayไปจรดร่องบง ทิศตะวันออกด้านทางด้านขวา เชิงเขาสูง ทิศเหนือจุดเขตหนองกลับ คลองร่องบง ทิศใต้จุดคลองไม้แดง และตามรูปแผนที่ที่ทำการรังวัดไว้เมื่อวันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๑๑ กับรูปแผนที่ทำการรังวัดเมื่อวันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๒๓ เขตที่สาธารณูปโภค ยังไม่ถูกต้อง

๗.๒ จากบันทึกถ้อยคำของนายเชิญ นวลละออง ที่ได้ให้ถ้อยคำไว้ต่อนายอำเภอ หนอนบัว เมื่อวันที่ ๗ มีนาคม ๒๕๑๕ นายเชิญฯ ให้ถ้อยคำว่า “ที่สาธารณูปโภคที่เปลี่ยนแปลงสัตว์สาธารณูปโภคมาแต่เดิม และได้มีรายภูมิศาสตร์ทำบล เช่น ทำบลหนองบัว ทำบลหนองกลับ ทำบลราชทฤทธิ์ ได้เข้ามาเลี้ยงสัตว์ในฤดูทำนาและฤดูที่น้ำท่วมตั้งแต่ก่อนที่ข้าพเจ้าได้เข้ารับตำแหน่งกำนัน และข้าพเจ้าได้รายงานต่อทางอำเภอขอขึ้นทะเบียนที่สาธารณูปโภคเป็นที่เลี้ยงสัตว์สาธารณูปโภค เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๙๒ ข้าพเจ้าได้นำประกาศไปปิด ณ ที่ดินแปลงนี้ก็ไม่มีผู้ใดคัดค้านหรือโต้แย้งแต่ประการใด” และจากบันทึกถ้อยคำลงวันที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๒๔ นายเชิญฯ

ให้ถ้อยคำว่าต่อผู้ตรวจราชการกระทรวงมหาดไทย (นายศุภกิจ พานิชย์วิทย์) ว่า การที่ในทะเบียนระบุว่า ที่สารณประโภชน์แปลงนี้มีอาณาเขต

ทิศเหนือ	จดหนอนบัว	ยาง ๑๐๐ เส้น
ทิศใต้	จดคลองเสมอ	ยาง ๑๐๐ เส้น
ทิศตะวันออก	จดเข้าสูง	ยาง ๒๐๐ เส้น
ทิศตะวันตก	จดหนอนคอก	หอนแขวนปลอก

เนื้อที่ ๒๐,๐๐๐ ไร่

ไม่ถูกต้อง ไม่ตรงกับที่ตนได้สำรวจและส่งแบบสำรวจมาให้เจ้าหน้าที่ทางอำเภอลงรายการตามข้อเท็จจริงที่ดินสารณแปลงนี้เป็นที่สารณประโภชน์ทุกประชาร� มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ	จดคลองบ่อระรื่น และคลองวังทินเพลิงและคลองวังเทียง จนถึงร่องบง ซึ่งเป็นลำน้ำเดียวกัน ยาวประมาณ จำไม่ได้
ทิศใต้	จดคลองเสมอ ยาวไปทางตะวันออกจนจดเข้าน้ำสด จำระยะไม่ได้
ทิศตะวันออก	จดทางด้านขวาเชิงเข้าสูง จำระยะไม่ได้
ทิศตะวันตก	จากมุ่มนองแขวนปลอกเลี้ยบไปตามเส้นทางมุ่มนองคูเมือง ไปทางทิศเหนือ ไปจดคลองบ่อระรื่นทางทิศเหนือ จำระยะไม่ได้ จนจดร่องบง

เนื้อที่ประมาณ ๒๐,๐๐๐ ไร่

๗.๓ นายสนิท รอดบำรุง ให้ถ้อยคำต่อคณะกรรมการพิจารณาข้อพิพาท เมื่อวันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๒๖ ว่า ในกรณีร่างวัดเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๑ นั้น ทิศเหนือรังวัดไว้ดั้วยอดเอื้องหรือร่องบงเป็นเขต แต่ในทะเบียนที่ดินสารณประโภชน์ระบุว่า จดเขตหนอนบัว ไม่ตรงกันนั้น เรื่องนี้ก่อนที่จะมีการรังวัดอกรางสือสำคัญสำหรับที่หลวงแปลงนี้ ได้นำปัญหาเข้าหารือนายอำเภอหนอนบัวในขณะนั้น คือ นายอรุณ วิไลรัตน์ และในที่สุดนายอำเภอหนอนบัว ก็ได้นัดประชุมกำหนด ผู้ใหญ่บ้าน สภาตำบลหนอนบัว และสภาตำบลหนองกลับร่วมกับที่ประชุมลงมติว่า ทิศเหนือที่แท้จริงคือสุดเขตอาเภอหนอนบัว (คณะกรรมการเห็นว่า น่าจะเป็นตำบลหนอนบัวมากกว่า) ซึ่งถือร่องน้ำธรรมชาติที่เรียกว่า “ร่องเอื้อง” เป็นแนวเขตธรรมชาติแบ่งเขตตำบลหนองบัวกับตำบลหนองกลับเป็นเขต เพราะคำว่า “หนองบัว” ในทะเบียนนั้น จะใช้เป็นเขตไม่ได้แน่นอน เนื่องจากอยู่ทางทิศตะวันตกของหนอนคอก และหอนแขวนปลอก ประมาณ ๓ ก.ม. เชษ และเป็นหนองน้ำธรรมชาติอยู่กลางหมู่บ้านหนองบัวที่ประชาชนทั่วไปปลูกบ้านอยู่อาศัยมานานนับร้อยปีแล้ว ยอมเป็นไปไม่ได้ที่เจ้าหน้าที่ในสมัยนั้นจะนำเข้าทะเบียนไว้ โดยคุณหมูบ้านเกือบทั้งตำบลรวมไปด้วย และ “ร่องเอื้อง” กับ “ร่องบง” เป็นร่องเดียวกัน ส่วนที่เรียกซึ่งผิดกันไปบางก็เป็นเรื่องการ

๑๕๖ สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

เรียกชื่อระหว่างต้นน้ำและปลายน้ำที่มีอยู่ทั่วไป และได้เริ่มทำการรังวัดครั้งแรกในด้านทิศเหนือนี้ ก่อน

๗.๔ จากหลักฐานบันทึกข้อความของคณะกรรมการสอบสวนข้อเท็จจริง กรณี น.ส. พรพิศา ร้องเรียนที่จังหวัดนราธิวาส ตามคำสั่งที่ ๒๕๖/๒๕๒๒ ลงวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๒ รายงานผลการสอบสวนต่อผู้ว่าราชการจังหวัดว่า

นายเชญ นวลลด่อง ได้ให้ถ้อยคำต่อคณะกรรมการฯ ว่า สภาพที่สาธารณะอยู่นี้ ทิศเหนือ จุดคลองบ่อมรีน และคลองหัวคaway หรือคลองหัวยัง ซึ่งต้นน้ำไหลมาจากเขางู เขาวิจันทร์ ตอนปลายคลองมรีน เรียกว่า คลองวังเตียง เดิมคลองนี้ไหลลงสู่บ้านหนองบัว ซึ่งเป็นที่รับ ปัจจุบันปลายคลองได้ตื้นเขินหมดสภาพไปแล้ว

คณะกรรมการสอบสวนข้อเท็จจริงของจังหวัด พิจารณาแล้วเสนอความเห็นโดยมีข้อสังเกตว่า หลักฐานสำเนาทะเบียนที่ดินสาธารณะอยู่นี้แปลงนี้ได้คัดลอกมาจากทะเบียนเดิม เล่มที่ ๑ ซึ่งขึ้นทะเบียนไว้เมื่อวันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๔๙๒ โดยคัดลอกใหม่เมื่อวันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๕๑๕ อาจมีการผิดพลาดในการคัดลอกได้ เนื่องจากตามแผนที่ภูมิประเทศที่อ้างอิง แสดงคลองวังเตียง เริ่มต้นจากเขิงเขาพระไหლไปลงหนองม่วง บ้านหนองม่วงซึ่งอยู่ทิศเหนือของที่ดินสาธารณะอยู่นี้ “ทุ่งเขาพระ” แปลงนี้ การเขียนหรือคัดลอกเพื่อขึ้นทะเบียนที่สาธารณะอยู่นี้อาจผิดพลาด โดยเขียนหนองม่วงเป็นหนองบัวก็อาจเป็นได้ ทำให้ผิดจากสภาพความเป็นจริงตามธรรมชาติไป และคณะกรรมการฯ เชื่อว่าตามสภาพความเป็นจริง อาณาเขตทิศเหนือของที่ดินสาธารณะอยู่นี้ทุ่งเขาพระ มีได้ดั้งเดิม แต่น่าจะจดแนวคลองที่ต้นน้ำไหลจากเขางูมาถึงคลองวังเตียงและบริเวณที่มีสภาพเป็นป่าทั้งหมด ด้านทิศใต้ของถนนสายหนองบัว-ชุมแสง ในปัจจุบัน

ความเห็น

จากข้อเท็จจริงดังกล่าว คณะกรรมการพิจารณาปัญหาพิพาทฯ เห็นว่า ก่อนที่จะพิจารณากำหนดแนวเขตที่สาธารณะอยู่นี้ ว่ามีแนวเขตอย่างใด ในขณะที่ที่สาธารณะอยู่นี้ยังไม่ได้มีการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงขึ้นไว้ในมารตรา ๘ ตรี วรรคสาม แห่งประมวลกฎหมายที่ดินได้บัญญัติว่า ที่สาธารณะอยู่นี้สำหรับราชภูมิใช้ประโยชน์ร่วมกัน แปลงใดยังไม่มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเขตของที่ดินดังกล่าวให้เป็นไปตามหลักฐานของทางราชการ ที่สาธารณะอยู่นี้ทุ่งเขาพระที่เป็นปัญหาพิพาทอยู่ขณะนี้ ได้มีหลักฐานของทางราชการอยู่คือ ทะเบียนที่สาธารณะอยู่นี้ที่มีข้อเท็จจริงฟังได้ว่าได้จัดทำขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๒ แต่ทะเบียนฉบับดังเดิมได้สูญหายไป คงมีแต่ทะเบียนที่คัดลอกไว้จากทะเบียนเดิมเท่านั้น และทะเบียนฉบับคัดลอกระบุว่า ที่สาธารณะอยู่นี้มีแนวเขต

ทิศเหนือ จุดหนองบัว

ทิศตะวันออก จุดหนองคอก หนองแวงปลอก

ทิศใต้ จุดคลองเสมา

ทิศตะวันตก จุดเขางู

เรื่องนี้มีปัญหาที่จะต้องพิจารณาเบื้องต้นอยู่ว่า เมื่อไม่สามารถจะหาที่เปลี่ยนเดิมที่ได้จัดทำขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๒ มาเป็นหลักฐานได้ ที่เปลี่ยนที่ทางราชการได้สำเนามาจากที่เปลี่ยนเดิมโดยมีนายอำเภอหนอนบัวจ้าของท้องที่รับรองสำเนาไว้โดยถูกต้อง และทางเปลี่ยนที่ได้กระทำขึ้นใหม่ เพราะเหตุทางราชการเปลี่ยนแบบที่เปลี่ยน^(๖) โดยคัดลอกมาจากสำเนาที่เปลี่ยนเดิมนั้น จะถือได้ว่า เป็นหลักฐานของทางราชการอันจะเชื่อถือได้เพียงใด

ในปัญหานี้ เห็นว่าไม่ว่าเอกสารสำคัญของทางราชการในเรื่องใด ตามกฎหมายได้ถ้าทางราชการได้มีการคัดลอกลงไว้จากต้นฉบับเดิม ไม่ว่าจะเป็นด้วยเหตุใด และได้ลงลายมือชื่อ

(๖) การเปลี่ยนแบบที่เปลี่ยนเป็นไปตามหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท ๐๖๐๔/ว ๑๙๙ ลงวันที่ ๑๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๐

เจ้าพนักงานผู้รับผิดชอบรับรองความถูกต้องไว้แล้ว ย่อมต้องถือว่าเอกสารฉบับที่คัดลอกไว้นั้นเป็นหลักฐานของทางราชการอันจะต้องรับฟังได้จนกว่าจะมีข้อพิสูจน์ได้ว่า เอกสารนั้นได้จัดทำขึ้นโดยไม่ถูกต้องและโดยไม่ชอบ และขณะนี้หลักฐานที่จะแสดงให้เห็นชั้นนี้ยังไม่ปรากฏ

ดังนั้น ด้วยเหตุที่คณะกรรมการพิจารณาปัญหาข้อพิพาทฯ เห็นว่า ที่เปลี่ยนที่สาธารณะที่ปรากฏอยู่ในขณะนี้ (ปี ๒๕๑๕) เป็นหลักฐานของทางราชการที่จะรับฟังได้ จึงมีความเห็นว่า การกำหนดแนวเขตที่ดินแปลงนี้ จะต้องเป็นไปตามแนวเขตที่ระบุไว้ในที่เปลี่ยน

ในการพิจารณากำหนดแนวเขตตามที่เปลี่ยนคณะกรรมการพิจารณาปัญหาข้อพิพาทเห็นว่า ถ้อยคำที่ระบุเป็นแนวเขตทางด้านทิศตะวันตก ทิศตะวันออก และทิศใต้ ไม่มีปัญหาแต่อย่างใด เพราะถ้อยคำระบุยี่ดแนวเขตธรรมชาติเป็นหลักอย่างแจ้งชัด ปัญหาคงมีอยู่แต่เฉพาะแนวเขตทางด้านทิศเหนือ ซึ่งทางเปลี่ยนระบุว่า “ทิศเหนือ จุดหนองบัว” จากถ้อยคำว่า “จุดหนองบัว” นั้น พิจารณาตามถ้อยคำนี้จะเป็นผลว่า จุดหนองบัวที่ซึ่ว่า “หนองบัว” ซึ่งในเขตท้องที่ ตำบลหนองบัวนั้นมีหนองน้ำซึ่ว่าหนองบัวอยู่จริง แต่อยู่ในสภาพที่เห็นได้ชัดแจ้งว่าไม่อาจถือเอาเป็นแนวเขตได้ เพราะอยู่ใกล้ไปทางทิศตะวันตกของที่ดินสาธารณะโดยชน์แปลงนี้กว่า ๒ กิโลเมตร และอยู่ในเขตชุมชนหนองบัว

คณะกรรมการพิจารณาปัญหาข้อพิพาทฯ ได้พิเคราะห์ข้อเท็จจริงที่ปรากฏดังกล่าว นั้นแล้วเห็นว่า การที่ทางเปลี่ยนที่สาธารณะโดยชน์แปลงนี้ ระบุถ้อยคำว่า “ทิศเหนือจุดหนองบัว” นั้น น่าจะสันนิษฐานได้ว่า ในช่วงระยะเวลา พ.ศ. ๒๔๙๐-๒๔๙๑ อันเป็นช่วงระยะเวลาที่จัดตั้งกิ่งอำเภอหนองบัวขึ้นนั้น กิ่งอำเภอหนองบัว มีพื้นที่ ๓ ตำบล คือ ตำบลหนองบัว ตำบลห้วยร่วม และตำบลห้วยใหญ่ ยังไม่มีตำบลหนองกลับ แต่ในช่วงที่ดำเนินการขึ้นที่เปลี่ยนที่สาธารณะโดยชน์

๑๕๔ สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

แปลงนี้ส่งขึ้นทะเบียน คือ พ.ศ. ๒๕๙๗ นั้น ได้มีการแยกหมู่บ้านจากตำบลหนองบัวไปตั้งเป็นตำบลหนองกลับขึ้น และที่สาธารณูปโภคนั้นทุ่งเลี้ยงสัตว์แปลงนี้มีอาณาเขตกว้างใหญ่ มีอาณาเขตเลียเข้าไปจนถึงเขาสูงในหมู่บ้านที่ถูกแยกไปจัดตั้งเป็นตำบลหนองกลับด้วย ดังนั้น การจดแจ้งลงทะเบียนที่สาธารณูปโภคนั้นที่อยู่ในเขตปกครองของตำบลหนองบัวจึงจำต้องระบุแต่เฉพาะส่วนที่อยู่ในพื้นที่ที่เป็นเขตปกครองของตำบลหนองบัว จึงต้องจะแจ้งลงไว้ในทะเบียนว่า “ทิศเหนือจรดหนองบัว” ซึ่งหมายความว่า ทิศเหนือจรดเขตตำบลหนองบัวนั้นเอง ข้อสันนิษฐานนี้จะสอดคล้องกับข้อเท็จจริงที่ปรากฏอยู่ว่าแนวเส้นแบ่งเขตระหว่างตำบลหนองบัว หนองกลับ ที่จังหวัดนครสวรรค์ จัดส่งมาให้ตามหนังสือ ด่วนมาก ที่ นว ๐๐๒๐/๓๘๐ ลงวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๙๙ ซึ่งแจ้งว่า เขตท้องที่ตำบลหนองกลับกำหนดเขตทางด้านทิศใต้ไว้ว่า

“ทิศใต้ เริ่มต้นจากทิศตะวันออกของหมู่ที่ ๙ ตำบลหนองบัวถือกำลังหัวยึ้ง เป็นเขตผ่านหมู่ที่ ๕ ตำบลหนองบัวกับหมู่ที่ ๑ ตำบลหนองกลับและถือลำเมื่องส่งน้ำเข้าสาธารณะ หนองกลับ ระหว่างหมู่ที่ ๖ ตำบลหนองกลับกับหมู่ที่ ๖,๗ และ ๘ ตำบลหนองบัว ไปทางทิศตะวันออก จนจุดกำลังหัวยึ้งเด้งวากขึ้นไปทางทิศเหนือเลียบเชิงเขาลูกจันทร์และหัวเข้าพระเข้าสู่ทางสาธารณูปโภคนั้นหัวเข้าสูงเลียบทางสาธารณูปโภคนั้น ผ่านหนองกระทุ่มไปจนจุดสันเขาน้ำโจน อําเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ ยาว ๖๐ ก.ม.” และกำหนดเขตทางทิศเหนือของตำบลหนองบัวไว้ว่า

“ทิศเหนือ ติดต่อเขตตำบลหนองกลับ อําเภอหนองบัว เริ่มต้นจากทางทิศตะวันออกของหมู่ที่ ๙ ตำบลหนองบัวถือกำลังหัวยึ้งเป็นเขต ผ่านหมู่ที่ ๕ ตำบลหนองบัว กับหมู่ที่ ๑ ตำบลหนองกลับ และแยกเข้าสู่ทางสาธารณูปโภคนั้นหัวยึ้งหมู่ที่ ๕ ตำบลหนองบัวกับหมู่ที่ ๒ ตำบลหนองกลับ และถือลำเมื่องส่งน้ำเข้าสาธารณะ หนองกลับเป็นเขตระหว่างหมู่ที่ ๖ ตำบลหนองกลับกับหมู่ที่ ๖,๗ และ ๘ ตำบลหนองบัวไปทางทิศตะวันออกจนจุดกำลังหัวยึ้งเด้งวากขึ้นไปทางทิศเหนือเลียบเชิงเขาลูกจันทร์และหัวเข้าพระเข้าสู่ทางสาธารณูปโภคนั้นไปทางทิศตะวันออก ผ่านหัวเข้าสูงเลียบทางสาธารณูปโภคนั้น ผ่านหนองกระทุ่มไปจนถึงสันเขาน้ำโจน ตำบลหนองบัว กับหนองน้ำโจน อําเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ ยาวประมาณ ๖๐ กม.”

จากข้อความที่ระบุดังกล่าว เห็นได้ว่า แนวแบ่งเขตระหว่างตำบลหนองบัวและตำบลหนองกลับนั้น ยึดเอาแนวทางน้ำที่ซึ่งอ่าว คลองไม้แดง^(๗) อ้อมหัวเข้าพระ เป็นเส้นแบ่งเขต และมีข้อเท็จจริงที่ปรากฏเพิ่มเติมจากการประชุมร่วมระหว่างคณะกรรมการพิจารณาปัญหาพิพาท กับคณะกรรมการสภาพัฒนาท้องที่ ที่ติดเส้นแบ่งเขตกับตำบลหนองบัวว่า ในเขตตำบลหนองกลับที่ติดเส้นแบ่งเขตกับตำบลหนองบัวมีที่สาธารณูปโภคที่ตั้งเลี้ยงสัตว์อยู่อีกแปลงหนึ่งเรียกว่า “ทุ่งเข้าพระน้อย”

(๗) คลองไม้แดง เป็นทางน้ำและเป็นเส้นแบ่งเขตตำบลหนองบัวกับตำบลหนองกลับไว้ไปทางด้านทิศเหนือของที่สาธารณูปโภคทุ่งเข้าพระ

ซึ่งกรมที่ดินได้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงไว้แล้ว เมื่อนำรูปแผนที่ของที่สาธารณประโยชน์ทุ่งเข้าพระน้อยตามหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง^(๙) มาพิจารณาแล้วจะเห็นว่า แนวเขตทางด้านทิศใต้จดร่องเอื้องตาม และอ้อมเชิงเขาพระด้านทิศเหนือ ตรงกับเส้นแบ่งเขตตำบลหนองบัวและตำบลหนองกลับดังกล่าวแล้วนั้นเอง

ตามข้อเท็จจริงนี้ จึงเป็นการสอดคล้องกับข้อสันนิษฐานของคณะกรรมการพิจารณาปัญหาข้อพิพาทฯ ที่ว่า เดิมทุ่งเลี้ยงสัตว์ทั้ง ๒ แปลงนี้มีแนวเขตติดต่อกัน แต่เมื่อนำลงทะเบียนที่สาธารณะจำเป็นต้องแยกทะเบียนออกเป็น ๒ แปลง เนื่องจากพื้นที่อยู่ในเขตปกครองของทั้ง ๒ ตำบล

ด้วยเหตุผลดังกล่าว คณะกรรมการพิจารณาปัญหาข้อพิพาทฯ จึงมีความเห็นว่า คำว่าหนองบัว ที่ได้จดแจ้งไว้เป็นแนวเขตทางด้านทิศเหนือนั้น หมายถึงสุดเขตตำบลหนองบัวที่ต่อ กับเขตตำบลหนองกลับ และเมื่อมีความเห็นเช่นนี้แล้วจึงเห็นว่า เมื่อตำบลหนองบัวและตำบลหนองกลับมีทางน้ำที่เรียกว่าลำคลองห้วยไม้แดงเป็นเส้นแบ่งเขตแล้ว ไม่ว่าลำคลองห้วยไม้แดงจะมีชื่อว่าอะไร จึงไม่เป็นสาระสำคัญ คงสำคัญแต่เพียงว่าคือตามแนวคลองห้วยไม้แดงที่ว่าขึ้นไปทางทิศเหนือเลี้ยบเชิงเขาลูกจันทร์ และหัวเขาพระเข้าสู่ทางสาธารณะประโยชน์ดังที่ระบุไว้ในประกาศกำหนดแนวเขตตำบลดังกล่าวแล้วนั้น ความเห็นของคณะกรรมการพิจารณาปัญหาข้อพิพาทฯ ดังกล่าวแล้วนี้ สภានครบาลหนองบัว หนองกลับ ก็มีความเห็นชอบด้วยแล้ว

ดังนั้น คณะกรรมการพิจารณาปัญหาข้อพิพาทฯ จึงได้มีมติตั้งคณะกรรมการน้ำซึ่งแนวเขตเพื่อรังวัดจัดทำรูปแผนที่ของที่สาธารณะประโยชน์แปลงนี้ขึ้น โดยกำหนดให้น้ำซึ่งแนวเขตทางทิศเหนือไปตามแนวเส้นแบ่งเขตตำบลหนองบัว หนองกลับ ส่วนแนวเขตทางด้านทิศตะวันออก ทิศตะวันตก และทิศใต้นั้น ให้น้ำซึ่งไปตามแนวเขตธรรมชาติที่ระบุไว้ในทะเบียน

บัดนี้ คณะกรรมการฯ ได้ดำเนินการรังวัดเสร็จสิ้นแล้ว โดยมีแนวเขตที่ปรากฏตามรูปแผนที่ที่แนบมาพร้อมรายงานนี้

(๙) “ทุ่งเข้าพระน้อย” เป็นที่สาธารณะประโยชน์ทุ่งเลี้ยงสัตว์ในเขตท้องที่ตำบลหนองกลับ ซึ่งกรมที่ดินได้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง เลขที่ ๒๔๑๐๙ ลงวันที่ ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๒๘

อนึ่ง แนวเขตตามรูปแผนที่นี้ยังมีความแตกต่างไปจากรูปแผนที่ที่รังวัดเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๓ เพราะได้รังวัดอ้อมเข้าพระเข้าไว้ด้วย ซึ่งคณะกรรมการพิจารณาปัญหาข้อพิพาทฯ เห็นว่า น่าจะไม่มีผลกระทบถึงสิทธิของราษฎรมาคนนัก เพราะบริเวณภูเขาจนถึงปริมณฑล รอบเขา ๔๐ เมตรนั้น เป็นบริเวณที่ดินห่างห้ามตามประกาศหงห้ามของกระทรวงมหาดไทย ซึ่งผู้ใดจะเข้ายึดถือครอบครองไม่ได้อยู่แล้ว

คณะกรรมการพิจารณาปัญหาข้อพิพาทฯ จึงขอกราบเรียนรายงานผลการดำเนินการกำหนดเขตที่ดินสาธารณะประโยชน์ทุ่งเข้าพระในขั้นตอนที่ ๑ มาเพื่อโปรดพิจารณาสั่งการว่า จะเป็นการสมควรและถูกต้องประการใดหรือไม่ และหาก ฯพณฯ นายกรัฐมนตรีเห็นว่า แนวเขตที่กำหนดดังกล่าวเป็นการถูกต้องและสมควรแล้ว คณะกรรมการพิจารณาปัญหาข้อพิพาทฯ ก็จะได้ดำเนินการส่งให้กรมที่ดินดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงต่อไป

สำหรับการดำเนินการสอบสวนสิทธิของราชภูมิที่เข้าอยู่อาศัยในบริเวณที่สาธารณะประโยชน์ แปลงนี้ อันเป็นขั้นตอนปฏิบัติตามคำสั่งในขั้นตอน ๒ และขั้นตอนออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง อันเป็นขั้นตอนปฏิบัติตามคำสั่งในขั้นตอน ๓ นั้น คณะกรรมการพิจารณาปัญหาข้อพิพาทฯ ได้พิจารณาเห็นว่า หลักเกณฑ์วิธีการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงนั้น ตามมาตรา ๘ ตรี วรรค ๒ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. ๒๔๙๗ ได้กำหนดให้เป็นเป้าหมายหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง และโดยที่กฎหมายฉบับที่ ๒๖ (พ.ศ. ๒๕๑๖) ออกตามความในพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. ๒๔๙๗ ได้กำหนดวิธีการในการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงไว้ว่า

๑. บทบาทการเมืองผู้มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษากองที่ดินอันเป็นสาธารณะสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน หรือใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ ประสงค์จะให้มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงสำหรับที่ดินแปลงใด ให้แสดงความประสงค์ต่ออธิบดี

๒. เมื่อได้รับคำขอตามข้อ ๑ แล้ว ให้อธิบดีจัดให้มีการสอบสวนและรังวัดทำแผนที่ตามวิธีรังวัดเพื่อออกหนังสือสำคัญสำหรับที่ดินและประกาศการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงให้ประชาชนทราบมีกำหนดสามสิบวัน โดยปิดไว้ในที่เปิดเผย สำนักงานที่ดินจังหวัด หรือสำนักงานที่ดินสาขานั้นงฉบับ ณ ที่ทำการอำเภอหรือกิ่งอำเภอท้องที่ หรือที่ทำการเขตหนึ่งฉบับที่ทำการกำนันหนึ่งฉบับ และในบริเวณที่ดินนั้นหนึ่งฉบับ ในเขตเทศบาลให้ปิดไว้ ณ สำนักงานเทศบาลอีกหนึ่งฉบับ ในประกาศดังกล่าวให้มีแผ่นที่แสดงแนวเขตที่ดินที่จะออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง และกำหนดระยะเวลาที่ผู้มีส่วนได้เสียจะคัดค้านไว้ด้วย ซึ่งต้องไม่น้อยกว่าสามสิบวันแต่ไม่เกินหนึ่งเดือน ถ้าไม่มีผู้คัดค้านให้ดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงต่อไป ถ้ามีผู้คัดค้านให้อธิบดีรกรอกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงไว้จนกว่าจะได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดของศาล แสดงว่าผู้คัดค้านไม่มีสิทธิในที่ดินนั้น

คณะกรรมการพิจารณาปัญหาข้อพิพาทฯ จึงมีความเห็นสอดคล้องต้องกันว่า หากคณะกรรมการฯ จะเข้าดำเนินการสอบสวนสิทธิ และดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง โดยไม่ปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎหมายที่กำหนดไว้ดังกล่าว จะมีผลทำให้การออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงแปลงนี้เป็นไปโดยไม่ชอบ ดังนั้น คณะกรรมการพิจารณาปัญหาข้อพิพาทฯ จึงเห็นว่าเมื่อได้รูปแบบที่แนบทต่อกันตามที่กราบเรียนมาแล้วก็ควรให้กรมที่ดินรับไปดำเนินการตามขั้นตอนการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ และเมื่อกรมที่ดินจะส่ง

เจ้าหน้าที่ออกไปดำเนินการ ก็ขอได้แจ้งให้คณะกรรมการพิจารณาปัญหาข้อพิพาทฯ ได้ทราบด้วย เพื่อจะได้ออกไปร่วมพิจารณาในเรื่องสิทธิของราษฎรตามควรแก่กรณี หากเห็นชอบด้วย ขอได้โปรด มีบัญชาให้กระทรวงมหาดไทยสั่งให้กรมที่ดินรับดำเนินการตามขั้นตอนของระเบียบวิธีการในการออก หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงแห่งนี้ต่อไป

ลงชื่อ **สุนันท์ นวลจันทร์กุล** ประธานกรรมการ
(นายสุนันท์ นวลจันทร์กุล)
ผู้ตรวจราชการสำนักนายกรัฐมนตรี

ลงชื่อ **ไชยศักดิ์ สุนทรัช** กรรมการ
(นายไชยศักดิ์ สุนทรัช)
ผู้อำนวยการกองสำรวจและควบคุมที่ดินของรัฐ ผู้แทนกรมที่ดิน

๑๖๒ สำนักจัดการที่ดินของรัฐ

ลงชื่อ อุดม วัฒนาศรี กรรมการ
ผู้อำนวยการกองหนังสือสำคัญ ผู้แทนกรมที่ดิน

ลงชื่อ แสง กิจพันธ์ กรรมการ
(นายแสง กิจพันธ์)
เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดนครสวรรค์
ผู้แทนผู้ว่าราชการจังหวัดนครสวรรค์

ลงชื่อ ดวงกมล นิธิอุทัย กรรมการ
(นางดวงกมล นิธิอุทัย)
ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

ลงชื่อ ทองเจือ สร้อยทอง กรรมการและเลขานุการ
(นางสาวทองเจือ สร้อยทอง)
สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี

ลงชื่อ วันชัย ตันติสกุล กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
(นายวันชัย ตันติสกุล)
กรมที่ดิน

ลงชื่อ เดชา คั่งคายะ กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
(นายเดชา คั่งคายะ)
สำนักเลขานุการนายกรัฐมนตรี

